

УДК 658.15:657]: 330.341.1
Держ. реєстр. № 0120U105082
Шифр роботи № 05-21-22 Б
Інв. № _____

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(ДБТУ)
61000, м. Харків, вул. Алчевських, 44
+38(057)7003888 <http://btu.kharkov.ua>, info@btu.kharkov.ua

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з наукової роботи

д-р техн. наук, професор

В.М. Михайлов

«21» грудня 2022 р.

З В І Т
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

**ФІНАНСОВЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

(остаточний)

Керівник НДР
зав. кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
канд. екон. наук, доц.

Т.О. Ставерська

Рукопис закінчено «15» грудня 2022 р.

Результати цієї роботи розглянуто на засіданні науково-технічної ради факультету економічних відносин та фінансів, протокол № 3 від «21» грудня 2022 р.

Харків – 2022

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Керівник науково-дослідної
роботи – канд. екон. наук, доц.

Т.О. Ставерська
(формування концептуальних
положень, висновки)

Відповідальний виконавець:

канд. екон. наук, доц.

І.В. Нестеренко
(пп. 2.1, супровідна
документація)

Виконавці:

д-р екон. наук, проф.

Т.В. Бочуля
(пп. 1.1, 3.3)

д-р екон. наук, проф.

В.Я. Вовк
(пп. 3.2)

д-р екон. наук, проф.

Н.Б. Кащена
(наукова редакція, пп. 2.1)

д-р екон. наук, проф.

А.І. Литвинов
(пп. 1.2)

д-р екон. наук, проф.

О.В. Мандич
(наукова редакція, пп. 1.3)

д-р екон. наук, проф.

О.О. Нестеренко
(пп. 2.2)

канд. екон. наук, проф.

Н.С. Акімова
(пп. 2.2)

канд. екон. наук

І.С. Андрющенко
(статистична обробка даних)

канд. екон. наук, доц.

О.П. Близнюк
(пп. 3.2)

канд. екон. наук, доц.

О.О. Горошанська
(пп. 2.2)

канд. екон. наук, доц.

О.В. Горох
(пп. 1.1)

канд. екон. наук

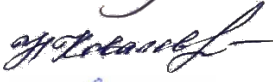

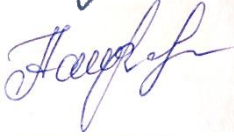

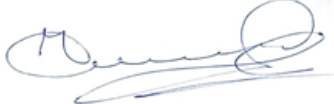
М.О. Євдокімова
(пп. 1.2)

канд. екон. наук

О.В. Жилиякова
(пп. 1.3)

канд. екон. наук

А.І. Кашперська
(пп. 2.2)

канд. екон. наук		Л.О. Кирильєва (пп. 2.3)
канд. екон. наук, доц.		Н.С. Ковалєвська (пп. 2.2)
канд. екон. наук, доц.		Г.Г. Лисак (пп. 1.3)
канд. екон. наук, доц.		В.В. Макогон (пп. 3.3)
канд. екон. наук		О.Г. Малій (пп. 2.2)
канд. екон. наук, доц.		Г.С. Морозова (пп. 3.1)
канд. екон. наук		В.С. Міщенко (пп. 3.1)
канд. екон. наук, доц.		Г.О. Нагаєва (пп. 1.3)
канд. екон. наук, доц.		Т.А. Наумова (пп. 2.3)
канд. екон. наук, доц.		О.В. Топоркова (пп. 2.2)
канд. екон. наук, проф.		Л.М. Янчева (пп. 2.2)
аспірант		Д.Г. Бакаляр (збір та обробка інформації)
аспірант		М.О. Іванюта (пп. 3.2)
аспірант		А.С. Лачков (збір та обробка інформації)
аспірант		М.М. Мухіна (збір та обробка інформації)
аспірант		Я.А. Панфілова (збір та обробка інформації)
аспірант		Ю.І. Літвінова (збір та обробка інформації)
аспірант		Є.Л. Чміль (пп. 1.1, 3.1)

РЕФЕРАТ

Звіт з НДР : 253 с., 12 табл., 35 рис., 3 дод., 214 джерел.

ІННОВАЦІЇ, ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК, ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, СУБ'ЄКТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ, СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ

Актуальність теми обумовлена необхідністю теоретичного, організаційно-методологічного та практичного обґрунтування формування механізмів фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, що давало б змогу в турбулентних умовах функціонування вітчизняної економіки знаходити ті інструменти та можливості впливу для отримання стійкості та стабільності в реалізації поставлених стратегічних завдань, які б сприяли переходу на новий якісний рівень розвитку.

Метою НДР є розроблення теоретико-методологічних засад фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та обґрунтування науково-методичного інструментарію і прикладних рекомендацій щодо їх реалізації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій з удосконалення фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД.

Практична цінність наукових розробок полягає в їх реальній спрямованості на удосконалення фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та прикладній реалізації наданих методичних рекомендацій, зокрема: формалізація процедури цифрової трансформації механізму управління інноваційним розвитком підприємства на основі концепції діджитал-простору, концептуальних рамок цифрової трансформації управління бізнесом та візії цифрової адженди України; модель організаційної складової інноваційного розвитку СПД та ієрархічна модель управління інноваціями, яка синергує ключові завдання розвитку – прийняття рішення та забезпечення його ефективної імплементації; методика управління оборотним капіталом торговельного підприємства, яка, на відміну від існуючих, поєднує переваги системного та відтворювального підходів тощо.

Результати НДР впроваджено на рівні суб'єктів господарювання (4 акти) та в освітній процес ДБТУ при розробці навчально-методичного забезпечення дисциплін для здобувачів вищої освіти галузі знань «Управління та адміністрування» (9 актів).

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1 Концептуальні основи інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності	9
1.1 Гносеологія інновацій та розвитку СПД	9
1.2 Парадигма інноваційного розвитку України	22
1.3 Системи забезпечення інноваційного розвитку СПД	54
Розділ 2 Обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку СПД	78
2.1 Моделювання обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД	78
2.2 Методичні положення обліку та звітування з інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності	97
2.3 Бюджетування в системі обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку	116
Розділ 3 Стратегічні вектори фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності	138
3.1 Трансформація фінансового аналізу інноваційного розвитку СПД ...	138
3.2 Кредитно-інвестиційна діяльність СПД на фінансовому ринку як чинник стимулювання його інноваційного розвитку	146
3.3 Особливості формування стратегії інноваційного розвитку	179
Висновки	204
Список інформаційних джерел	209
Додатки	230

ВСТУП

Сьогодні інновації являють невід'ємну умову існування усіх галузей та сфер як національної, так і світової економіки. Виклики XXI століття потребують нової парадигми економічного розвитку, орієнтованої саме на інноваційний шлях розвитку. Зміна негативної траєкторії розвитку економіки України, що утворилась внаслідок порушення економічних потоків та ланцюгів виробництва внаслідок пандемії COVID-19, а тепер й прямих збитків, завданих енергетичному і житловому комплексу, транспорту, торгівлі та промисловості під час широкомасштабного вторгнення військових збройних формувань РФ, можлива лише за умови формування інноваційної економічної системи розвитку країни. Відродження та повоєнна трансформація України буде складним і тривалим процесом. У повоєнний час ключовим драйвером успішної відбудови мають бути інвестиції, інновації та нововведення, здатні забезпечити найвищий ефект при затраті найменшого ресурсу у всіх сферах економічної діяльності.

Всебічна модернізація та розвиток на інноваційних засадах визначають необхідність трансформації існуючих підходів до управління підприємницькими структурами з орієнтацією на підвищення ефективності та результативності використання наявних ресурсів, посилення економічної безпеки і конкурентоспроможності, мінімізації можливих ризиків. Через пріоритетність спрямованого пошуку та інтеграцію новітніх інструментів бізнес-управління, що мають потенціал підвищеної дієвості, актуалізується проблематика забезпечення результативності управління та модернізації його інструментарію, що в свою чергу, потребує системного дослідження теоретико-методичних засад фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Проблематика теорії та практики управління інноваційним розвитком підприємства, аналізу ефективності та результативності цього процесу є предметом пильної уваги науковців сучасності. У наявних публікаціях висвітлені питання сутності інноваційного розвитку підприємств та його

особливостей, сучасні тенденції, виклики та чинники зміни масштабів інноваційних змін, послідовності оцінювання рівня розвитку інновацій тощо. Разом з тим, з огляду на необхідність інтенсифікації новацій й розробки дієвих стратегій інноваційного розвитку підприємств, обмеженість джерел фінансових ресурсів, відсутність єдиного методичного підходу до оцінки інноваційних змін та необхідність покращення організації аналітичного процесу в управлінській інформаційній системі, підвищення якості інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень, подальших наукових розробок потребують теоретико-методичні засади фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Актуальність дослідження проблем фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності визначили об'єкт та предмет дослідження, а також його логіку, послідовність і структуру. Недостатня розробка теоретичного та організаційно-методологічного базису фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, їх невідповідність вимогам світового бізнесу визначили мету, завдання й напрями дослідження.

Метою науково-дослідної роботи є розроблення теоретико-методологічних засад фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та обґрунтування науково-методичного інструментарію і прикладних рекомендацій щодо їх реалізації.

Мета роботи зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити гносеологію інновацій та розвитку суб'єктів підприємництва, визначити сучасні тренди інноваційного розвитку СПД України та світу;
- обґрунтувати концептуальні основи інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності;
- визначити системи забезпечення інноваційного розвитку СПД;
- запропонувати ефективний інструментарій обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД та розробити методичні положення обліку та звітування з інноваційного розвитку;

– дослідити кредитно-інвестиційну діяльність СПД на фінансовому ринку у контексті стимулювання його інноваційного розвитку, розробити відповідну методику її оцінювання;

– запропонувати та обґрунтувати стратегічні вектори фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Об'єкт дослідження – фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та прикладні засади фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності на основі застосування ефективного регулятивно-стимулятивного фінансового інструментарію з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Інформаційною базою дослідження є результати наукового пошуку вирішення проблеми, видання міжнародних організацій за відповідною тематикою, наукові статті та монографічні дослідження, матеріали державних статистичних органів і публікації в періодичних виданнях, офіційна інформація про фінансову та інноваційну діяльність, результати експертних опитувань та власних досліджень.

Виконавцями НДР є викладачі і аспіранти кафедри фінансів, банківської справи та страхування і кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету

РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Гносеологія інновацій та розвитку СПД

Економіка потребує змін, перетворень і нововведень, які забезпечуються генеруванням і поширенням нових знань, що знаходиться в прямій залежності від масштабу інноваційних перетворень як результату адаптації суспільних та економічних інститутів до нової парадигми розвитку сучасного світу. Логічною стала потреба в зміні інерційного індустриального розвитку на розвиток інноваційний, який би відповідав вимогам сучасного етапу науково-технічної революції [108, С. 26]. Підґрунтям таких змін є наука як найвищий рівень розвитку керуючого розуму, раціонального та ірраціонального мислення, креативності інтелектуальних рішень, розробки не досліджених раніше проблем.

Інновації, які потрібні економіці, виникають з хаосу, що описано в книзі К. Лесло та Н. Зексембаєвої [186]. Автори надали практичні рекомендації щодо активізації практичного мислення та сприяння інтеграції стійкого розвитку у моделі підприємства, сприяючи в такий спосіб розширенню ключових компетенцій. Зміни, нововведення, інновації пов'язують з різними формальними і неформальними інститутами, розвиток яких обумовлюється впливом людини (людський чинник у галузі інновацій). У контексті розвитку економічних систем інновації розглядаються як процес, що поєднує систематичну перебудову і спонтанне оновлення, тобто процес прискорення оновлення через імплементацію нових рішень для бізнесу [76]. Таким чином, оновлення й оздоровлення економіки відбуваються на підставі активізації й розвитку інноваційних процесів відповідно до часового контексту зовнішнього економічного середовища. Серед складових інноваційного потенціалу привертають увагу неформальні складові розвитку, забезпечені економічними та позаекономічними стимулами. Людська присутність характерна для досягнення

стабільності навколишнього середовища з інтенсивністю змін у соціокультурній сфері, змінюючи роль людини в розвитку з пасивної (об'єкт) на активну (суб'єкт).

Інновація як процес розвитку економічних систем стала нормою для діяльності підприємства, що передбачає розробку нової політики управління інформацією як чинника стимулювання потенціалу трансформації суспільно-економічних відносин. Інновація – це не лише сума принципово нових технологій, ключових та інтелектуальних рішень і знань. Це сфера вільних ідей, яка охоплює питання організаційного та методологічного забезпечення безперервного вдосконалення діяльності підприємства, відтворення правил і норм, що регулюють розробку й поширення нововведень для розвитку економічних систем. Інновація характеризується єдністю технологій, інтелектуальних рішень, дослідження цінностей, мотивів та історії розвитку економічних систем (підприємства) у світовому масштабі генерації та поширення нововведень, що реалізується через генерацію нових знань, актуалізацію методів і концепцій економічного розвитку із формуванням багатоаспектних інформаційних зв'язків та економічних відносин.

Концептуалізація поняття «інновація» передбачає розвиток економічної науки із вивченням закономірностей і чинників процесів модифікацій, перетворень та генерації нововведень для адаптації економіки до глобалізації інформаційно-технологічного простору.

Комплексний підхід, відповідно до якого інновація розглядається як процес, що передбачає постійне вдосконалення економічних систем, генерування та поширення знань, упровадження нових технологій, адаптацію систем до змін на основі технологічних та інтелектуальних чинників, є найбільш ґрунтовним та охоплює всі визначальні ознаки його термінологічно-категоріального наповнення. Комплексними ознаками суті інновацій є процеси інформатизації та інтелектуалізації, світовий масштаб яких обумовлений становленням інформаційно-комунікаційної парадигми розвитку економіки.

Поняття «інформатизація» є значно ширшим і включає комп'ютеризацію як окрему функцію для оперативного отримання й передачі інформації. Стадія комунікації може бути трактована, виходячи з її технічного та інтелектуального

аспекту. Технічний аспект комунікацій передбачає налагодження зв'язків через апаратне забезпечення розвитку інформаційної інфраструктури. В інтелектуальному аспекті зв'язки налагоджуються на рівні індивідів з передачею знання і формуванням його референтної (еталонної) форми. Модифікація комунікаційного забезпечення інформаційного середовища підприємства базується на комплексі нововведень, які актуалізують процеси обробки, передачі та зберігання даних відповідно до реалій і темпів розвитку економічних, соціальних та інформаційних систем.

Суть інновації розкривається через процеси інформатизації та інтелектуалізації, що властиві розвитку економічних, соціальних та інформаційних систем в умовах становлення інформаційно-комунікаційної парадигми економічної теорії (рис. 1.1).

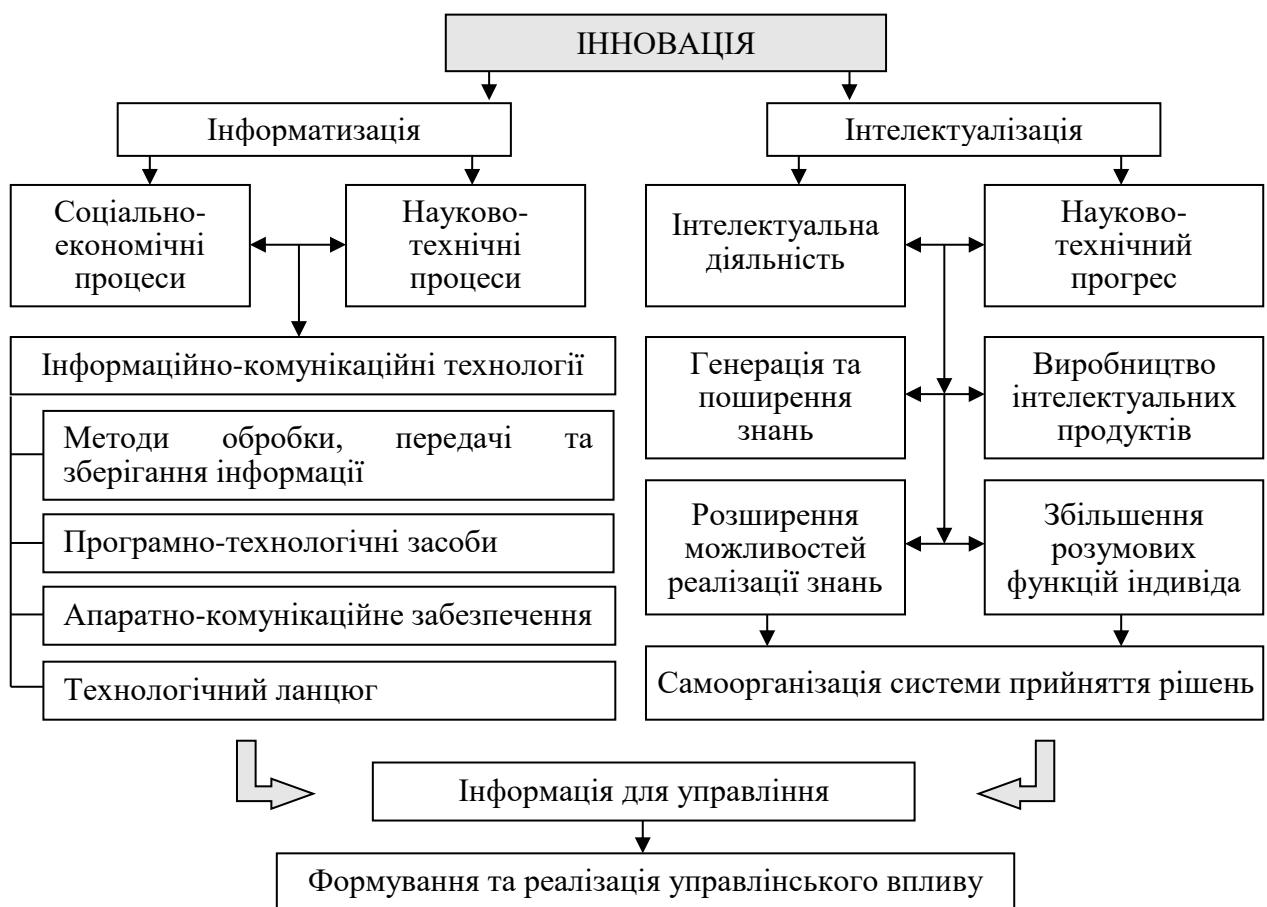

Рис. 1.1 Складові суті інновації як процесу розвитку економічних, соціальних та інформаційних систем

Інновація є свідомою діяльністю з генерування нововведень для прямого впливу на їх реалізацію, внаслідок чого підвищується ефективність економічних, соціальних та інформаційних систем, які характеризуються безперервністю змін і розвитку через своєчасну реакцію на чинники зовнішнього середовища, адаптацію до нових умов взаємодії та активізацію координації зв'язків. У інновації реалізована комплексна система організаційного, інформаційного, технологічного, методологічного та філософського перепроєктування процесів відповідно до досягнення багатоцільового аспекту управління.

На основі використання комп'ютерних технологій в інформаційному процесі інтегровані та взаємопов'язані процеси, що відображають вплив формальних і неформальних інститутів, правила яких регулюють стійкий розвиток економіки, забезпечення інтересів бізнесу та збільшення його вартості через функціональні можливості інноваційних продуктів. Інформатизоване налаштування інформаційної системи підприємства умовно можна розділити на два рівні: апаратний та програмний. Апаратний рівень об'єднує комп'ютерні пристрої, засоби зв'язку та комунікації. З точки зору технічної реалізації немає принципової різниці в побудові інформаційної інфраструктури, оскільки сьогодні ринок пропонує достатньо програмних рішень, які можуть стати її результативною основою і мають порівняно невисоку вартість з пропозицією необхідних функціональних можливостей. Необхідно налагодити інтегровані взаємозв'язки між усіма рівнями інформаційної системи, забезпечити доступ до інформації в режимі реального часу (якщо користувач має відповідні повноваження), організовані процеси інформаційного обслуговування.

Під інтелектуалізацією підприємства розуміють процес розвитку і поліпшення структури інтелектуального потенціалу для уможливлення реалізації стратегічних цілей підприємства відповідно до впливу глобалізації, підвищення рівня конкуренції, підвищення рівня розробок і поширення інтелектуальних нововведень. Загальні аспекти інтелектуалізації переносяться не лише на підприємство, а й на інформаційну систему, в межах яких організовуються процеси обробки, передачі та зберігання даних з результатом

формування релевантної інформації, що задовольняє мультицільові запити різних користувачів. Це формування нового якісного знання як результату інтерпретації економічно вагомої інформації, котра стосується певного проміжку часу й групи поставлених завдань, що має мінімізувати ризики і стан невизначеності діяльності підприємства.

Інтеграція процесів інформатизації та інтелектуалізації сприяє формуванню моделі своєчасної реакції на зміни в навколишньому середовищі з використанням принципово нових технологій і науково-інтелектуальних ресурсів. Інновація як процес генерування й поширення нововведень, результат управління змінами охоплює питання пріоритетності людської активності, а саме керуючого розуму. Інновація є тотожним поняттям до інноваційного розвитку, оскільки характеризується постійністю, послідовністю змін якісного характеру, які є незворотними та закономірними. Суть цих понять полягає в наявності можливості й реальності змін, які забезпечують безперервний процес удосконалення соціальних, економічних та інформаційних систем, у результаті чого не лише розкриваються і розширюються їх компетенції, а й розвиваються нові ознаки та властивості, що відповідають часовому і просторовому контексту модифікації світу. Відмітною рисою інновацій (інноваційного розвитку) є властивість самовдосконалення, самоуправління економічних, соціальних та інформаційних систем через поширення результатів інтелектуалізації, що дозволяє досягати нової якості суспільно-економічних та інформаційних процесів на підприємстві і в глобальному середовищі. Інноваційний розвиток характеризується рухливістю процесів з їх адаптацією до умов, у яких функціонують економічні, соціальні та інформаційні системи, внаслідок чого ефективно реалізується алгоритм «тема – рема» (відома інформація – нова інформація).

Інноваційний розвиток підприємства виражається через формування умов для підтримки і впровадження інновацій, що забезпечується генеруванням змін для вироблення і поширення нових знань, охоплюючи рівень окремої системи, що носить системний характер, реалізується комплексно із урахуванням змін компонентів внутрішнього і зовнішнього середовища як існуючої реальності та

об'єктивної реакції на зміни у самій системі, виходячи з об'єктивних і суб'єктивних засад інновацій [25, С. 16]. Інноваційний розвиток підприємства сприяє досягненню вищого рівня його ключових компетенцій, які забезпечують зміцнення конкурентоспроможності діяльності, незалежно від сприятливості зовнішнього економічного середовища.

Інноваційний розвиток підприємства базується на актуалізації суспільно-економічних цінностей через різні результати, отримання яких забезпечується на підставі розробки низки інтелектуальних і технологічних рішень, що складають індивідуальну бізнес-модель суб'єкта господарювання. Це більш глибока та складна категорія, ніж традиційна група цінностей і традицій, прийнятих як структура відносин між працівниками підприємства – організаційно-методичні та інформаційно-технічні засоби і прийоми для здійснення діяльності в межах поставленої цілі, що коригується через оцінку фінансово-економічних, інформаційних і когнітивних реакцій внутрішнього середовища на правила, згенеровані та поширені формальними й неформальними інститутами.

Виникнення теорій інноваційного розвитку розпочалося у другій половині XIX – першій половині XX ст., хоча ще у XVIII столітті шотландський економіст Адам Сміт у своїй праці «Дослідження природи та причин багатства» відзначав роль технологічних інновацій в економічній продуктивності [202]. Основоположником класичної теорії інновацій в економіці є австрійський вчений Йозеф Алоїз Шумпетер, який вважав, що інновація – це не просто інновація, а фактор виробництва. При цьому вченого цікавили не стільки «конкретні фактори змін», скільки «механізм змін, тобто спосіб, у який відбуваються зміни» [154]. У якості такого механізму Й. Шумпетер розглядав процес формування нових виробничих комбінацій, а саме:

- 1) виготовлення нового блага;
- 2) впровадження нового методу виробництва;
- 3) освоєння нового ринку збуту;
- 4) отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів;
- 5) організаційна перебудова.

Згідно теорії Шумпетера, визначальною особою процесу є підприємець, завдяки якому через нову комбінацію факторів виробництва відбувається економічний розвиток. Інновацію вчений визначав як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, мотивованих підприємництвом [6]. Тобто, інновація є, з одного боку, кінцевим результатом творчого процесу, який втілюється у вигляді нового продукту, технології, методу тощо, а з іншого – це процес отримання цього результату, запровадження нових технологій, методів або удосконалення старих. При цьому основою успішного інноваційного розвитку є створення кластерів інновацій, тобто пакету базисних інновацій, які реалізуються одночасно.

Таким чином, під інноваціями у бізнесі пропонуємо розуміти творчий підприємницький процес створення та/або удосконалення й комерціалізації нового продукту, послуги чи технології із відповідною трансформацією методів управління, які обумовлюють підвищення ефективності бізнес-процесів із одночасною біфуркацією якісних параметрів управління та утворюють підґрунтя для подальшого розвитку в цілому.

Сучасні СПД мають можливість впроваджувати інноваційні технології у кожному бізнес-процесі. Наприклад, інновації в ресторанному господарстві, з одного боку, можна охарактеризувати як виробничі (виробництво продуктів харчування), а з іншого – невиробничі (надання послуг з організації харчування та не пов'язаних з цим процесом послуг) [46]. При цьому усі види інновацій в ресторанному бізнесі надають певні переваги як виробникам продукції та послуг, так і споживачам.

Сучасні умови господарювання обумовили певну трансформацію комбінаторної кластерізації інновацій. На нашу думку, в ресторанному бізнесі комбінації інновацій можна класифікувати за такими критеріальними ознаками: маркетингові; продуктові (асортиментні); економічні; соціальні; організаційні; управлінські; ресурсні; технологічні; інформаційні технології (цифрові) (див. табл. 1.1).

Сучасні види інноваційних комбінацій у ресторанному бізнесі

Види інновацій	Основний зміст
Маркетингові	Програми стимулювання лояльності споживачів та просування товару – зовнішня реклама; рекламна поліграфічна продукція; створення та просування власного сайту; сувенірна продукція із фірмовим знаком; SMM (SocialMediaMarketing); E-mail маркетинг; «нові медіа» та робота з лідерами думок (opinionleaders); партнерські програми та співпраця різногалузевих бізнесів – event-маркетинг, презентації, друкована рекламна продукції в інших сферах бізнесу; нейромаркетинг тощо.
Продуктові (асортиментні)	Базуються на концепції «управління емоціями і враженнями клієнта» (Customer experience management) – концептуальне меню (національна кухня; healthy food; еко-меню; патентування нових страв та їх оформлення т.п.
Економічні	Нововведення у фінансовій та бухгалтерській сферах діяльності, мотивації та оплаті праці, оцінці результатів діяльності.
Соціальні	Нові форми активізації людського чинника, включаючи процес зміни умов праці, культурних, екологічних та політичних аспектів; впровадження номенклатури додаткових послуг.
Організаційні	Передбачають нові форми функціонування персоналу; відкриття інноваційних форматів закладів ресторанного бізнесу: «Street Food», «Fast Food», «Quick Service», «Fast Casual», «родинний», «Casual Dinning», «гастрономічний ресторан», «Party», «Free-Flow», «євроїдальня», «ресторан з самообслуговуванням», «експо-кухня» тощо.
Ресурсні	Спрямовані на пошук нових ресурсів для розвитку підприємств – фінансових, сировинних і т.д.
Технологічні	Упровадження нових технік і технологій приготування страв; удосконалення обладнання і т.п.
Управлінські	Спрямовані на упровадження сучасних інноваційних технологій управління бізнесом; створення адаптивних бізнес-моделей.
Інформаційні технології (digital)	Цифровізація усіх бізнес-процесів за допомогою сучасного програмно-технічного забезпечення та інформаційних технологій; впровадження комплексів web та телекомунікаційних рішень для взаємодії із партнерами, споживачами та іншими стейкхолдерами.

Для визначення спрямованості та змісту процесу аналізу інноваційного розвитку підприємства, а, отже, і подальшого використання його результатів в управлінні, важливим є з'ясування змісту дефініції «інноваційний розвиток підприємства», а також принципів і організаційно-методичних підходів до його організації.

Критичний аналіз існуючих в сучасній економічній літературі трактувань дефініції «інноваційний розвиток підприємства» (Додаток А) дозволив виявити декілька наукових підходів, які вирізняє зосередженість на: інноваціях і розгортанні інноваційного процесу; взаємозв'язку між інноваційним розвитком та потенціалом підприємства (передусім інноваційним); створенні привабливості з точки зору дохідності інвестиційного ризику; якісних змінах стану підприємства внаслідок реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів.

Репрезентована в економічній літературі варіативність наукової думки щодо сутності інноваційного розвитку підприємства доводить, що це комплексне поняття, яке слід розглядати в контексті можливостей і прагнення суб'єкта господарювання до змін в умовах мінливості бізнес-середовища, уподобань споживачів та взаємовідносин зі стейкхолдерами [58]. Інтерпретувати його слід через ідентифікацію спроможності підприємства до полівекторного економічного зростання за рахунок впровадження інновацій та нововведень, орієнтованих на отримання нових конкурентних переваг, посилення ринкових позицій безпечне функціонування й досягнення бажаних параметрів соціо-еколого-економічного розвитку.

Слід зазначити, що цифрова компонента інноваційного розвитку ресторанного бізнесу обумовлює прискорення впровадження усіх інших компонент, утворюючи повноцінний інноваційний кластер. К. Ланкастер ще у 1972 році зазначав, що інноваційний розвиток – це «неперервний процес впроваджуваних новинок, які ґрунтуються на нових інформаційних технологіях» [75]. Іншими словами, діджиталізація створює підґрунтя для інноваційних форматів управління бізнес-процесами закладів ресторанного бізнесу, які дозволяють сформувати власну екосистему інформаційно-комунікаційної

взаємодії зі споживачами та іншими стейкхолдерами, що ґрунтується на клієнтоорієнтованості, інноваційності, партнерстві та синергії, із одночасною біфуркацією якісних параметрів управління.

В основі цифрової трансформації управління інноваційним розвитком полягає концепція діджитал-простору, яка ґрунтується на декількох факторах [125]:

1. Комунікація зі споживачем.
2. Конкурентне середовище.
3. Робота з великими даними (застосування Application Programming Interface, Software Development Kit та інших інструментів інтегрування).
4. Впровадження інновацій.
5. Управління цінностями.

Зазначені фактори впливають на стратегію ефективного розвитку сучасного бізнес-суспільства, у якому діджитал-трансформація – одне з найважливіших напрямів, здатний здійснити новий технологічний прорив у вітчизняній економіці [159].

Дослідження концепції діджитал-простору, концептуальних рамок цифрової трансформації управління бізнесом великих корпорацій [171] та візії цифрової адженди України [139] дозволило визначити основні вектори та завдання цифрової трансформації управління бізнесом (рис. 1.2):

Окрім цифрової трансформації загальних бізнес-моделей управління, в останні роки у ресторанному бізнесі України поширюється тенденція цифровізації усіх його процесів та інновацій – онлайн-маркетинг, реклама, виробничий процес, виготовлення їжі та її доставка, у тому числі із застосуванням послуг аутсорсингу, яка отримала назву FoodTech [38]. Оскільки в Україні, як і у всьому світі, розвивається культура замовлення через сайти і мобільні додатки, багато рестораторів вже здійснюють або планують вихід в онлайн для підвищення продажів або для зміцнення лояльності своїх клієнтів.

Рис. 1.2 Основні завдання та вектори цифрової трансформації управління бізнесом

Як вже зазначалося, ефективність діджиталізації ресторанного бізнесу було доведено, зокрема, завдяки жорстким карантинним обмеженням – здатними до повноцінного функціонування виявилися переважно заклади ресторанного

бізнесу, які вже працювали на певних цифрових платформах або цифрових комбінаторних кластерах інновацій, що розширило їх можливості та сформувало власну «екосистему» взаємодії з контактними аудиторіями.

Цифрова трансформація механізмів управління інноваційним розвитком передбачає перебудову, перед усім, організаційної складової управління, що передбачає активізацію інноваційного розвитку та перехід звичних робочих процесів на якісно новий рівень [34]. Етапи цифрової трансформації механізмів управління інноваційним розвитком представлено на рис. 1.3.

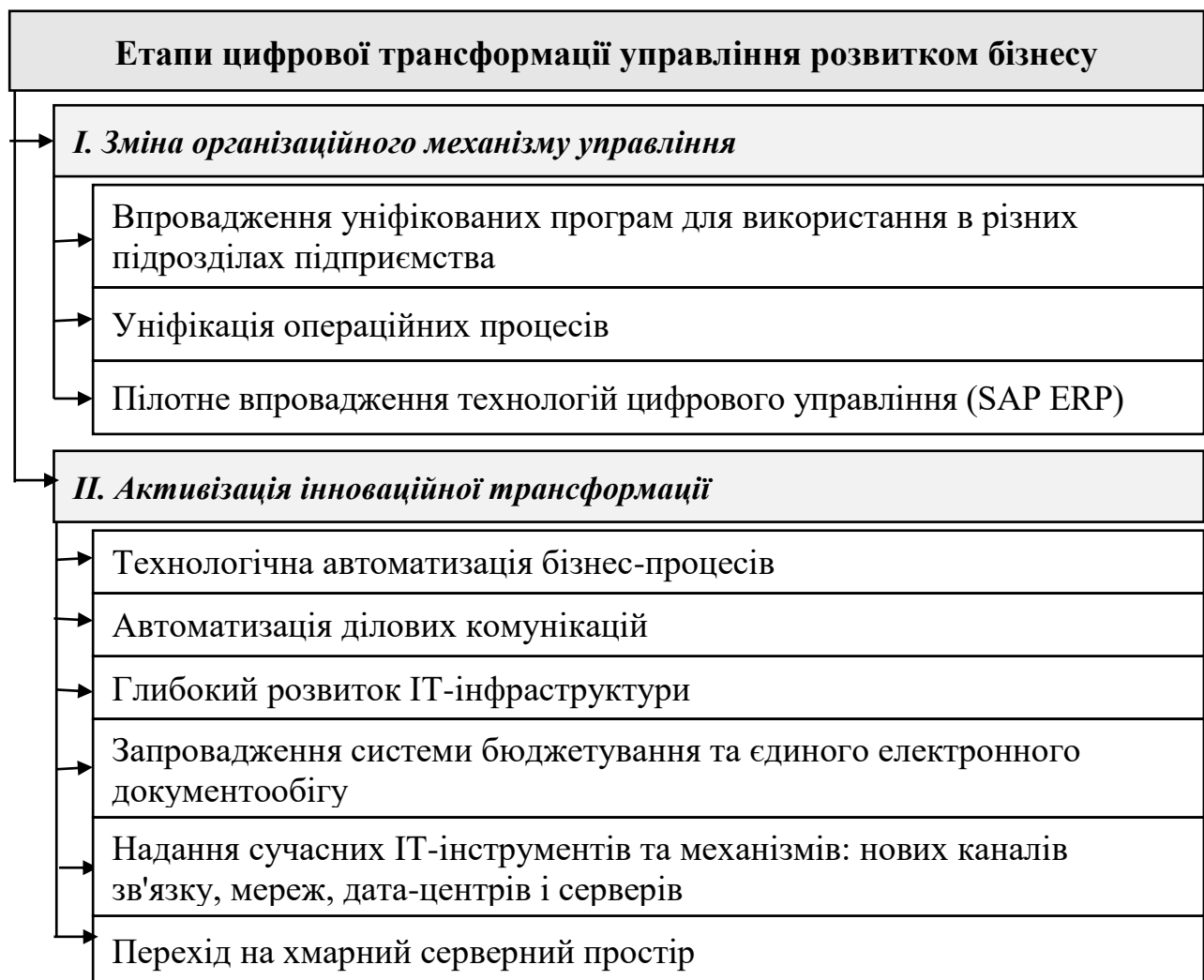

Рис. 1.3 Етапи цифрової трансформації механізму управління інноваційним розвитком підприємства

Бізнес в Україні поступово долучається до глобальної цифровізації. Дослідження тенденцій змін зовнішнього середовища функціонування дозволило виділити фактори поступової та стрімкої діджиталізації бізнесу.

До факторів поступової діджиталізації можна віднести:

- імплементація цілей сталого розвитку у життя сучасного суспільства;
- процеси глобалізації та їх наслідки;
- зміна кон'юнктури ринка, зростання конкуренції та необхідність пошуку нових конкурентних переваг;
- розвиток інноваційних технологій за усіма сегментами бізнесу;
- розвиток цифрових технологій, поява й розповсюдження цифрових платформ та інших продуктів ІТ-ринку;
- турбулентність зовнішнього середовища (як стимул запровадження адаптивного моделювання бізнес-процесів);
- прагнення до саморозвитку та самовдосконалення;
- трансформація поведінки споживачів під впливом загальної діджиталізації суспільства тощо.

До факторів стрімкої діджиталізації віднесено стрімкі прориви у технологіях та форс-мажорні обставини, до яких можна віднести і пандемію COVID19.

Сукупність цих та інших факторів обумовлює необхідність запровадження власниками ресторанного бізнесу адаптивних моделей інновативного digital-управління, здатних до швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища та забезпечення сталого розвитку як у поточному періоді, так і в стратегічній перспективі.

1.2 Парадигма інноваційного розвитку України

Інноваційний шлях розвитку в сучасних умовах забезпечує як окремим підприємствам так і країнам в цілому сталі конкурентні переваги на ринку та посилює їх економічну потужність. Інновації є джерелом отримання високого (монопольного) прибутку на довгострокову перспективу, покращують життєздатність СПД в цілому. Чим вищий рівень інноваційного потенціалу підприємства, тим вище ступінь здатності до виконання завдань, які забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, реалізації інноваційного проекту, інноваційних перетворень, а також утілення нововведень, та тим успішніше воно запобігає кризовим ситуаціям. При цьому інновації не тільки змушують підприємства шукати нові форми та механізми впливу, але і наповнюють новою сутністю сам процес розвитку підприємства, надаючи йому стратегічну спрямованість. Тому управління інноваційним розвитком є однією з ключових складових, що забезпечує вирішення широкого спектру питань, які розраховані на якісні зміни в діяльності підприємства.

Дослідження публікацій, присвячених проблемам забезпечення інноваційного розвитку свідчить, що у роботах широко обговорюються питання обсягу ресурсів, які забезпечують інноваційний процес, ефективності інститутів, котрі спрямовують потоки ресурсів і координують різні ланки інноваційної діяльності, висвітлюються інноваційний досвід розвинутих країн і можливості його застосування, питання, пов'язані з розробкою та запровадженням механізмів регулювання інноваційної діяльності, одне з центральних місць належить питанням управління інноваційним розвитком. Розв'язанню вказаних проблем присвячені роботи вітчизняних вчених С. Аржевітіна, І. Власової, О. Гудзь, М. Дибби, Л. Захаркіної, Т. Кваши, О. Коваленко, Т. Майорової, Т. Писаренко, Н. Прокопенко, Л. Рожкової, О. Савіцької, Л. Федулової, Т. Шемет, Н. Циганової, О. Юркевич та багатьох інших дослідників. Підвищення ефективності діяльності підприємства в сучасних умовах неможливе без активізації інноваційної діяльності. Трансформаційні процеси, інформатизація економіки, існування різних деформацій та ризиків вносять суттєві корективи в

управлінську діяльність підприємства та актуалізують постійну необхідність дослідження даної проблематики.

Метою інноваційного розвитку підприємств є генерування додаткових конкурентних переваг, підвищення конкурентоспроможності, нарощення прибутків. Інноваційний розвиток підприємства характеризується використанням принципово нових прогресивних технологій, прогресивними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку — створення технопарків, технополісів, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності, софтизації та сервізації економіки [20].

Л. Федулова, характеризує інноваційний розвиток підприємства як циклічний процес, що відображає якісну еволюцію підприємства в часі, що забезпечує йому стійку конкурентну перевагу й стратегічну гнучкість [144].

На міжнародному рівні Україна представлена у рейтингах, які оцінюють її інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність, це – Global Innovation Index (Глобальний індекс інновацій) [179], Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index) [163], Індекс готовності до передових технологій (A Frontier Technologies Readiness Index) [210], Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard - EIS) [176] та ін.

Сильними сторонами України, згідно міжнародним порівнянням визнано знаннєві та технологічні результати, інноваційні зв'язки, людський капітал і дослідження, можливості приваблювання талантів, ринкові та нормативні можливості на ринку праці, інституції, креативність, проникнення високих технологій, навички.

Найслабшими інноваційними аспектами в Україні визнано політичне середовище, розвиток інвестицій та фінансової інфраструктури.

У Доповіді ЮНКТАД про технології та інновації 2021 р. [210] представлено «Індекс готовності до передових технологій», що формується з п'яти складових: впровадження, кадри, дослідження та розробки, використання

в промисловості та доступ до фінансів. Україна має низький рейтинг за рівнем інфраструктури ІКТ та доступністю приватних компаній до кредитів. Досить високий рейтинг за такими складовими як рівень освіченості населення та дослідницької активності.

Однак наявна державна політика щодо активізації інноваційної діяльності поряд із зниженням бюджетного фінансування освіти та науки може знищити цю перевагу нашої країни. Так, відомо, що за показником – обсягом фінансування наукових досліджень і розробок на душу населення – США і Японія випереджають Україну більш ніж в 30 разів, Німеччина – в 15 разів, Фінляндія більш ніж в 12 разів.

Найважливішим показником сприйнятливості економіки до нових досягнень є інноваційна активність підприємств. Інноваційним є підприємство будь-якої форми власності, якщо більше 70 % обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти. Згідно оцінок міжнародних експертів, Україна має низькі показники інноваційної активності [41].

За даними статистики в Україні у 2020 році впроваджували інновації 1550 промислових підприємств. Аналіз показує, що упродовж 2016–2020 років їх кількість скоротилась з 4060 до 1550 підприємств, а їх відсоток у загальній кількості промислових підприємств складав відповідно 29,5 та 12,9 % [40]. Граничний рівень, що вважається критичним для економічного розвитку на інноваційній основі, становить 20% [144]. Вітчизняні підприємства у цьому відношенні знаходяться за межами стану інноваційності, а це в кінцевому підсумку загрожує технологічній та економічній безпеці країни, що й спостерігаємо сьогодні.

Відомо, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок, що призводять до впровадження інновацій. Відповідно найвища частка технологічно активних підприємств в Україні була серед великих підприємств

(31,4%). Інвестиції в інновації малих підприємств не мають позитивної динаміки, незважаючи на те, що саме матеріально-технологічні інновації є імперативом виробничого забезпечення розвитку малих підприємств. Використання інноваційних технологій є визначальним критерієм успіху малих підприємств. Суб'єкти малого підприємництва, що практикують інновації, показують зростання та стійку продуктивність порівняно з тими, які не використовують новітні технології.

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств здійснювали: внутрішні та зовнішні НДР – 24,4%; придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 64,7%; придбання зовнішніх знань – 4,5%; інші роботи – 20,6% підприємств [40]. За видами економічної діяльності найбільші частки впроваджених інноваційних видів продукції припадають на підприємства з виробництва харчових продуктів (25,2%), з виробництва машин і устаткування (19,8%) та з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,3%) [51].

Прискорення темпів інноваційного розвитку України пов'язано з тим, що до тривалого процесу, від підготовки і до впровадження інноваційних рішень, повинні бути залучені висококваліфіковані фахівці, економісти, фінансові консультанти, менеджери, науковці, інженери та конструктори, що мають конкурентоздатні знання, готові до розроблення та впровадження інновацій і мотивовані до цього. Тобто, людський капітал є одним із найважливіших факторів поліпшення інноваційної діяльності.

За даними Держстатистики, кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, які мають науковий ступінь в Україні протягом останнього десятиріччя скоротилась більше ніж у 2 рази (із 182484 осіб у 2010 році до 78860 осіб у 2020 році) [40]. Відсоток інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств тільки за період 2016-2020 роки скоротився більше ніж утричі [40].

Фінансування інноваційної діяльності є однією з найважливіших умов інноваційної активності, оскільки проведення ефективної інноваційної діяльності вимагає значних фінансових вкладень.

Обсяг витрат на виконання досліджень за рахунок усіх джерел у 2020 році становив 17022,42 млн. грн. Наукоємність валового внутрішнього продукту (витрати на наукові дослідження та науково-технічні розробки за всіма джерелами у відсотках до валового внутрішнього продукту) у 2020 році становила лише 0,41 відсотка [121]. Тобто показник наукоємності валового внутрішнього продукту, який у 1991 році складав 1,8% зазнав катастрофічного падіння [6]. Вітчизняна наукоємність ВВП вп'ятеро менше середнього значення цього показника за країнами ЄС [121]. За оцінками фахівців, при наукоємності менше 0,9 % ВВП наука перестає виконувати економічну функцію [46].

Однією з головних причин незадовільної наукової та інноваційної активності є дефіцит фінансових ресурсів.

Проведений аналіз дає змогу констатувати фінансову недостатність наявних і дефіцит потенційних джерел фінансових ресурсів для забезпечення здійснення інноваційної діяльності і реалізації інноваційних проектів в Україні.

Основним джерелом фінансового забезпечення інновацій є власні фінансові ресурси підприємств, частка яких у загальній структурі джерел фінансування є незмінно високою [79]. Так у джерелах фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у 2020 році власні кошти у відсотках до загального обсягу витрат на інновації склали 85,4%, кошти державного бюджету - 1,9%, кошти інвесторів-нерезидентів - 0,9%, кошти інших джерел - 11,8% [40].

Таким чином фінансове забезпечення інновацій відбувається в основному за рахунок власних джерел, які за питомою вагою є значними, але недостатніми для фінансування. Світовий досвід свідчить про те, що ефективна інноваційна діяльність підприємств неможлива без суттєвої державної підтримки. Однак, проведений аналіз вказує на неспроможність державного менеджменту нашої країни забезпечити інноваційний розвиток суб'єктів господарювання.

У більшості країн світу основними джерелами інноваційної діяльності є бюджетні кошти, інтенсивність та обсяги спрямування яких визначаються у законодавчому порядку [41].

Відсутність відповідного фінансово-кредитного забезпечення стримує розвиток інноваційної діяльності.

Бюджетне фінансування науки і його практична реалізація в Україні недостатні, оскільки державні інвестиції до НДДКР покривають реальні потреби на 20 % і є замалими для досягнення стійкого та помітного ефекту. Законодавством передбачено, що відрахування до науково-дослідної сфери дорівнюють 1,7 % ВВП, проте реальний показник не перевищує 0,5 % [121] Так, в Україні у 2019 році кошти державного бюджету (556,5 млн. грн.) отримали лише 6 підприємств [51].

В сучасних умовах розвитку цифрової економіки і забезпечення позитивної динаміки неможливо без постійного вироблення інноваційних ідей, виробництва інновацій, що означає постійну взаємодію між державою та університетами, державою і бізнесом, бізнесом та університетами, що забезпечувало би досягненні високого рівня фінансування інноваційних процесів приватним сектором; забезпечення механізмів комерціалізації знань, включаючи їх трансфер в нові області застосування; доступність знань для зацікавлених сторін.

Людський капітал і дослідження, креативність, навички, знання та технологічні результати, можливості приваблювання талантів, відповідно світовим рейтингам, що оцінюють інноваційний потенціал є найбільш сильними складовими інноваційної конкурентоспроможності України.

Нажаль, на протязі усього періоду реформ зберігається тенденція скорочення кількості дослідників, що призводить до поступової деградації наукового потенціалу. Через низьке фінансування державний сектор науки (академічні та галузеві НДІ) виявляється надмірним, посилюється відтік високопрофесійних компетентних кадрів, конкуренція за бюджетне фінансування знижує можливості взаємодії наукових організацій, що в цілому негативно позначається на інноваційній активності.

У 2020 р. наукові дослідження і розробки (ДіР) в Україні здійснювали 769 організацій, що на 19 % менше проти 2019 р. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, які мають науковий ступінь протягом останнього десятиріччя скоротився більше ніж у 2 рази (із 182,5 тис. осіб у 2010 році до 78,9 тис. осіб у 2020 році).

На противагу світовим тенденціям залучення та мотивації молодих науковців, Україна втрачає найбільш талановитих учених. Темпи вимивання кадрів вищої кваліфікації з науково-інноваційної сфери створюють підґрунтя для значного технологічного відставання країни [134].

У законодавстві України створено нормативне підґрунтя для активізації інноваційного розвитку, проте впровадження інновацій не є в пріоритеті під час розподілення державного, обласного чи міського бюджетів. Саме тому потрібно орієнтуватися на інші джерела фінансування, якими повинні стати грантові програми. Серед команд винахідників з готовими проектами та запатентованими інноваціями набирають популярності так звані платформи для зустрічей цих новаторів з інвесторами. Прикладом цього є щорічні «Фестиваль інноваційних проєктів Sikorsky Challenge» та «Intel Techno», тощо [33].

Одним із завдань досліджень у сфері управління процесами інноваційного розвитку є виявлення нових можливостей у наявних способах мобілізації фінансових ресурсів, оцінювання результативності їхнього впливу на інноваційний розвиток і виокремлення та запровадження нових способів акумулювання фінансових ресурсів. Зважаючи на вищезазначене, доцільним є розглянути зовнішні фінансові джерела інноваційного інвестування.

Оцінка банківського кредитування у сфері фінансового забезпечення інновацій дає змогу дійти висновку, що на сьогоднішній день банківські кредити в Україні, лише умовно можна розглядати як джерело фінансового забезпечення інноваційних проєктів. У розвинутій економіці банки є активними суб'єктами інноваційної діяльності, забезпечують не тільки її фінансування, а й зв'язок між іншими учасниками. Водночас поточна ситуація свідчить, що банківський

кредит не став в Україні потужним джерелом фінансування підприємницького сектора, а тим більше інновацій.

В умовах макроекономічної нестабільності банківська система перебуває під впливом значної кількості чинників, які перешкоджають її нормальному розвитку, а саме: політична та економічна нестабільність в Україні; зміна рейтингу країни відповідно до оцінок міжнародних рейтингових агенцій, що прямо впливає на розвиток співробітництва з іноземними банками; якість ризик-менеджменту в банках, тощо. Значну роль відіграє довіра як до окремого банку, так і до банківської системи в цілому. Фінансова стійкість банків є основою стабільної банківської системи країни, запорукою успіху економічних перетворень і макроекономічного розвитку [97].

На підтвердження вищезазначеного розглянемо показники офіційної банківської статистики щодо кредитної діяльності.

Станом на 01 квітня 2022 року ліцензію Національного банку України мали 69 банківська установа (з них 33 банка з іноземним капіталом). З початку 2021 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 3, а з 2017 року – на 17 установ [97].

У I кварталі 2022 року банківський сектор вперше з 2017 року отримав загальний збиток. Фінансовий результат системи становив мінус 0,16 млрд грн через збиток у березні в розмірі 10,1 млрд грн. Це відбулось у результаті збільшення відрахувань до резервів під очікувані ризики внаслідок війни в обсязі 21,6 млрд грн, три чверті з яких сформовані в березні.

Кількість збиткових банків за квартал зросла з п'яти до 25 установ, їхній сукупний збиток становив 6 млрд грн. До числа збиткових потрапили два державних банки. Водночас ПриватБанк заробив понад 60% прибутку прибуткових банків [97].

Депозити є основним джерелом формування банківських ресурсів і коливання їх обсягів призводить до нестабільної роботи банків. За I квартал 2022 року обсяги гривневих коштів фізичних осіб збільшилися на 10,8% (+24,6% р/р). Найсуттєвішим за квартал став приріст у ПриватБанку, що забезпечив половину

номінального приросту гривневих коштів. Зауважимо, що зростали лише кошти на вимогу (одразу на чверть за квартал), тоді як строкові кошти зменшилися на 7,5%. Половину нових строкових депозитів клієнти відкривали на строк до трьох місяців, хоча до початку війни вони становили лише третину. Обсяг вкладів фізичних осіб в іноземній валюті зменшився за квартал на 8,6% (у доларовому еквіваленті) [98].

Кошти суб'єктів господарювання в національній валюті за I квартал знизилися на 13,1% внаслідок відпливу коштів з усіх груп банків, хоча в річному вимірі зросли на 12,4% р/р. Найсуттєвіші відпливи гривневих коштів бізнесу спостерігалися у перші два тижні війни. Відтоді відбулася зміна тенденції і депозити повільно зростали. Обсяг валютних коштів бізнесу за квартал зменшився на 10,6% в доларовому еквіваленті.

Кредити належать до активних банківських операції, спрямованих на розміщення ресурсів з метою одержання прибутку. Чисті гривневі кредити суб'єктам господарювання за I квартал 2022 року зросли на 4,8%, а валютні – на 2,2% у доларовому еквіваленті. Найвищі темпи зростання гривневого кредитування за квартал продемонстрували державні банки – понад 10%. У річному обчисленні чистий кредитний портфель зріс на 39,7% у гривні та на 18,4% в іноземній валюті (у доларовому еквіваленті). Найактивніше залучали позики державні корпорації [92].

У I кварталі 2022 року напад Росії суттєво змінив умови функціонування банківського сектору. Своєчасні кроки банків та НБУ для забезпечення безперебійної роботи фінансових установ та системи електронних платежів дали змогу пройти перші місяці війни з помірними втратами для фінансового сектору. Обсяг коштів клієнтів у банках зріс, що забезпечувало стабільно високий рівень ліквідності попри воєнні ризики. Невеликий вплив коштів населення у перші два місяці року через інформаційний тиск компенсувався зростанням депозитів у березні. Водночас частка коштів на вимогу оновила максимум. Кошти корпорацій під час війни зменшилися, найбільше в іноземній валюті. Переважно це відбулося через подальші виплати зарплат за одночасного зменшення

виручки. Після початку повномасштабної війни населення знизило попит на кредити. Натомість помірний попит на кредитні ресурси з боку корпорацій зберігся. Кредитуванню бізнесу сприяла держава, поліпшивши умови участі в урядових програмах. Сектор залишався операційно прибутковим попри воєнні дії, однак необхідність формувати резерви під очікувані втрати зумовили його збиток [92].

Однак, аналіз ефективності банківського кредитування, як джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні, дає змогу дійти висновку, що, незважаючи на значні обсяги кредитних ресурсів, банки недостатньо беруть участь у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності [80]. Понад 80 % усіх кредитів банки надавали в поточну діяльність позичальників, а інноваційна діяльність залишається поза увагою банків, про що свідчить мала частка довгострокових кредитів [92], спрямована в інвестиційну діяльність та у пріоритетні галузі економіки.

Загально визнано, що суспільне призначення банківського кредиту проявляється через його функції: перерозподільну, стимулюючу, капіталізації вільних грошових доходів та відтворювальну. Звертає увагу, що за дослідженнями багатьох вчених, обсяги капітальних інвестицій значно корелюють із обсягами позикових ресурсів, що підтверджують високі значення коефіцієнтів детермінації ($R^2 = 0,9555$). Так, зі зростанням банківських кредитів та інших позикових коштів, збільшується й обсяг інвестиційних вкладень [33; 146].

Діагностика банківського кредитування інноваційного розвитку підприємств дозволяє виокремити такі ключові проблеми його активізації: повільні темпи інноваційних перетворень реального сектору економіки; наявність дисбалансу у темпах розвитку фінансового та реального секторів національної економіки; несприятливий інвестиційний клімат; низька ефективність бізнесу; високі відсоткові ставки; відсутність належної інфраструктури інноваційного ринку, ринку землі та нерухомості тощо.

Позиції банківського інвестиційного кредитування в Україні сьогодні значно послаблені нестабільною політичною ситуацією, сповільненням темпів

економічного розвитку, ускладненням залучення коштів на зовнішньому та міжбанківському фінансових ринках, високим рівнем інфляції, зменшенням довіри до банків з боку вкладників.

Інноваційній діяльності від самого початку притаманний підвищений рівень ризиковості, що зумовлює і ризиковість її фінансування. Великий ризик втратити вкладений капітал зумовлюється такими причинами: непередбачуваність результатів творчого процесу, без якого немислиме нововведення; можливість помилковості ідеї інноваційного проекту; труднощі технічної його реалізації; непередбачуваності реакції ринку на появу нового товару і т. ін. До того ж, вкладення фінансових ресурсів в інновації характеризуються значним часовим лагом від моменту авансування коштів в інновації до одержання комерційної віддачі від них.

Таким чином, банківська система надання кредитів у цій сфері фактично не працює, оскільки специфіка інноваційних проектів не відповідає умовам банків, серед яких: високі відсотки, велика застава, а капітал інноваційного підприємця як правило нематеріальний, це технології, крім того кредитування інновацій пов'язано зі значними кредитними ризиками, що виходять з невизначеності результатів впровадження інноваційних розробок та окупності витрат.

Короткострокова економічна зацікавленість у швидкому отриманні доходу витісняє актуальні завдання науково-технічного розвитку.

Також одним з чинників низького рівня використання потенціалу банків в інноваційному секторі вітчизняної економіки є невеликий розмір капіталу більшості вітчизняних банків. Рівень капіталу всієї банківської системи України відповідає рівню капіталу одного середнього за розміром банку в Каліфорнії або одного великого банку в Центральній Європі [8]. Оскільки фінансовий потенціал банківської системи України є незначним, то, відповідно, й можливості для кредитування інвестиційної діяльності в інноваційному секторі економіки невеликі.

Таким чином, відновлення економічного зростання в Україні значною мірою залежить від стану банківської системи, її спроможності впливати на

інвестиційну діяльність у реальному секторі економіки, вирішальна роль при цьому має належати заходам, які впроваджуються урядом та Національним банком України з метою виходу з економічної кризи. Розвитку інноваційного кредитування має сприяти законодавча підтримка з боку держави, наприклад, через систему компенсації відсоткових ставок комерційних банків. При цьому держава дану різницю має відносити не на витрати бюджету, а погашати з фондів, створених для підтримки науково-технічного прогресу.

Фінансовий лізинг для підприємництва є одним із дієвих інструментів, що активно використовується успішними країнами, і без якого важко уявити повноцінний розвиток малого бізнесу та економіки країни. Відсутність необхідності внесення застави, менший розмір власного внеску підприємства, більш оперативний розгляд лізингової заявки та оформлення договору – такі переваги лізингової форми фінансування, порівняно з класичним банківським кредитуванням [92].

За даними Українського об'єднання лізингодавців (Асоціації, яка представляє галузь фінансового лізингу), на початок 2020 року було 630 установ, які мали право надавати послуги фінансового лізингу в Україні. Ця кількість включала 78 банків, 439 фінансових компаній та 113 юридичні особи, які не є фінансовими установами, але мають право надавати послуги фінансового лізингу (далі ЮОЛ) [140].

Станом на 1 січня 2020 року вартість діючих договорів фінансового лізингу становила 38 997 млн. грн. (близько 1 651 млн. дол. США) [92]. Хоча 70% установ, які мають ліцензію на надання фінансового лізингу, є фінансовими компаніями, вони відповідають лише за близько 3% від загальної вартості портфеля. Ще 26% вартості портфеля знаходиться в руках банків. Обидві ці групи учасників ринку не розглядають цю діяльність як свій основний бізнес.

Найактивнішою групою на лізинговому ринку залишаються ЮОЛ. По суті, вони складають лише 18% усіх установ, що мають ліцензію на діяльність на цьому ринку, але вони мають 71% від загальної вартості лізингового портфеля.

Найбільш активні установи, що працюють на ринку, є членами Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців». Члени цієї організації мають частку ринку близько 80% [140].

Лізингову діяльність банківського сектору показує, що портфель цього сектору, хоча все ще падав у 2017 році (що було продовженням після кризи 2014-2015 років), почав зростати в 2018 році (зріс на 11%), а динаміка зростання навіть прискорилося до 15% в 2019 році [92].

Український небанківський ринок лізингу традиційно найбільше орієнтований на лізинг транспортних засобів. Вартість цього виду активів становила 63% від загального портфеля на кінець 2019 року. Сільськогосподарська техніка також має помітну частку в портфелі – 18,5%. На кінець 2019 року ці дві групи формували понад 80% лізингового портфеля.

Крім транспорту та сільського господарства, лізинговий портфель на кінець 2019 року включав такі види активів: нерухомість (6,5%), будівельне обладнання (4%) та промислове обладнання (2,7%).

Структура лізингового портфеля за галузями на кінець 2019 року показує, що транспорт (23%) та сільське господарство (20%) є найпоширенішими галузями, які використовують послуги лізингу в Україні. На ці дві галузі разом станом на кінець 2019 року припадає 43% лізингового портфеля. Все ще присутніми, але з набагато меншою часткою, є сфера послуг (7%), будівництво (4%), продовольство (4%), видобувна промисловість (3%), переробка (2%), металургія (2%). Така концентрація лізингу в транспорті та сільському господарстві не відповідає структурі економіки загалом і є досить показовою, що лізингова галузь має великий потенціал для зростання та диверсифікації в інші сектори економіки.

Бізнес компанії є домінуючим клієнтом лізингової галузі. Юридичні особи отримали понад 88% вартості активів, наданих в лізинг в 2019 році. Фізичні особи взяли в лізинг лише 10% активів. Процентна ставка за контрактами, встановленими в гривні, може становити до 26%, для контрактів у гривні, пов'язаних з доларами США вона може становити до 12%, і до 11%, якщо

пов'язана з євро. Найчастіше лізинговий контракт в Україні підписується на термін від 2 до 5 років.

Протягом останніх трьох років у небанківському секторі лізингу спостерігається постійне зростання вартості нового бізнесу. Кількість підписаних контрактів на рік також збільшується. Загальна кількість контрактів досягла 15,5 тис.

Обидві ці тенденції свідчать про поліпшення та активізацію економічної діяльності в країні загалом. А оскільки лізингова галузь випереджає зростання економіки України в цілому, можна сміливо стверджувати, що вона є одним із рушіїв економічного зростання. Згідно з офіційною статистикою, загальна вартість капітальних інвестицій в Україні досягла 584 млрд. грн. (близько 22,6 млрд. доларів США) у 2019 році. Лізинг забезпечив близько 5,83% цих капітальних інвестицій у 2019 році, таким чином сприяючи оновленню і розвитку підприємств, які його залучили. Коефіцієнт проникнення лізингу в капітальні інвестиції в країні становив 5,83 % у 2019 році [140].

Лізинг є дуже важливим способом фінансування для багатьох компаній у всьому світі. Частка лізингу особливо важлива для малих та середніх підприємств. Він є актуальним джерелом фінансування для 48% малих та середніх підприємств у ЄС. Серед компаній, які вважають лізинг важливим джерелом фінансування, є підприємства з Німеччини, Великої Британії та Польщі (третє місце в Європі з 60% компаній, які зазначають, що зацікавлені у використанні лізингу в майбутньому) [174].

В умовах дефіциту бюджету, доцільно наявні ресурси і науковий потенціал зосередити на підтримці досліджень, які є основою інноваційного розвитку країни, об'єднуючи ресурси держави, наукової спільноти та бізнесових структур. Вдосконалювати підходи до управління, модернізації методів викладання та навчання в університетах відповідно до європейських стандартів. Вдосконалювати систему взаємодії науки, освіти та виробництва, орієнтуючись на практичний результат та потреби ринку праці. Створювати дієвий механізм підтримки молодих учених та вдосконалювати інфраструктуру фінансування.

Останнім часом, урядом запроваджені певні ініціативи в напрямі підвищення ефективності та якості вищої освіти, підтримки науково-технічних розробок у закладах вищої освіти, однак через недосконалість підходів до управління та недостатність фінансування країна може втратити цю перевагу.

Станом на початок 2020/21 навчального року нараховувалося 515 закладів вищої освіти (619 – станом на початок 2019/20 навчального року). Кількість студентів на 10 тис. населення становить 275 осіб (343 особи – станом на 01.01.2020) [121].

За даними Держстатистики України в ЗВО України на початок 2020/21 навчального року працювало 135,2 тис. наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників (156,9 тис. – на початок 2019/20 навчального року), з них 44,8 % мають науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук), 12,4 % – доктора наук [40].

На наукову та науково-технічну діяльність закладів вищої освіти та наукових установ у 2021 році було передбачено 820,5 млн грн. бюджетних коштів. За рахунок цих коштів передбачено фінансування фундаментальних і прикладних досліджень у закладах вищої освіти та наукових установах за пріоритетними напрямками науки і техніки; підтримка наукових проєктів молодих вчених; підтримка науково-технічних (експериментальних) розробок.

Також у 2021 рік започатковано фінансування бюджетної програми «Пріоритетні напрями наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у закладах вищої освіти» в обсязі 100 млн грн. Видатки мають бути спрямовані, зокрема, на розвиток інфраструктури, оновлення та модернізацію матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності.

З метою підтримки системних реформ у сфері, Радою виконавчих директорів Світового банку створено проєкт «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів», який націлений на підвищенню якості вищої освіти, рівня її відповідності потребам ринку.

Для реалізації проєкту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» у березні 2021 року Уряд ухвалив розпорядження Кабінету Міністрів України щодо залучення коштів позики від Міжнародного банку реконструкції та розвитку у розмірі 200 млн доларів США. Реалізація проєкту відбуватиметься впродовж п'яти років [129].

У межах проєкту фінансуватимуться: модернізація обладнання, закупівля дослідницьких та навчальних лабораторій, деякі ремонтні та відновлювальні роботи закладів вищої освіти, зокрема тих, що об'єднуються; цифрова інфраструктура для організації навчання в закладах вищої освіти для забезпечення безперервності освітнього процесу за допомогою технологій дистанційного навчання, розробки та запуску електронних систем управління навчанням; підтримка стійкості системи та управління змінами в довгостроковій перспективі; модернізація інформаційно-аналітичної системи вищої освіти; запровадження Національного опитування студентів та Єдиної електронної системи конкурсного державного фінансування наукових досліджень і розробок закладів вищої освіти, запуск і удосконалення цифрових рішень освітніх вимірювань навчальних досягнень.

Розвиток інноваційної активності підприємств також залежить від залучення іноземних інвестицій. При цьому безпосереднє інвестування іноземного капіталу в економіку України є більш пріоритетним, ніж отримання кредитів, які збільшують зовнішній державний борг країни та витрати щодо його обслуговування.

Чисті надходження іноземного капіталу в економіку України становили \$37,8 млрд у період 2015-2021 років. З них прямі інвестиції — \$15,8 млрд, за державними облігаціями — \$8,5 млрд, за кредитами МВФ — \$7 млрд [210].

Найбільшими інвесторами в економіку України були країни ЄС, вони вклали \$25,9 млрд, у тому числі Кіпр — \$9,5 млрд., Нідерланди — \$7,2 млрд, Великобританія — \$2,1 млрд, Німеччина \$1,7 млрд. Інвестиції Росії в економіку України склали \$0,7 млрд [92]. Найбільша частка прямих іноземних інвестицій зосереджена у промисловості, оптовій та роздрібній торгівлі; ремонту

автотранспортних засобів і мотоциклів, операції з нерухомим майном, фінансовій та страховій діяльності [40]. Іноземні інвестори охоче купують акції українських підприємств, розміщених на західних біржах. Це свідчить про те, що за кордоном іноземці готові вкладати у вітчизняні цінні папери (якщо ті з'являються на іноземних майданчиках), а ось в Україну – ні.

Одним із найбільших іноземних інвесторів України є ЄБРР. З 1992 року Банк профінансував в Україні 397 проєктів на суму близько 12 млрд євро. Частина з цих проєктів передбачає підтримку місцевим банкам, які можуть фінансувати менші проєкти (наприклад, кредитувати мікропроєкти FabLab-структур). У рамках окремих проєктів певна частина коштів надається у вигляді грантів чи додаткових позик за рахунок спеціальних фондів: ESP – фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (кошти фонду переважно спрямовуються на підвищення енергоефективності та покращання екології); CTF (Clean Technology Fund) є одним із двох фондів інвестування у клімат (Climate Investment Funds), які було створено Світовим банком у 2008 році для зменшення викидів та стійкого до змін клімату розвитку, зокрема спрямовують на проєкти насамперед пов'язані з енергозбереженням, відновлюваною енергетикою. До речі, Україна є найбільшим отримувачем макрофінансової допомоги ЄС третім країнам, так ЄС за період 2014–2018 рр. надав МФД сукупною сумою 2,8 млрд євро в рамках чотирьох програм макрофінансової допомоги. Одна з програм орієнтована на побудову інноваційної інфраструктури, одним з елементів якої є FabLab. Рішення про надання коштів у межах кожної програми макрофінансової допомоги ухвалюють у рамках звичайної законодавчої процедури ЄС: його ухвалюють спільно Рада ЄС та Європейський парламент (що вирізняє МФД від інших видів фінансової допомоги ЄС). Після ухвалення базового рішення про надання допомоги йдуть переговори про умови надання допомоги, у тому числі про зобов'язання України із заходів політики.

За умов внутрішнього дефіциту ресурсів обсяги прямих інвестицій з України в економіку країн світу складають достатньо суттєву суму. Так, близько

97 % традиційно спрямовується до Кіпру [40]. При цьому вітчизняні інвестори вкладають майже всі інвестиції в професійну, наукову та технічну діяльність за кордоном [79]. Через загрозу вторгнення Росії з України вивели \$12,5 млрд іноземного капіталу [182].

Зазначене підтверджує процес вилучення фінансового капіталу з України в офшорні зони, звідки він уже повертається лише частково у вигляді незначних за розмірами зворотних фінансових потоків. Відтак, вітчизняні інвестори до розвитку інноваційної діяльності інтересу майже не виявляють, шукаючи найбільш прибуткові та доцільні сфери вкладання свого капіталу за кордоном.

Потенційним джерелом фінансових ресурсів для забезпечення здійснення інноваційної діяльності, на наш погляд, мають стати приватні фінансові ресурси вітчизняних інвесторів. Аналіз показників грошової маси показує, що наявні в обігу готівкові кошти протягом останнього періоду постійно зростають, так агрегат М0 у липні 2022 року склав 640 млрд. грн., тоді як на початку 2020 року він складав 370,0 млрд. грн., а у 2015 році даний показник був 283,0 млрд. грн. [97].

Таким чином, на сьогодні в Україні досить висока частка – 28,4% (співвідношення М0 та М3) грошових коштів знаходяться в обігу поза банківських установ (вважається, що частка готівки в структурі грошової маси не повинна перевищувати 7%), цей обсяг готівки є потенційним джерелом формування ресурсів комерційних банків.

Так, за нашими розрахунками співвідношення М0 до ВВП станом на початок 2022 р. складало 10,6 %, а 10,6% - це серйозний запас міцності, який може бути використаний для розвитку економіки.

В перспективі вагомим джерелом фінансування інноваційної діяльності мають стати приватні фінансові ресурси вітчизняних та іноземних інвесторів за законодавчої підтримки інноваційної сфери з боку держави.

Необхідною умовою забезпечення фінансування інноваційної діяльності є наявність розвинутої інфраструктури фінансового ринку, зокрема небанківських фінансових установ – страхових, лізингових, факторингових, фінансових компаній, інститутів спільного інвестування, кредитних спілок.

Альтернативним джерелом фінансового забезпечення інноваційного розвитку можна розглядати фінансування через такі інструменти, як венчурні фонди, науково-технічні інкубатори, фірми-технопарки, технополіси, бізнес-ангели тощо, які на пільгових засадах забезпечують впровадження інновацій.

У західних країнах інвестиції у високоризикові проекти здійснюються у формі венчурного фінансування. Це довгострокові (5-7 років) високоризикові інвестиції приватного капіталу в акціонерний капітал новостворених малих високотехнологічних перспективних підприємств (або венчурних підприємств, що добре зарекомендували себе). Такі інвестиції надають для розвитку і розширення підприємств, орієнтованих на розробку і виробництво наукоємних продуктів, з метою отримання прибутку від приросту вартості вкладених засобів. Венчурне фінансування докорінно відрізняється від банківського і має певні переваги: не потребує щорічних процентних виплат, ліквідної застави, не вимагає страхування інвестором своїх ризиків тощо. При цьому, інвестор активно допомагає новому підприємству порадами, досвідом і діловими зв'язками [19]. Венчурний капітал є особливою формою капіталу. Інвестори, беручи участь у фінансуванні, фактично виступають як замовники майбутніх нововведень, якщо вони виявляються успішними – як співвласники новоутвореної фірми.

Основним критерієм класифікації венчурного підприємництва є джерело інвестування. В зв'язку з цим, основними організаційними формами венчурного підприємництва є: внутрішні венчурні фірми, які створюються у вигляді науково-дослідних відділів при великих промислових корпораціях; незалежні венчурні фірми, які організуються у вигляді акціонерних товариств, та працюють за рахунок коштів приватних та інституційних інвесторів; впровадженні компанії, які створюються однією чи кількома великими корпораціями у вигляді науково-дослідних консорціумів і працюють за замовленням засновників; зовнішні венчурні фірми, що фінансуються інвестиційними фондами, компаніями, трастами. Мета таких фірм - акумулювання венчурного капіталу у великих обсягах та фінансування спеціалізованих інноваційних (ризикових) проектів.

В Україні венчурні фонди створені за рахунок іноземного капіталу і фінансують здебільшого традиційні процеси або невеликі продуктові інновації. Функцію венчурних капіталістів виконують компанії з управління активами, які на відміну від інших країн створюють середні інвестори. Проте венчурний капітал – важкодоступне джерело фінансування. Головними недоліками використання венчурного капіталу є високий ризик, відсутність гарантованого успіху, можливість втрати контролю над бізнесом і передача його венчурному інвестору [146].

В Україні акумулюють кошти інвесторів компанії з управління активами. За даними УАІБ основними функціями компанії з управління активами (КУА) є створення пайових інвестиційних фондів; випуск, розміщення та викуп цінних паперів ІСІ; залучення агентів, які розміщують/викупувають цінні папери ІСІ серед інвесторів; управління активами ІСІ: після надходження коштів на рахунок ІСІ, КУА спрямовує їх на придбання активів для формування структури портфеля цього ІСІ, вказаної в Інвестиційній декларації; аналіз ринку цінних паперів, нерухомості та інших ринків інструменти яких перебувають у складі активів ІСІ; пошук нових об'єктів для інвестицій; регулярне переоцінювання активів, оформлення договорів придбання і продажу активів, підготовка звітності до державних контролювальних органів; забезпечення поточної діяльності ІСІ. Кількість компанії з управління активами (КУА) в Україні на 12.08.2022р. становила 303 компанії, активів в їх управлінні було 522907 млн грн.; кількість ІСІ – 1767 одиниць [40].

Венчурний капітал є важливим елементом функціонування ринкової економіки та засобом забезпечення регіонального економічного зростання. Варто звернути увагу на те, що надаючи необхідні фінансові ресурси інноваційним підприємствам на початкових стадіях їхнього розвитку, коли інші джерела фінансування є недоступними, венчурний капітал забезпечує стрімкий розвиток нових конкурентоспроможних галузей через вкладення коштів інвесторів у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість.

Для розвитку венчурного бізнесу необхідно створити або налагодити державну систему, яка б розвивала венчурний бізнес і сприяла його розвитку, вдосконаленню, а також розробити систему страхування ризиків інвестицій в інновації законодавчо на основі нормативно-правових актів, забезпечити функціонування венчурного бізнесу, стимулювати взаємодії наукових організацій із підприємствами та організаціями, потенційними інвесторами тощо.

Науково-технічні інкубатори – організації, які надають на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та необхідне обладнання, на пільгових умовах консультують з економічних та юридичних питань, організовують рекламу, здійснюють науково-технічну, екологічну та комерційну експертизу інноваційних проектів, ведуть пошук інвесторів, дають можливість скористатися своїм дослідним виробництвом. Технічна допомога складається з проведення інженерних розробок продукту та технологій, маркетингова - підбір спеціалізованої літератури про продукт і ринки збуту, сприяння реалізації рекламного обслуговування тощо. Консультації з менеджменту містять аналіз грошових надходжень, податків, огляд і роз'яснення офіційних фінансових документів, юридичну допомогу при реєстрації фірми й організаційно-фінансову підтримку (пошук і рекомендація потенційного інвестора, складання бізнес-плану тощо).

Технополіс – це науково-промисловий комплекс, створений для виробництва нової прогресивної продукції або розроблення нових наукоємних технологій на базі тісних відносин з університетами і науково-технічними центрами. У ньому поєднуються наука, техніка і підприємництво, здійснюється тісне співробітництво між академічною наукою, підприємцями, місцевими і центральними органами влади. Основою технополісу є його науково-дослідний комплекс. Він готує радикальні прориви в технології на основі фундаментальних наукових досліджень міжгалузевого характеру, які визначають перспективи розміщених у ньому виробництв.

Технополіси істотно різняться за масштабами, структурою та обсягом послуг, які надаються, за рівнем наукомісткості, складом учасників. До складу

технополісів можуть входити: науково-дослідні організації та установи, промислові підприємства, культурно-побутові об'єкти, комунальні та інформаційні мережі, проектно-конструкторські центри та дослідні виробництва, фінансово-кредитні установи, торговельні, посередницькі, консультаційні та інші структури.

Науково-технологічний парк – це комплекс дослідних інститутів, лабораторій, дослідних заводів, створюваних на заздалегідь підготовлених територіях навколо великих університетів з розвиненою інфраструктурою (лабораторні корпуси, виробничі приміщення багатоцільового призначення, інформаційно-обчислювальні центри колективного користування, системи транспортних та інших комунікацій, магазини, житлові приміщення). Технопарк створюється для розвитку наукомістких технологій, наукомістких фірм. Це своєрідна фабрика з виробництва середніх і малих ризикових інноваційних підприємств. Одна з найважливіших функцій технопарку - постійне формування нового бізнесу і його підтримка.

Діяльність технопарку базується на повному використанні існуючих ресурсів для найкращого забезпечення діяльності дрібних венчурних (ризикованих) фірм, які входять до його складу.

Бізнес-ангели – приватні інвестори, що вкладають гроші в інноваційні проекти (стартапи) на етапі створення підприємства в обмін на повернення вкладень та долю в капіталі. «Ангели», як правило, вкладають свої власні кошти на відміну від венчурних капіталістів, які управляють грошима третіх осіб, об'єднаними у венчурні фонди. Однак, вітчизняні інвестори, нажаль, шукають більш прибуткові сфери вкладання свого капіталу за кордоном.

Дедалі частіше українці оформлюють дозволи на вивезення валюти для купівлі цінних паперів світових компаній. У 2020 році за даними НБУ, фізичні особи перерахували за кордон близько 274 млн. євро, а у 2021 році – 427 млн. євро [97].

Таким чином, основними проблемами фінансування інноваційного розвитку підприємств в Україні є: низькі обсяги витрат підприємств на

інноваційну діяльність; нестача власних фінансових ресурсів; відсутність довгострокового кредитування інноваційних проектів з боку банківської системи; недостатність підтримки інноваційної сфери з боку держави, недостатня сформованість інноваційної інфраструктури; підвищений ризик інвестування інновацій.

Покращити інвестиційне середовище країни можливо за рахунок різноманітних заходів, зокрема запровадження податкових пільг, забезпечення правового захисту інвестицій, покращення інформаційного забезпечення та інвестиційної інфраструктури.

Покращити інноваційну активність можливо шляхом надання дотацій і бюджетних позик на розвиток пріоритетних сфер галузей економіки, грантової підтримки інноваційних проектів, компенсації відсоткових ставок комерційних банків, створення венчурних фондів і компаній, запровадження механізмів участі індивідуальних інвесторів в операціях на фінансовому ринку, державно-приватного партнерства.

Державно-приватне партнерство – це особлива форма взаємодії бізнесу та держави, що включає багатосторонні домовленості, розподіл ризиків, аналіз комерційних перспектив та індивідуальні схеми фінансування. Формування національної інноваційної економіки в сучасних умовах неможливе без функціонування механізму державно-приватного партнерства. У світовій практиці державно-приватне партнерство у сфері технологічного (інноваційного) розвитку спрямоване на співпрацю у виконанні досліджень і розробок, а також їх комерціалізації між компаніями різних форм власності в промисловості та інших галузях народного господарства, між університетами та іншими некомерційними організаціями, державними лабораторіями та центрами, або безпосередньо між органами державного управління. Партнерства за участі організацій – представників бізнес-спільноти, з одного боку, і державного або громадського сектора – з іншого, сприяють просуванню технологій з дослідних інститутів на ринок, спонукають тим самим державні органи якомога повніше виконувати свою місію, а отже, до економічного

зростання на базі розширеного використання передових технологій на національному та регіональному рівнях [19].

Державна підтримка здійснення державно-приватного партнерства може здійснюватися: шляхом надання гарантій як державних, так і органами місцевого самоврядування; шляхом фінансування за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та інших джерел згідно із загальнодержавними та місцевими програмами; в інших формах, передбачених законом. У рамках здійснення державно-приватного партнерства можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність тощо.

Приватно-державні партнерства можуть включати різні поєднання спільного фінансування, спільної діяльності, а також їх різні організаційні форми і механізми з відповідним правовим забезпеченням. Найпростіший варіант – офіційно оформлені угоди про спільну діяльність у сфері досліджень і розробок між приватними компаніями, університетами та державними дослідницькими організаціями. Більш комплексні проекти зі створення дослідних і наукових парків, а також ухвалені державні програми, спрямовані на підтримку малого інноваційного бізнесу та просування і комерціалізацію так званих «родових» технологій, які перебувають на передконкурентній стадії готовності і спроможні згодом знайти втілення в технологічних процесах та продукції різних галузей, забезпечивши при цьому значне зростання як ефективності виробництва, так і якості товарів та послуг [19].

Для вдосконалення стимулювання інноваційної діяльності в Україні потрібен новий комплексний механізм стимулювання всього інноваційного процесу – від фундаментальних досліджень, їх мотивації, фінансування, до впровадження розробок у виробництво.

Як відмічають дослідники [41, 144], на переважній більшості вітчизняних промислових підприємств не розроблена система управління інноваційною діяльністю та, більш того, далеко не всі підприємства мають стратегію і систему управління інноваційним розвитком як окремого виду управлінської діяльності. У переважної більшості українських підприємств, як свідчить практика, на

сьогодні немає відповідних економічних умов для впровадження нововведень. Так, українські суб'єкти господарювання в умовах невизначеності стикаються з такими серйозними проблемами, які перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності: нестача власних коштів, значні витрати на нововведення, недостатній рівень фінансової підтримки держави, високий економічний ризик, тривалий термін окупності інновацій.

Визнання вирішального значення інноваційної діяльності для економічного розвитку, виділення її як стратегічного пріоритету й одночасно наявність неефективних методів управління інноваціями потребують, по-перше, розвитку нових креативних підходів у сфері управління інноваціями, по-друге, навчання кадрів у цій сфері [19].

Процес управління інноваційним розвитком підприємства визначають, як системне управління інноваційною діяльністю, спрямоване на формування й забезпечення досягнення економічного зростання шляхом раціонального використання, нарощування й розподілу інноваційного потенціалу.

Питанням формування інноваційного потенціалу в економічній літературі приділяється досить багато уваги, однак, незважаючи на велику кількість наукових праць і досліджень з даної тематики, слід зазначити, що в літературі не існує однозначного визначення поняття «інноваційний потенціал», що в свою чергу свідчить про наявність розбіжностей в розумінні сутності зазначеної категорії.

В тлумачення поняття інноваційного потенціалу одні автори роблять наголос на наявності ресурсів, інші на можливості їх використання. Але більшість керується так званим ресурсним підходом, тобто характеризує інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, виділяючи такі елементи, як кадрова (інтелектуальна), інформаційна, інтерфейсна, науково-дослідна фінансова, технологічна, організаційна складові.

Інтелектуальна складова – визначає можливості генерації та сприйняття ідей і задумів новацій і доведення їх до рівня нових технологій, конструкцій, організаційних та управлінських рішень (ідея – це найбільш загальне уявлення про новацію, а задум – варіант ідеї, виражений у зрозумілій для споживачів

формі). Це передбачає наявність на підприємстві фахівців з творчим складом мислення, не лише з високою фаховою підготовкою, але й здатних застосовувати свої знання і вміння для продукування нових практично-орієнтованих знань, втілювати їх в інновації, які відповідають потребам ринку.

Інформаційна складова – відображає інформаційну оснащеність (забезпеченість) підприємства, ступінь повноти, точності та суперечливості інформації, необхідної для ухвалення ефективних інноваційних рішень.

Інтерфейсна складова – характеризує можливість приведення у відповідність та узгодження різноспрямованих інтересів суб'єктів інноваційного процесу: розробників інновацій; виробників нових товарів; інвесторів, постачальників вихідних сировини, матеріалів і комплектуючих; торгових і збутових посередників; споживачів; суспільства в цілому тощо.

Науково-дослідна складова – характеризує наявність заділу результатів науково-дослідних робіт, достатнього для генерації нових знань, здатність проведення досліджень для перевірки ідей новацій і ймовірності використання новацій у виробництві нової продукції. Це передбачає існування на підприємстві підрозділів, які систематично виконують науково-дослідні роботи, а також наявність відповідного устаткування, що потребує систематичного й у достатніх обсягах фінансування як з власних, так і сторонніх джерел.

Фінансова складова – характеризує фінансову забезпеченість проектів інноваційного розвитку, а також фінансову стійкість підприємства в процесі їх реалізації.

Технологічна складова – відображає здатність оперативно перебудуватися, переорієнтувати виробничі потужності і налагодити економічно ефективне виробництво нових продуктів, що відповідають запитам споживачів. Власне вона характеризує матеріально-технічний і технологічний стан підприємства, наявність резервів чи можливості їх швидкого отримання, гнучкість обладнання і технологій, оперативність роботи конструкторських і технологічних служб.

Організаційна складова – характеризує наявність сприятливих організаційно-управлінських умов забезпечення інноваційної діяльності: організаційні структури, систему управління, механізми мотивації, інноваційну культуру.

Розглянуті складові характеризують інноваційний потенціал підприємства та визначають його можливості розвиватися інноваційним шляхом. Аналіз інноваційно інвестиційного потенціалу за визначеними складовими дає можливість розробити процедури оцінки його достатності для розробки і просування на ринок конкретних інновацій з метою оптимізації їх вибору.

В сучасний період, як відмічають науковці – спостерігається різке скорочення строку життя інновацій, одночасно з підвищенням інтенсивності появи на ринку все нових і нових товарів і послуг [141]. Тому при виборі тієї або іншої стратегії розробки й впровадження нових технологій недостатньо обмежуватися оцінкою й обліком факторів лише інноваційної сфери. Тому, під інноваційним потенціалом підприємства в сучасних умовах вони пропонують розуміти його максимальні можливості генерувати високу інноваційну активність [141].

Цікаво, що ціла низка країн, що мали й мають значно менший інноваційно-інвестиційний потенціал ніж Україна, розвиваються набагато швидше, причому переважно на основі інновацій [33]. Зокрема, Сінгапур і Гонконг займають значні частки на ринку електронної техніки. Сінгапур – держава з населенням у 4 мільйони чоловік і територією не більше Києва – експортує продукції на 110 млрд. дол. на рік. Китай виходить на роль одного із світових лідерів. Індія стрімко збільшує свою частку на одному з найбільш перспективних і високодохідних ринків – програмних продуктів. На сьогодні їх частка сягає близько 20%, а в найближчі 5 років очікується зростання до 50%. Успіх цих країн пояснюється концентрацією зусиль на найбільш перспективних напрямках з погляду перспектив розвитку НТП і світової економіки, оптимальності реалізації наявного інноваційного потенціалу і спричинених цим порівняльних конкурентних переваг на ринку [33].

Конкурентними перевагами України на сьогодні у галузі інноваційних технологій є наявність потужного кадрового потенціалу, так за кількістю вчених і інженерів, що працюють у галузі НДДКР, на мільйон жителів Україна посідає

одне з перших місць у світі, сильної технічної та наукової бази і конкурентного рівня витрат.

Україна залишається однією із провідних країн за кількістю випускників інженерних спеціальностей, випускаючи вдвічі більшу кількість фахівців порівняно з Великою Британією та Польщею. Щороку тисячі кваліфікованих ІТ-спеціалістів закінчують навчання та починають професійну ІТ-кар'єру.

Одним з національних пріоритетів наразі є становлення цифрового суспільства. В цифровій економіці роль університетів як виробників знань посилюється, а при взаємодії та співпраці з бізнесом і державою, підвищується інноваційна активність в економіці. Особливістю даної взаємодії в моделі, запропонованої Г. Іцковіцем, є виконання кожним з трьох вищеназваних інститутів (держава, бізнес, університет) крім традиційних функцій також функцій, не властивим традиційним моделям інноваційного процесу, що є найважливішим джерелом інноваційної активності в постіндустріальному суспільстві. Так, в цифровій економіці університети є не тільки джерелом ідей, компетенцій, знань, а й в їх діяльності присутній підприємницький сектор, що займається трансфером технологій, їх комерціалізацією, створенням малих інноваційних підприємств, технопарків, навчанням навичкам інноваційного підприємництва [33, 141]. Промислові підприємства виконують функції виробництва інноваційної продукції і організації досліджень всередині корпорації, створюючи дослідні центри. Держава виконує традиційні функції по законодавству і фінансуванню наукових установ, а також бере участь у фінансуванні інноваційних проєктів, тим самим бере участь в розподілі доходів від інноваційної діяльності. Основне значення моделей стратегічних інноваційних мереж полягає в зниженні невизначеності за рахунок принципу перетину трьох множин університет – підприємство – держава [141].

У недавньому минулому головним фактором інноваційної діяльності в основному вважалися інвестиції в пошукові фундаментальні дослідження, результати яких згодом комерціалізувалися у виробничій та соціальній сферах. Однак шлях від лабораторії до ринку довгий, складний і відрізняється

невизначеністю [141]. Нові концепції інноваційної діяльності – відкритого типу – пов'язані як з процесами глобалізації, так і з розвитком мережевої економіки. Терміни «відкриті» і «закриті інновації» ввів американський економіст Генрі Чесбро у 2003 р. в роботі «Відкриті інновації. Створення прибуткових технологій» [166]. Він встановив, що з підвищенням швидкості обміну інформаційними потоками знизилася ефективність застосування закритих бізнес-моделей. Відкриті ж інновації дозволяють задіяти не тільки внутрішні джерела компанії, але і зовнішні. Залучаються до процесу компетентні спеціалісти із інших сфер які пропонують свої ідеї, дають кваліфіковані поради і тим самим сприяють вдосконаленню кінцевого продукту. В результаті формуються ринки відкритих інновацій, засновані на мережевих організаційних структурах [33]. Запропонована Е. Караянісом і Д. Кемпбеллом [141, 165] в кінці минулого століття модель «чотириланкової спіралі», на основі моделі «потрійної спіралі», розробленої Г. Іцковіцем і Л. Лейдесдорф [173] підкреслює активну роль споживача в інноваційному процесі. Згідно з концепцією «потрійної спіралі», ефективність технологічної взаємодії забезпечується за рахунок тісної співпраці влади, бізнесу та університетів, де всі складові «спіралі» виконують свої функції і доповнюють один одного. На стартовому етапі генерації знань взаємодіють наука і влада. На наступному – при трансфері технологій наука кооперується з бізнесом. Чотириланкова модель містить четвертий елемент «спіралі» – громадянське суспільство як активного споживача і учасника інноваційного процесу, що є основним фактор досягнення успіху.

У країнах Європейського союзу широко використовуються так звані Living Lab. На сайті Європейської мережі Living Lab ENoLL вони визначаються як орієнтовані на споживача відкриті екосистеми, засновані на спільній творчості, що інтегрує наукові дослідження та інноваційні процеси в умовах реального життя [214].

Відмінність інновації екосистеми від альянсу НДДКР, по-перше, в тому, що основне завдання альянсів полягає в розробці новаторських рішень, а екосистемна інновація зосереджена на їх комерційному впровадженні. Ще одна

принципова відмінність полягає в тому, що метод екосистемної інновації допомагає виявляти, вивчати і перевизначати можливості для всіх учасників. Навпаки, альянси НДДКР організуються для глибокого, часто багаторічного дослідження в певній області, чітко обумовлено співпрацюють компаніями на самому початку роботи. Третя відмінність пов'язана з моделями управління. Для захисту інтелектуальної власності альянси передбачають укладення між компаніями докладного контракту або наявність у них часток в спільному підприємстві. В Living Labs прийнятий більш простий підхід - відкриття, зроблені групою, доступні всім її учасникам пропорційно їх інвестиціям.

Таким чином, екосистемна інновація – один з варіантів відповіді на питання, як знайти нові способи наростити прибуток. Майже кожен проект, розроблений з його допомогою, виявляється успішним. Цей метод дозволяє компаніям з абсолютно несхожими ідеями, навичками і можливостями об'єднувати їх для того, щоб з неймовірною швидкістю вирішувати проблеми рівня цілої екосистеми [33, 141]. Крім того, він дає змогу нарощувати потенціал створення цифрових інновацій і дозволяє знаходити і використовувати можливості на перетинах продуктів, компаній і галузей.

Цифровим технологіям відводиться роль одного з ключових чинників інноваційного розвитку економіки. Для переходу до цифрової економіки і інновацій необхідна не тільки цифровізація суспільства, а й побудова мережевих моделей економічних взаємодій і управління.

Останнім часом набули значного поширення мережеві організаційні структури. Вони поділяються на три групи: внутрішні мережі, стабільні мережі та динамічні мережі.

Внутрішні мережі дають змогу використовувати всередині організації принцип вільного підприємництва завдяки створенню так званих організаційних ринків, які передбачають взаємодію між підрозділами організації на основі ринкових цін. Наприклад, підрозділи – виробники комплектуючих мають пропонувати складальним підрозділам комплектуючі за конкурентоспроможними ринковими цінами. Ці ж підрозділи можуть продавати свою продукцію й іншим

організаціям, як це робить, зокрема, General Motors. Стабільні мережі значну частину робіт передають підрядникам, які можуть розташовуватися поза межами основної компанії. За такою схемою діє багато японських компаній. Стабільну мережу має і BMW, яка близько 50 % сумарних виробничих витрат сплачує підрядникам за виконані послуги. Така форма співпраці дає змогу отримати конкурентні переваги за рахунок вузької спеціалізації підрядників.

Динамічна мережа застосовується тоді, коли головна компанія керує капіталом та іншими організаціями в рамках досягнення своїх цілей, залишаючись при цьому ядром або «системним інтегратором». Вона залучає зовнішніх незалежних розробників, виробників, постачальників, дистриб'юторів тощо. Як правило, її головні активи – унікально втілені ідеї, здатність оперативно реагувати на зовнішні зміни й дуже професійний менеджмент. Конкурентні переваги досягаються за рахунок спеціалізації та гнучкості [2]. Саме використовуючи таку форму організації бізнесу, іноземні компанії проникають на український ринок і закріплюються на ньому. Але основна проблема динамічних мереж – високий ризик недозволеного використання їхніх знань і технологій третіми особами, що в рамках недосконалого правового захисту інтелектуальної власності в Україні стримує бажання іноземних бізнесових структур освоювати цей ринок. Динамічні мережі набувають значного поширення у таких видах бізнесу, як видавнича справа, виробництво одягу, електроніки тощо.

Підприємству для обрання певного типу структури необхідно визначити завдання організації для дослідницьких підрозділів у короткостроковій та довгостроковій перспективах, склад спеціалістів, а також налагодити плідну співпрацю між ними. Треба відзначити також необхідність належно організованих комунікацій як важливої умови раціонального менеджменту інноваціями для досягнення цілей та створення сприятливих соціально-психологічних умов [19]. Сучасною вимогою під час створення комунікаційних мереж є використання новітніх інформаційних технологій і професійних ЕОМ з єдиною базою даних.

Нова парадигма управління підприємством, як зазначають науковці [33] має включати наступні загальні ключові положення: визнання центральної ролі людини; клієнтоорієнтованість; демократизація та багатоплановість управління на основі мережевого підходу; розвиток партнерських ланцюгів та комунікацій; проактивний характер управління; розгляд підприємства як «відкритої системи»; нові цінності; зростання ролі знань та інновацій і управління ними; глобалізація та інтеграція; широке використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Можливості нової парадигми управління розширюються під впливом змін бізнесового простору за такими напрямками [33]:

- зростають інформаційно-технологічна системність і кооперація, що охоплює нарощення інтелектуалізації діяльності підприємства через капіталізацію інтелекту і масове поширення інновацій;
- зростає адаптивність, креативність і мобільність персоналу;
- примножується науковість, динамічність, вагомість інновацій, організаційної культури, освіти як неодмінних чинників полівекторного розвитку підприємства;
- утверджується новий тип конкуренції;
- збільшується кількість різноманітних ділових зв'язків, що супроводжується збільшенням організаційної дискретності контролювання;
- посилюється екологізації та соціологізації бізнесового середовища.

При цьому, що акцент перетворень переноситься з кількісного матеріального впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на інформаційні нематеріальні перетворення. Опрацювання контенту на найвищому інтелектуальному рівні стає ключовою конкурентною перевагою підприємства, а отже, цільовим орієнтиром перетворення його менеджменту.

Інноваційна діяльність – найважливіша складова процесу успішного функціонування й розвитку підприємства, а також один з базових елементів ефективної стратегії й важливий інструмент створення та підтримки конкурентних переваг. В умовах переходу до інноваційного шляху розвитку

використання наукових підходів до управління стає важливим фактором економічного зростання та комерційного успіху будь-якого підприємства.

Незадовільний стан інноваційної активності переважної більшості підприємств України пояснюється обмеженістю фінансових ресурсів, спрямованих до інноваційної сфери, підвищеним ризиком будь-якого інвестування, відсутністю у країні дієвої політики, що стимулює нововведення.

Досягнення завдань інноваційного розвитку потребує ефективних управлінських рішень, узгоджених політичних ініціатив, довгострокових інвестицій. Активізувати інноваційну діяльність можливо шляхом розвитку дієвої державної політики стимулювання наукових досліджень, державно-приватного партнерства, запровадження ефективних механізмів стимулювання науково-інноваційної діяльності, покращення інвестиційної інфраструктури.

1.3 Системи забезпечення інноваційного розвитку СПД

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується зміною пріоритетів національного прогресу. Так, світове співтовариство в умовах глобалізації суспільних та соціально-економічних процесів визначає відправним фактором суспільного прогресу саме розвиток людини та якісні внески в людський потенціал, по відношенню до яких культура виробництва, продуктивність праці та інші пріоритети вважаються вторинними. На сьогодні, досягнення економічного розвитку шляхом широкомасштабного введення у господарський обіг таких продуктів інтелектуальної праці, як знання, технології, науково-технічні розробки, тощо для їх комерціалізації та досягнення соціально-економічного ефекту, визнається моделлю інноваційного розвитку економіки Євросоюзу.

Об'єктивну необхідність забезпечення інноваційного розвитку підприємства як передумови його виживання у глобальному конкурентному середовищі демонструють та доводять світові економічні тренди.

Для вітчизняних підприємств забезпечення інноваційного розвитку є однією з передумов їх виживання, виходу з кризи та потенційного виходу на світові ринки. Сучасний погляд на інновації це не лише технологічні чи продуктові інновації, які мають багато проблем щодо реалізації в умовах нестачі ресурсного та науково-технічного забезпечення, але й про управлінські, маркетингові, організаційні, комунікаційні інновації. Саме такий вид інновацій може стати не лише дієвою передумовою для стійкого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, але й каталізатором до нарощення усіх складових інноваційного потенціалу, що є базисом комплексного інноваційного розвитку підприємства.

Таким чином, вибір інструментів і засобів, які використовуються для забезпечення інноваційного розвитку, набуває особливого значення, підвищуючи ціну економічних і соціальних наслідків рішень і дій, що ухвалюються для їх реалізації. Формування системи забезпечення інноваційної діяльності підприємств стає одним з основним завдань держави, що обрала шлях інноваційного розвитку. Особливо проблема формування ефективної системи забезпечення інноваційної діяльності СПД стала актуальною для України із підписанням угоди з ЄС, що посилила конкуренцію на українському ринку.

Інноваційні системи досліджували у своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Процеси інноваційного розвитку підприємств та їх інноваційних систем зокрема, розглядали К. Бояринова, В. Гусєв, А. Казіханов, К. Лаурсен, Т. Писаренко, Т. Кваша, Ю. Драчук, К. Копішинська та інші вчені. Проте, значення системи забезпечення інноваційного розвитку підприємства у його інноваційному розвитку досліджено не в повній мірі. З огляду на вищезазначене, постає необхідність повного розуміння терміну "інновацій" як з наукової, так – і законодавчої точки зору.

Шумпетер Й. у своїй науковій праці "Теорія економічного розвитку" (1911 р.) сформулював цілісну теорію інноваційного розвитку, центральним місцем якої було введення економічної категорії «інновації» як необхідної

виробничої функції, зумовленої змінами факторів виробництва, ресурсів або їх комбінації. Й. Шумпетер виділяє такі складові інновації:

- запровадження нової продукції, товару, послуги, нових видів або невідомого для споживача;
- застосування нової технології виробництва, запровадження для певної галузі невідомого методу (способу) виробництва;
- використання нових матеріалів, видів сировини, а також її джерел;
- відкриття та освоєння нового ринку споживання продукції;
- підлив монополії конкурентів або монополізація ринку за рахунок виробництва власної, невідомої раніш продукції;
- впровадження нової організації виробничого, управлінського процесу, організаційної структури або їх удосконалення [200].

Розкритий зміст інновації відображає широкий підхід до її визначення, з якого випливає, що інновації можуть бути створені в будь-якій предметній сфері діяльності людини.

Науковий дискурс щодо інноваційної діяльності почав активно розвиватись вже у XXI столітті внаслідок прискорення процесів отримання знань та їх реалізації в інноваційних продуктах і технологіях, хоча зародження її відбулось ще наприкінці 80-х років XX століття. Система, яка у комплексі здатна забезпечувати генерацію знань, сприяти їх перетворенню у нові технології, продукти та послуги, які реалізуються на місцевих, регіональних, національних та глобальних ринках, може називатись інноваційною системою [172].

Гусев В.О. у своєму навчальному посібнику "Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки" виводить поняття інноваційної діяльності наступним чином: існує типове визначення інноваційної діяльності як діяльності з доведення науково-технічних ідей, винаходів, розробок до результату, який може бути практично використаний. У повному обсязі інноваційна діяльність включає всі види наукової діяльності, проектно-конструкторські, технологічні, дослідні розробки, діяльність з освоєння нововведень у виробництві. Інноваційна діяльність за характером є системною та багатоплановою діяльністю, за якою поєднуються

організаційні, соціальні та технологічні нововведення і в ході впровадження яких формується нова модель розвитку, перетворення та використання економічних, природних та суспільних ресурсів [178]. З наведеного В.О. Гусєв отримує інтегроване універсальне визначення: інноваційна діяльність – це цілеспрямовані дії, що здійснюються за будь-яким видом діяльності або у будь-якій її предметній сфері шляхом залучення засобів інтелектуальної діяльності та механізмів її підтримки, притаманних даній предметній сфері діяльності, з метою отримання різного роду ефектів (економічного, екологічного, науково-технічного, соціального та інших) від впровадження в практику нового продукту (інноваційного), який включає новий товар, новітню або вдосконалену технологію, послугу, оригінальний підхід до розв’язання проблеми, що затребувано суспільством або його інститутами, при цьому змінюються якісні характеристики як самої сфери інноваційної діяльності, так і сегмента споживання або застосування цього продукту [178].

Група українських вчених під керівництвом В.В. Дергачової в своєму дослідженні забезпечення інноваційного розвитку промисловості України [172] прослідкували еволюцію поняття «інноваційна система» та дійшли висновку, що починаючи з 1980-х років по цей час розуміння інноваційної системи пройшло розвиток від національного та регіонального рівня до мікрорівня – інноваційної системи підприємства.

Мікрорівень, тобто інноваційна система підприємства ще не набула широкого розповсюдження у наукових колах, хоча саме локальна інноваційна система виступає джерелом генерації та втілення нових знань і знаходиться у постійній взаємодії з регіональною та національною системами.

У сучасному науковому полі домінують цільовий, ресурсно-інформаційний та процесний підходи до формування поняття «інноваційна система підприємства» (табл. 1.2).

**Наукові підходи до формулювання поняття
«інноваційна система підприємства»**

Підхід	Ключовий елемент	Сутність підходу
Цільовий	Конкурентна позиція підприємства на ринку	Сукупність принципів, цілей, завдань, структур, методів та інструментів управління, що сприяють успішній комерціалізації результатів наукових досліджень і проектно-конструкторських робіт з метою підвищення рівня конкурентоспроможності бізнесу
Ресурсно-інформаційний	Роль ресурсів та інформації в інноваційній діяльності	Сукупність ресурсного потенціалу, встановлених принципів, процедур та інформаційних, фінансових механізмів, які забезпечують генерування ідей, їх відбір, реалізацію та створення вартості в межах організації
Процесний	Суб'єкти, що беруть участь в інноваційному процесі, та відносини між ними	Сукупність економічних агентів і видів діяльності, ресурсне забезпечення та інститути, а також зв'язки між ними, які важливі для підвищення рівня ефективності інноваційного процесу на підприємстві

Джерело: складено на основі [167, 172, 183, 199].

На наш погляд, сучасні умови господарювання суб'єктів підприємницької діяльності вимагають системного підходу до формування інноваційної системи підприємства виключаючи застосування тільки одного з підходів. Ключовим елементом стає інноваційний потенціал підприємства, забезпечення умов його реалізації з метою підвищення конкурентної позиції на ринку.

Інноваційна система підприємства, таким чином, сукупність принципів, процедур та інформаційних, фінансових механізмів для реалізації інноваційного потенціалу підприємства з метою отримання конкурентних переваг.

Інноваційна система підприємства, як бачимо, тісно пов'язана з його стратегією забезпечення конкурентоспроможності та інвестиційною стратегією.

Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємства являє собою комплексну стратегію підприємств, яка включає довгострокові програми дій за всіма функціональними напрямками його діяльності, спрямовані на формування належного рівня конкурентного потенціалу та конкурентоспроможності [189].

Одними з важливіших факторів ефективної конкуренції підприємства є його інноваційний потенціал та здатність до його реалізації. Враховуючи вплив і способи створення конкурентної переваги, важливим є поділ інновацій на приростові та радикальні. Приростові інновації спрямовані на удосконалення продуктів і технологій. Запровадження таких інновацій носить системний характер та забезпечують поступове зростання або підтримування конкурентоспроможності.

Радикальним інноваціям притаманне створення нових технологій, продуктів та концепцій бізнесу. Вони мають революційний характер, забезпечуючи відносно тривалі конкурентні переваги.

Приростові і радикальні інновації впливають на важливі сфери, вирішальні в умовах інноваційного розвитку, а саме:

- економіка і сектори, що її утворюють;
- підприємства і реалізовані ними бізнес-діяльності;
- продукти і процеси [162].

Інвестиційна політика є частиною загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у виборі й реалізації найефективніших форм його реальних фінансових інвестицій з метою забезпечення високих темпів інноваційного розвитку підприємства й постійного зростання його ринкової вартості [161].

Систему забезпечення інноваційного розвитку підприємств деякі автори вважають доцільним розглядати як інноваційне (підприємницьке) середовище – відкриту систему, що визначається сукупністю різноманітних підсистем, тобто рівнів, кожний з яких має власних суб'єктів, тобто зацікавлених сторін організації у стратегічних цілях [203].

Враховуючи вплив на СПД факторів незалежних від його діяльності, некерованих слід виокремити внутрішній та зовнішній рівні інноваційного середовища. Зовнішній рівень складається за рахунок впливу законодавчих, політичних, економічних, технологічних, соціальних та інших факторів, що визначаються переважно діяльністю держави та зовнішньоекономічними процесами. Цей рівень є загальним середовищем розвитку підприємств, що зумовлює їх організаційну культуру та інноваційну активність. Внутрішній інноваційний рівень містить ряд систем забезпечення та пов'язаний, насамперед, із діяльністю співробітників підприємства та керівництва.

Професор з менеджменту Р. Дафт крім зовнішнього та внутрішнього рівня ще визначає інтеграційний рівень як безпосереднє оточення підприємства, тобто функціональне середовище, що характеризується сукупністю задач інноваційного розвитку підприємств сфери послуг [168, с. 107].

Таким чином, система забезпечення інноваційного розвитку підприємств визначається як сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів і умов розвитку підприємств, що чинить прямий та опосередкований вплив на внутрішній рівень інноваційного розвитку підприємств (Рис. 1.4).

Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності організації слід розуміти як комплексний процес мобілізації, накопичення, розподілу ресурсів, а також здійснення планування, контролю, моніторингу, спрямованих на ефективне і раціональне використання ресурсів для інноваційного розвитку підприємства. Ресурсне забезпечення інноваційної діяльності передбачає такі процеси як визначення ресурсних потреб, мобілізація ресурсів, складання і виконання бюджету не лише грошових коштів, але і запасів, основних фондів, продажу продукції тощо.

До системи інформаційного забезпечення на різних рівнях (національному, регіональному, галузевому) традиційно відносять спеціальні інституції, що забезпечують створення інформаційних ресурсів, а також їхній збір, обробку, зберігання та поширення. Ці інституції покликані діяти в умовах інноваційного розвитку економік різних країн і забезпечувати інформаційні потреби всіх

Рис. 1.4 Система забезпечення інноваційного розвитку підприємств
 Джерело: розробка авторів на основі [178, 200]

учасників інноваційного процесу на всіх його етапах [111]. Таке бачення сутності інформаційного забезпечення інноваційного прийнятно для зовнішнього рівня, але набуває ознак інформаційно-комунікаційного забезпечення коли мова йде про внутрішній рівень підприємства. Комунікації в такому випадку складаються з двох компонентів. Перший – обмін інформацією щодо інноваційної діяльності між підрозділами підприємства, підприємством та інтеграційним рівнем (стейкхолдерами), зовнішнім та внутрішнім інноваційним середовищем підприємства. Другий – використання сучасних комунікаційних мереж для збору, передачі інформації, що є основою інноваційного розвитку.

Ефективність інформаційного забезпечення інноваційного розвитку знаходиться у прямій залежності від системи обліково-аналітичного забезпечення. Однак сьогодні інформація про доходи, витрати, собівартість

продукції та фінансові результати від інноваційної діяльності не відображається в систематизованому вигляді. Відсутні чіткі підходи до узагальнення інформації про інноваційні процеси в реєстрах аналітичного обліку та внутрішній звітності, які б надавали відповідну інформацію для потреб управління. Для забезпечення ефективності впровадження інноваційних процесів на підприємствах потрібна ефективна, науково обґрунтована система обліково-аналітичного забезпечення управління витратами інноваційної діяльності.

Рис 1.5 Складові системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку

Джерело: сформовано на основі [162, 192, 200]

Всі форми фінансування діяльності відповідно до системи форм фінансування в залежності від джерел діляться на дві групи:

1) внутрішнє фінансування – фінансування з грошових потоків (самофінансування, фінансування за рахунок амортизації та резервів) і фінансування в результаті реструктуризації активів;

2) зовнішнє фінансування – часткове фінансування, позикове фінансування і заходи державної підтримки (субсидування, дотації, пільги).

При розгляді внутрішнього фінансування в якості основних форм для фінансування діяльності малих підприємств можуть бути розглянуті:

1) самофінансування, що передбачає акумуляцію одержуваних прибутків і утримання їх сум, що надалі дозволяє використовувати ці кошти як джерело фінансування. Утримання можливо в таких видах: відмова від розподілу чи відстрочка розподілу прибутку між учасниками; формування пасивних резервів за рахунок відрахувань з прибутку до оподаткування;

2) фінансування за рахунок амортизації, що являє собою фінансування за рахунок позитивних грошових потоків, що надходять в результаті відшкодування амортизації. Оскільки малий агробізнес може направляти суми отриманої в виручці амортизації на різні цілі (не тільки для відшкодування вартості основних засобів), то вони мають можливість фінансувати будь-які проекти, в тому числі розширення виробництва;

3) фінансування в результаті реструктуризації активів досягається за рахунок вивільнення капіталу, вкладеного в основні й оборотні фонди, за допомогою реалізації майна (надлишкового) за ціною вище балансової вартості.

В якості внутрішнього фінансування, що має ознаки зовнішнього фінансування для бізнесу може виступати зворотний лізинг. Зворотний лізинг включає в себе операції, в яких лізингоодержувач і постачальник, тобто продавець – одна особа. Лізингоодержувач (виробник) продає лізингодавцю своє обладнання або підприємство в цілому і, одночасно, бере його в лізинг. Право володіння і використання обладнання зберігається за лізингоодержувачем. Таким чином, фінанси, отримані за продане майно, лізингоотримувач може

направити на виробничі та інвестиційні цілі. У той же час, згідно з договором лізингу, лізингоодержувач буде вносити платежі за договором у звичайному порядку. Можна ототожнювати цей вид лізингу з отриманням грошей під заставу майна, але заставу в цьому випадку не оформляється. Така форма має ознаки зовнішнього фінансування, але в більшій мірі пов'язана з реструктуризацією активів, що є формою внутрішнього фінансування.

Найбільш актуальною формою зовнішнього фінансування бізнесу стає коротко- і середньострокове кредитування: комерційний (товарний) кредит, що передбачає оплату придбання товару, сировини і в розстрочку, що знижує відтік капіталу за даним напрямком та дозволяє використовувати кошти на інші цілі в поточний момент і, одночасно, за рахунок придбання товару, робіт, послуг запобігти зупинці виробництва продукції; широко використовується залучення банківських позик під відсоток на короткостроковий період, що дозволяє здійснювати фінансування за рахунок припливу капіталу на суму позики. При виборі з двох останніх розглянутих форм проводиться оцінка:

а) вартості комерційного кредиту виходячи із ставки позикового фінансування;

б) вартості банківського кредиту виходячи з надбавки до ціни (знижка за платіж і розрахунок готівковими коштами) і періоду розстрочки платежу. При порівнянні варіантів вибір проводиться на користь форми з найменшою вартістю; кредитна лінія може використовуватися малим агробізнесом. Зручно оформити кредитну лінію в тому банку, де відкрито розрахунковий рахунок підприємства. Оскільки для банку кредитна лінія є певною мірою ризикованим кредитом, то вартість даного виду кредитування для підприємства вище, ніж отримання звичайного короткострокового кредиту [188].

Довгострокове кредитування практично не зустрічається в діяльності малого бізнесу у зв'язку з тим, що рівень кредитоспроможності не дозволяє взяти такий банківський кредит або його вартість стає високою. Така форма зовнішнього фінансування як застосування заходів державної підтримки оптимально підходить для малого бізнесу. Субінститутами позикового

фінансування, прийнятними для малого бізнесу є факторинг і лізинг. Істотні відмінності цих форм не дозволяють включати їх до складу форм позикового фінансування. Факторинг являє собою передачу (продаж) дебіторської заборгованості, що виникла за реалізовані продукцію, роботи, послуги факторингової компанії.

Вартість факторингу для підприємства, що передає (продає) право вимоги дебіторської заборгованості включає:

1) кредитний відсоток за оплату дебіторської заборгованості, який може бути на рівні або трохи вище кредитної ставки за банківським кредитом;

2) факторинговий збір, що покриває витрати факторингової компанії на надання різних передбачених укладеною угодою факторингу послуг. Рівень цього збору залежить від переліку та обсягу послуг, що надаються і від суми дебіторської заборгованості, яка реалізується за договором факторингу (в середньому становить 1-3%);

3) компенсація за ризик несплати боржником своєї заборгованості, на розмір якої впливає кредитоспроможність дебітора; визначається, як правило, в розмірі до 1% від суми дебіторської заборгованості. Для визначення ефективності факторингу і прийняття рішення про його використання підприємствами малого агробізнесу розраховується його відносна вартість, яка визначається через зіставлення витрат з оплати вартості факторингу і суми отриманих в результаті продажу дебіторської заборгованості грошових коштів.

У разі, коли ця вартість знаходиться нижче рівня середньої ринкової ставки по банківському кредитуванню, тоді застосування факторингу економічно виправдано. Позитивними сторонами використання факторингу для малого бізнесу є: прискорення оборотності дебіторської заборгованості, яке тягне за собою скорочення оборотності оборотних активів і зростання рентабельності активів; зниження витрат на ведення бухгалтерського обліку по дебіторській заборгованості; підвищення ліквідності підприємства і стійкості. Застосування факторингу неможливо в разі укладення договору з контрагентом, які купують

товар на умовах переходу права власності до контрагенту лише після його повної оплати.

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», лізинг являє собою операцію, відповідно до якої орендодавець (лізингодавець) зобов'язується придбати у власність вказане орендарем (лізингоотримувачем) майно у визначеного ним продавця і надати лізингоодержувачу це майно за плату в тимчасове володіння і користування [119].

Можна виділити кілька форм лізингу: операційний лізинг; фінансовий лізинг; зворотний лізинг. Оперативний лізинг більшою мірою має характеристики оренди, він передбачає передачу права володіння і користування майном на короткостроковий період, як правило, менший, ніж строк корисного використання об'єктів майна. Після закінчення договору оперативного лізингу (або раніше за бажанням лізингоодержувача при завчасному повідомленні лізингодавця), лізингоодержувач може вибрати один з варіантів своїх подальших дій:

- 1) повернути майно (наприклад, обладнання) і закінчити договірні відносини з цим лізингодавцем;
- 2) продовжити договір оперативного лізингу (можливо на найбільш вигідних умовах);
- 3) придбати у власність раніше орендоване майно на обґрунтованій залишкової ринкової вартості.

Фінансовий лізинг являє собою отримання права володіння і користування майном (наприклад, обладнанням) на тривалий період часу, який максимально відповідає терміну корисного використання об'єкта. Предметом договору фінансового лізингу стає конкретне майно, необхідне лізингоодержувачу і купується лізингодавцем у конкретного постачальника, обраного користувачем майна. Після закінчення договору фінансової оренди передбачено перехід права власності на об'єкт оренди до лізингоодержувача з урахуванням оплати викупної вартості майна. Оскільки фінансовий лізинг передбачає повернення вартості лізингового майна в межах терміну дії лізингової угоди сторін, то ставка плати в рік з цього виду договору нижче, ніж за договором оперативного лізингу.

Фінансовий лізинг може розглядатися підприємствами малого бізнесу в якості оптимальної форми довгострокового фінансування.

Застосування фінансового лізингу має багато переваг у порівнянні з іншими формами фінансування, особливо коли виступає в якості способу відтворення основних засобів.

Всі учасники інноваційного процесу мають бути зацікавлені у поєднанні їх інтересів і зусиль у створенні і застосуванні нових знань та технологій з метою виходу на внутрішній і зовнішні ринки з високотехнологічною продукцією. У реалізації зазначеної взаємодії і створенні таким чином економіки, заснованої на знаннях, стрижневу роль виконує державна влада.

Інституційне забезпечення інноваційного розвитку – це сукупність законодавчих, інформаційних, інфраструктурних та фінансових заходів, що здійснюють суб'єкти та інститути регулювання на національному, субнаціональному та мікрорівнях, з метою досягнення соціально-економічного ефекту.

Державне фінансове регулювання є одним із вагомих інструментів впливу на інноваційний розвиток країни.

Забезпечення цілеспрямованого впливу на темпи та якість економічного зростання потребує формування відповідної системи фінансового регулювання, спрямованої на управління результатами на основі удосконалення інституційного забезпечення фінансово-економічних перетворень.

Впорядкування регулюючих цілей фінансової політики дозволяє досягти відповідного збалансування процесу перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві, рівня задоволення суспільних потреб. Необхідним є забезпечення перетворення фінансового механізму на ефективний засіб реалізації стратегії інноваційного розвитку.

Важливими завданнями в умовах трансформаційних перетворень є проведення ефективної бюджетно-податкової політики, підвищення рівня прозорості бюджетного процесу.

Зазначене надасть можливість підвищити інвестиційну складову вітчизняної економіки та збільшити обсяг податкових надходжень до бюджету,

реформувати податкову систему та використати податковий потенціал територій для забезпечення інноваційного розвитку країни. Водночас важливо не тільки оптимізувати використання податкового потенціалу територій, а й створювати сприятливі умови для зростання інноваційної активності бізнесу та економіки в цілому, а також за рахунок запровадження принципів транспарентності суб'єктів податкових правовідносин, відновлення довіри між платниками податків і державою.

Інститут бюджетного регулювання повинен ґрунтуватися на сукупності форм, засобів, механізмів формування та реалізації завдань бюджетної політики, які визначають умови взаємовідносин учасників бюджетного процесу.

Бюджетна політика держави як динамічна система, що розвивається залежно від соціально-економічних потреб суспільства мусить задіяти з урахуванням зарубіжного досвіду відповідні регуляторні механізми.

У період економічної кризи, яку спричинила пандемія коронавірусної інфекції, в Україні частка витрат на НДР у ВВП за даними державної статистики знизилась з 0,75% у 2010 році до 0,43% у 2020 році [201]. У той самий період цей показник у країнах ЄС зріс з 1,92% до 2,14%, динаміка росту питомої ваги спостерігається у всіх країнах Європейського Союзу крім Румунії, Словенії, Угорщини. Структура джерел фінансування НДР у країнах ЄС за підсумком 2019 року наступна: підприємницький сектор – 58,6%, державний сектор – 29,2%, сектор вищої освіти – 1,1 %, приватний неприбутковий сектор – 1,5%, кошти іноземних джерел 9,6%. В Україні структура джерел фінансування науково-дослідної роботи суттєво відрізняється від сформованої у країнах Європейського Союзу за останні десять років. Так майже половина усіх витрат на НДР фінансується за рахунок держави, але за останні роки спостерігається тенденція щодо зниження частки цього джерела фінансування (з 49,5% у 2010 році, до 46,3% у 2019 році). Значну питому вагу, 21,7% від загального обсягу фінансування, мають кошти іноземних джерел, що є відмінністю від європейських держав, однак відображає загальну тенденції країн колишнього соціалістичного табору. Так, наприклад, у Болгарії за рахунок

іноземних інвестицій фінансується 33,1% від загального обсягу НДР, в Латвії – 41,5%.

Кожна з країн має свої особливості інноваційного розвитку та форми стимулювання інноваційної діяльності, які, зазвичай, полягають у пільговому оподаткуванні та кредитуванні, субсидіях, дотаціях. (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Порівняння джерел фінансування та витрат на НДР у 2019 р.

Сектор	ЄС		Україна	
	Частка фінансування витрат на НДР	Частка витрат на НДР	Частка фінансування витрат на НДР	Частка витрат на НДР
Підприємницький	58,6	66,5	30,5	59,3
Державний	29,2	10,9	46,3	34,6
Вищої освіти	1,1	21,8	0,3	6,1
Приватний неприбутковий	1,5	0,8	0,1	-
Кошти іноземних джерел	9,6	-	21,7	-

Джерело: узагальнено за даними [201, 204]

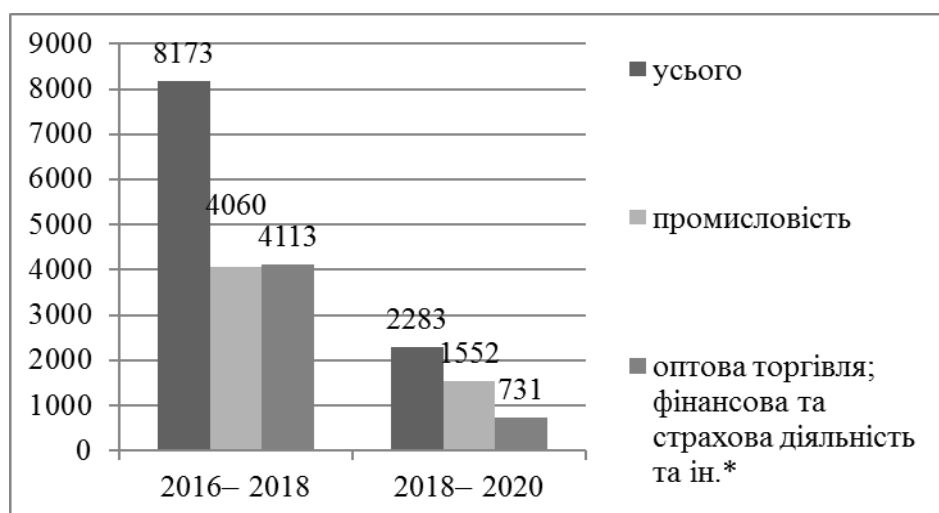

Рис. 1.6 Кількість інноваційно активних підприємств за галузями економіки

Джерело: узагальнено автором за даними [201]

Криза, викликана пандемією коронавірусної хвороби, мала негативний вплив на кількість інноваційно активних підприємств, загальна кількість яких скоротилась на 5890 одиниць (рис. 2), їх доля у загальній кількості підприємств знизилась з 28,1% у 2016-2018 рр. до 8,5% у 2018-2020 рр. Найбільшими темпами скорочувалась інноваційна активність малих та середніх підприємств. Слід звернути увагу на різке зниження кількості суб'єктів господарювання, що впроваджували нові організаційні методи.

Проведене Європейською Бізнес Асоціацією опитування «Індекс настроїв малого бізнесу» довело, що найгірше з усіх складників Індексу учасники опитування оцінили економічну ситуацію в країні. Так, 80% вважають поточну економічну ситуацію несприятливою для ведення бізнесу. Головні причини цьому – низька купівельна спроможність населення, вплив карантинних обмежень, податкове навантаження та фіскальний тиск [193].

Загальноекономічні тенденції свідчать, що 82,2% підприємств не мають бажання здійснювати інновації і вагомими причинами цього вважають низький попит на інновації на ринку, впроваджені раніше інновації, дуже низьку конкуренцію підприємства на ринку, відсутність хороших ідей або можливостей для інновацій [187].

За результатами дослідження динаміки змін на макрорівні слід відзначити, що відбулося зниження загальної інноваційної активності, найбільшого негативного впливу зазнали МСП у сфері послуг, що у більшій мірі є наслідком впливу соціально-економічної кризи.

Таким чином, вітчизняна економіка внаслідок нестабільної політичної та економічної ситуації, суб'єктивних та об'єктивних причин внутрішньогосподарського характеру досі не має механізму організації сприятливих умов для інноваційного розвитку бізнесу.

Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Це ставить Україну перед вибором запровадження тієї моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову, тобто моделі інноваційного розвитку.

Особливими вимогами до характеру та темпів розвитку національної економіки після її виходу із багаторічного глибокого кризового стану стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки, а також забезпечення соціальної спрямованості цього відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, внутрішніх та зовнішніх ресурсів, досягнення випереджальних темпів динаміки розвитку порівняно з провідними країнами світу відповідно до напрямку прогресу світової економіки.

Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку. Тому перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної політики. Це полягає, насамперед, у встановленні ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій.

Сучасна нормативно-правова база стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Зокрема, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Господарського кодексу, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України "Про інвестиційну діяльність", Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність", Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Вихідні правові передумови державної інноваційної політики закладено в Конституції України. Так, стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх

авторських прав. У цій самій статті визначено, що держава сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Крім згаданих законодавчих актів, слід окремо відмітити прийняту Верховною Радою України 13 липня 1999 року Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України. Концепція містить основні цілі, пріоритетні напрями та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення. Вона визначає засади взаємовідносин між державою та суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності, які ґрунтуються на необхідності пріоритетної державної підтримки науки, технологій та інновацій як джерела економічного зростання, складника національної культури, освіти та сфери реалізації інтелектуального потенціалу громадян. Дія Концепції розрахована на період стабілізації економіки та досягнення постійного її розвитку.

Відповідно до законодавства державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, у тому числі підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних.

Таким чином, у сучасному розумінні інновація за різних умов визначається як процес і як кінцевий результат діяльності (інноваційної), втілений у вигляді новітнього або удосконаленого продукту, нових послуг, що мають ринковий попит або соціально-економічну значимість для суспільства, новітнього або удосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності. Внаслідок використання інновацій суттєво змінюються кількісні та якісні характеристики сфер виробництва та споживання, прискорюється економічний розвиток, забезпечується інтенсифікація суспільного виробництва.

Відповідно до сучасного міжнародного стандарту, закріпленого у документах Європейської комісії, інновація розглядається як кінцевий результат творчої діяльності, який отримав втілення у вигляді новітньої або вдосконаленої

продукції, що реалізується на ринку, або нового чи вдосконаленого технологічного процесу, який використовується у практичній діяльності.

Вищенаведені визначення інновації певною мірою знайшли своє відтворення у статті 1 Закону України "Про інноваційну діяльність", де інновації надається універсальне визначення: інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Інноваційна діяльність, як і базова категорія «інновація», не має однозначного визначення серед науковців, а визначення інноваційної діяльності в законодавстві України не узгоджені між собою.

Так, статтею 1 Закону України "Про інноваційну діяльність" передбачено, що інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Статтею 3 Закону України "Про інвестиційну діяльність" інноваційну діяльність визначено як одну із форм інвестиційної діяльності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що включає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища.

Господарський кодекс України розглядає інноваційну діяльність лише у сфері господарювання та визначає її як діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності

витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

При визначенні поняття інноваційної діяльності в навчально-методичних та в наукових працях акцентується увага на зв'язках інноваційної діяльності з науково-технічною діяльністю та з впровадженням науково-технічних розробок.

Держава, як один із основних суб'єктів інноваційної діяльності, забезпечує впровадження інноваційних процесів у національну економіку та встановлення досконалого правового регулювання відносин у цій сфері.

Зокрема, державне регулювання інноваційної діяльності, як передбачено статтею 6 Закону України "Про інвестиційну діяльність", здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [117].

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності є Державне агентство України з інвестицій та інновацій (Держінвестицій), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України. До основних завдань Держінвестицій належить: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційної

діяльності та створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності (постанова Кабінету Міністрів України " від 16 травня 2007 р. N 749 "Деякі питання Державного агентства України з інвестицій та інновацій").

Ключовою проблемою державної інноваційної політики є формування та забезпечення реалізації її пріоритетів як головних та найважливіших напрямів системної діяльності.

Державні пріоритети інноваційної діяльності викладені в Законі України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", що визначає правові, економічні й організаційні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в країні.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні - науково, економічно і соціально обґрунтовані та законодавчо визначені напрями інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах та збільшення експортного потенціалу держави.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні зобов'язують органи виконавчої влади всіх рівнів створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямів, та концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів.

Стимулювання конкуренції та обмеження монополії забезпечує поширення інновацій на загальноекономічному рівні. Нормативною базою сприяння конкуренції є антимонопольне законодавство, спрямоване на розвиток конкурентного підприємництва, обмеження діяльності підприємств-монополістів, створення передумов для демонополізації економіки, запобігання недобросовісній конкуренції.

Отже, для переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку необхідне досконале нормативно-правове забезпечення. Норми про інноваційну

діяльність, що містяться в багатьох актах різних галузей законодавства України і за якими інновації є складовими інвестиційного процесу, утворюють в Україні законодавчу базу для здійснення і розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, яка має досить виразні ознаки постійного вдосконалення, але результативність її впливу на розвиток інноваційних процесів ще недостатня.

Таким чином, визначивши місце фінансового забезпечення в системі забезпечення інноваційного розвитку, можна стверджувати, що фінансове забезпечення має значний вплив на інноваційний розвиток бізнесу, посідає важливе місце серед складових системи його підтримки. Незважаючи на велику кількість проблем у сфері фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств, дефіцит коштів є найважливішим фактором, що стримує інноваційний розвиток суб'єктів господарювання.

Дослідження показало, що для успішного ведення інноваційної діяльності необхідно використовувати різноманітні джерела фінансування інноваційної підприємницької діяльності. Проте найважливішим джерелом є власні кошти підприємства. Державна підтримка, навпаки, займає незначну частку в структурі фінансування інноваційних підприємств, що негативно впливає і на їх діяльність у цій сфері.

Ефективне здійснення інноваційної діяльності має супроводжуватися продуманою інвестиційною політикою, яка б передбачала достатнє фінансове забезпечення (збільшення державного фінансування наукових досліджень, підтримка малих інноваційних підприємств, розвиток венчурного інвестування, вдосконалення законодавчої бази). Для успішного функціонування інноваційного підприємства необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат.

Повне фінансове забезпечення інноваційної підприємницької діяльності дозволить суб'єктам господарювання підвищити конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках. У свою чергу, держава має можливість зміцнити свої позиції у світовому економічному просторі за рахунок інноваційного розвитку.

Проблема фінансування інновацій полягає не лише у відсутності фінансових ресурсів. Також необхідно створити раціональну структуру розподілу джерел фінансування цієї галузі.

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств свідчить про те, що в Україні не сформовано єдиного оптимального механізму стимулювання інноваційної діяльності. Підтримка з боку держави недостатня, а система банківського кредитування інноваційних проєктів недосконала. Для ефективного функціонування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку необхідно сформувавши систему забезпечення інноваційного розвитку держави на основі комплексного підходу, що стимулюватиме інноваційний розвиток підприємництва.

РОЗДІЛ 2 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СПД

2.1 Моделювання обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД

Інноваційний розвиток є сутнісною основою динамічної стійкості та результативності діяльності підприємства, яка дозволяє примножити позитивні ефекти від впровадження інновацій у довгостроковому періоді, завдяки оперативному вирішенню ключових проблем в економічній, соціальній та екологічній сферах. Саме інноваційний розвиток є визначальним чинником підвищення ефективності функціонування підприємства, його пристосування до потреб ринкового середовища. Проте, як свідчить практика, вітчизняні підприємства не завжди готові переходити на інноваційний шлях розвитку внаслідок відсутності дієвої моделі управління підприємством. Однією зі складних інформаційних моделей управління підприємством є облікова політика, як унікальний засіб лібералізації системи бухгалтерського обліку та важливий інструмент ефективного управління господарюючим суб'єктом, що системно втілює і реалізує елементи всіх функцій управлінського циклу.

Теоретико-методологічні питання інноваційного розвитку розкрито в роботах: О. Амоша, Л. Антонюка, І. Балабанова, Л. Безчасного, Л. Волощука, А. Гаврилюка, А. Гальчинського, М. Гамана, В. Гусева, В. Герасимчука, С. Гладій, Б. Данилишина, О. Дація, Я. Жаліло, Н. Захарченко, А. Касича, Н. Мешко, Н. Міценко, В. Найдюка, Г. П'ятницької, М. Рогози, Є. Романенко, Л. Федулова та ін. Враховуючи теоретичну та прикладну значущість розв'язання науковцями питань визначення сутності інноваційного розвитку підприємств, встановлення послідовності його оцінювання, бар'єрів й чинники, які впливають на темпи та масштаби інновацій, постає необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо прискорення інноваційних змін у вітчизняній економіці, що потребує удосконалення обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності

підприємства. Моделюванню в сфері облікових аспектів управління та особливостей формування облікової політики присвячено багато праць, як вітчизняних так і зарубіжних учених, зокрема: Р. Алборова, Х. Андерсена, К. Безверхого, Л. Бернстайна, М. Ван Бреда, І. Воронова, В. Євдокимова, В. Жука, Л. Івченко, Я. Крупки, І. Кузя, Ю. Кузьминського, Н. Малюги, С. Міщенко, Н. Лабинцева, А. Карецького, Н. Кащенкої, Н. Кондракова, М. Кутера, О. Нестеренко, С. Нихасва, В. Резніченко, А. Тимашова, Г. Уолка, Дж. Френсіса, О. Чумак та інших. Визнаючи наукову і практичну цінність напрацювань учених та вагомість їх внеску у розбудову окресленої проблематики, зазначимо, що в роботах цих авторів недостатньо повно розкриваються питання побудови цілісної моделі облікової політики в системі управління інноваційною діяльністю підприємства задля забезпечення стійкого розвитку на інноваційних засадах. Відтак, особливої актуальності набуває пошук нових теоретико-методичних та практичних підходів до моделювання облікової політики в контексті забезпечення інноваційного розвитку, що враховує накопичені економічною наукою знання, передовий зарубіжний та набутий вітчизняний досвід.

Аналіз основних індикаторів інноваційної діяльності вітчизняних підприємств вказує на те, що інноваційна система, яка існує на даному етапі, в повній мірі не сприяє інноваційному розвитку. Так, динаміка показників інноваційної діяльності свідчить про наявність значних проблем та низький рівень інноваційної активності підприємств в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та результатах діяльності в цілому. За даними міжнародних рейтингів інноваційного розвитку у 2021 році Україна значно втратила позиції щодо попередніх років й за результатами розрахунку Глобального інноваційного індексу (визначається швейцарською бізнес-школою INSEAD, Світовою організацією інтелектуальної власності та Корнельським університетом) обіймає 49 місце (2019 – 47 місце, 2020 – 45 місце), згідно до результатів Індексу інноваційного розвитку Bloomberg – 58 місце (2019 – 53 місце; 2020 – 56 місце), відповідно до Інноваційного індексу

Європейського інноваційного табло - 34 місце (2019 – 36 місце; 2020 – 33 місце) (рис. 2.1) [175; 179; 208].

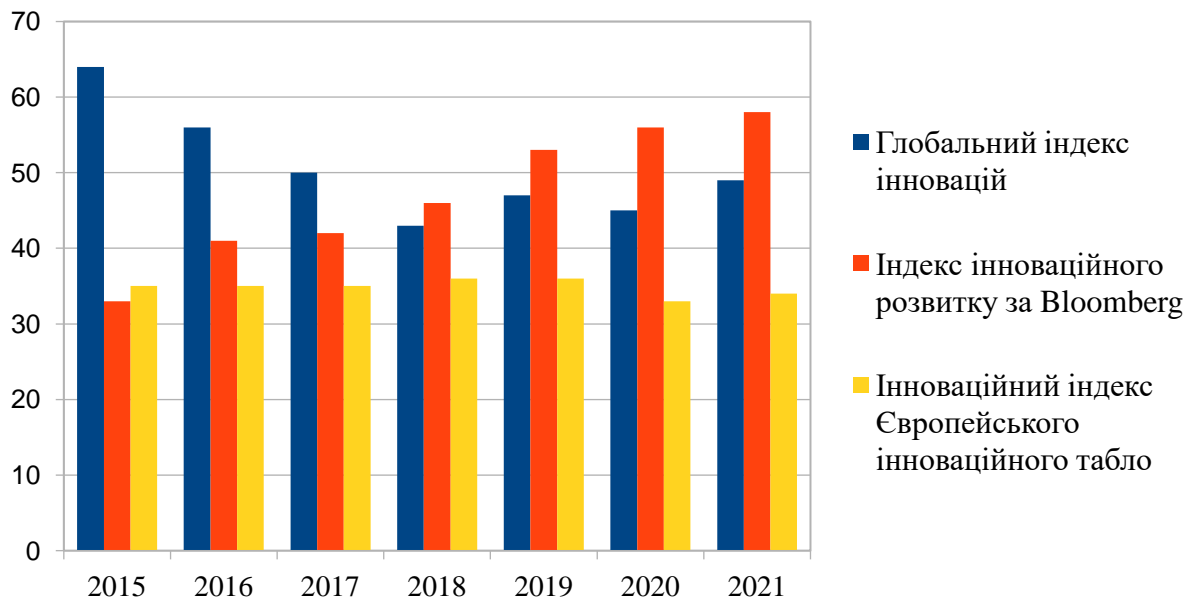

Рис. 2.1 Місце України у міжнародних рейтингах інноваційного розвитку

Джерело: побудовано на основі [175; 179; 208]

Слід зазначити, що позиції України у міжнародних рейтингах відображають наявність високого рівня освітньо-наукового потенціалу як підґрунтя для створення й впровадження новітніх наукових розробок, інновацій та технологій. При цьому, важливою складовою вітчизняної інноваційної конкурентоспроможності є нагальна потреба в підвищенні показників: продуктивності праці, патентної активності, ефективності вищої освіти, розширення виробництва з доданою вартістю, інтенсивності досліджень і розробок, концентрації дослідників, рівня проникнення високих технологій. Проте, при впровадженні інноваційної парадигми на вітчизняних підприємствах виникає багато перешкод, а саме: невідповідність організаційної структури головним вимогам інноваційного розвитку; наявність неефективного та слабого механізму впровадження інновацій у сферу економічної діяльності та їх подальшої комерціалізації; недостатня кількість фінансових ресурсів для розробки наукових досліджень і можливостей використання інноваційних

розробок; низький рівень співпраці між інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами; неякісне регулювання нормативно-правової системи та недосконале стимулювання інноваційної діяльності; недостатній рівень державної підтримки інноваційних проектів та їх фінансування як з державного бюджету, так і за рахунок приватних інвесторів; зменшення обсягів фінансування науки та інновацій, розвитку освіти.

Інноваційний розвиток підприємств є важелем, що визначає ефективний вектор пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, оптимізації витрат та підвищення якості й конкурентоспроможності продукції. Впровадження інновацій є тривалим процесом, який вимагає значних фінансових інвестицій та супроводжується виникненням системи ризиків, що гальмує інноваційну активність та знижує інноваційний потенціал підприємства. За даними офіційної статистики, динаміка інноваційної активності в Україні має не значний та нерівномірний характер, що впливає на обсяги впровадження нових технологічних процесів та інноваційних видів продукції (рис. 2.2) [39].

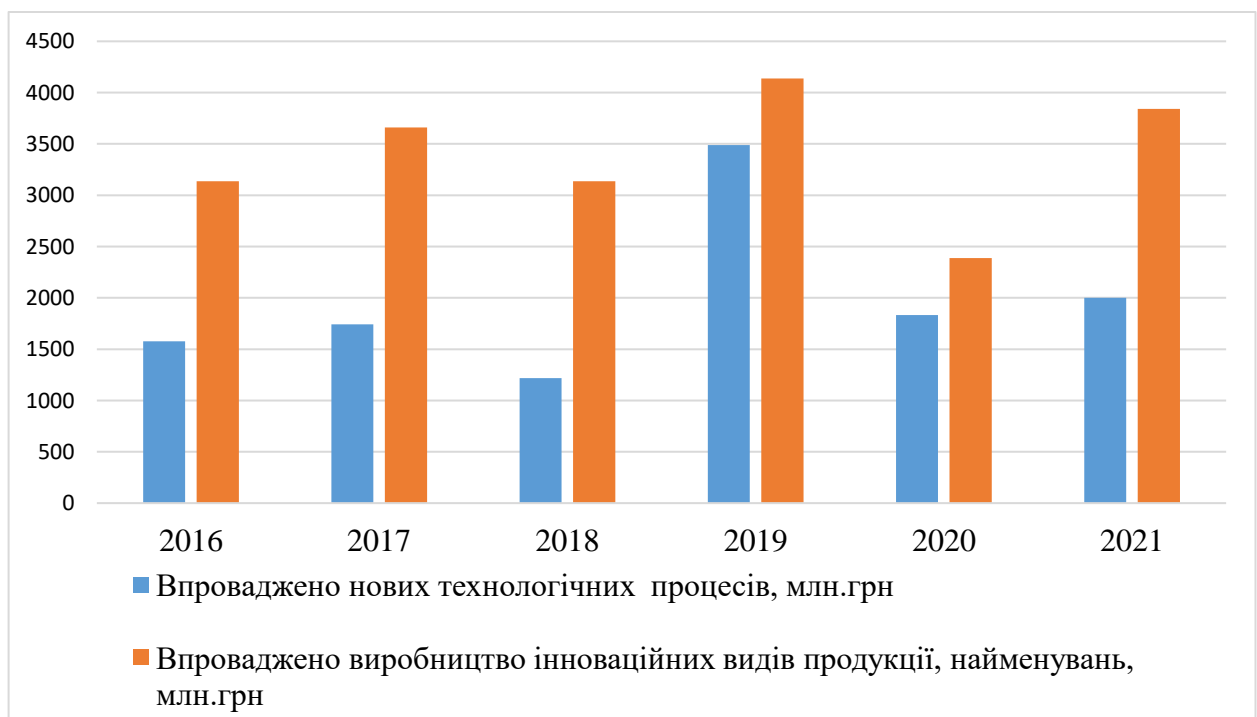

Рис. 2.2 Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

Джерело: побудовано на основі [39]

В сфері перспективної інноваційної політики СПД пріоритетним, на нашу думку, є запровадження механізму управління інноваційним розвитком, який включає в себе сукупність елементів зовнішнього і внутрішнього середовища, ефективної облікової системи й спрямований на розробку та прийняття стратегічних рішень (рис. 2.3).

Рис. 2.3 Референтна модель формування механізму активізації інноваційного розвитку СПД

Таким чином, розробка науково обґрунтованого обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності підприємства є запорукою активізації його інноваційного розвитку. При цьому, багатофункціональним інструментом реалізації методу бухгалтерського обліку є облікова політика підприємства.

Існуюче сьогодні широке коло визначень та інтерпретацій поняття «облікова політика» свідчить, з одного боку, про наявність високого наукового та практичного інтересу до досліджуваної категорії, а з іншого – про відсутність єдиного й однозначного підходу через багатогранність поняття. Наукова література та нормативні документи з регулювання бухгалтерського обліку містять широкий спектр думок щодо трактувань «облікової політики». Вважаємо, що неоднозначні підходи до трактування облікової політики та недостатнє розуміння її важливого значення для раціоналізації управління СПД пов'язано з відсутністю в Україні положення (стандарту), який би встановлював основи формування (вибору й обґрунтування) облікової політики підприємства.

Іншою важливою особливістю трактування терміну «облікова політика» є визначення цілі вибору параметрів облікової політики, що, безумовно, конкретизує досліджуване поняття. Проте наявність широкого кола економічних інтересів при виборі того або іншого варіанту обліку припускає велику кількість цілей і завдань облікової політики. При визначенні елементів облікової політики керівництво підприємства повинно визначати декілька взаємозв'язаних цілей, яких воно прагне досягти за допомогою ефективно побудованої облікової політики.

Науковці виділяють наступні цілі облікової політики:

– для управління обліком (9,5 % досліджених літературних джерел) [91, с. 478; 115, с. 51];

– для ведення обліку (38 % досліджених літературних джерел) [101, с. 63; 56, с. 5; 151, с. 309; 99, с. 6 – 10];

– для складання звітності (42 % досліджених літературних джерел) [184; 63, с. 63; 102, с. 25; 194, с. 39; 103, с. 118];

– для організації обліку (19 % досліджених літературних джерел) [149, с. 39; 124, с. 29 – 31; 88, с. 155];

– для системи управління (9,5 % досліджених літературних джерел) та формування інформаційних ресурсів для менеджерів (4,8 % досліджених літературних джерел) [63; 58, с. 6 – 10].

Виділені в літературі цілі облікової політики взаємопов'язані та доповнюють одна одну, або є незмінними складовими та впливають одна з одною (наприклад, без налагодженої облікової системи неможливо сформуванати фінансову звітність підприємства). Від правильної побудови та розуміння облікової політики багато в чому залежить ефективність діяльності підприємства. Тому розробку облікової політики вітчизняних підприємств доцільно починати з вивчення проблем та інформаційних потреб управління (рис. 2.4).

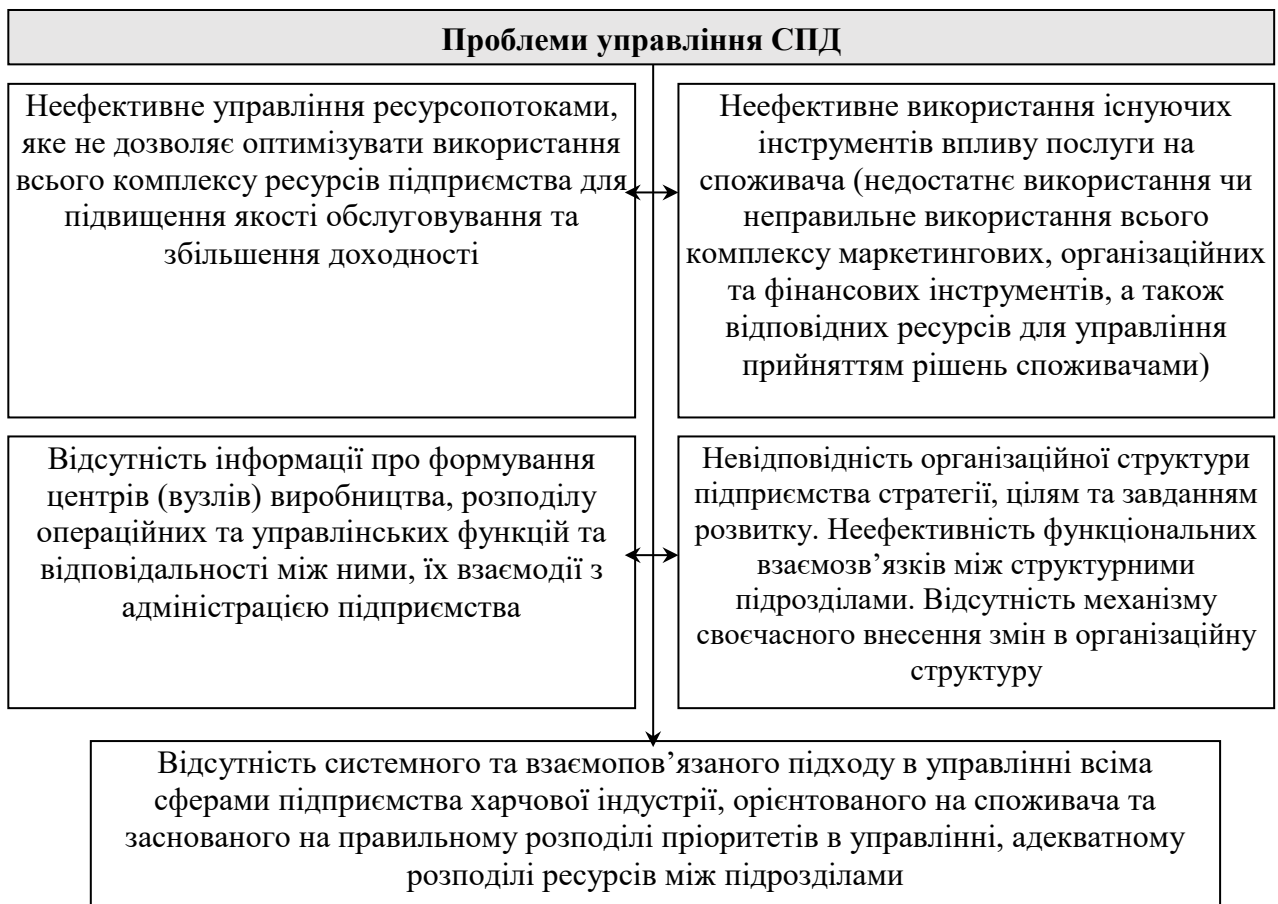

Рис. 2.4 Проблеми та інформаційні потреби управління діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності

Проаналізувавши підходи до визначення облікової політики пропонуємо трактувати її як вибір підприємством конкретних методик, технік, форм для організації, ведення, управління обліком та формування фінансової звітності, виходячи з встановлених правил та особливостей діяльності підприємства (організаційних, технологічних, чисельності й кваліфікації облікових кадрів, рівня технічного оснащення бухгалтерії, кількості підрозділів тощо).

Рационалізація облікової політики є способом, який дозволяє помітно підвищити ефективність діяльності підприємства (і повернути додаткові інвестиції), не витрачаючи значних фінансових коштів і не загострюючи відносин між керівництвом і персоналом.

На вітчизняних підприємствах формування доходу від виробництва готової продукції за своєю економічною сутністю є безперервним процесом, кожна фаза виробничого циклу здійснює свій вагомий внесок у загальний дохід підприємства. Тому процес формування фінансового результату слід розглядати відповідно до видів діяльності підприємства, тобто за сегментами. Сегментація – це важлива ланка в загальній стратегії управління доходами.

Для побудови облікової політики важливо достовірно визначити сегменти підприємства, які приносять найбільший прибуток, та зосередити увагу на першочергових джерелах доходів в системі бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту.

На думку І. Пряничникової, документ про облікову політику, складений відповідно до вимог МСБО, може складатися з трьох розділів і додатків:

1. Загальні положення.
2. Організаційний розділ.
3. Методичний розділ [99, с. 31 – 34].

Проте більшість науковців, які досліджують теоретичні та практичні положення облікової політики, пропонують в наказі про облікову політику виділяти такі розділи, як загальні положення, методика, техніку та організацію обліку [194, с. 380 – 384; 103, с. 310].

Вищезазначені розділи включають всі важливі аспекти побудови інформаційної системи бухгалтерського обліку на підприємстві та мають бути чітко виділені в Наказі про облікову політику. В розрізі організаційних, технічних, методичних розділів Наказу про облікову політику підприємств харчової індустрії доцільно виділяти елементи, наведені в таблиці 2.1, які дозволять створити модель оптимальної облікової політики підприємства.

В умовах суттєвого зростання антропогенного впливу на природу одним з ефективних способів вирішення проблеми взаємодії суб'єктів господарювання та всієї економіки з навколишнім середовищем є запровадження обліку елементів природного капіталу на підприємствах харчової індустрії України. Оскільки, як цілком слушно зазначає О. І. Гриценко традиційна система бухгалтерського обліку не є придатною для адекватного врахування екологічних впливів підприємства і виконання функцій екологічно свідомого управління і контролю [103, с. 680]. Аналогічну думку має і М. Лепетан, яка зазначає, що діюча система бухгалтерського обліку не забезпечує достатнього системного відображення впливу суб'єктів господарювання на довкілля. Це передбачає налагодження якісно нової обліково-аналітичної системи, фундаментом якої є облікова політика.

Ступінь свободи підприємства у формуванні облікової політики обмежений державною регламентацією бухгалтерського обліку, яка визначена переліком методик і облікових процедур, що необхідно для того, щоб держава могла контролювати податки до бюджету, але серед них припустимі альтернативні варіанти. Іноді нормативні документи взагалі не містять конкретних рекомендацій щодо правил обліку окремих фактів господарського життя. Якщо система не встановлює спосіб ведення бухгалтерського обліку з конкретного питання, то при формуванні облікової політики підприємство самостійно розробляє відповідний спосіб, виходячи з діючих положень.

Облікова політика застосовуючи певні методики збору й обробки даних має забезпечити потреби менеджменту в достатній оперативній, релевантній інформації для прийняття зважених управлінських рішень.

Рекомендована структура параметрів облікової політики СПД

Нормативне забезпечення	Параметри	Елементи
Організаційний аспект		
ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», МСБО 1, МСБО 8, МСФЗ 8, П(С)БО 1, П(С)БО 6, П(С)БО 29, Лист МФУ «Про облікову політику»	<ul style="list-style-type: none"> • Ступінь відповідності робітників бухгалтерської служби, посадам, які вони займають • Ступінь фінансової відповідальності облікового персоналу • Внутрішні правила та посадові інструкції підприємства • Графіки розподілу робіт і обов'язків бухгалтерської служби • Проекти підприємства й графіки постачання інформації в систему бухгалтерського обліку • Система внутрішньогосподарського контролю 	<ul style="list-style-type: none"> • Організація облікової роботи • Структура обліково-аналітичної служби • Рівень централізації облікових робіт • Варіант організації управлінського обліку • Перелік центрів відповідальності • Перелік центрів затрат • Показники, які становлять комерційну таємницю та порядок її захисту • Виділення філій, представництв, відділень та інших підрозділів підприємства на окремий баланс • Виділення сегментів підприємства
Технічний аспект		
П(С)БО, МСБО, МСФЗ, План рахунків бухгалтерського обліку та інструкція по його застосуванню, Інструкція про інвентаризацію, Наказ «Про затвердження форм документів первинного обліку та Інструкції про порядок ведення документообігу»	<ul style="list-style-type: none"> • Перелік програмних засобів, обчислювальних машин, приладів і пристроїв, які використовуються обліковою службою • Технічні характеристики інформаційних систем для управління підприємством, ведення обліку, електронного документообігу, внутрішнього аудиту • Перелік осіб, які мають доступ до ІС та можуть вносити в них зміни • Накази по підприємству на визначення інвентаризаційної комісії, термінів, видів інвентаризацій • Перелік та форми первинних документів, форма яких самостійно розроблена на підприємстві 	<ul style="list-style-type: none"> • Робочий план рахунків • Форма бухгалтерського обліку • Технологія обробки облікової інформації • Система облікових реєстрів, форми первинних документів, графік документообігу • Склад і порядок подання звітності • Порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань • Автоматизація процесу збору даних, які зберігаються в ІС з врахуванням потреб бухгалтерського обліку • Забезпечення зберігання і конфіденційності інформації
Методичний аспект		
П(С)БО, МСБО, МСФЗ, Методичні рекомендації з бухобліку запасів, нематеріальних активів, основних засобів, фінансових витрат, Положення про ведення касових операцій в нац. валюті в Україні, Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, Податковий кодекс України, План рахунків бухгалтерського обліку та інструкція по його застосуванню Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей	<ul style="list-style-type: none"> • Спосіб оцінки (переоцінки) об'єктів бухгалтерського обліку • (ОЗ, НМА, МШП, МВЗ тощо); методи оцінки вибуття запасів • Ступінь відстрочки (розподілу) витрат (активу) • Ступінь відстрочки (розподілу) доходу (капіталу і зобов'язань) • Критерії віднесення об'єктів бухгалтерського обліку до певної групи • Ступінь аналітичності інформації 	<ul style="list-style-type: none"> • Порядок амортизації активів • Порядок списання вартості запасів • Визначення складу витрат майбутніх періодів та порядок їх списання • Порядок створення резервів • Механізм калькуляції собівартості продукції • Порядок визнання доходу від надання послуг • Порядок обліку доходів майбутніх періодів • Розподіл матеріальних активів до ОЗ та МНА • Визначення суттєвості даних, які підлягають розкриттю в звітності

За твердженням А. Райса та М. Вардона облікова політика природного капіталу має відповідати десяти основним принципам, які науковці систематизують за чотирма групами (всебічність, цілеспрямованість, надійність, сучасність). До першої групи слід відносити принципи, які відповідають за всебічність подання інформації про природний капітал в обліку та звітності компанії, а саме: інклюзивність – визнання різноманітних зацікавлених сторін реагуючи на їхні інформаційні запити, поважаючи їхні цінності та використовуючи відповідні засоби взаємодії; колаборативність – комунікація між виробниками інформаційних ресурсів в системі обліку природного капіталу та їх користувачами для аналізу ефективності політики управління природним капіталом підприємства з метою налагодження взаєморозуміння, довіри та здатності працювати разом; холістичність – застосування всебічного, багатопрофільного / міждисциплінарного підходу до економічних та екологічних аспектів природного капіталу та їх складних зв'язків з політикою та практикою.

Принципи другої групи забезпечують цілеспрямованість всіх положень облікової політики. До них слід відносити: орієнтованість на управлінське рішення – надання відповідної та своєчасної інформації для розробки показників для аналізу ефективності політики вдосконалення та реалізації рішень за наслідками використання природного капіталу або впливу на нього; орієнтованість на попит – надання інформації, яка фактично вимагається або потрібна керівникам рішень на конкретних рівнях управління.

Третя група принципів відповідає за надійність результатів обліку природного капіталу шляхом забезпечення їх транспарентності, відкритості та надійності. Дія цих принципів в обліковій політиці проявляється в наступному: транспарентність та відкритість – залучення та заохочення громадськості до використання результатів обліку природного капіталу, з чітким оприлюдненням їх інтерпретації, включаючи застосовані згідно облікової політики обмеження джерел даних, методів та / або засобів оприлюднення; надійність – спостереження, оцінка, систематизація та узагальнення даних з усіх доступних джерел з застосуванням об'єктивних та послідовних методичних прийомів.

Принципи четвертої групи (стійкість, постійне вдосконалення, вбудованість) сприяють підтримці адекватності облікової політики вимогам часу через: стійкість – створення якомога більших часових рядів даних за умов достатніх, передбачуваних часових ресурсів та постійного застосування обраних методичних прийомів; постійне вдосконалення – організація постійного навчання, орієнтованого на взаємодію виробників обліково-аналітичних ресурсів та користувачами, перманентне тестування нових підходів та розвиток систем кращого управління невизначеністю, прийняття інновацій та нових можливостей; вбудованість – процедури обліку та аналізу природного капіталу стають частиною механізмів не лише бізнесу, а й уряду країни. Вони мають сприяти нарощуванню потенціалу, вдосконаленню інституційної інтеграції для сталого розвитку та включення обліку природного капіталу в процедури та механізми підтримки прийняття рішень на всіх рівнях управління.

У Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки» зазначено, що облікова політика – конкретні принципи, основи, угоди, правила та практика, що застосовуються підприємством при складанні та поданні фінансової звітності [91]. Відповідно до п. 5 ст. 8 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємство самостійно визначає облікову політику підприємства, під якою розуміється сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [115]. Визначення, що регламентовано даними законодавчими актами, на нашу думку, є надто вузькими і відображають лише частину завдань, які повинна виконувати облікова політика на підприємстві, оскільки її пріоритетним завданням є забезпечення організації бухгалтерського обліку на підприємстві як цілісної системи.

Рівень свободи підприємства у формуванні облікової політики обмежений державою через прийняття законів, положень, постанов та інших нормативних документів, у яких визначено можливі варіанти альтернативних рішень здійснення облікових процедур.

На законодавчому рівні встановлена вимога, що сформована облікова політика підприємства має бути оформлена розпорядчим документом із відповідними додатками і повинна гарантувати виконання підприємством усіх принципів і процедур бухгалтерського обліку, створення умови для ефективної роботи бухгалтерської служби та раціонального управління підприємством в цілому. З огляду на виділені параметри облікової політики, рекомендуємо до впровадження модель формування облікової політики підприємства (рис. 2.5).

Крім того, облікова політика фактично покликана інтегрувати економічну (як внутрішнього, так і зовнішнього характеру), соціальну та екологічну політику підприємства в єдиний інформаційний простір для прийняття рішень, що забезпечать стійкий розвиток підприємства та приріст вартості на кожному з його життєвих циклів [102, с. 224]. Тому, при формуванні Наказу про облікову політику на підприємстві харчової індустрії необхідно впровадити пункт «Екологічно-орієнтована діяльність», при наповненні якого треба враховувати інтереси усіх зацікавлених сторін (власників суб'єкта господарювання, працівників, контрагентів, суспільства, держави в цілому), дотримуючись вищеперелічених принципів та розкривати основні методи оцінки та обліку природного капіталу. Методи, які повинні наводитися в наказі про облікову політику перелічені та детально описані в Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства [194].

При розробці облікової політики, беручи до уваги мультиваріантні організаційні форми та можливості використання результатів інноваційної діяльності, особливої уваги потребує процес ідентифікації облікових об'єктів, а саме розробка: 1) новітньої технології, продукції або послуги; 2) організаційно-технічного рішення. В межах облікової політики за першим напрямом необхідно визначити об'єкти та елементи обліку витрат інноваційної діяльності, розробити порядок відображення її результатів. Відповідно до другого напрямку, головне завдання облікової політики регламентувати процедуру набуття авторських прав та створити відповідний обліковий супровід. Слід зазначити, що на вибір елементів облікової політики інноваційної діяльності впливає рішення підприємства щодо комерціалізації або капіталізації інноваційного продукту (рис. 2.6).

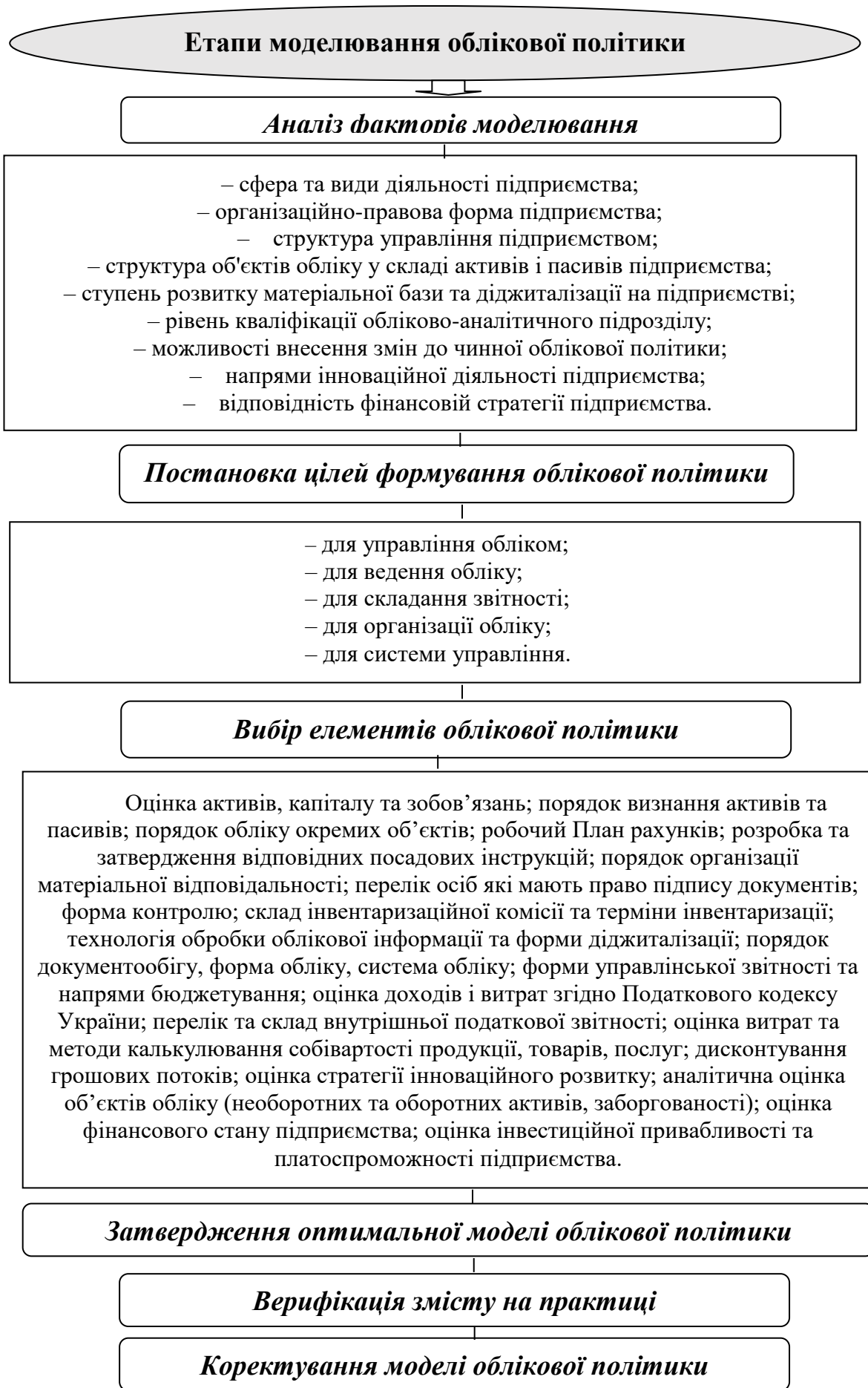

Рис. 2.5 Технологія моделювання облікової політики підприємства

Рис. 2.6 Інноваційний продукт як об'єкт бухгалтерського обліку

Практичне розв'язання питань інформаційного супроводу управлінських рішень залежить від розвиненості методологічних положень обліково-аналітичного забезпечення, що є складною багатоаспектною проблемою, розв'язання якої потребує модернізації обліково-аналітичних технологій з метою розбудови єдиного інформаційного простору релевантних даних, орієнтованих на задоволення інформаційних запитів користувачів усіх рівнів. [56; 151].

З метою розвитку концептуального підґрунтя формування облікової політики підприємства пропонуємо розробити окремий розділ обліково-аналітичного забезпечення «Облікова політика інноваційної діяльності» або зафіксувати його у відповідних розділах загального регламенту обліково-інформаційної системи. При

цьому, необхідно враховувати, що стосовно суб'єкта господарювання, для якого інноваційна діяльність не є основною, інновації – це розробка нової продукції або технології, їх поліпшення, запровадження принципово нового або модернізація виробничого процесу на підприємстві. Відповідно витрати, пов'язані з такою діяльністю, мають розглядатись як інші витрати операційної діяльності, а результат інноваційної діяльності капіталізуватися.

Основний шлях оптимізації процесів формування облікової політики підприємства є застосування засобів діджиталізації, що реалізується через впровадження автоматизованих робочих місць бухгалтера. Найбільш перспективним напрямком в організації ведення комп'ютерного обліку слід вважати Windows-технології, що використовують багатовіконний принцип роботи. Це дозволяє бухгалтеру одночасно працювати з декількома документами, маніпулюючи ними в природній формі, подібно тому як він це робить із традиційними документами: пересуваючи, накладаючи їх один на одного, переглядаючи кілька документів, проводячи обробку показників. Багатовіконний режим Windows дає можливість бачити, як зміна показників одного документа відображається на інформації інших, пов'язаних з ним документів. Графічний інтерфейс припускає спілкування користувача з програмою не тільки через традиційні комп'ютерні меню, але і їх графічні образи. Забезпечення вірогідності облікової інформації варто засновувати на розроблених схемах угруповання об'єктів активів по однорідних сукупностях з використанням програмних засобів, цілком електронних і змішаних бізнес-процесів. З цією метою необхідно розробляти методичні підходи до угруповання об'єктів аналітичного обліку активів по однорідних сукупностях із застосуванням новітніх інформаційних систем та технологій.

Сьогодні інформаційна система бухгалтерського обліку (ІСБО) – це комп'ютерний метод бухгалтерського обстеження у поєднанні з ресурсами інформаційних технологій. Інформаційні програмні комплекси стали основною складовою системи ведення облікового процесу на підприємстві без яких неможливо уявити сучасну бухгалтерію. Інформаційно-програмне забезпечення таке ж важливе для

бухгалтерського обліку підприємства як організація облікового процесу, наявність висококваліфікованих працівників, система документообігу.

Формування облікової політики доцільно здійснювати за допомогою системи показників, що дозволяють приймати ефективні управлінські рішення пов'язані з втратою засобів на придбання і підтримку працездатності активів. Діючим засобом при цьому є використання економіко-математичних моделей. У даному напрямку можуть бути використані два класи економіко-математичних моделей: статистичні та економіко-статистичні моделі, що характеризують кореляційні зв'язки між досліджуваними показниками, і оптимізаційні моделі для вибору найкращого складу програмно-технічних засобів, системи бухгалтерського обліку й інформаційної системи підприємства в цілому.

Складність та важливість забезпечення сталого розвитку потребує пошуку нових перспектив його вирішення в частині виявлення найважливіших сучасних тенденцій та проблем бухгалтерського обліку та фінансів, відповідно пов'язаних з технологічними підходами, які повинні дати адекватні відповіді на глобалізаційні виклики еколого-економічній стабільності держави (рис. 2.7).

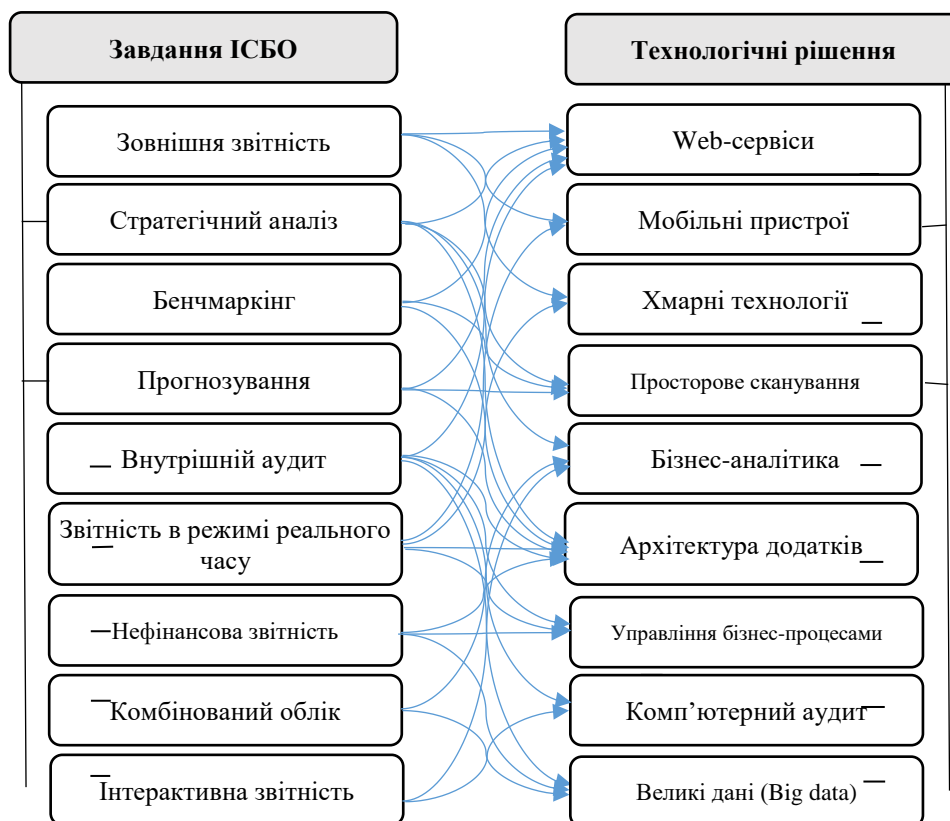

Рис. 2.7 Вплив інформаційних технологій на обліковий процес підприємства

З метою оптимізації діджиталізації процесу формування обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності підприємства доцільно застосовувати класифікацію принципів облікової політики за чотирма групами.

В першу групу рекомендуємо відносити принципи, які відповідають за всебічність подання інформації про природний капітал в обліку та звітності підприємства (інклюзивність; колаборативність; холістичність). Принципи другої групи повинні забезпечувати цілеспрямованість всіх положень облікової політики (орієнтованість на управлінське рішення; орієнтованість на попит). Третя група принципів відповідає за надійність результатів обліку природного капіталу (транспарентність, відкритість та надійність). Доведено, що принципи четвертої групи (стійкість, постійне вдосконалення, вбудованість) сприяють підтримці адекватності облікової політики вимогам часу.

Інформацію про існуючий та потенційний вплив господарської діяльності на навколишнє середовище та біорізноманіття планети може надати звітність, що характеризує внесок підприємства в досягнення цілей сталого розвитку. При цьому, основними етапами складання даної звітності доцільно виділити наступні: аналіз вимог користувачів обліково-звітної інформації; визначення контурів єдиного інформаційного простору підприємства; вибір методології формування звітності сталого розвитку; коригування облікової політики підприємства відповідно до імперативів обліку природного капіталу; обґрунтування вибору програмного забезпечення та стандартизація вимог до інтерфейсів модулів інформаційної системи; опис багаторівневої інтерпретації топологічних ознак елементів природного капіталу в єдиному інформаційному просторі; формування офіційної та добровільної звітності про інноваційну діяльність підприємства; розробка корпоративної політики підвищення ефективності використання природного капіталу та екологізації виробництва на основі концепції сталого розвитку підприємства.

Найбільша частина роботи обліково-технічного персоналу з налаштування інформаційної системи бухгалтерського обліку до вимог організації обліку природного капіталу полягає у створенні та синхронізації довідників елементів

природного капіталу, плану рахунків бухгалтерського обліку та облікових реєстрів. Для створення довідника елементів природного капіталу пропонуємо використовувати розроблену фасетну класифікацію природного капіталу підприємства, в рамках якої виділено наступні фасети: необоротні активи, оборотні активи, капітал, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, UNCTAD ISAR Core Indicators, Methodology for SDG indicator 12.6.1, екологічний податок, звіт про управління. У відповідність кожному фасету обрано рахунки бухгалтерського обліку, на яких в інформаційній системі підприємства відображатимуться данні, необхідні для форматування як офіційної фінансової, статистичної та податкової звітності.

Таким чином, доведено, що сучасна практика вимагає формування облікової політики підприємств, поглибленої методичними засадами через призму змін властивостей та складу визначальних критеріїв інноваційного розвитку. Теоретичним підґрунтям формування облікової політики визначено концепцію сучасної системи обліку, за якої загальні правила побудови бухгалтерського обліку регламентовано та конкретизуються залежно від можливих альтернатив, сфери та умов діяльності, обраної системи управління підприємством. Побудова ефективної моделі облікової політики підприємства сприяє поліпшенню системи обліку, зміцненню його правової основи і забезпечує оптимізацію основних показників діяльності. Моделювання як метод вносить в облікову політику підприємства варіативність, є основою якісного аналізу нормативних правових документів з бухгалтерського обліку та контролю. При цьому, доцільно використовувати відповідну модель облікової політики, яка враховує спектр особливостей інноваційної діяльності суб'єкта господарювання. Рекомендована технологія моделювання облікової політики підприємства представляє собою комплексну й динамічну систему методів, способів і принципів відображення в обліку господарських операцій, на основі синтезу завдань облікової політики, її функцій і процесів ведення обліку, відповідно до векторів інноваційного розвитку підприємства.

2.2 Методичні положення обліку та звітування з інноваційного розвитку СПД

Україна сьогодні належить до країн, які декларують важливість інновацій для вирішення нагальних соціально-економічних проблем країни. Сучасна криза продемонструвала всю небезпеку і безперспективність орієнтації на експортно-сировинну модель розвитку та використання переваг, пов'язаних із відносно низькою вартістю робочої сили. Подолання наслідків кризи і перехід до стійкого зростання напряду залежить від ефективності зусиль держави та бізнесу в контексті розгортання процесів підвищення рівня інноваційності економіки [52]. Значне відставання національної економіки від економіки розвинутих держав світу за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва є результатом нерозвиненості інноваційної інфраструктури, до складу якої віднесені фінансова, інформаційно-аналітична та експертно-консалтингова складові.

Вагомий внесок у дослідження питань інноваційної діяльності підприємств в Україні з погляду їхнього функціонування зробили: І. П. Бачевська, Н. В. Гуріна, Р. В. Сазонова, В. Г. Семенова, О. В. Усатенко, О. В. Фоміна, Г. Ю. Хоменко, С. В. Черкасова, Г. Ю. Яковець та ін. Питання дослідження бухгалтерського обліку, контролю та аналізу інноваційної діяльності, а також різних форм інтеграції компаній знайшли своє відображення у низці робіт українських та зарубіжних авторів.

Особливу увагу в цьому питанні заслуговують праці професора І. Бланка, в яких він розглядав організацію інноваційного процесу та фактори, що сприяють розвитку інновацій, а також різні стратегії управління інноваціями [11].

У роботі О.І. Волкова, М.П. Денисенка, А.П. Гречана систематизовано структуру, стан, основні тенденції та особливості форм і методів активізації інноваційної діяльності, механізм й специфіку реалізації інновацій [23].

Л. Гнилицька та О. Грицай дослідили існуючі варіанти бухгалтерського обліку витрат на інноваційні процеси промислових підприємств, визначила невідповідність відомих моделей обліку витрат на інноваційні процеси сучасним потребам управління та альтернативну схему відображення інноваційної

діяльності в обліку підприємств з використанням окремого рахунку «Витрати на інноваційні процеси» [27, 32].

На вирішенні наукових проблем створення комплексної обліково-аналітичної системи, підпорядкованої цілям стратегічного, тактичного та оперативного управління інноваційним процесом промислового підприємства акцентувала увагу у своїй роботі О. В. Кантаєва [54]

Т.М. Сторожук обґрунтовано необхідність побудови українськими підприємствами системи первинного, аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку та управлінської звітності щодо здійснення інноваційної діяльності, яка адекватна потребам управління підприємством для ефективного використання інноваційних механізмів. За результатами дослідження встановлено, що інноваційна діяльність може відноситись і до операційною і до інвестиційної діяльності, що слід відрегулювати в положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку[136].

Проте, незважаючи на численні дослідження сучасних учених-економістів із цієї проблематики вихід українських підприємств на світовий ринок інновацій потребує більш досконалого інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, подальшого наукового дослідження формування системи організації бухгалтерського та управлінського обліку інноваційної діяльності підприємств, розкриття інформації на рахунках бухгалтерського обліку і у звітності у відповідності до міжнародних стандартів.

Сферу інноваційної діяльності слід розглядати як один з головних ресурсів держави, ефективність використання якої визначає динаміку та прогресивність розвитку національного господарства.

Деякі дослідники (Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма, Д. Белл, Дж. Нейсбітт та ін) вважають, що для більшості розвинених країн у сучасному світі саме інноваційна економіка забезпечує світову економічну перевагу країни. Наразі перспективи та проблеми розвитку інноваційної економіки обговорюють лідери багатьох країн, у тому числі й України.

Поняття інноваційної діяльності є похідним від категорії «інновація». Родоначальник терміну "інновація" австрійський учений Д. Шумпетер. Під «інновацією» Д. Шумпетер мав на увазі комерціалізацію всіх нових комбінацій, заснованих на застосуванні нових матеріалів та компонентів; запровадження нових процесів; відкриття нових ринків; запровадження нових організаційних форм [154].

Використання поняття «інновація» французами вперше відзначено у 1297 р., а у 1533 р. документально зафіксовано його вживання в англійській літературі. Наприклад, в англійському праві, в середині XIV століття воно означало заміну за згодою кредитора одного зобов'язання на інше. Поступово поняття «інновація» почало застосовуватися для характеристики процесів оновлення та в інших соціальних сферах. Причому під інновацією розуміється вже і процес, і результат.

Варто відзначити, що у вітчизняній науковій думці не існує єдиного підходу до визначення поняття «інноваційна діяльність» (табл. 2.2).

Так окремі автори під нею розуміють цілеспрямовану та організовану творчу діяльність, що складається із сукупності різних видів робіт, взаємопов'язаних у єдиному процесі зі створення та виробництва інновацій.

Наступна група авторів під інноваційною діяльністю розуміє комерційну діяльність, пов'язану з здобуттям нового знання та реалізацією його іншим учасникам ринку.

На думку деяких науковців, необхідними компонентами інноваційної діяльності є здобуття нових знань; передача їх у сферу виробництва, використання знань для отримання нових технологій; передача технологій у комерційний обіг.

В більшості випадків як основа інноваційної діяльності розглядаються відносини, що виникають у процесі отримання нових знань, під які підведено науковий фундамент, тобто знання «високого рівня».

На законодавчому рівні також немає єдності визначення «інноваційна діяльність».

Науково-методичні підходи до визначення поняття «інноваційна діяльність»

Джерело	Визначення
Господарський кодекс України [30]	Інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюються на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково – технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково – технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя
Грибовська Ю.М. [31]	Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на створення і впровадження нових технічних засобів виробництва, технологій та видів продукції, які б задовольнили запити споживачів.
Гусев В.О. [37]	інноваційна діяльність – це цілеспрямовані дії, що здійснюються за будь-яким видом діяльності або у будь-якій її предметній сфері шляхом залучення засобів інтелектуальної діяльності та механізмів її підтримки, притаманних даній предметній сфері діяльності, з метою отримання різного роду ефектів (економічного, екологічного, науково-технічного, соціального та інших) від впровадження в практику нового продукту (інноваційного), який включає новий товар, новітню або вдосконалену технологію, послугу, оригінальний підхід до розв'язання проблеми, що затребуване суспільством або його інститутами, при цьому змінюються якісні характеристики як самої сфери інноваційної діяльності, так і сегмента споживання або застосування цього продукту.
Закон України «Про інноваційну діяльність» [118]	Діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг
Закон України «Про інвестиційну діяльність» [117]	Інноваційну діяльність визначено як одну із форм інвестиційної діяльності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що включає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [47]	Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на пошук можливостей інтенсифікації виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах завдяки використанню науково-технічного та інтелектуального потенціалу
С.В. Мочерний [44]	Вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи поліпшений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг
Садовська І.Б. [128]	Інноваційна діяльність (від англ. innovation – нововведення) – це вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи з новими якостями конкурентоспроможний продукт, введений на ринок, у новий чи якісно видозмінений технологічний процес, що використовується у підприємницькій діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг, екологічних заходів, культурно-етичного удосконалення особистості

Отже, для переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку необхідне досконале нормативно-правове забезпечення. Норми про інноваційну діяльність, що містяться в багатьох актах різних галузей законодавства України і за якими інновації є складовими інвестиційного процесу, утворюють в Україні законодавчу базу для здійснення і розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, яка має досить виразні ознаки постійного вдосконалення, але результативність її впливу на розвиток інноваційних процесів ще недостатня. На наш погляд, інноваційна діяльність – це процес, спрямований на розробку та на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень та розробок чи інших науково-технічних досягнень у новий, або вдосконалений продукт чи технологічний процес, які призначені для комерційної реалізації на ринку та для застосування у практичній діяльності організації-новатора, що дозволить забезпечити майбутні доходи та сформувати конкурентну позицію компанії.

Україна сьогодні належить до країн, які декларують важливість інновацій для вирішення нагальних соціально-економічних проблем країни. Сучасна криза продемонструвала всю небезпеку і безперспективність орієнтації на експортно-сировинну модель розвитку та використання переваг, пов'язаних із відносно низькою вартістю робочої сили. Подолання наслідків кризи і перехід до стійкого зростання напряму залежить від ефективності зусиль держави та бізнесу в контексті розгортання процесів підвищення рівня інноваційності економіки [36].

До десятки компаній, які очолюють список, згрупований за витратами на НДДКР, крім Intel та Samsung, входять Broadcom, Qualcomm, Nvidia, TSMC, MediaTek, Micron, SK Hynix та AMD. Сукупно вони витратили у 2020 року 43,5 млрд. доларів, що дорівнює 64% загальногалузевих витрат. Порівняно з 2019 роком зростання витрат на дослідження та розробку у цій групі склало 11%.

За інформацією, розміщеною на офіційному сайті Білого дому, у 2019 році з бюджету на R&D виділено \$118 млрд, це $\approx 1,3\%$ ВВП країни. У 2020 році на фінансування наукових досліджень має піти \$134 млрд, а в 2021-142 млрд. Це без урахування вливань з боку бізнесу.

Звернемося до даних, наданих статистичною службою Європейського Союзу (ЄС) Eurostat. У 2019 році держави-члени ЄС витратили на наукові дослідження та розробки понад 306 мільярдів євро, або 2,19% ВВП. Це цифра без урахування приватних інвестицій. У 2019 році найвищі витрати на R&D були у Швеції (3,39% ВВП), Австрії (3,19% ВВП), Німеччини (3,17% ВВП), Данії (2,96% ВВП), Бельгії (2,89% ВВП), Фінляндії (2,79% ВВП). Найменше на науку витрачали Литва (0,99% ВВП), Болгарія (0,84% ВВП), Словаччина (0,83% ВВП), Ірландія (0,78% ВВП), Латвія (0,64% ВВП), Кіпр (0,63% ВВП), Мальта (0,61% ВВП), Румунія (0,48%). У 2020 році держави-члени ЄС планували збільшити витрати на науку до 3% ВВП, проте через пандемію досягти цього результату не вдалося. Витрати нашої країни на наукові дослідження та розробки в рази нижчі, ніж у розвинених країнах. У 2020 році Україна спрямувала на виконання наукових досліджень і розробок (R&D) \$631 млн. Це вдвічі менше, ніж у 2013 році. За даними Держстату до 2013 року витрати на R&D в нашій країні перевищували \$1 млрд. Падіння у 2016 році відносно рівня 2013 року становило 65% – до \$451 млн. Відновитися після різкого спаду в 2014-2016 рр. дослідницька галузь змогла лише у 2019 році, сягнувши \$667,6 млн.

Скорочення фінансування R&D в Україні зумовлене перманентними економічними кризами, які щоразу заганняють економіку в шок. У такі періоди державі та приватним компаніям не до науки й перспективних розробок. Зрештою за 2010-2020 рр. українські витрати на дослідження та розробки скоротилися з 0,75% до 0,41% ВВП. Чисельність безпосередньо дослідників знизилася на 62% – до 38,5 тис. осіб. Це катастрофічно мало. Витрати на R&D у розвинених країнах є значно вищими. У середньому вони варіюються в діапазоні 2-5% ВВП.

Напередодні відкриття міжнародного економічного форуму у Давосі було опубліковано щорічний рейтинг найбільш інноваційних країн світу за версією Bloomberg. Лідером рейтингу найінноваційних країн світу за версією Bloomberg вкотре стала Південна Корея. Німеччина піднялася в рейтингу на два рядки і зайняла 2-е місце. Аналогічно Фінляндія піднялася на чотири позиції і посіла третє місце. До п'ятірки лідерів також увійшли Швейцарія та Ізраїль.

Зазначимо, спочатку у рейтингу Bloomberg Innovation Index у 2019 році оцінювалося понад 200 країн. Перед відкриттям форуму в Давосі в Bloomberg скоротили рейтинг до 60 найкращих країн. У 2019 році Україна посіла 53-є місце у рейтингу із загальним балом 48,09. Роком раніше наша країна займала 46-й рядок рейтингу. Як зазначають у Bloomberg, Україна втратила 7 позицій і в результаті випала із ТОП-50 найіноваційніших країн світу.

Значне відставання національної економіки від економіки розвинутих держав світу за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва є результатом нерозвиненості інноваційної інфраструктури, до складу якої віднесені фінансова, інформаційно-аналітична та експертно-консалтингова складові [52].

Виходячи з цього, Україні належить подолати значне відставання за рівнем інноваційної активності підприємств порівняно з розвиненими країнами світу і, насамперед, своїми сусідами – країнами ЄС.

Отже, стан інноваційної діяльності є найважливішим індикатором розвитку нашого суспільства та його економіки, а в умовах глобалізації інноваційний потенціал країни стає вирішальним чинником, визначальним її конкурентоспроможність. Інноваційна діяльність є ключовою запорукою конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і національної економіки загалом.

Аналізуючи норми чинного в Україні законодавства щодо бухгалтерського обліку, зокрема закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Положення (стандарт) бухгалтерського обліку, можна зазначити, що їхні норми не регламентують особливостей формування інформації стосовно складників інноваційного процесу, тобто нині наявна відсутність єдиної системи реєстрів і рахунків для відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності.

О.І. Грицай вказує на основний недолік сучасного обліку інновацій – відсутність єдиної системи облікових реєстрів і бухгалтерських рахунків для відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності [32].

А.Г. Загородній зазначає, що чинні облікові моделі не надають достатніх та достовірних даних для проведення економічного аналізу в сфері інновацій і не відповідають різновидам інноваційних процесів [48]

Існує думка вчених, що, виходячи з цього, кожному підприємству, яке займається такими розробками, доцільно сформувавши, враховуючи вимоги норм чинного в Україні законодавства, власний підхід і відобразити його особливості в наказі про облікову політику [47].

Система фінансового обліку в Україні не дає визначених методичних засад щодо облікового забезпечення процесу створення та використання інновацій:

- об'єкти обліку інноваційної діяльності не забезпечені відповідними рахунками бухгалтерського обліку;
- облікова інформація про інноваційні об'єкти формується з використанням загальних рахунків без відображення специфіки інноваційних процесів;
- на більшості підприємств відсутні реєстри внутрішнього обліку, за допомогою яких можливо відслідковувати економічні показники інноваційної діяльності;
- у фінансовій звітності відсутні статті, що відображають доходи, витрати та результати інноваційної діяльності підприємства.

Відсутність методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку витрат інноваційної діяльності призводить до розпорошеності витрат по освоєнню нової продукції на різних рахунках витрат, що ускладнює визначення собівартості кожного етапу робіт і формування загальної суми цих витрат [90].

Серед методичних розробок, що пропонують схеми обліку інновацій, необхідно особливо відзначити пропозиції Крупки Я.Д. який розглядає облік інноваційних процесів, через метод моделювання, виділяючи основні чинники, під впливом яких формуються організаційно-методологічні принципи обліку інноваційних програм: склад і порядок фінансування інноваційних проектів; послідовність списання інноваційних витрат на поточні витрати операційної діяльності або капітальні витрати; інноваційна інфраструктура підприємства [73].

У результаті послідовного комбінування зазначених чинників та їх ознак можна отримати усі можливі варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві. Кожна комбінація – це нова модель обліку, в поле логічних можливостей входять 28 моделей обліку.

Регулювання обліку інноваційних доходів і витрат здійснюється на основі П(С)БО 7 «Основні засоби», 8 «Нематеріальні активи», 15 «Дохід», 16 «Витрати», Типового положення з планування, обліку й калькулювання собівартості науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

Під час дослідження та розроблення інноваційних продуктів враховуються норми різних П(С)БО, зокрема П(С)БО 7 «Основні засоби», П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та П(С)БО 9 «Запаси». Згідно з П(С)БО 8, інновації, отримані в результаті розроблення, потрібно відображати у балансі за умов, що підприємство має намір, технічну можливість та ресурси для доведення інноваційної продукції до реалізації, отримання економічних вигод від її збуту чи використання. Однак це положення стосується розроблення і дослідження інновацій нематеріального характеру. У разі ж виникнення ситуації, коли підприємство вирішує удосконалити або створити нові матеріальні активи – запаси, обладнання тощо – їхня оцінка повинна ґрунтуватися на вимогах П(С)БО 9 «Запаси» або П(С)БО 7 «Основні засоби».

У такому разі новий єдиний стандарт, який би охоплював усі види інноваційної діяльності та чітко регламентував їх облік, значно би покращив ситуацію з отримання достатньої та достовірної облікової інформації щодо витрат на інновації.

Зважаючи на процеси реформування українського бухгалтерського обліку на основі узагальнення та поширення досвіду використання міжнародних стандартів, ми звернулися і до міжнародного законодавства у сфері обліку інноваційних процесів.

У зарубіжних країнах існує декілька підходів до відображення витрат, доходів і фінансового результату від здійснення інноваційної діяльності. При цьому відображення інноваційної діяльності в кожній країні будується з використанням Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності (IAS/IFRS).

Аналізу відповідності П(С)БО міжнародним стандартам присвячений пункт монографії Голова С. Ф., де докладно розглядається відмінності П(С)БО

від положень МСФЗ [28]. Але, процесу адаптації МСФЗ в національній системі обліку присвячено недостатня кількість досліджень з бухгалтерського обліку та звітності інноваційної діяльності.

У системі міжнародних стандартів щодо інноваційної діяльності спочатку було прийнято МСФЗ 9 «Витрати на дослідження та розробки». У 1998 р. його замінив МСФЗ 38 «Нематеріальні активи». В даний час порядок бухгалтерського обліку та відображення у звітності інноваційної діяльності знайшов відображення у таких стандартах як МСФЗ 38 «Нематеріальні активи», МСФЗ 36 «Зменшення корисності активів», МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності», МСФЗ 7 «Звіт про рух грошових коштів». МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» регламентує загальні питання, пов'язані з визнанням в обліку таких активів, як права на результати інтелектуальної діяльності та науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, визначає порядок віднесення до витрат або капіталізації витрат на дослідження та розробки. МСФЗ 36 «Зменшення корисності активів» доповнює МСФЗ 38 щодо визнання зниження вартості нематеріальних активів, що враховуються за справедливою вартістю. Група стандартів МСФЗ 1, МСФЗ 7 регулюють загальні принципи формування звітності [4].

Міжнародні стандарти фінансової звітності не передбачають виділення результатів інновацій, як і не визначають і не використовують саме поняття «інновація». Це пов'язано, зокрема, з суттєвим ускладненням при визначенні сфер інноваційної діяльності, з важливістю збереження комерційної таємниці при проведенні перспективних розробок й досліджень, а також з широким охопленням інноваціями усіх видів і напрямів фінансово-господарської діяльності підприємств [36].

Відповідно до МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» витрати на підготовку й освоєння нових видів продукції можуть бути відображені за двома основними напрямками:

- як витрати періоду.
- як нематеріальні активи підприємства.

Процес створення нематеріального активу підприємство повинне розділяти на два етапи:

- етап досліджень;
- етап розробки, що слідує за етапом досліджень [28, 53].

Параграф 52 МСБО 38 [90] трактує, що процес створення активу поділяється на дві стадії: фазу дослідження (Research) та фазу розробки (Development). При цьому терміну «дослідження» відповідає поняття «науково-дослідні роботи», а терміну «розробка» – «дослідно-конструкторські роботи». Якщо неможливо розділити етап досліджень і етап розробки в рамках одного проекту, то проект повинен розглядатися як повністю дослідницький і всі витрати на нього повинні списуватися на витрати періоду.

На етапі досліджень підприємство не може продемонструвати, що існує нематеріальний актив, який створюватиме ймовірні майбутні економічні вигоди. Витрати на дослідження завжди визнаються як витрати на момент їх понесення. Витрати відображають в обліку за справедливою вартістю.

Прикладами діяльності з дослідження є:

- діяльність, спрямована на отримання нових знань;
- пошук, оцінка і кінцевий відбір способів застосування результатів досліджень або інших знань;
- пошук альтернативних матеріалів, пристроїв, продуктів, процесів, систем і послуг;
- формулювання, конструювання, оцінка і остаточний відбір можливих альтернатив для нових або покращених матеріалів, пристроїв, продуктів, процесів, систем або послуг.

Нематеріальний актив, що виникає в результаті розробок, повинен визнаватися при одночасному дотриманні шести критеріїв:

- технічна можливість завершення нематеріального активу таким чином, щоб він був у наявності для використання або продажу;
- власний намір підприємства завершити нематеріальний актив, а також використовувати або продати його;

- своя здатність використовувати або продати нематеріальний актив;
- наявність достатніх технічних, фінансових, трудових та інших ресурсів для завершення розробки, а також для використання або продажу нематеріального активу;
- здатність отримання ймовірних майбутніх економічних вигід від нематеріального активу;
- здатність надійно оцінити витрати, що відносяться до нематеріального активу, в ході його розробки [36].

Приклади діяльності з розробки включають:

- проектування, конструювання і тестування довиробничих зразків і моделей;
- проектування інструментів, шаблонів, форм і штампів, що включають нову технологію;
- проектування, конструювання і експлуатація дослідної установки, яка за масштабами економічно не підходить для комерційного виробництва;
- проектування, конструювання і тестування обраних альтернативних варіантів, пристроїв, продуктів, процесів, систем або послуг.

Згідно з GAAP US капіталізація витрат неможлива, за виключенням витрат на внутрішньо створене програмне забезпечення за умови технічної реалізуємості, що відповідає нормам МСФЗ. Збитки від знецінення нематеріальних активів за GAAP US розраховуються як перевищення балансової вартості активу над його справедливою вартістю.

Відповідно до МСФЗ капіталізовані у складі нематеріальних активів можуть бути лише витрати на розробки. Витрати на дослідження у фінансовій звітності відносяться на зменшення прибутку у складі витрат поточного періоду. Якщо фази «дослідження» та «розробка» не можуть бути розмежовані, то відповідно до § 53 МСФЗ 38 всі витрати визнаються як такі, що виникли на стадії дослідження, і враховуються як витрати поточного періоду. Відмінність між дослідженням та розробкою коротко може бути виражено так: фаза визнається дослідженням доти, доки застосування її результатів у виробництві не викликає абсолютної впевненості.

Відповідно до § 71 МСФЗ 38 забороняється перепризначення витрат, які вже були визнані як витрати. Якщо, наприклад, на стадії дослідження та на початку стадії розробок нематеріального активу витрати були списані, то згодом (навіть якщо актив був успішно створений та прийнятий в експлуатацію) раніше списані витрати не підлягають відновленню у його вартості.

Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності, пріоритетним є відображення інноваційних витрат як нематеріальних активів підприємства. Саме через це частка нематеріальних активів у валюті балансу підприємств країн ЄС становить близько 20%, а у звітності вітчизняних промислових підприємств – менше 1% валюті балансу.

Нематеріальний актив, згідно з нормами МФСЗ, спочатку вимірюється за собівартістю. Собівартість нематеріальних активів, створених самим підприємством, дорівнює сумі витрат, здійснених з дати, коли нематеріальний актив уперше став задовольняти критеріям визнання (§21, 22, 57 МСБО 38). Об'єкти бухгалтерського обліку інноваційної діяльності відповідно до МСФЗ наведено у табл. 2.3.

Таким чином, відповідно до МСФЗ витрати на створення інноваційного продукту обліковуються як витрати періоду до тих пір, доки вони не будуть капіталізовані та згодом переведені до складу основних засобів, нематеріальних активів або готової продукції. Облік витрат на дослідження й розробки інноваційного продукту ведеться на рахунках класу витрат з відображенням його за справедливою вартістю.

Тепер розглянемо вітчизняну методику обліку витрат і шляхи його вдосконалення. У бухгалтерському обліку витрати, пов'язані з інноваційною діяльністю, як правило, спочатку відображають на рахунку 39 “Витрати майбутніх періодів”. Після завершення проекту у разі позитивного результату нагромаджені витрати інноваційного характеру списують на рахунок 15 “Капітальні інвестиції”, у разі ж негативного результату – на рахунок 941 “Витрати на дослідження і розробки”.

**Об'єкти бухгалтерського обліку інноваційної діяльності
відповідно до МСФЗ**

Етапи інноваційної діяльності	Об'єкти бухгалтерського обліку
1. Дослідження і розробки	1. Витрати на науково-дослідні, дослідно-конструкторські та технологічні роботи: - позареалізаційні витрати періоду; - необоротні активи 2. Вкладення у створення нематеріальних активів 3. Витрати за звичайними видами діяльності: - Витрати з дослідження ринку - Витрати з управління та ін.
2. Інвестиційний етап	1. Вкладення у придбання та створення 2. Вкладення у придбання та створення основних коштів 3. Витрати за звичайними видами діяльності - Витрати з дослідження ринку - Витрати з управління 4. Витрати з обслуговування позик та ін. 5. Активи та зобов'язання що формується сегменту
3. Етап освоєння продукції та виходу на ринок	1. Витрати за звичайними видами діяльності - витрати на виробництво та продаж - ліцензійні платежі тощо. - Витрати з управління 2. Обслуговування позикових коштів та ін. 3. Доходи за звичайними видами діяльності - Виручка від продажів та ін. 4. Активи та зобов'язання сегменту
4. Етап ліквідації вкладень (заміщення інновацій)	1. Доходи та витрати з вибуття необоротних активів 2. Витрати за звичайними видами діяльності - Витрати з управління та ін.

За альтернативного методу обліку витрат інноваційної діяльності витрати на дослідження та частину витрат на розроблення списуються на витрати періоду, решту витрат на розроблення капіталізуються. Внаслідок цього маємо цілий ряд бухгалтерських рахунків, на яких відображаються витрати інноваційної діяльності.

Як бачимо, жоден з цих методів обліку витрат інноваційної діяльності не дає змоги систематизувати їх всіх на окремому рахунку, щоб уникнути їх

розпорошення та отримати чітку інформаційну базу для аналізу ефективності інноваційних проектів.

Враховуючи це, вважаємо доцільною пропозицію О. Грицай виокремити конкретний рахунок для обліку витрат на інноваційні процеси, на якому б накопичувалися усі витрати підприємства, пов'язані з інноваційною діяльністю. А саме, за дебетом цього рахунка із кредиту різних рахунків протягом періоду освоєння інноваційної продукції відобразатимуться: витрачені матеріали, заробітна плата з нарахуваннями на неї, амортизація основних засобів, надані послуги тощо.

Запропонований рахунок буде транзитним. Витрати на інноваційні процеси визнаватимуть витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені [32].

Для вдосконалення поетапного накопичення витрат із виробництва нової продукції та списання на замовлення серійного виробництва, Л. В. Гнилицька пропонує вести їх аналітичний облік на відповідному субрахунку 39 «Витрати майбутніх періодів» за видами виробів, у розрізі номенклатури статей калькуляції та етапів здійснюваних робіт, наростаючим підсумком із моменту підготовки конструкторської документації й до виробництва дослідної серії виробів [27]. Такі рекомендації відповідають положенням міжнародних стандартів із бухгалтерського обліку й фінансової звітності, відповідно до яких пріоритетним є відображення інноваційних витрат як нематеріальних активів підприємства.

Інші науковці пропонують облік інноваційних витрат вести суцільно на рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності», перейменувавши субрахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки» на «Інноваційні витрати» [156, с. 433] та виокремивши субрахунки другого порядку: 941.1 маркетингові дослідження (пропонується відображати витрати на маркетингові дослідження, пошук потенційних замовників); 941.2 інноваційне проектування (витрати, пов'язані з розробкою плану дій, розрахунком планових показників проекту, бюджетуванням); 941.3 інноваційне виробництво (витрати на виробництво інноваційного продукту, вартість усіх спожитих матеріальних і нематеріальних ресурсів); 941.4

комерціалізація продукту (витрати на рекламу, просування й збут); 941.5 інші витрати (непрямі загальновиробничі та загальногосподарські витрати).

Ющак Ж. М. для відображення інноваційних витрат пропонує їх обліковувати за субрахунками: 941.1 – «Інформаційні витрати»; 941.2 «Витрати на підготовку інноваційної діяльності (нематеріальні)»; 941.3 «Витрати на підготовку інноваційної діяльності (матеріальні)»; 941.4 «Виробничі витрати інноваційної діяльності» [155, с.455]. Частково не погоджуючись з авторами, доречно зауважити, що згідно чинного законодавства, «на субрахунку 941 «Витрати на дослідження і розробки» ведеться облік витрат, пов'язаних з дослідженнями та розробками, що здійснює підприємство, якщо такі дослідження та розробки відповідають Положенню (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [155]. Тобто витрати, пов'язані із дослідженнями у розрізі субрахунків другого порядку відображаються за субрахунком 941 «Витрати на дослідження і розробки», проте «інноваційне виробництво» (Є.С. Яламова) та «виробничі витрати інноваційної діяльності» (Ющак Ж. М.) – не можуть відображатися на згаданому рахунку, оскільки це суперечить нормам чинного законодавства. Такі витрати мають бути віднесені до первісної вартості новоствореного нематеріального активу, попередньо пройшовши капіталізацію за рахунком 15 «Капітальні інвестиції».

З іншого боку, виокремлення субрахунків «комерціалізація продукту (витрати на рекламу, просування й збут)» та «інші витрати (непрямі загальновиробничі та загальногосподарські витрати)» також не має об'єктивного підґрунтя, адже для обліку загальновиробничих, загальногосподарських та збутових витрат законодавчо передбачені окремі бухгалтерські рахунки. Тому синтетичний облік інноваційних витрат рекомендуємо вести у розрізі субрахунків вищих порядків до бухгалтерських рахунків, регламентованих чинним Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Аналітичний облік витрат на інноваційну діяльність, на нашу думку, доцільно вести за типами інновацій: витрати на науково-дослідні роботи,

витрати на випуск нового виду продукції (продуктові інновації), витрати на освоєння нової технології (технологічні інновації), витрати на організаційно-управлінські інновації. Втім, не відкидаємо також варіанта ведення аналітичного обліку витрат інноваційної діяльності за напрямками інновацій:

внутрішні науково-дослідні роботи;

придбання НДР (зовнішні НДР); придбання машин, обладнання та програмного забезпечення;

придбання інших зовнішніх знань; інші витрати.

Для управлінських потреб доцільно використовувати обидві запропоновані методики ведення аналітичного обліку одночасно, в комплексі, оскільки вони характеризують інформацію про витрати інноваційної діяльності з різних аспектів та можуть бути найкориснішими в плані надання повної та об'єктивної інформації лише в комплексі.

Запропоновану методику, на нашу думку, слід описати на законодавчому рівні. Наприклад, розробити та затвердити нове Положення (стандарт) бухгалтерського обліку, яке б регламентувало саме облік інновацій, зокрема, облікову інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробленням інновацій. Сьогодні під час дослідження та розроблення інноваційних продуктів враховуються норми різних П(С)БО, зокрема П(С)БО 7 “Основні засоби”, П(С)БО 8 “Нематеріальні активи” та П(С)БО 9 “Запаси”. Згідно з П(С)БО 8, інновації, отримані в результаті розроблення, потрібно відображати у балансі за умов, що підприємство має намір, технічну можливість та ресурси для доведення інноваційної продукції до реалізації, отримання економічних вигод від її збуту чи використання. Однак це положення стосується розроблення і дослідження інновацій нематеріального характеру. У разі ж виникнення ситуації, коли підприємство вирішує удосконалити або створити нові матеріальні активи – запаси, обладнання тощо – їхня оцінка повинна ґрунтуватися на вимогах П(С)БО 9 “Запаси” або П(С)БО 7 “Основні засоби”. У такому разі новий єдиний стандарт, який би охоплював усі види інноваційної діяльності та чітко регламентував їх облік,

значно би покращив ситуацію з отримання достатньої та достовірної облікової інформації щодо витрат на інновації.

Таким чином, здійснення інновацій як із найбільш ризикових видів діяльності потребує значних витрат ресурсів. Їхня сукупна величина повинна мати розумні межі, контроль за якими ґрунтується на інформації бухгалтерського обліку. Склад цієї інформації визначається специфікою інноваційної діяльності, її масштабами, потребами управління.

Стан інноваційної діяльності є найважливішим індикатором розвитку нашого суспільства та його економіки, а умовах глобалізації інноваційний потенціал країни стає вирішальним чинником, визначальним її конкурентоспроможність. Інноваційна діяльність є ключовою запорукою конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і національної економіки загалом.

Значне відставання національної економіки від економіки розвинутих держав світу за рівнем технологічного розвитку та продуктивністю виробництва є результатом нерозвиненості інноваційної інфраструктури, до складу якої віднесені фінансова, інформаційно-аналітична та експертно-консалтингова складові. Виходячи з цього, Україні належить подолати значне відставання за рівнем інноваційної активності підприємств порівняно з розвиненими країнами світу і, насамперед, своїми сусідами – країнами ЄС.

Зважаючи на процеси реформування українського бухгалтерського обліку на основі узагальнення та поширення досвіду використання міжнародних стандартів, визначено, що потребують подальшого дослідження теоретичні та практичні аспекти процесу конвергенції національних стандартів щодо обліку інноваційної діяльності до МСФЗ.

Отже, питання створення інформаційної та методичної бази з обліку витрат інноваційної діяльності залишається відкритим на нормативному рівні. Необхідна державна програма, яка була б спрямована на збільшення й стимулювання діяльності інноваційних підприємств як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках товарів і послуг.

Перехід до інноваційної моделі розвитку для України є пріоритетним та стратегічним напрямком розвитку, який передбачає реалізацію таких етапів:

По-перше, на нормативному рівні розробити методичні рекомендації з відображення на рахунках

бухгалтерського обліку витрат на інноваційну діяльність, запровадивши окремий рахунок «Витрати на інноваційні процеси» із відповідними його субрахунками, а також розробити та затвердити окремий стандарт бухгалтерського обліку, який би регулював облік саме інноваційної діяльності.

По-друге, рекомендувати підприємствам найраціональніші підходи для складання внутрішньої звітності, яка б надавала в систематизованому вигляді інформацію для оперативного управління витратами на інноваційні процеси.

По-третє, на державному рівні здійснити систему цілеспрямованих заходів для створення економічних можливостей та передумов формування механізмів, які стимулюють інноваційний процес, зокрема покращити та дебюрократизувати систему надання пільгових кредитів, спрямованих на створення інноваційних продуктів не лише для підприємств, що зареєстровані як інноваційні, а й для суб'єктів підприємницької діяльності, які провадять інноваційну діяльність не систематично. А також запровадити механізм пільгового оподаткування з урахуванням повного звільнення від сплати податку на прибуток та ПДВ для підприємств, що систематично здійснюють інноваційну діяльність.

І, по-четверте, створити механізм взаємодії суб'єктів господарювання, що забезпечував би досягнення конкурентних переваг завдяки активній інноваційній практиці й ефективним інноваційним рішенням.

Бодай часткове вирішення вище перелічених проблем, на нашу думку, сприятиме значному зростанню інноваційної активності в нашій країні та модернізації виробничих ресурсів України, а також вирішенню наукової проблеми створення комплексної обліково-аналітичної системи, підпорядкованої цілям стратегічного, тактичного та оперативного управління інноваційним процесом підприємства.

2.3 Бюджетування в системі обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку

Глобалізація ринкового середовища та сталий розвиток економічних відносин сьогодні зумовлені посиленням конкуренції шляхом активізації диверсифікації діяльності суб'єктів підприємницької діяльності (далі – СПД) через імплементацію її інноваційних видів, враховуючи розширення світового ринку високотехнологічних товарів і послуг. Турбулентні умови зовнішнього середовища та трансформація внутрішньої організації підприємства безпосередньо впливають на інноваційний розвиток СПД, одночасно із тим очевидно, що забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та подальшої капіталізації бізнес-суб'єкта залежить від ступеня інноватизації бізнес-суб'єкта, відтак, спостерігається дуальний характер інноваційного фактору та його фундаментальна роль у розширенні господарського простору. Разом із тим, виключно інноваційної діяльності СПД для придбання ним високого рівня конкурентних переваг недостатньо, що підтверджується даними Державної служби статистики України: кількість інноваційно активних підприємств має тенденцію до значного скорочення, зокрема на 5892 од. менше за 2018-2019 рр. порівняно з 2016-2018 рр., відтак на кінець 2020 р. частка таких СПД складає лише 8,5% у загальній кількості підприємств [40]. Тому важливим питанням сьогодні є всебічна побудова архітекtonіки системи управління інноваційним розвитком СПД на основі обліково-аналітичного забезпечення, де основним інформаційним джерело виступає система управлінського обліку та процес бюджетування, який орієнтований на контроль, координацію господарських операцій, прийняття управлінських рішень, а також мотивацію персоналу на досягнення цільових фінансових показників з метою підвищення ефективності та результативності інноваційних процесів.

Теоретичні та практичні аспекти інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності досліджено у працях таких учених як С.М. Боняр, Л.А. Климова, М.М. Кошлата. Питання впровадження бюджетування до системи обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів

підприємницької діяльності стали предметом наукових робіт Н.В. Гойло, І.І. Короп, Н.А. Остап'юк та інших вчених. З огляду на вагомий внесок наукової спільноти у вивчення та розв'язання проблем інноваційного розвитку підприємств, в сучасних умовах господарювання актуалізується питання поглиблення досліджень цієї проблематики з точки зору імплементації принципу бюджетування як елементу обліково-аналітичного забезпечення, що становить новизну даної роботи.

Сучасні соціально-економічні умови відзначаються необхідністю для СПД імплементації у виробничі та управлінські операції інноваційних компонентів, які обумовлюють потребу їх інноваційного зростання внаслідок зовнішніх трансформацій та втрати актуальності внутрішніх процесів на підприємстві через їх фізичний та моральний знос. У цьому контексті підтримуємо думку, що «під інноваційним розвитком підприємства варто вважати процес функціонування підприємства, який зорієнтований на використання різних форм інновацій у виробничій, збутовій та комерційній діяльності задля підвищення прибутковості та конкурентоспроможності [70, с. 211].

За словами Л.А. Клімової існує низка факторів, за якими можна виявити потребу підприємства в інноваційному розвитку: зменшення життєвого циклу, підвищення ролі технологічного процесу, неможливість використання традиційних видів сировини, нестабільне ринкове становище, натиск з боку конкурентів, стрімкі зовнішні зміни, глобалізація економіки [62, с. 39]. У той же час з метою ухвалення раціональних та ефективних управлінських рішень щодо забезпечення інноваційного розвитку СПД доцільною на нашу думку є детальна класифікація цих факторів, запропонована Боняр С. М., Аляб'єва О. М., які виокремлюють такі групи: політико-правові, економічні, соціокультурні, технологічні, науково-технічні, маркетингові, виробничі, організаційно-управлінські, інформаційні, кадрові, соціально-психологічні та технологічні [15].

При цьому очевидно, що тенденції інноваційного розвитку носять глибокий інтегративний характер на національному рівні через стрімке зростання ступеню інформаційно-комунікаційних технологій, так, аналізуючи

позиції України на міжнародній арені, варто відзначити, що країна посіла 45 місце серед 131 держав світу у рейтингу «Глобальний інноваційний індекс 2020» [179], чим покращила результат 2019 р. на дві сходинки. У 2019 р. кількість впроваджених нових технологічних процесів СПД зроста порівняно з 2018 р. до 2318 одиниць, а кількість впроваджених інноваційних видів продукції значно зменшилася. Очевидно, що динаміка інноваційної діяльності СПД нестабільна та не відзначається позитивними тенденціями, однак, сьогодні глобальним трендом економічного середовища є суцільна автоматизація виробничої діяльності, при цьому управління господарськими процесами реалізується в режимі реального часу і з урахуванням мінливих зовнішніх умов, ці процеси формалізуються у хвилях четвертої промислової революції – Індустрії 4.0, що вимагає від керівників підприємств модернізації ментальних та матеріальних ресурсних підходів до здійснення виробничої діяльності загалом, та реалізації її інноваційного вектору зокрема.

У цьому контексті важливого значення набуває система обліку, яка є головним генератором формування інформаційного банку, зокрема систематизованого обліково-аналітичного забезпечення, для здійснення управління інноваційним розвитком СПД з метою сталого економічного зростання бізнес-суб'єкта в актуальних умовах господарювання, які відзначаються високим рівнем цифровізації виробничих та управлінських процесів. Актуальним інструментом обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД вважаємо управлінський облік, «оскільки саме цей вид обліку має високий потенціал для забезпечення належного рівня економічної безпеки через притаманні йому актуальні функції, основоположною з яких є опрацьоване, з урахуванням різного попиту і пріоритету, інформаційне забезпечення усіх процесів господарської діяльності бізнес-суб'єкта, що складається з безперервної підготовки і надання диференційованої інформації (облікової, нормативної, планової, контрольно-аналітичної, командно-розпорядчої, інформації зовнішнього середовища) особам, що приймають рішення, одразу в трьох вимірах – ретроспективі, поточному часі та у прогнозі» [60, с. 110]. Запорукою успішної

організації управлінського обліку є впровадження та організація бюджетування процесів інноваційного розвитку, який визнається ефективним інструментом управління діяльністю суб'єктів господарювання, акцентує увагу на результативності та надає можливість отримувати релевантну інформацію для здійснення необхідних заходів щодо підвищення ефективності діяльності. Рациональна організація бюджетування в частині процесів інноваційного розвитку забезпечить постійний контроль за доходами від реалізації інноваційної продукції, витратами в залежності від можливості їх капіталізації та фінансовими результатами. Бюджетування також дозволить виявити ризики, можливі під час здійснення процесів інноваційного розвитку, та підготувати ряд заходів щодо зниження їх рівня в умовах невизначеності.

На початковій стадії організації бюджетування процесів інноваційного розвитку потрібно перш за все визначитися з цілями та завданнями, які повинні бути досягнуті у визначеному часовому діапазоні, а зазначена управлінська технологія себе окупити. Вважаємо, що, основною метою бюджетування процесів інноваційного розвитку є підвищення ефективності, результативності та вдосконалення інноваційних процесів шляхом координації дій структурних підрозділів, реагування на чинники зовнішнього середовища, і як наслідок коригування встановлених показників та параметрів. Організація процесу бюджетування на підприємствах, де відзначається інноваційний розвиток залежить від факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, а саме: від бізнес-стратегії, розробленої керівництвом, стадії впровадження бюджетування, технології виробництва продукції, масштабу охоплення (підприємства в цілому, структурних підрозділів, видів діяльності, бізнес-процесів господарського циклу, проектів, програм), розподілу повноважень інфляційних процесів, зміни кон'юнктури ринку тощо. На етапі постановки бюджетування в залежності від наявних потреб та умов господарювання підприємства самостійно обирають види, формати бюджетів, способи їх складання та контролю. В умовах сьогодення до використання в практичній діяльності суб'єктів господарювання пропонуються такі види бюджетів: статичні, які не залежить від зміни рівня ділової активності та гнучкі, що

залежать від можливих обсягів діяльності суб'єкта підприємницької діяльності у релевантному діапазоні); операційні, фінансові, інвестиційні; «знизу вгору» (передбачає передачу бюджетної інформації від всіх структурних підрозділів керівництву вищої ланки з метою формування агрегованих підсумкових показників та визначення загальної суми бюджету), «зверху вниз» (передбачає складання бюджету за умов використання цільових показників, встановлених керівництвом підприємства); ітеративний підхід (передбачає компіляцію елементів вище зазначених методів); бюджетування з нуля (передбачається, що бюджет складається вперше, застосовуючи планові показники), цільові (передбачається, що бюджет складається на основі цільових показників з метою їх досягнення), від досягнутого результату (передбачається, що бюджет складається на основі показників попереднього бюджету з урахуванням коригувань); одноваріантні (один сценарій), багатоваріантні (декілька сценаріїв, що відображають можливі події в наслідок зміни зовнішнього середовища)).

В зарубіжних країнах пропонується значно більше концепцій бюджетування та варіантів моделювання бюджетів, які спрямовані на скорочення витрат, виробництво без втрат та мають адаптивний характер до системи управлінського обліку вітчизняних підприємств (табл. 2.4).

Впровадження та функціонування процесу бюджетування за обраною концепцією здійснюється відповідно до науково-обґрунтованих принципів, які сприятимуть точному визначенню бюджетних параметрів, формуванню якісного обліково-аналітичного забезпечення управління СПД та підвищенню результативності інноваційних процесів.

Орієнтований перелік концепцій бюджетування в зарубіжних країнах

Вид бюджетування	Сутність
Кайзен-бюджетування	Концепція передбачає постійне скорочення витрат та досягнення кращих фінансових показників, ніж були закладені в бюджет на початок періоду. Орієнтована на безперервне вдосконалення бізнес-процесів, систем, функцій на основі аналізу виконання бюджетів
Бюджетування на основі діяльності (ABB)	Концепція направлена на виділення бізнес-процесів із закріпленням повноважень та відповідальних осіб, що приймають рішення, за кожним із них. Попит на ресурси розраховується згідно вимог підприємства для виконання бізнес-процесів.
Процесно-орієнтоване бюджетування (Performance-based budgeting – PBB)	Стратегічно направлена концепція, що базується на структуризації процесів, застосуванні системи збалансованих показників, встановленні бюджетних параметрів для кожного з процесів діяльності.
Бюджетування на основі системи драйверів (driver-based budgeting або DBB-метод)	Концепція визначається як спрощений варіант процесно-орієнтованого бюджетування. Заснована на використанні драйверів, які вбачають складову частину економічних або нефінансових даних, коригування яких впливає на прибуток або витрати.
Позабюджетування (Beyond budgeting (BB))	Концепція передбачає відмову від бюджетів. Заснована на моделюванні прогнозів (плаваючих), що можуть змінюватися у визначеному керівництвом часовому діапазоні.

Джерело: побудовано на основі [68; 10]

До фундаментальних принципів бюджетування процесів інноваційного розвитку, які є правилами та вимогами, необхідно віднести: безперервність, періодичність, взаємоузгодженість з бізнес-стратегією підприємства, синхронізація з управлінським обліком, гнучкість, збалансованість, достовірність та варіативність. Дотримуючись зазначених принципів, також необхідно звертати увагу на умови складання бюджетів. Погоджуємося, що в процесі організації основними умовами складання бюджетів, в тому числі процесів інноваційного розвитку, стають: - взаємопов'язаність і закономірність формування показників різних бюджетів;

- чітке визначення ділянки формування бюджету та обсяг повноважень відповідальної особи за відповідний бюджет;

- формування бюджетів на основі децентралізації та мозкового штурму;

- достатній часовий лаг для формування бюджету і документальна обґрунтованість показників [106, с. 183].

Зазначимо, специфіка процесів інноваційного розвитку вимагає побудови бюджетів, де будуть вказані цільові показники та обмеження для: доходів від реалізації інноваційної продукції (робіт, послуг інноваційного характеру); витрат в частині капіталовкладень в інноваційні об'єкти необоротних активів; витрат на виробництво інноваційної продукції; витрат, що не підлягають капіталізації; витрат на організаційно-управлінські інновації; витрат на збут інноваційної продукції.

В процесі організації бюджетування необхідно звертати увагу на можливість капіталізації витрат в історичній собівартості інноваційних необоротних активів для отримання достовірної інформації щодо придбаних активів, а також визнаних загальновиробничих і невиробничих витрат. Підтримуємо наукову думку автора, що «витрати на інноваційні процеси можуть носити: капітальний характер та бути пов'язані з впровадженням нових типів виробництв, нових технологій, виробничого обладнання, технічним переозброєнням виробництва, переоснащенням устаткування, придбанням та впровадженням авторських прав, об'єктів інтелектуальної власності; поточний характер та бути пов'язані з операційною діяльністю, у ході якої створюються безпосередньо інноваційні продукти та інноваційна продукція» [61, с.3].

Вище перераховане дозволяє прийти до висновку, що в системі управління інноваційною діяльністю СПД доцільно розробляти та складати такі бюджети як: бюджет продажу інноваційної продукції (робіт, послуг); бюджет капіталовкладень в інноваційні об'єкти необоротних активів; бюджет виробництва інноваційної продукції; бюджет прямих витрат на виготовлення інноваційної продукції; бюджет собівартості реалізації інноваційної продукції; бюджет витрат некапітального характеру; бюджет на організаційно-управлінські витрати; бюджет витрат на збут інноваційної продукції. Зазначені вище бюджети відповідають сучасним інформаційним потребам в період розвитку інноватизації і повинні бути враховані в ході організації бюджетування на підприємстві для досягнення поставлених стратегічних цілей відповідно до розробленої організа-

Рис. 2.8 Організаційна модель бюджетування процесу інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності

Джерело: побудовано авторами

ційної моделі бюджетування процесу інноваційного розвитку.

Використовуючи організаційну модель бюджетування процесу інноваційного розвитку, підприємство отримають можливість контролювати виконання цільових показників, оптимізувати витрати на інноваційну діяльність, посилити мотивацію працівників, зміцнити комунікаційні зв'язки в системі відповідальності та забезпечити зворотній зв'язок для внесення змін у бюджетах.

Тобто, в мінливих умовах господарювання підприємства можуть отримати конкурентні переваги та економічну безпеку завдяки інтенсивному розвитку інноваційної діяльності, яка направлена на придбання основних засобів з цифровими пристроями, нових товарів та технологій, використовуючи

організаційні підходи до бюджетування процесу інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

В умовах сьогодення виникає об'єктивна необхідність розробки теоретико-методичних положень наукової організації внутрішнього управлінського контролю процесу інноваційного розвитку СПД як основи реформування системи бюджетування.

Ефективне функціонування системи внутрішнього управлінського контролю залежить від розвитку системи управління, рівня професійної кваліфікації працівників (апарату) управління і професійної культури роботи в нових умовах та дозволяє забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень, оптимізація процесів фінансової діяльності, попередження, виявлення та усунення відхилень в інформації, що подається зацікавленим особам.

Застосування бюджету в якості інструмента контролю передбачає, що менеджери (Project-менеджери, Recruiter, HR, People – Manager, контент менеджери, SEA менеджери, менеджери з продажу) виконують сформовані плани, а їх діяльність оцінюється шляхом порівняння фактичних показників діяльності із запланованими в бюджеті. Таким чином, ми вважаємо, що бюджет є підставою як для заохочення, так і для застосування відповідних стягнень, а також для коригування планів і бюджетів майбутніх періодів.

Тому, на нашу думку, бюджетування у системі контролю діяльності підприємства є основним елементом розвитку структури внутрішнього управлінського контролю.

Внутрішній управлінський контроль і бюджетування, на думку С.Р. Концевої, В.А. Карасьова та Н.К. Костенкової – це основні функції управління, що реалізуються шляхом порівняння планових даних та бухгалтерської інформації [60].

Як функція управління контроль передбачає перевірку фактичних показників на їх відповідність бюджетним показникам з метою попередження та усунення можливих відхилень, а отже, отримується інформація для управління.

Галина Станкевич вважає, що система внутрішнього контролю являє собою політику і процедури, прийняті управлінським персоналом суб'єкта

господарювання для досягнення цілей щодо забезпечення ефективного ведення господарської діяльності, у тому числі дотримання політики системи управління, забезпечення збереження активів, запобігання шахрайству та помилкам, їх виявлення, забезпечення точності і повноти облікових записів, забезпечення своєчасної підготовки достовірної інформації [135].

Т.В. Ковтун наголошує, будь-яка діяльність в організації відбувається в рамках двох систем. Одна – це операційна (організаційна) система, побудована для досягнення заданих цілей. Інша система – це система контролю, що пронизує операційну систему. Вона складається, в загальному вигляді, з політики, процедур, правил, інструкцій, бюджетів, системи обліку та звітності. Ця система спрямована, в остаточному підсумку, на створення необхідних передумов і підвищення ймовірності того, що компанія в цілому і менеджери зокрема досягнуть поставлених цілей. Організацію та підтримання системи внутрішнього контролю на належному рівні передбачає виконання управлінським персоналом підприємства завдань з організації внутрішнього контролю за двома видами бухгалтерського обліку; бухгалтерським фінансовим та бухгалтерським управлінським обліком. Виходячи з цього, доцільно розрізняти дві системи:

- систему внутрішнього фінансового контролю;
- систему внутрішнього управлінського контролю [65].

Р.О. Савченко, виділяє наступні елементи управлінського контролю: контроль зовнішнього середовища, контрольні змінні, стандарти контролю, інформаційні звіти, контроль оцінки, контроль корегування, оцінка ефективності, механізм стимулювання, комунікаційні зв'язки, моніторинг [127, с. 49].

Багато відомих науковців розділяють думку стосовно функції контролю для забезпечення дієвості бюджетування, яка передусім спрямована на визначення величини небажаних або сприятливих відхилень від заданих показників бюджету, виявлення причин коливання показників і встановлення відповідальних осіб, що дозволяє виходячи з суб'єктів і об'єктів здійснення ідентифікувати такий контроль як внутрішній управлінський. Для здійснення

контролю дієвості системи бюджетування необхідно мати заздалегідь підготовлені бюджети [7, с. 287].

Н.М. Федчишина вважає, що для прийняття управлінських рішень з оптимізації виробництва та відповідних бюджетів, наприклад в частині збереження та ефективності використання активів підприємства для виробничих цілей, основоположною є інтерпретована інформація внутрішнього управлінського контролю як результат внутрішньої контрольної діяльності на будь-якому підприємстві [145, с. 125].

Ми приєднуємося до висновку Н.М. Федчишиної що, інформація управлінського обліку, перевірена в системі внутрішнього управлінського контролю використовується в бюджетуванні для прийняття ефективних управлінських рішень. Інформація фінансового обліку та аналізу використовується в процесі організації діяльності підприємства, регулювання господарських операцій, здійснення бюджетування, при складанні бухгалтерської звітності, встановленні ступеня збереження активів [145, с. 125].

Схематично модель внутрішнього управлінського контролю в системі бюджетування процесу інноваційного розвитку та управління підприємством в цілому надано на рис. 2.9.

На думку багатьох вчених, елементами системи внутрішнього управлінського контролю є: суб'єкт, об'єкт, предмет, метод, техніка й технологія контролю, процес контролю; збір та обробка вихідних даних для проведення контролю; інформаційний аналіз результатів контролю; суб'єкт, який приймає рішення за результатами контролю; результати контролю [7, 65, 127].

Методологія для практичного впровадження внутрішнього управлінського контролю не має єдиної платформи. Однак можна зробити висновок, що роль системи внутрішнього управлінського контролю полягає в:

- поточному спостереженні та перевірці діяльності підприємства;
- забезпеченні ефективності прийнятих рішень;
- виявленні обставин, які спричиняють відхилення від заданих параметрів;

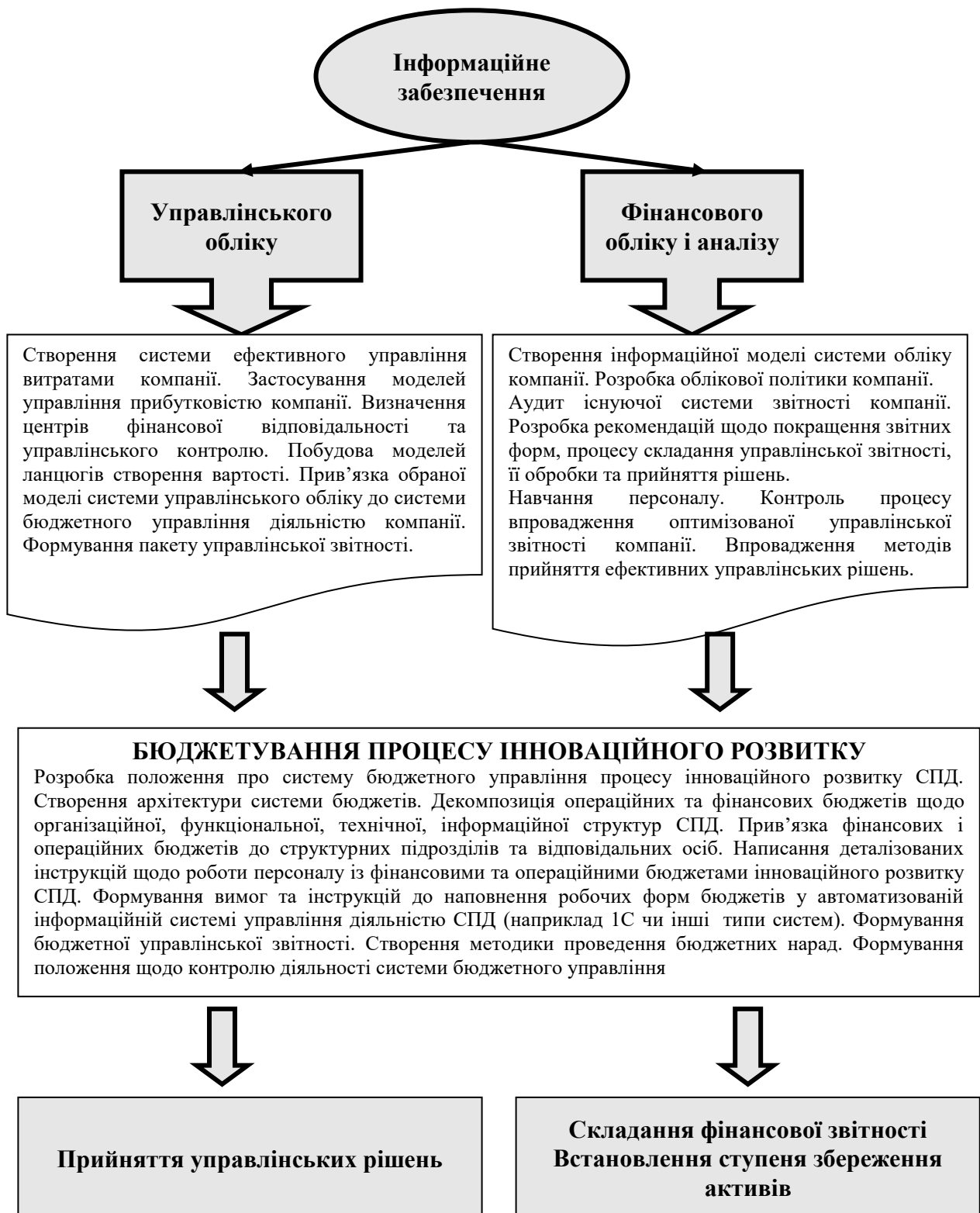

Рис. 2.9 Місце внутрішнього управлінського контролю в системі бюджетування процесу інноваційного розвитку та управління підприємством в цілому

- оперативному інформуванні керівництва для прийняття своєчасних управлінських рішень;
- зниженні можливих ризиків;
- забезпеченні збереженості активів та запобігання порушень;
- виявленні резервів зростання ефективності.

Спираючись на попередні дослідження, нами була визначена необхідність створення й функціонування системи внутрішнього контролю, яка призначена виявляти та попереджати недоліки у стані безпеки, надійності й ефективності роботи підприємства, підвищувати якість діяльності на всіх етапах виробничого циклу економічного суб'єкта, ефективно забезпечувати процес виробництва продукції (товарів, робіт, послуг). В систему внутрішнього контролю залучаються керівники та спеціалісти підприємства, а також безпосередньо виконавці контрольних робіт (апарат контролю).

До складу інформаційних джерел внутрішнього управлінського контролю витрат за центрами відповідальності процесу інноваційного розвитку СПД належать:

- 1) державні нормативно-правові акти та внутрішні регулюючі документи підприємства, що регламентують методику обліку витрат;
- 2) внутрішні регламентні документи підприємства, що регулюють організацію управлінського і внутрішнього контролю;
- 3) облікова політика підприємства, формалізована у положенні (наказі) про облікову політику підприємства;
- 4) первинні документи формування витрат відповідно до галузевої спрямованості підприємства, що юридично підтверджують факт здійснення 73 господарських операцій та здійснюють їх облікову оцінку;
- 5) облікові реєстри відповідно до обраної підприємством форми обліку як метод облікового відображення витрат діяльності підприємства у системі балансових і позабалансових рахунків;
- 6) бюджети витрат діяльності підприємства за технологічними і дискреційними центрами витрат та за їх цільовим призначенням у системі

управління підприємством як метод прогнозування основних показників операційної діяльності підприємства;

7) внутрішня управлінська звітність про виконання бюджетів витрат, фінансова та інтегрована звітність як сукупність основних показників діяльності підприємства, узагальнених для задоволення інформаційних потреб внутрішніх і зовнішніх потреб користувачів для прийняття ефективних управлінських рішень;

8) узагальнюючі документи результатів попереднього управлінського (внутрішнього) контролю як джерело індикативних показників можливих порушень та негативних відхилень від заданих параметрів, виявлених за результатами попередніх періодів.

Класифікувати суб'єкти внутрішнього управлінського контролю витрат за центрами відповідальності запропоновано за наступною моделлю (рис. 2.10).

На думку Г.О. Партина управлінський контроль за результатами можна здійснювати на основі зворотного та випереджувального зв'язку.

Управлінський контроль зі зворотним зв'язком передбачає контроль виходу продукції, порівняння її обсягів з цільовими показниками та здійснення за необхідності, коригувальних дій. За управлінського контролю з випереджувальним зв'язком необхідно визначити очікуване значення результатів на певних етапах діяльності й порівнювати їх із запланованими показниками. Якщо встановлено, що імовірно виникнення відхилень, треба вживати заходів, щоб мінімізувати майбутні відхилення [110, с. 57].

Основне завдання управлінського контролю з випереджувальним зв'язком – не допустити помилок в діяльності до того, як виникнуть будь-які відхилення від очікуваних результатів. До категорії управлінського контролю доходів та витрат процесу інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності на основі випереджувального зв'язку можна віднести процес формування бюджетів, оскільки бюджетування передбачає розгляд альтернативних варіантів і затвердження такого варіанту бюджету, який відповідає заданим цільовим показникам. Водночас порівняння значення фактичних показників з бюджетними належить до управлінського

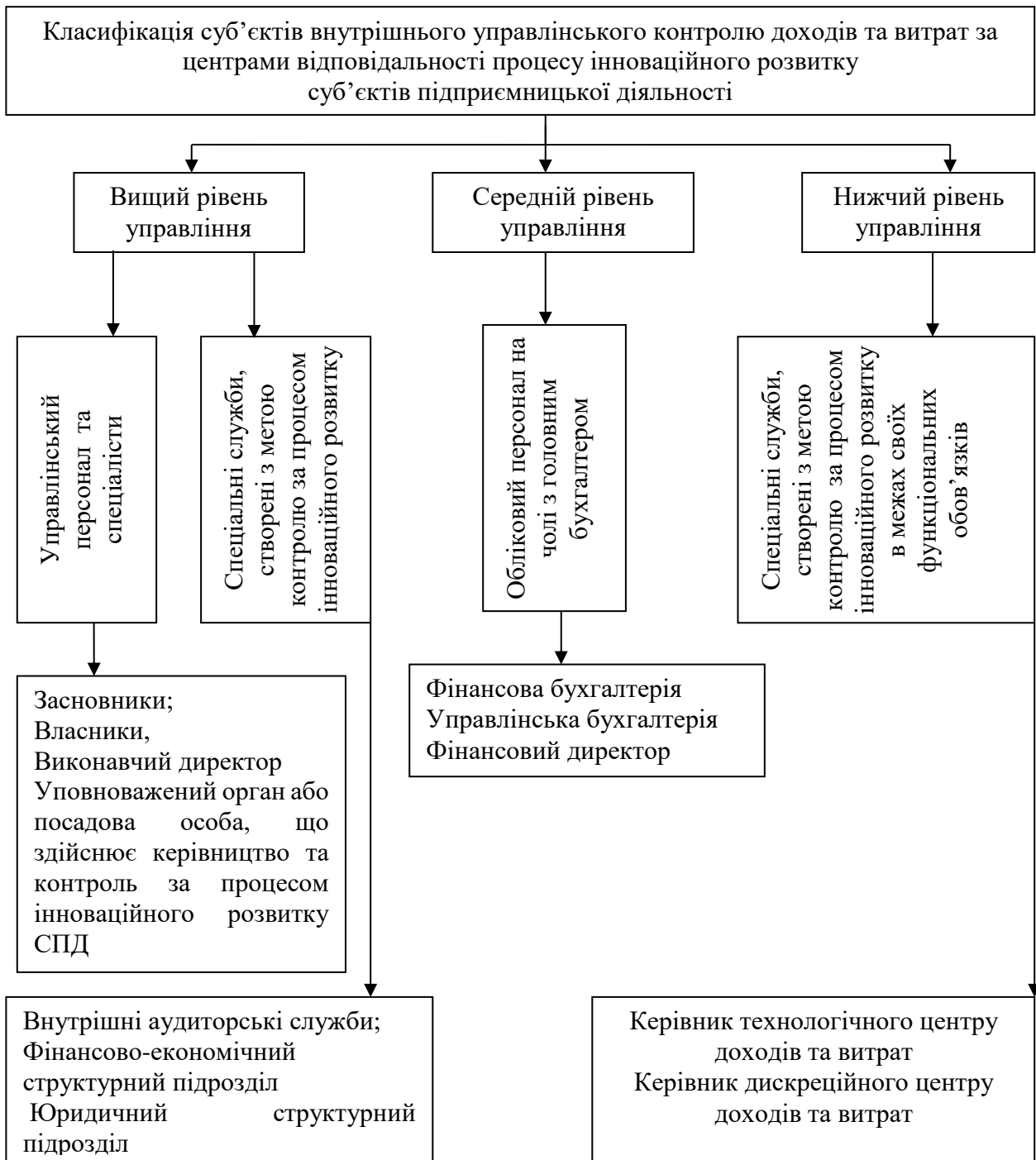

Рис. 2.10 Схема побудови механізму суб'єктів внутрішнього управлінського контролю доходів та витрат процесу інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності

контролю зі зворотним зв'язком [110, с. 57]. Отже, система внутрішнього управлінського контролю передбачає організацію усіх його стадій на підприємстві, поєднання функціонування всіх його основних компонентів (рис. 2.11).

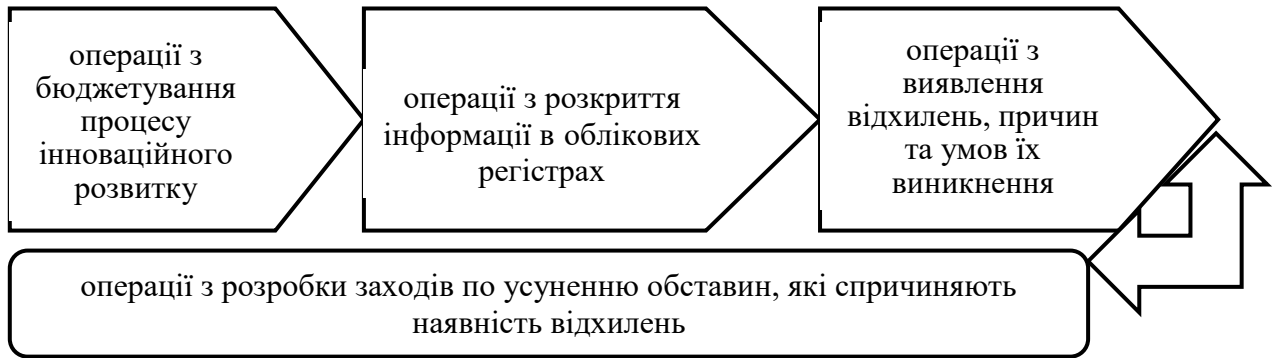

Рис. 2.11 Схематичне відображення внутрішнього управлінського контролю стану бюджетування процесу інноваційного розвитку СПД

Отже, основними компонентами функціонування внутрішнього управлінського контролю стану бюджетування процесу інноваційного розвитку в системі управління підприємством в умовах сталого розвитку ринку повинні стати розвиток змісту і форми контролю на базі організації системи бюджетування. Внутрішній контроль слід перетворити в розвинену активно-адаптивну систему і забезпечити різноманітність його поведінки для ефективного управління підприємством. Представлена система внутрішнього управлінського контролю на підприємствах дозволяє організувати внутрішній управлінський контроль на підприємствах так, щоб він вирішував поставлені перед ним завдання і виконував покладені функції з метою підвищення ефективності управління підприємством та його підрозділами.

Р.О. Савченко стверджує, що середовище системи контролю підприємства безпосередньо пов'язане з усіма елементами управління у підприємстві та є сукупністю зазначених елементів. У такому випадку, саму систему управлінського контролю слід розглядати як закриту, а зовнішнє середовище і буде сукупністю впливу чинників за межами цієї закритої системи. Фактично закрита система перетворюється на відкриту за умови врахування зміни зовнішніх факторів або принаймні прийняття їх до уваги. Тому система управлінського контролю власне є відкритою [127, с. 52].

Процес управління доходами та витратами процесу інноваційного розвитку складається з трьох послідовних хронологічних стадій: прогнозування показників (бюджетування); контроль досягнення прогнозних показників; оцінка досягнення прогнозних (бюджетних) показників.

Порівнюючи фактичні результати з плановими даними бюджетів, можна встановити, які витрати значно відрізняються від планових і потребують ретельного аналізу, при цьому доцільно використовувати метод управління за відхиленнями. Проводиться аналіз, вивчаються причини відхилень, неефективності. Потім приймаються рішення, що забезпечують виправлення ситуації. Управління за відхиленнями – принцип управління, за яким менеджер концентрує увагу лише на значних відхиленнях від плану і не реагує на показники, що виконуються задовільно.

Система внутрішнього управлінського контролю бюджетування інноваційних процесів представлена на рис. 2.12.

Рис. 2.12 Система внутрішнього управлінського контролю бюджетування інноваційних процесів

Бюджетний контроль і управління за відхиленнями здійснюється на основі звіту про виконання бюджету, який складається бухгалтером–аналітиком, контролером і надається менеджеріві, що відповідає за прийняття рішень. Звіт про виконання – звіт з порівнянням запланованих і фактичних показників та розрахунком відхилень із зазначенням їх причин.

Залежно від причин виникнення відхилення можна поділити на дві групи: внаслідок планування та внаслідок діяльності.

Відхилення внаслідок планування викликані помилками та прорахунками у процесі складання прогнозів, визначення функції витрат і доходів, калькулювання планової собівартості тощо.

Відхилення внаслідок діяльності – результат дії персоналу або певних подій (зміни попиту, коливання цін тощо).

Ступінь істотності відхилень може оцінюватися за допомогою двох критеріїв: оцінки припустимих меж (контрольного діапазону); оцінки впливу на прибуток.

У першому випадку контрольний діапазон встановлюється у процентному вираженні (\pm) від величини бюджетного показника. При цьому організації можуть встановлювати дворівневі межі припустимих відхилень. При досягненні першого рівня відхилення аналізуються безпосередньо керівником центра відповідальності, так само він у межах своєї компетенції здійснює корегування управлінських рішень для усунення причин відхилення і по можливості – компенсації цього відхилення, у тому числі за рахунок інших факторів; при досягненні другого рівня зазначені відхилення виділяються у звіті вищої ланки і передбачають участь у вживанні корегувальних заходів керівництва вищого рівня.

Статичний бюджет використовується відділами (підрозділами), витрати яких не мають яскраво вираженої залежності від змін обсягу виробництва (адміністративні відділи, відділи маркетингу, НДДКР).

Для забезпечення ефективного контролю з використанням звіту про виконання бюджету необхідно зіставити фактичні результати не зі статичним бюджетом, а з бюджетом, скорегованим з урахуванням фактичного обсягу

продажу (гнучким або динамічним). Такий бюджет може складатися як у процесі планування (для декількох можливих обсягів діяльності в межах релевантного діапазону), так і на стадії контролю.

Застосування гнучкого бюджету дає змогу розчленити загальне відхилення від статичного бюджету на відхилення від власне гнучкого бюджету і на відхилення за рахунок обсягу діяльності. Відхилення від гнучкого бюджету – це різниця між фактичними результатами діяльності та показниками гнучкого бюджету при фактичному обсязі діяльності.

Відхилення за рахунок обсягу діяльності – це різниця між показниками гнучкого та статичного бюджетів.

Методика обчислення відхилень залежить від системи калькулювання витрат, яку застосовує підприємство при складанні внутрішньої звітності. В умовах використання системи калькулювання змінних витрат розрахунок відхилень продажу базується на показнику маржинального доходу (в основу класифікації відхилень покладено розподіл витрат на змінні і постійні). Проте і в умовах калькулювання повних витрат відхилення виробничих витрат можна поділити на відхилення змінних виробничих витрат (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, змінні накладні витрати) і відхилення постійних виробничих витрат (постійні виробничі накладні витрати).

Аналіз відхилень може бути проведено за методом двох, за методом трьох та за методом чотирьох факторів. Аналіз за методом двох факторів проводиться на підставі розподілу контрольованих відхилень на дві групи: відхилення за рахунок виконання бюджету і відхилення за рахунок продуктивності. Аналіз за методом трьох факторів здійснюється на підставі розподілу сукупних відхилень за трьома групами: відхилення за рахунок виконання бюджету; відхилення за рахунок продуктивності; відхилення за рахунок використання потужності. Але найдетальнішим є аналіз накладних витрат за методом чотирьох відхилень, який дає змогу аналізувати окремо відхилення змінних і постійних накладних витрат за рахунок виконання бюджету. Застосування гнучкого бюджету має ту особливість, що за умови відмінності між обсягами виробництва і продажу

продукції (частка виготовленої продукції певний час зберігається на складі) розраховуються два їх різновиди, різниця між якими зумовлюється змінами в обсязі запасів готової продукції.

Бюджетний управлінський контроль інноваційної діяльності здійснюється на підставі звіту про виконання бюджету, форма якого розроблена нами з урахуванням особливостей бюджетування інноваційних процесів СРДі представлена у табл. 2.4 Звіт про виконання бюджетування інноваційних процесів забезпечує зворотній зв'язок, циклічність бюджетування процесу інноваційного розвитку СПД, що дає змогу здійснювати управління за відхиленнями. В свою чергу корегування управлінських рішень залежить від розміру, суттєвості відхилень та причин їх виникнення.

Таблиця 2.4

Звіт про виконання бюджетування інноваційних процесів

Стаття Бюджетування інноваційного процесу	Період			Тенденція відхилення	Суттєвість відхилення
	Планове значення за бюджетом	Фактичне значення	Відхилення, %		
Обсяг реалізації, шт.					
Дохід від реалізації інноваційної продукції, тис. грн					
Витрати на впровадження бюджетування інноваційної продукції, в т.ч.					
- витрати на оплату праці					
- витрати на соціальні відрахування					
-витрати на придбання ліцензії системи бюджетування					

-додакові витрати на впровадження автоматизованої системи					
-витрати на навчання персоналу					
-інші витрати					
Прибуток до оподаткування , тис. грн.					

Таким чином, за результатами дослідження встановлено, що бюджетування як важливий інструмент планування та контролю дозволяє оцінювати відповідність показників про фактичну діяльність запланованим. Можна відзначити, що на початковому етапі роль бюджету більше зводиться до формування перспективного плану і контрольних показників, пізніше, по завершенню певного звітного періоду, здійснюється аналітика його виконання і бюджет вже відіграє контрольну функцію. Відповідно, бюджет сприяє чіткій і цілеспрямованій діяльності підприємства, є основою оцінки досягнутих результатів та засобом координації діяльності підприємства на рівні його підрозділів. Організація бюджетування на підприємствах з урахуванням представлених пропозицій сприяє реалізації управлінської функції бюджетування (визначення цільових показників діяльності підприємства і шляхів їх досягнення) та функції контролю (спостереження за виконанням планів і виявлення відхилень). На основі комплексної взаємопов'язаної системи бюджетів центрів відповідальності можлива координація діяльності окремих підрозділів і підприємства в цілому. Діяльність центрів відповідальності можливо оцінити за показниками звітів про виконання бюджету. Встановлено, що дієвість контролю бюджетування зростає за умови здійснення попереднього, поточного та заключного контролю. Кожен зі вказаних видів контролю охоплює відповідні процеси, пов'язані з бюджетуванням, що на основі врахування деталізованої аналітичної інформації про бюджети сприяє подальшому використанню моделювання бізнес-процесів як інструменту бюджетування.

Ефективно управляти інноваційною діяльністю та підвищувати її рівень результативності дозволяє якісно побудована система обліково-аналітичного забезпечення, де провідну роль відіграє процес бюджетування за центрами відповідальності, одним із значимих є сьогодні процеси інноваційного розвитку. Тобто об'єктом бюджетування повинні виступати процеси інноваційного розвитку. Визначено, що варіантів, форматів та способів складання бюджетів є велика кількість, однак при їх виборі необхідно враховувати характерні ознаки, притаманні процесу інноваційного розвитку. Вважаємо, що при організації процесу бюджетування необхідно приділяти увагу витратам, що пов'язані придбанням інноваційних об'єктів, з фундаментальними та прикладними науковими розробками, пов'язані з інноваціями, і як наслідок, розподілу їх в залежності від рівня капіталізації. Посилити контроль за розвитком інноваційної діяльності дозволять запропоновані організаційно-методичні положення бюджетування відповідно до визначеної бізнес-стратегії з використанням специфічних операційних бюджетів, побудованих на цільових показниках у визначеному релевантному діапазоні, для зміцнення режиму оптимізації витрат, пов'язаних з інноватизацією.

РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СПД

3.1 Трансформація фінансового аналізу інноваційного розвитку СПД

В сучасний період, як відмічають науковці, – спостерігається різке скорочення строку життя інновацій, одночасно з підвищенням інтенсивності появи на ринку все нових і нових товарів і послуг. Тому при виборі тієї або іншої стратегії розробки й впровадження нових технологій недостатньо обмежуватися оцінкою й обліком факторів лише інноваційної сфери. Тому, під інноваційним потенціалом підприємства в сучасних умовах вони пропонують розуміти його максимальні можливості генерувати високу інноваційну активність [141].

Репрезентована в економічній літературі варіативність наукової думки щодо сутності інноваційного розвитку підприємства доводить, що це комплексне поняття, яке слід розглядати в контексті можливостей і прагнення суб'єкта господарювання до змін в умовах мінливості бізнес-середовища, уподобань споживачів та взаємовідносин зі стейкхолдерами. Інтерпретувати його слід через ідентифікацію спроможності підприємства до полівекторного економічного зростання за рахунок впровадження інновацій та нововведень, орієнтованих на отримання нових конкурентних переваг, посилення ринкових позицій безпечне функціонування й досягнення бажаних параметрів соціо-еколого-економічного розвитку [58].

З огляду на викладене у попередніх розділах, аналіз інноваційного розвитку підприємства має бути орієнтованим на оцінку (експрес та фундаментальну) потенціалу формування та рівня його інноваційної активності в сучасному бізнес-просторі. В управлінській інформаційній системі ідентифікація, оцінка причин зміни та прогнозування рівня інноваційної активності та розвитку підприємства формують методичний базис реалізації аналітичного процесу. Ефективність останнього визначається принципами,

цілями і функціями аналізу, його організаційним, інформаційним, методичним і технічним забезпеченням.

Принципи аналізу інноваційного розвитку підприємства і організації його проведення «мають зробити більш ефективними намагання кожного аналітика щодо побудови адекватної системи аналізу, яка створює можливості для повноцінних глибоких і системних досліджень нових об'єктів, формування найраціональнішого інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, адже від їх обґрунтування та дотримання залежать цілеспрямованість і своєчасність аналітичних досліджень, глибина та результативність аналітичних висновків, ефективність управлінських рішень» [64, с. 100]. Визначені принципи організації аналітичних досліджень та системності пізнання потенціалу формування й рівня інноваційного розвитку підприємства представлені на рис. 3.1.

Принципи аналізу інноваційного розвитку	
Організації досліджень	Системності пізнання
<ul style="list-style-type: none"> – системність; – паралельність; – підпорядкованість; – пропорційність; – спеціалізація і кооперація; – взаємодія функцій; – оперативність та дієвість; – ефективність 	<ul style="list-style-type: none"> – науковість; – об'єктивність; – комплексність; – системоутворюючі взаємовідносини; – випереджальний розгляд; – адекватність; – своєчасність; – безперервність

Рис. 3.1 Принципи аналізу інноваційного розвитку підприємства

Джерело: розроблено авторами

Метою аналізу в системі управління інноваційним розвитком підприємства визначено забезпечення інформаційної підтримки ухвалення управлінських рішень та розробки стратегії інноваційної активності, орієнтованої на отримання нових конкурентних переваг, посилення ринкових позицій безпечне функціонування й досягнення бажаних параметрів соціо-еколого-економічного розвитку.

Досягнення визначеної мети аналізу можливо на підставі виконання низки завдань, основними з яких є:

- підготовка інформації для аналізу і прийняття управлінських рішень в сфері інноваційно активності та розвитку;
- оцінка стану і змін потенціалу формування й рівня інноваційної активності та розвитку підприємства;
- ідентифікація детермінант, моделювання взаємозалежностей і кількісна оцінка змін потенціалу формування та рівня інноваційної активності та розвитку підприємства;
- моніторинг і виявлення тенденцій розвитку потенціалу формування і рівня інноваційної активності та розвитку підприємства;
- прогнозування рівня інноваційної активності та розвитку підприємства;
- аналіз можливостей підприємства щодо усунення виявлених недоліків і стимулювання інноваційної активності та розвитку;
- узагальнення результатів аналізу інноваційної активності та розвитку й формування відповідних висновків;
- обґрунтування варіантів управлінських рішень і розробка заходів з практичної реалізації залучення виявлених резервів;
- оцінка ефективності управління інноваційним розвитком.

Вирішення основних завдань аналізу забезпечує реалізацію оціночної, контрольної, пошукової, прогностичної та інформаційної функцій в системі управління інноваційним розвитком підприємства (рис. 3.2).

Ефективність реалізації функціональних завдань аналізу в системі управління інноваційним розвитком підприємства визначається відповідним механізмом та рівнем забезпечувальних систем, а саме:

- організаційної (орієнтована на організацію роботи працівників апарату управління до складу функціональних обов'язків яких входить проведення аналітичних досліджень; регламентацію технології аналітичного процесу, порядку та періодичності проведення досліджень; загальне керівництво та прийом виконаних аналітичних робіт тощо);

Рис. 3.2 Функції аналізу інноваційного розвитку підприємства

Джерело: розроблено автором на підставі [56]

- інформаційної (орієнтована на акумулювання релевантних інформаційних масивів даних; налаштування системи обміну інформацією, необхідною для менеджерів різних рівнів, із регламентацією її обсягу і структури; забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації; використання адаптованої інформації для обґрунтування та прийняття управлінських рішень);
- методичної (орієнтована на вибір методичного інструментарію ідентифікації рівня інноваційної активності та розвитку підприємства; визначення змін потенціалу їх формування; оцінювання ефективності управління інноваційним розвитком підприємства);
- технічної (орієнтована на вибір сучасної комп'ютерної техніки та новітніх технологій обробки даних; програмного забезпечення всіх етапів і процедур аналізу).

Механізм аналізу інноваційного розвитку підприємства через систему взаємопов'язаних і взаємозалежних організаційних, економічних, технологічних

і методичних елементів (принципів, підходів, методів, інструментів, показників), що забезпечують виконання цільових аналітичних функцій, являє собою сукупність правил, спеціальних заходів і процедур оцінювання потенціалу формування і рівня інноваційної активності та розвитку.

Експрес-оцінку рівня інноваційного розвитку підприємства у звітному році порівняно із базовим пропонуємо здійснювати із застосуванням критеріїв прибутку і надприбутку (різниця між прибутком та добутком величини активів підприємства на норму прибутковості інвестицій) шляхом обчислення відповідних показників. Так, за першим критерієм це показник інноваційного приросту прибутку, що визначається вираженням у відсотках співвідношенням приросту операційного прибутку за рахунок здійснення інноваційної діяльності та загального його приросту. Приріст операційного прибутку підприємства внаслідок здійснення інноваційної діяльності забезпечується шляхом:

- переходу до виготовлення інноваційних видів продукції, виробництво яких не потребує припинення виготовлення певних видів продукції, що вироблялися підприємством у базовому році;

- переходу до виготовлення інноваційних видів продукції, виробництво яких потребує припинення виготовлення певних видів продукції, що вироблялися підприємством у базовому році

- виготовлення частини обсягів певних видів продукції, що вироблялися у базовому році, за допомогою впроваджених інноваційних технологічних процесів без припинення виготовлення іншої частини цих видів продукції за допомогою старих технологій;

- виготовлення певних видів продукції, що вироблялися у базовому році, внаслідок заміни традиційних (старих) технологій виробництва на інноваційні;

- впровадження маркетингових, організаційних та господарських нововведень.

За другим критерієм це показник інноваційного приросту надприбутку, що визначається вираженням у відсотках співвідношенням приросту операційного

надприбутку за рахунок здійснення інноваційної діяльності та загального його приросту.

Фундаментальну оцінку потенціалу формування рівня інноваційної активності і розвитку підприємства доцільно здійснювати із застосуванням відповідного методичного інструментарію, що потребує додаткового обґрунтування критеріїв оцінювання, формування системи показників та методів їх дослідження.

На завершення зазначимо, що аналіз інноваційного розвитку підприємства є дієвим інструментом обґрунтування його стратегічних і тактичних планів, їх реалізації і контролю виконання прийнятих управлінських рішень. Його визначальною характеристикою є орієнтація на потреби управління та стратегічний вектор досліджень, який передбачає комплексне вивчення потенціалу формування та рівня інноваційної активності і розвитку з урахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища, уподобань споживачів і взаємовідносин зі стейкхолдерами.

Таким чином, управлінський вплив на результати інноваційної діяльності та цілеспрямована їх зміна здебільшого визначається якістю інформації, що використовується під час прийняття управлінських рішень, і формується в процесі аналізу інноваційного розвитку підприємства. Інноваційний розвиток є наслідком полівекторного економічного зростання за рахунок впровадження інновацій та нововведень, що забезпечують нові конкурентні переваги, посилення ринкових позицій, безпечне функціонування й бажані параметри соціо-еколого-економічного розвитку. Аналіз потенціалу формування та рівня інноваційного розвитку, імплементує визначені принципи й органічно поєднує компоненти забезпечувальних систем (організаційної; інформаційної; методичної; технологічної) механізму реалізації його цілей та функціональних завдань в управлінській інформаційній системі підприємства. Ідентифікація, оцінка причин зміни та прогнозування рівня інноваційної активності та розвитку підприємства формують методичний базис реалізації аналітичного процесу. Його розбудова у напрямку удосконалення методичного інструментарію

фундаментального аналізу інноваційного розвитку підприємства є перспективним напрямом дослідження даної проблематики.

Перехід підприємства на інноваційний шлях розвитку можливий лише за певних умов:

- 1) спроможність ринкового потенціалу сприйняти інновації;
- 2) можливість втілення досягнень науки і техніки в конкретні товари, здатні задовольнити запити споживачів.

Оцінювання рівня інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства доцільно здійснювати шляхом порівняння фактичних значень показників, що характеризують його складові із тими значеннями, які є оптимальними для ефективного здійснення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. Високий рівень інноваційно-інвестиційного потенціалу може бути достатнім для реалізації однієї інноваційно-інвестиційної стратегії і недостатнім для реалізації іншої. Однак, залежно від виду обраної стратегії найважливіші складові інноваційно-інвестиційного потенціалу повинні мати страховий резерв, який у разі негативних відхилень в реалізації стратегії міг би зіграти роль буфера [33].

Проведення оцінки інноваційного потенціалу пропонується здійснювати, використовуючи ряд показників, окремо по кожній складовій [141]:

показники оцінки інтелектуальної складової інноваційного потенціалу: показник винахідницької активності; показник інженерно-технічного і наукового забезпечення; показник освітнього рівня; показник плинності кадрів високої кваліфікації; показник оновлення знань та інтегральний показник;

показники оцінки інформаційної складової інноваційного потенціалу: коефіцієнт повноти інформації; коефіцієнт точності інформації; коефіцієнт суперечливості інформації та загальний рівень інформаційної складової інноваційного потенціалу;

показники оцінки інтерфейсної складової інноваційного потенціалу: розширення адаптаційних можливостей підприємства; зростання конкурентного потенціалу; розширення ринку; зростання прибутку; підвищення економічної безпеки; підвищення іміджу; загальна оцінка в балах.

Під час визначення інвестиційної привабливості підприємства через інтегральну оцінку використовують групи показників, котрі задовольняють вимоги міжнародного меморандуму IASC (International Accounting Standards Committee), а саме:

майнового стану інвестованого об'єкта – активна частина основних засобів; коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття;

фінансової стійкості (платоспроможності) інвестованого об'єкта – (власні оборотні засоби, власні довгострокові й середньострокові позикові джерела формування запасів та витрат, загальна сума основних джерел формування запасів і витрат, робочий капітал, маневреність робочого капіталу, коефіцієнт незалежності, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт фінансової стійкості, показник фінансового левериджу;

ліквідності активів інвестованого об'єкта – поточний або загальний коефіцієнт покриття, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнт абсолютної ліквідності, норма грошових резервів (за наявності у підприємства цінних паперів), коефіцієнт покриття періодичних виплат;

прибутковості інвестованого об'єкта – коефіцієнт прибутковості інвестицій, коефіцієнт прибутковості власного капіталу, операційна рентабельність продажу, коефіцієнт експлуатаційних витрат, коефіцієнт прибутковості активів;

ділової активності інвестованого об'єкта – продуктивність праці, фондівіддача, оборотність коштів у розрахунках, коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках, оборотність виробничих запасів, коефіцієнт оборотності виробничих запасів, оборотність власного капіталу, оборотність основного капіталу.

3.2 Кредитно-інвестиційна діяльність СПД на фінансовому ринку як чинник стимулювання його інноваційного розвитку

Невід'ємним елементом модернізації національної економіки є інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств усіх видів діяльності, який повинен мати законодавчу підтримку та стимулюватися державою.

Активізація розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в економіці України залежить від її ефективної євроінтеграції, прискорення науково-технічного прогресу, зростання капіталізації та інвестиційної привабливості підприємств, підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни. Без розвитку інвестиційної діяльності у сферах реального та фінансового інвестування, прискореного залучення вітчизняних та іноземних інвестицій не можливе впровадження сучасних інноваційних технологій на підприємствах, зростання їх конкурентоспроможності та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності

Забезпечення стабільності функціонування та подальшого розвитку підприємств України, підвищення їх конкурентоспроможності, зміцнення позиції на внутрішньому та зовнішніх споживчих ринках та ринках капіталів, значною мірою визначаються ефективністю та результативністю інвестиційної діяльності, яка впливає на рівень інвестиційної привабливості та потенціал їх стратегічного інноваційного розвитку.

Розв'язання завдання збільшення ресурсного та інвестиційного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності неможливе без функціонування такої сфери економіки як фінансовий ринок, на якому відбувається рух тимчасово вільних коштів різних суб'єктів ринку, їх розподіл, перерозподіл та використання у вигляді позикового та інвестиційного капіталу.

Фінансовий ринок є складовою підсистемою фінансової системи держави. Він включає окремі сегменти, зокрема, ринок позичкових капіталів та ринок цінних паперів, де частина вільних кредитно-інвестиційних ресурсів перерозподіляється між різними суб'єктами підприємницької діяльності. За допомогою фінансового ринку, як правило, мобілізуються і використовуються

тимчасово вільні фінансові ресурси у вигляді заощаджень і нагромаджень, які потім трансформуються в позичковий та інвестиційний капітал. Фінансовий ринок в ринкових умовах стає перспективним та важливим джерелом залучення кредитно-інвестиційних ресурсів для стабільного функціонування та активізації інноваційного розвитку торговельних підприємств.

Особливості функціонування підприємств України та стратегічні напрями їх інноваційного розвитку потребують системного й комплексного управління інвестиційною діяльністю, ефективного використання власних коштів та залучених ресурсів на фінансовому ринку.

Це вимагає удосконалення законодавчого [117; 118], соціально-економічного, науково-технічного, фінансово-інвестиційного та організаційно-управлінського механізмів, що сприятимуть зростанню рівня їх інвестиційної привабливості та стимулюванню інноваційного розвитку.

У розвиток теорії управління інвестиціями підприємств вагомий внесок зробили зарубіжні дослідники: Г. Дж. Александер, Р. Аллен, Дж. В. Бейлі, Р. Коуз, Е. Берг, Ю. Бригхем, С. Брю, Л. Дж. Гітман, П. Друкер, Дж. М. Кейнс, М. Ерхардт, К. Макконелл, М. Міллер, Ф. Модільяні, Дж. Стиглиць та ін.

Науково-методичні підходи до управління інвестиційною діяльністю підприємств висвітлено в наукових працях вітчизняних вчених-економістів, серед яких І.А. Бланк, Л.М. Борщ, В.М. Гриньова, І.Ю. Єпіфанов, Л.Д. Забродська, А.Г. Загородній, Т.Д. Косова, Н.С. Краснокутська, Т.В. Майорова, І.П. Мойсеєнко, С.В. Мочерний, Л.О. Омелянович, П.Г. Перерва, А.А. Пересада, О.М. Петухова, В.Г. Федоренко, О.В. Феєр, Н.А. Хрущ, А.В. Череп, М.В. Чорна та ін.

Високо оцінюючи результати наукових досліджень, необхідно зазначити, що в науковій літературі недостатньо висвітленим є механізм кредитно-інвестиційної діяльності торговельних підприємств на фінансовому ринку. Потребують подальшого дослідження питання, пов'язані з пошуком резервів підвищення ефективності реальних і фінансових інвестицій в торговельну сферу, обґрунтування методичних підходів до оптимізації структури кредитування та інвестування в основний і оборотний капітал підприємств торгівлі України як

фінансових джерел забезпечення їхнього інноваційного розвитку, визначення та реалізація правових, економічних та організаційних засад державного регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств.

Тому важливо обґрунтувати механізм кредитно-інвестиційної діяльності торговельних підприємств на фінансовому ринку у системі забезпечення та стимулювання їхнього інноваційного розвитку.

Створення умов для зростання національної економіки України та забезпечення її виходу на новий конкурентоспроможний рівень неможливе без розширення фінансових можливостей суб'єктів господарювання.

Діяльність торговельних підприємств в умовах ринкової економіки пов'язана з використанням різних форм фінансування з метою формування необхідного обсягу фінансових ресурсів – як власних так і позикових. Однією з найважливіших проблем, з якою стикаються вітчизняні торговельні підприємства, є недостатня ефективність формування та використання фінансових ресурсів в умовах мінливої кон'юнктури ресурсного та споживчого ринків.

Розв'язання завдання збільшення ресурсного потенціалу торговельних підприємств неможливе без функціонування такої окремої сфери фінансової системи як фінансовий ринок, у тому числі, кредитний сектор та ринок цінних паперів. Ефективне функціонування торговельного підприємства можливе за умов вільного доступу до ринків фінансового капіталу. Підприємства торгівлі мають потребу у великому обсязі коротко-, середньо- та довгострокових кредитних та інвестиційних ресурсів у межах специфіки своєї діяльності.

В економічному просторі суб'єкти торговельної діяльності стають більш самостійними у виборі варіантів забезпечення фінансовими ресурсами своєї торговельно-господарської діяльності. Фінансовий ринок стає перспективним і сприятливим джерелом та постачальником додаткового капіталу для розвитку торговельних підприємств. Торговельне підприємство, працюючи на ринку споживчих товарів, водночас є учасником фінансового ринку.

Економіка має відповідну фінансову систему, в якій важливе місце посідає фінансовий ринок, на якому відбувається рух тимчасово вільних коштів різних

суб'єктів ринку, їх розподіл, перерозподіл та використання у вигляді позикового та інвестиційного капіталу.

Фінансовий ринок є складовою сферою фінансової системи держави. Він може успішно функціонувати лише в умовах ринкової економіки, коли переважна частина фінансових ресурсів акумулюється суб'єктами підприємницької діяльності. За допомогою фінансового ринку, як правило, мобілізуються і використовуються тимчасово вільні фінансові ресурси у вигляді заощаджень і нагромаджень, які потім трансформуються в позичковий та інвестиційний капітал.

Таким чином, фінансовий ринок в ринкових умовах стає перспективним та важливим джерелом залучення кредитно-інвестиційних ресурсів для стабільного функціонування та активізації інноваційного розвитку торговельних підприємств.

В економічній літературі немає спільної думки щодо визначення сутності фінансового ринку та його ключових функцій. Так, І.А. Бланк характеризує фінансовий ринок як грошовий ринок, на якому об'єктом купівлі-продажу виступають різноманітні фінансові інструменти й фінансові послуги [9].

На думку В.М. Шелудько, саме на фінансовому ринку відбувається рух коштів, під час якого вони переміщуються від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому, як правило, кошти спрямовуються від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто використовує їх продуктивно. Це сприяє не тільки підвищенню продуктивності та ефективності економіки в цілому, а й поліпшенню економічного добробуту кожного члена суспільства [153].

В.П. Ходаківська вважає, що фінансовий ринок – це вся система економічних відносин, що виникають між його прямими учасниками під час формування попиту і пропозиції на специфічні фінансові послуги, пов'язані з процесом купівлі-продажу, розподілу й перерозподілу фінансових активів, які знаходяться у власності суб'єктів національної, регіональної та світової економіки [148].

Фінансовий ринок у структурному відношенні включає ринок кредитів (позичкових капіталів) та ринок цінних паперів (фондовий). Усі його складові сегменти взаємопов'язані і мають власну внутрішню структуру. Призначення

фінансового ринку для торговельних підприємств полягає в забезпеченні ним належних умов для ефективного залучення додаткових коштів і продажу тимчасово вільних ресурсів, де нагромадження підприємств перетворюються на інвестиційні ресурси для розвитку національної економіки.

Розглянемо механізм та основні напрями діяльності підприємства на фінансовому ринку, визначимо його місце в загальній системі формування, розподілу та використання кредитно-інвестиційних ресурсів (рис. 3.3).

Рис. 3.3 Кредитно-інвестиційна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності на фінансовому ринку

Джерело: складено авторами

Значну роль у фінансово-кредитному забезпеченні торговельних підприємств відіграє ринок позичкових капіталів або кредитний. Кредитний ринок як історично, так і за своєю значущістю є основною складовою фінансового ринку. Він забезпечує найшвидший доступ до фінансових ресурсів. Саме кредитний ринок дозволяє здійснити нагромадження, розподіл, перерозподіл та спрямування позикового капіталу до торговельного підприємства. Кредит можна отримати в досить стислі терміни – протягом кількох днів. Така перевага дуже важлива з точки зору швидкого фінансового забезпечення фінансово-господарських потреб торговельних підприємств [7].

Велике значення для формування фінансово-інвестиційних ресурсів торговельних підприємств мають можливості ринку цінних паперів (фондового). Процес залучення додаткового капіталу для фінансування активів відбувається на первинному та вторинному ринках через механізм емісії та продажу цінних паперів, які можна систематизувати таким чином: операції з випуску пайових (засновницьких) цінних паперів (акцій); операцій з випуску боргових зобов'язань (векселів, облігацій, депозитних сертифікатів).

Забезпечення стабільності функціонування торговельного підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, зміцнення позиції на ринку значною мірою визначаються ефективністю здійснюваних ним інвестицій. Проблема підвищення ефективності ринку цінних паперів як механізму залучення інвестицій в реальний сектор економіки є одним з ключових завдань останнім часом.

Торговельне підприємство у ролі емітента шляхом випуску та продажу власних пайових і боргових цінних паперів може залучати на фондовому ринку кошти зовнішніх інвесторів для формування або поповнення власного і позикового капіталу. У якості інвестора торговельне підприємство може самостійно вкладати тимчасово вільні грошові кошти в різні види цінних паперів, що може приносити йому досить високий та стабільний дохід у вигляді отриманих дивідендів, відсотків, курсових різниць.

Аналіз офіційної інформації Державної служби статистики України щодо здійснення інвестицій підприємствами України за основними видами економічної

діяльності та зокрема, за видом діяльності – оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, дозволяє виявити ключові тенденції в структурі джерел фінансування інвестицій в економіку України [55].

Структура капітальних інвестицій у 2021 році свідчить про те, що основним джерелом фінансово-інвестиційних ресурсів для економічних суб'єктів поки що залишаються власні кошти підприємств і організацій, питома вага яких становить 60-70% у загальному обсязі інвестування. На частку коштів державного та місцевих бюджетів припадає 5-10%, питома вага кредитів банків та інших позикових інвестиційних ресурсів становить біля 10%, частка іноземних інвестицій є вкрай низькою і становить 1-3% (рис. 3.4).

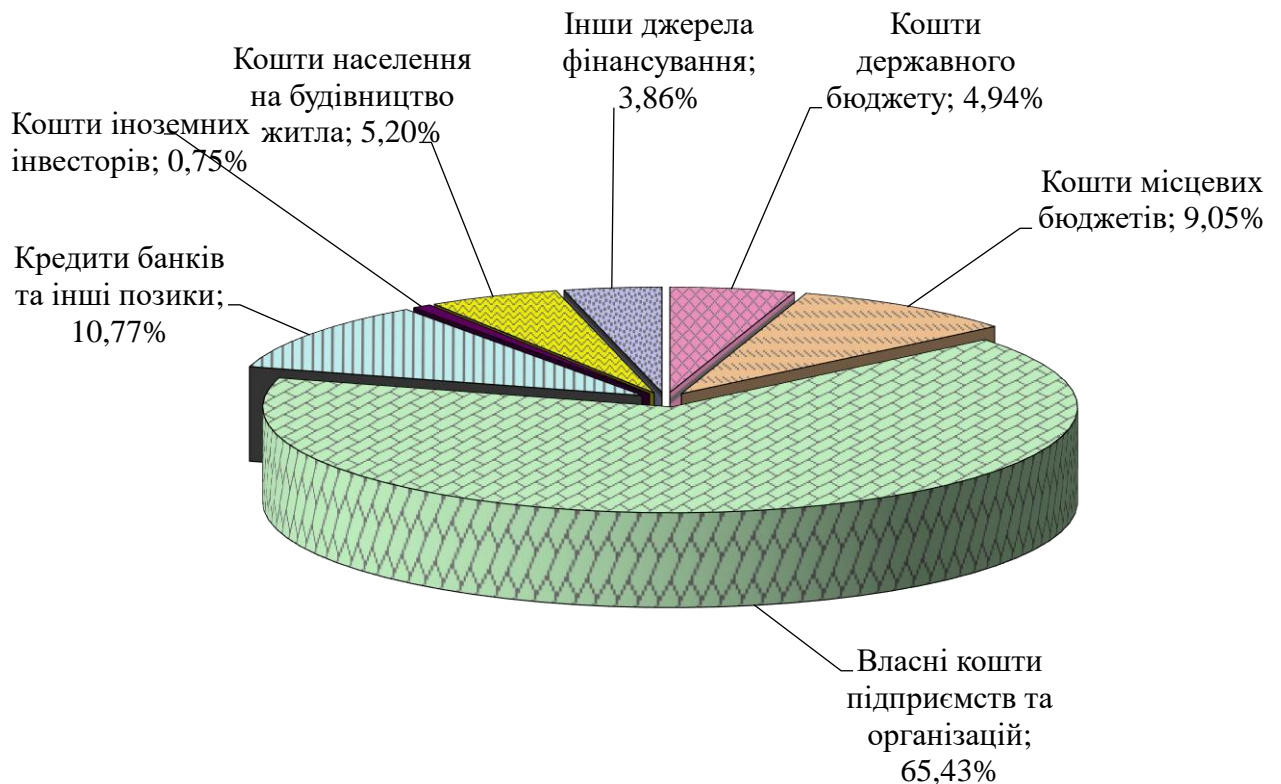

Рис. 3.4 Структура джерел фінансування капітальних інвестицій в Україні у 2021 р., %

Джерело: розроблено авторами за даними [55]

Внутрішня структура капітальних інвестицій підприємств торгівлі України свідчить про високу частку фінансових ресурсів, інвестованих в оптову торгівлю

– 50,8% від загальної суми інвестицій в торговельну сферу у 2021 році. Питома вага реальних інвестицій у роздрібну торгівлю становить 41,4%. Капітальні інвестиції в торгівлю автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт складають 7,9% в їх загальній структурі [3], (рис. 3.5).

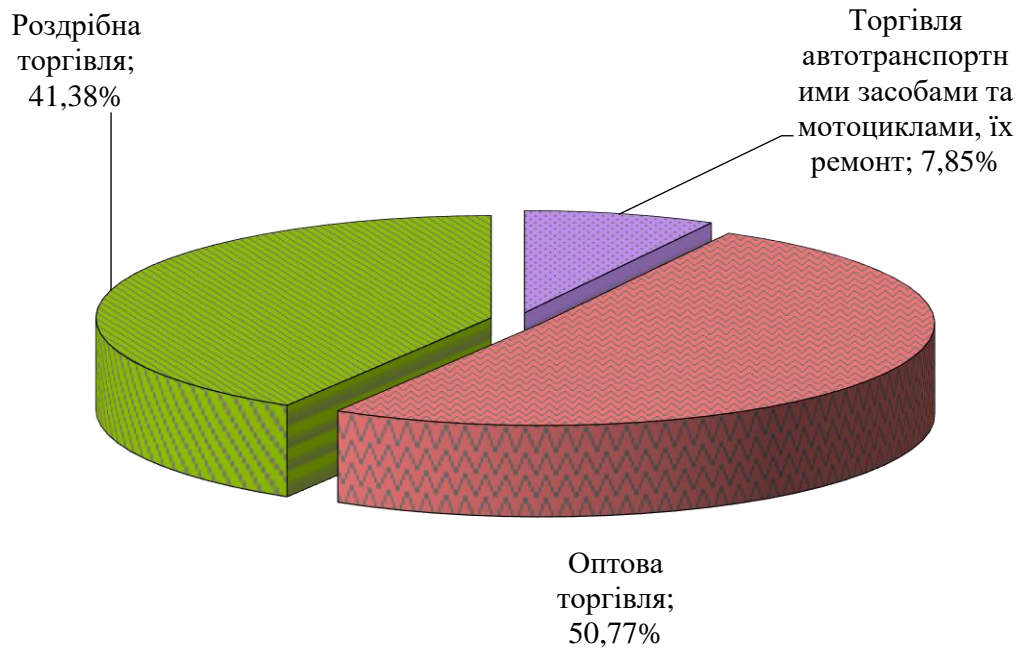

Рис. 3.5 Внутрішня структура капітальних інвестицій в торговельні підприємства України у 2021 р.

Джерело: розроблено авторами за даними [55]

Слід визнати, що нестабільність політичної ситуації в Україні, хронічні кризові явища в розвитку національної економіки на макро- та мікрорівнях, висока ціна кредитних ресурсів на фінансових ринках, загрозові інфляційні ризики поки що не дають можливості підприємствам і організаціям різних видів економічної діяльності розширювати інвестиційно-ресурсну базу за рахунок коштів фінансово-кредитних установ та не сприяють більш активному залученню внутрішніх та іноземних інвестицій.

Існує нагальна потреба у створенні дієвої системи управління торговельними підприємствами і, зокрема, її важливої підсистеми – управління

інвестиційною та інноваційною діяльністю, де фінансуванню та ефективній реалізації інвестицій відводиться вирішальна роль.

В умовах ринкової економіки успішність роботи підприємств залежить в першу чергу, від розробки та реалізації ефективної корпоративної стратегії. Нестабільність умов господарювання, суттєвий вплив зовнішніх чинників у вигляді інфляцій, зростанні фінансових ризиків, посилення конкуренції на ресурсному та споживчому ринках вимагають розробки антикризової стратегії, що забезпечить вихід суб'єктів підприємництва на новий рівень розвитку і дозволить знайти альтернативні варіанти виходу з кризи.

Необхідність стабільного функціонування й розвитку вітчизняних підприємств торгівлі в довгостроковому періоді об'єктивно вимагає розробки дієвої антикризової фінансової стратегії, яка повинна розв'язати проблеми оптимізації структури джерел фінансування капіталу та розробити заходи щодо підвищення ефективності його використання й відтворення, оскільки це є фінансовою основою подальшого економічного розвитку торговельних підприємств. Сучасні важкі умови підприємництва в Україні спонукають теоретиків і практиків до пошуку й реалізації нових, більш ефективних шляхів подолання кризи, спричиненої як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками.

Значний внесок у розвиток теорії формування корпоративної стратегії, стратегічного управління та розробки фінансової стратегії підприємства зробили відомі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, а саме: І. Ансофф, К. Ендрюс, Г. Мінцберг, А. Чандлер, А. Дж. Стрікленд, А. Томпсон, Дж. К. Ван Хорн, І.О. Бланк, А.П. Міщенко, З.Є. Шершньова, В.А. Гросул, А.П. Наливайко, В.С. Пономаренко, Р. А. Фатхутдинов та ін.

Зважаючи на високу питому вагу позикового капіталу у структурі джерел фінансових ресурсів торговельних підприємств України та враховуючи суттєвий вплив позикових ресурсів на фінансові результати та фінансову безпеку підприємств торгівлі, актуальним завданням стає розробка ефективної політики управління фінансовими ресурсами, зокрема, позиковим капіталом як ключового елемента фінансової стратегії підприємств торгівлі.

Важливим завданням менеджерів є обґрунтування місця, ролі та цілей політики управління позиковим капіталом в системі формування генеральної та фінансової стратегій підприємства. З метою ефективної діяльності підприємству необхідно розробити обґрунтовану стратегію довгострокового та стабільного розвитку, що орієнтована на постійне зростання та утримання ринкових позицій із забезпеченням гідного рівня конкурентоздатності. Для забезпечення ефективного функціонування підприємств виникає необхідність наукового обґрунтування стратегій їх розвитку.

Стратегія підприємства – це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості [96].

На нашу думку, найважливішим стратегічним рішенням торговельного підприємства є вибір виду його фінансової стратегії, обґрунтування та прийняття якої дозволяє концентруватися на головних напрямках фінансової діяльності і створює базис для прийняття подальших стратегічних фінансових рішень.

Фінансова стратегія та політика управління позиковим капіталом займають ключове місце серед підтримуючих стратегій, що розробляються на визначений період часу з урахуванням специфіки функціонування й розвитку з метою досягнення довгострокових цілей підприємства торгівлі.

Фінансова стратегія, як одна з базових функціональних стратегій підприємства, відповідає за прогнозування фінансових показників, оцінку інвестиційних проектів, розподіл і контроль фінансових ресурсів. Розробка обґрунтованої фінансової стратегії є основою для забезпечення життєздатності та ефективної діяльності підприємства торгівлі у довгостроковій перспективі. Найважливішою її складовою є прийняття рішення про оптимальну для підприємства структуру капіталу. Важливим компонентом антикризової фінансової стратегії є розробка політики управління позиковим капіталом.

Про суттєвий вплив політики управління позиковим капіталом в процесі формування антикризової фінансової стратегії підприємств торгівлі свідчать розрахунки, зроблені на основі офіційної інформації Державної служби статистики України [137].

Аналіз основних показників динаміки та структури капіталу підприємств України, основним видом економічної діяльності яких є оптова та роздрібна торгівля за період 31.12.2015 – 31.12.2021 рр., показав такі переважні тенденції: наявність вкрай низької частки власних коштів у загальних джерелах формування капіталу підприємств торгівлі у 2015-2019 роках та повну його відсутність у 2020-2021 роках; високу питому вагу позикового капіталу у загальній структурі джерел фінансових ресурсів підприємств оптової та роздрібною торгівлі України (табл. 3.1, рис. 3.6).

Таблиця 3.1

**Динаміка структури капіталу підприємств торгівлі України
за період 2015-2021 рр.**

Показники \ Роки	31.12. 2015	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	31.12. 2021
Капітал, %	100	100	100	100	100	100	100
питома вага власного капіталу, %	9,8	10,0	9,6	8,5	1,0	-5,7	-3,2
питома вага позикового капіталу, %	90,2	90,0	90,4	91,5	99,0	105,7	103,2
у т.ч. частка довгострокового капіталу, %	14,1	13,7	13,6	14,6	17,0	17,3	18,1
у т.ч. частка короткострокового капіталу, %	75,6	75,8	76,2	76,9	85,0	88,3	86,7

Джерело: розраховано авторами на основі даних [137]

Такі ключові тенденції у формуванні фінансової структури капіталу підприємств торгівлі України за досліджуваний період призвели до того, що позиковий капітал майже «витіснив» власні кошти торговельних підприємств, а

висока ціна кредитних ресурсів на фінансовому ринку суттєво вплинула на зниження рентабельності використання необоротних та оборотних активів, профінансованих переважно за рахунок залучених позикових коштів, що спричинило зростання рівня фінансового ризику та середньозваженої вартості капіталу, і в кінцевому рахунку, вплинуло на різке зниження рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі України.

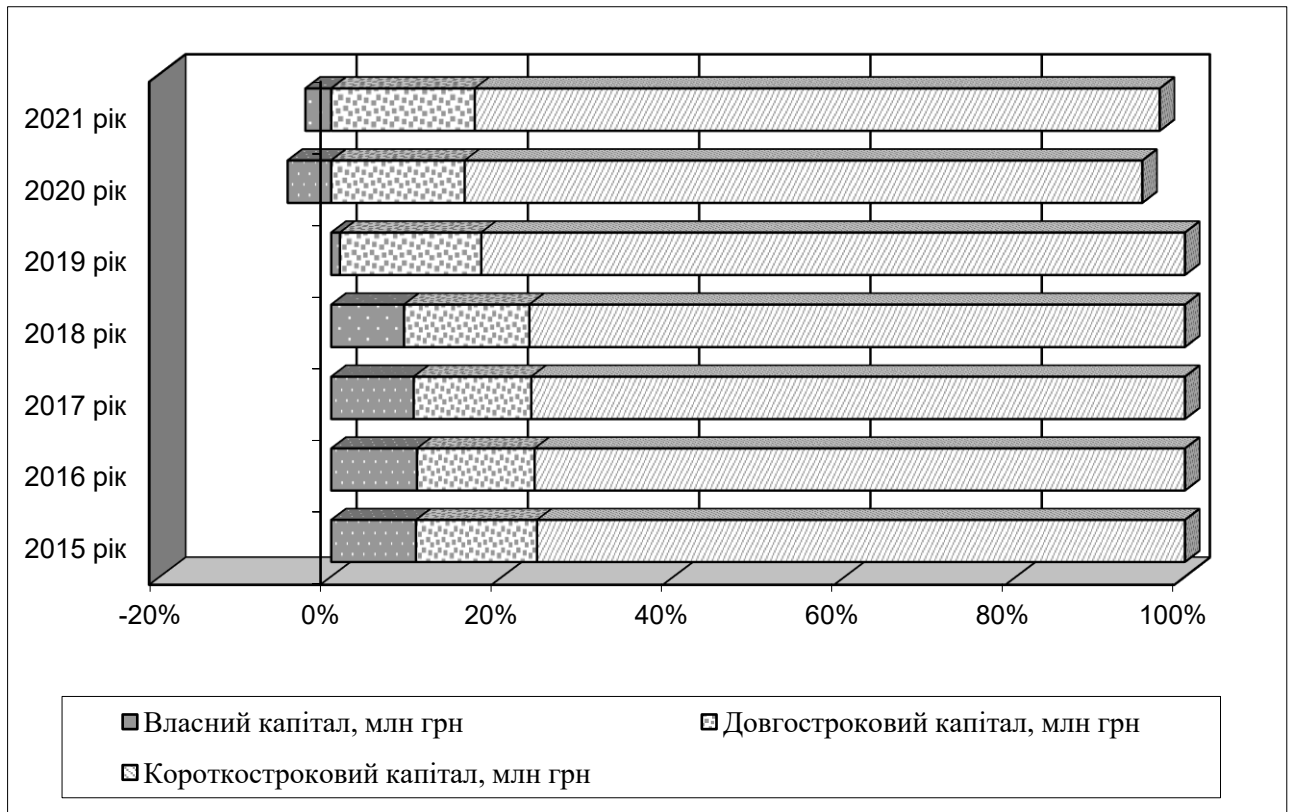

Рис. 3.6 Структура капіталу підприємств торгівлі України за період 2015-2021 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі даних [21, 105]

На думку багатьох економістів [11, 18, 43], за недостатньо високої рентабельності використання активів, суб'єкти господарювання, які мають більшу частку позикового капіталу у загальній його структурі, швидше втрачають платоспроможність, оскільки виникає від'ємний ефект фінансового левериджу, внаслідок перевищення рівня середньої ставки відсотка за кредит над рівнем економічної рентабельності активів, у результаті чого підвищується ризик

несплати відсотків і повернення боргів кредиторам, відбувається «проїдання» власного капіталу, що може стати причиною банкрутства підприємства.

Враховуючи сказане вище, на нашу думку, найважливішою складовою в системі формування генеральної корпоративної стратегії торговельних підприємств має стати розробка ефективної політики управління фінансовими ресурсами, зокрема, позиковим капіталом як ключового елемента формування й реалізації антикризової фінансової стратегії підприємств торгівлі.

Критичний аналіз наукових джерел дозволив з'ясувати місце і роль політики управління позиковим капіталом в системі стратегічного управління підприємством, де вона є невід'ємною складовою загальної корпоративної, конкурентної та функціональної стратегії, елементом формування антикризової фінансової стратегії та важливим напрямом реалізації фінансової політики підприємства торгівлі в розрізі найбільш важливих аспектів фінансової діяльності на окремих етапах її здійснення.

В системі стратегічного управління слід враховувати та прогнозувати вплив ключових екзогенних та ендогенних чинників на формування фінансової стратегії та політики управління позиковим капіталом підприємств торгівлі. Кожне торговельне підприємство повинно ретельно аналізувати та оцінювати вплив зазначених чинників на абсолютні та відносні показники фінансово-господарської діяльності, які свідчать про ефективність реалізації тактичних завдань та стратегічних планів розвитку підприємства в поточному та довгостроковому періодах, що дає, в свою чергу, можливість своєчасно виявити ризики і загрози зовнішнього та внутрішнього середовищ на фінансову безпеку як складову загальної економічної безпеки підприємств торгівлі.

Позикові ресурси – це кошти, які залучаються та використовуються підприємством на обумовлений в договорі з кредитором визначений строк, з обов'язковим дотриманням принципів: добровільності, цільового характеру, терміновості, зворотності, платності, забезпеченості; вони характеризують загальний обсяг фінансових зобов'язань (боргу) підприємства.

Треба враховувати, що надмірне використання позикових коштів генерує найбільш загрозливі фінансові ризики для підприємства – зниження фінансової стійкості та можливу втрату платоспроможності, що знижує рівень фінансової безпеки. Недоліком позикового капіталу є також висока залежність його вартості (ціни) від кон'юнктури фінансового ринку, темпів інфляції, курсових коливань. Активи, сформовані за рахунок позикових коштів, генерують меншу норму прибутку, внаслідок необхідності сплати позикового відсотка у всіх його формах за користування кредитними ресурсами.

Ключовими вимогами в процесі розробки та реалізації ефективної політики управління позиковим капіталом в системі формування антикризової фінансової та генеральної стратегії вітчизняних підприємств торгівлі, на нашу думку, повинні стати:

- пришвидшення темпів зростання частки власного капіталу у структурі джерел фінансування сукупних активів торговельних підприємств завдяки відтворенню власних фінансових ресурсів в процесів фінансово-господарської діяльності на розширеній основі;

- залучення позикових фінансових ресурсів на кредитному ринку з урахуванням таких ключових критеріїв: мінімізації вартості кредитних коштів та рівня фінансового ризику кожного джерела; оптимізації термінів залучення та строків повернення довго- та короткострокових позикових фінансових ресурсів; максимізації рентабельності використання у фінансово-торговельній діяльності залучених кредитів;

- досягнення пропорційності, збалансованості та стійкості фінансової структури сукупного капіталу і профінансованих за його рахунок необоротних та оборотних активів торговельних підприємств;

- прогнозування та формування стратегії стабільного розвитку підприємств торгівлі з урахуванням ймовірних змін ринкової кон'юнктури та впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Системний підхід набуває сьогодні найбільшої популярності під час прийняття і обґрунтування управлінських рішень в різних галузях економіки.

Системна методологія є найбільш впорядкованою та надійною основою для управління складними сферами фінансово-господарської діяльності, дозволяючи розкривати й аналізувати складові компоненти системи і послідовно поєднувати їх один з одним.

Успішний розвиток та функціонування сучасного торговельного підприємства визначається ефективністю взаємодії елементів системи внутрішньогосподарського управління, а також самого підприємства із зовнішнім середовищем. Важливим напрямом удосконалення загальної системи управління підприємством торгівлі є, на нашу думку, побудова сучасної ефективної підсистеми управління його оборотним капіталом та організація процесу управління ним у єдності та взаємозв'язку з іншими підсистемами та елементами, що забезпечать стабільне функціонування та динамічний розвиток торговельних підприємств в ринкових умовах.

Сучасні складні умови підприємництва в Україні призвели до того, що переважна більшість вітчизняних підприємств торгівлі відчуває гостру нестачу власних коштів для формування оборотного капіталу, який є джерелом фінансування складових елементів оборотних активів, що, в свою чергу, суттєво впливає на рівень фінансової стійкості й ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств.

Ураховуючи важливу роль оборотного капіталу як наймобільнішої частини фінансових ресурсів, за рахунок яких авансуються елементи оборотних активів підприємств торгівлі, особливої уваги потребує обґрунтування методичних підходів до організації ефективної системи управління оборотним капіталом, оптимізації структури його джерел та фінансування активів, оцінювання ефективності управління оборотним капіталом на кожному етапі фінансово-відтворювального циклу, від чого в результаті залежать показники рентабельності, ділової активності, ліквідності, фінансової стійкості та стабільності розвитку підприємств торгівлі.

Вагомий внесок в розробку системного підходу як методології управління внесли фундаментальні наукові праці зарубіжних вчених: Р. Акоффа, Ч. Барнарда,

Л. фон Берталанфі, Ст. Біра, Д. Діксона, Р. Джонсона, В. Кінга, Дж. Кліра, Е. Кунца, О. Ланге, Е. Ласло, У. Роса, Р. Саймона, Дж. Форрестера, Ф. Емері, С. Янга та ін. Серед вітчизняних вчених слід відзначити В.Г. Афанасьєва, А.І. Берга, І.В. Блауберга, О.О. Богданова, С.А. Валусєва, В.Н. Волкову, С.П. Никанорова, В.Н. Садовського, Ф.Е. Темникова, В.С. Тюхтіна, А.І. Уємова, Ю. І. Черняка, Ю.А. Урманцева, Е.Г. Юдіна та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, залишаються актуальними питання, що пов'язані з визначенням суті, функцій, принципів, механізмів, особливостей та специфіки використання системного підходу до управління оборотним капіталом торговельних підприємств на послідовних стадіях відтворювального процесу, що відбувається на капіталізованій (розширеній) основі.

Важливим завданням є дослідження дії сучасного механізму управління оборотним капіталом як важливого елемента загальної системи управління підприємством торгівлі на основі використання системного та відтворювального підходів з метою його вдосконалення.

На сучасному етапі ринкової трансформації національної економіки дедалі вагомішого значення набуває розробка та впровадження ефективної системи управління оборотним капіталом підприємств торгівлі, яка повинна розв'язати проблеми оптимізації структури джерел його формування та розробити заходи щодо підвищення ефективності його використання та відтворення, оскільки це є основним у функціонуванні й подальшому розвитку торговельних підприємств.

Під «системою» в зарубіжній та вітчизняній економічній літературі розглядається сукупність елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного, утворюючи певну єдність. Так, на думку Р. Акоффа, система є будь-якою суттю, яка складається з взаємопов'язаних частин [5]; Л. фон Берталанфі розглядає систему як комплекс елементів, що перебувають у взаємодії [160]; У. Гослінг під системою розуміє сукупність простих частин [180]; за А. Холлом, система є множиною об'єктів разом з відносинами між об'єктами і між їх атрибутами [181]; К. Уотт вважає, що система – це

взаємодіючий інформаційний механізм економічної діяльності підприємства, що характеризується багатьма причинно-наслідковими взаємодіями [213]. О.В. Кустовська, розглядає систему як спосіб розв'язання певної проблеми, тобто як сукупність усіх необхідних знань, інформації, матеріальних засобів і способів їх використання, організації діяльності людей, що спрямована на розв'язання проблеми [74]; Р.А. Фатхутдінов визначає системний підхід до управління як підхід, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, що мають «вхід» (мета), «вихід», зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок і «процес» у системі [142].

До визначальних принципів системного підходу відносяться: цілісність, структурність, пропорційність, взаємозалежність системи і зовнішнього середовища, ієрархічність, множинність описів кожної системи, збалансованість, безперервність в управлінні, онтогенез, композиція, інтеграція, інформованість, стійкість.

Підприємство як динамічна система утворюється сукупністю трьох елементів: вхід, перетворення, вихід. Внутрішньою складовою системи управління є «процес», який трактується економістами як серія безпосередніх взаємопов'язаних дій. Ці дії, кожна з яких сама по собі вже є процесом, значною мірою визначають успіх управлінської діяльності. Вони дістали назву «управлінські функції», кожна з яких – це також процес.

Торговельне підприємство можна розглядати як складну економічну систему, яка забезпечує тісний зв'язок між сферами виробництва і споживання товарів завдяки виконанню своїх класичних посередницьких макро- та мікроекономічних функцій: реалізації вартості, зміни форми вартості (товарної на грошову) та форми власності; розподільчої; інтегруючої; оціночної; організуючої та регулюючої; перетворення виробничого асортименту товарів у торговельний; транспортування, формування та зберігання товарних запасів; доробки та доведення товарів до необхідної якості; сортування, комплектування, фасування й пакування; організації післяпродажного сервісу тощо.

Підприємства роздрібної торгівлі найтісніше пов'язані з кінцевими споживачами товарів, тому в ринкових умовах активно розвиваються нові функції роздрібної торгівлі: вивчення попиту споживачів та вплив на нього; аналіз кон'юнктури товарних та фінансових ринків; кредитування клієнтів; надання консалтингових послуг; маркетингові дослідження ринку й реклами тощо. Особливою рисою ринкової діяльності роздрібних торговельних підприємств є їх дуалізм, бо при контакті з постачальниками продукції торговельні посередники виступають у ролі представників попиту, а пропонуючи товар покупцям, вони діють від імені постачальників. Характерною відмінністю ринкової діяльності роздрібних торговельних підприємств виступає підвищена увага до якості обслуговування, щоб активно впливати на формування споживчого попиту.

Все це обумовлює необхідність ефективного управління оборотним капіталом торговельного підприємства, достатній обсяг якого є основою успішного функціонування та фінансового забезпечення господарської діяльності, виконання притаманних роздрібній торгівлі функцій та подальшого економічного зростання.

Від величини оборотного капіталу залежить фінансування процесу розширеного відтворення, виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими й іншими організаціями та соціально-економічний розвиток підприємства загалом.

Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств торгівлі зумовлює необхідність всебічного дослідження процесів формування, розміщення та використання оборотного капіталу, задля забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуку шляхів виживання торговельних підприємств за умов розвитку конкурентного ринку.

Системний підхід означає логічно обґрунтований підхід до управління оборотним капіталом підприємства як складної системи, яка формується з окремих елементів з численними внутрішніми і зовнішніми зв'язками. Принцип

системності передбачає формування механізму управління оборотним капіталом як специфічної динамічної системи.

Сутність системного підходу до управління оборотним капіталом торговельного підприємства полягає в наступному: формулювання цілей та встановлення їхньої ієрархії до початку будь-якої діяльності, пов'язаної з управлінням; отримання максимального ефекту, тобто досягнення поставлених цілей при мінімальних витратах за допомогою порівняльного аналізу альтернативних шляхів і методів досягнення цілей і здійснення відповідного вибору; кількісна оцінка цілей, методів і засобів їхнього досягнення, заснована не на часткових критеріях, а на широкій і всебічній оцінці всіх можливих і запланованих результатів діяльності [20].

Система управління оборотним капіталом торговельного підприємства охоплює такі складові: зовнішнє оточення, що включає вхід і вихід системи, зв'язок із зовнішнім середовищем і зворотний зв'язок; внутрішню структуру, як сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку входу у вихід і досягнення цілей системи (рис. 3.7).

Система управління оборотним капіталом торговельного підприємства повинна відповідати основним вимогам, а саме: між елементами системи повинні існувати причинно-наслідкові зв'язки; система повинна бути динамічною, тобто володіти здатністю змінювати свій кількісний та якісний стан; система повинна володіти параметрами, впливаючи на які можна змінити протікання економічного процесу.

До системних об'єктів управління відносять вхід, процес, вихід, зворотний зв'язок та обмеження. Вхід – це величина та структура джерел оборотного капіталу, що були сформовані з метою його використання в процесі господарювання. Вихід – це результат чи кінцевий стан процесу. В нашому випадку, це залишкова величина та структура оборотного капіталу (поточних пасивів) та активів підприємства на кінець системного циклу. Зв'язок забезпечує узгодження входу та виходу процесу.

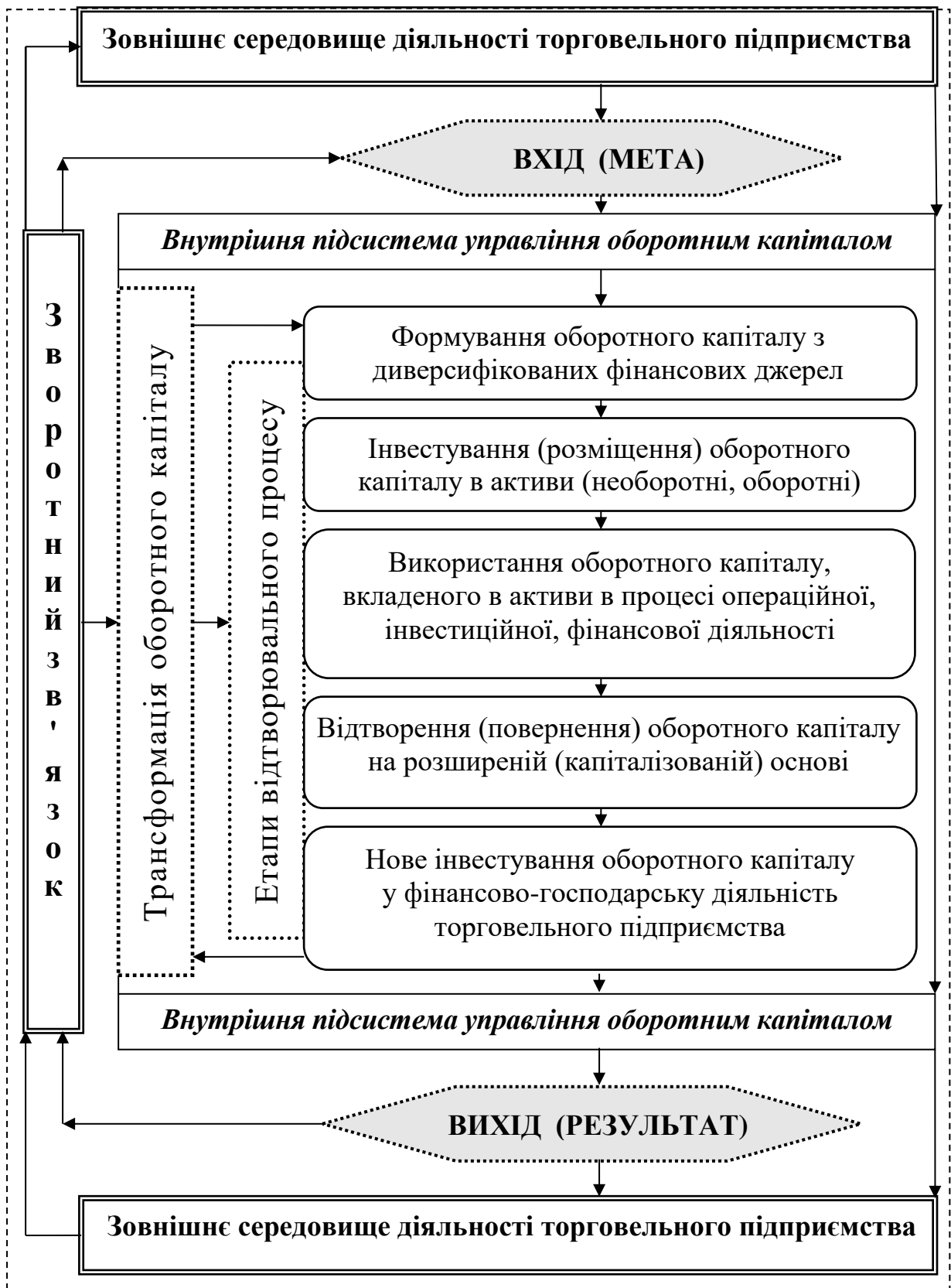

Рис. 3.7 Управління оборотним капіталом торговельного підприємства на основі системного та відтворювального підходів

Джерело: розроблено авторами

У внутрішній структурі загальної системи управління оборотним капіталом торговельного підприємства, на наш погляд, можна виділити такі базові взаємопов'язані процеси, які перетворюють вхід у вихід і забезпечують трансформацію оборотного капіталу у системі (див. рис. 1):

- 1) процеси, пов'язані з формуванням та мобілізацією оборотного капіталу з різних джерел (власних, позикових, залучених);
- 2) процеси, пов'язані з розміщенням оборотного капіталу в активи підприємства (необоротні та оборотні);
- 3) процеси, пов'язані з використанням оборотного капіталу, інвестованого в активи, в процесі здійснення операційної, інвестиційної, фінансової діяльності торговельного підприємства;
- 4) процеси, пов'язані з відтворенням (поверненням) оборотного капіталу на розширеній основі, що забезпечують капіталізацію торговельного підприємства (зростання його ринкової вартості);
- 5) процеси, пов'язані з новими вкладеннями оборотного капіталу у господарську діяльність торговельного підприємства.

Організація системи управління оборотним капіталом на торговельному підприємстві повинна базуватися на дотриманні певних принципів: урахування перспектив розвитку та підпорядкованість загальній (генеральній) та фінансовій стратегії розвитку підприємства торгівлі; забезпечення оптимальності структури фінансових джерел оборотного капіталу (власних і позикових); забезпечення мінімізації витрат щодо формування оборотного капіталу із різних джерел; забезпечення відповідності обсягу залученого позикового капіталу обсягу сформованих оборотних активів; формування раціональної структури активів і капіталу; мінімізація фінансових ризиків в процесі формування та використання оборотного капіталу; організація своєчасного моніторингу, систематичного контролю, аналізу та оцінки ефективності реалізації політики управління оборотним капіталом торговельного підприємства.

Зворотній зв'язок у системі порівнює реальний стан виходу з моделлю виходу та виділяє відмінності (порівняння реального обсягу та структури активів

і капіталу, що склалися на підприємстві та аналогічних показників, досягнення яких було заплановано), оцінює зміст розбіжностей, напрацьовує управлінське рішення (визначаються чинники, що вплинули на результат, а також оцінюється їх вага у кінцевому результаті), формує процес реалізації цих рішень, впливає на основний процес системи управління оборотним капіталом підприємства з метою зближення виходу і моделі виходу.

Висока ціна кредитних ресурсів на фінансовому ринку суттєво вплинула на зниження рентабельності використання оборотних активів, профінансованих переважно за рахунок залучених позикових коштів. Це також спричинило зростання середньозваженої вартості капіталу, рівня фінансового ризику, вплинуло на різке зниження фінансової безпеки та підсилило ймовірність виникнення кризових явищ та загроз для підприємств оптової та роздрібною торгівлі України.

Негативні явища у формуванні фінансової структури капіталу та отриманих фінансових результатів торговельних підприємств можна пояснити суттєвим впливом зовнішніх чинників, пов'язаних із загальною кризовою політичною та фінансово-економічною ситуацією, що склалася в Україні протягом досліджуваного періоду.

Таким чином, проведений аналіз динаміки та структури основних фінансових джерел формування капіталу підприємств торгівлі України свідчить про наявну диспропорцію у співвідношенні між власними, довгостроковими та короткостроковим позиковими коштами, які формували основний та оборотний капітал, що використовувався підприємствами оптової та роздрібною торгівлі для фінансово-ресурсного забезпечення своєї господарської діяльності.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що використання системного та відтворювального підходів дозволить озброїти менеджерів необхідним інструментарієм для розбудови ефективної системи управління оборотним капіталом підприємств торгівлі, адекватної сучасним вимогам до управління господарюючими суб'єктами.

Систему управління оборотним капіталом можна трактувати як сукупність форм, методів, прийомів, операцій та функцій, за допомогою яких здійснюється

управління оборотним капіталом підприємства; або як частину загальної системи управління підприємством, яка в свою чергу складається з двох підсистем: об'єкту та суб'єкту управління. Стратегічним завданням розбудови ефективної системи управління торговельним підприємством є здійснення управлінського впливу на рух оборотного капіталу на кожній стадії відтворювального процесу з метою підвищення ефективності його формування, інвестування в активи, використання та відтворення на розширеній основі.

З позицій системного підходу організація управління оборотним капіталом підприємств передбачає визначення структури системи управління оборотним капіталом, її комунікацій та функціональності. Структура підсистеми управління оборотним капіталом – це склад та функції її основних частин; комунікації – це її інформаційні зв'язки; функціональність – це механізм її діяльності.

Отже, вдосконалення організації управління оборотним капіталом підприємств торгівлі на основі використання методів та інструментарію системного та відтворювального підходів необхідно розглядати як один з головних чинників підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності. Від цього залежить покращення позицій торговельних підприємств в конкурентній боротьбі, їх стабільне функціонування та динамічний розвиток в сучасних ринкових умовах в довгостроковому періоді.

Інтеграція України в європейську та світову економіку істотно підвищує увагу зовнішніх і внутрішніх інвесторів до формування державою інвестиційного клімату в країні та регіонах, об'єктивної оцінки інвестиційної привабливості та інноваційного потенціалу підприємств різних видів економічної діяльності, які є ключовими характеристиками, що сприяють інтенсивності залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Теоретичні та науково-методичні аспекти оцінювання та прогнозування інвестиційно-інноваційної привабливості країн, регіонів, бізнес-проектів, інвестиційних об'єктів, підприємницьких структур знайшли відображення в наукових працях І.О. Бланка, М.І. Бондар, Г.Л. Вознюка, В.М. Гриньової, А.Г. Завгороднього, Н.С. Краснокутської, М.Н. Крейніної, С.В. Лози, Т.В. айорової,

С.В. Мочерного, А.А. Пересади, О.М. Петухової, Т.С. Смовженко, В.Г. Федоренко, Н.А. Хрущ, М.В. Чорної та ін. У сучасній економічній літературі сформувався декілька підходів до трактування інвестиційної привабливості [9, 17, 35, 50, 72, 77, 107, 132, 138, 150, 152]:

як інтегральної характеристики окремих підприємств, бізнес-проектів, реальних та фінансових об'єктів майбутнього інвестування з позиції перспектив їх розвитку, обсягу і можливостей збуту продукції, ефективності використання активів та їх ліквідності, стану платоспроможності та фінансової стійкості;

як інвестиційної привабливості окремих регіонів, галузей економіки, реальних проектів, фінансових (фондових) інструментів; як перспектив розвитку та можливостей залучення інвестиційних ресурсів, які визначають рівень задоволення фінансових, виробничих, науково-технічних, екологічних, організаційних вимог та інтересів інвесторів щодо конкретного підприємства;

як сукупності економіко-психологічних характеристик діяльності підприємства, що задовольняють вимоги інвестора тощо.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємств торгівлі як об'єктів залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій, аналіз їх здатності використовувати та нарощувати внутрішній інноваційно-інвестиційний потенціал є важливими чинниками підвищення ефективності інвестиційної діяльності та привабливості торговельних підприємств України. Тому особливої актуальності набуває наукове обґрунтування теоретико-методичних засад управління інвестиційною діяльністю, що є ключовою умовою успішного функціонування та розвитку, впливовим важелем зростання рівня інноваційно-інвестиційної привабливості торговельних підприємств.

Важливим завданням є обґрунтування механізму та визначення ключових детермінантів підвищення інвестиційної привабливості торговельних підприємств у системі фінансового забезпечення та стимулювання їх інноваційного розвитку.

У сучасних кризових умовах економічної діяльності управління інвестиційно-інноваційним розвитком торговельних підприємств спрямоване на

вдосконалення внутрішньогосподарського фінансово-інвестиційного механізму, методів, інструментів, процедур та технологій інвестування, систем формування та розподілу фінансових результатів, підвищення фінансової стійкості та платоспроможності, що є важливими чинниками інтенсифікації інвестиційно-інноваційного розвитку торговельних підприємств. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності та конкурентоспроможності торговельних підприємств на ринку, зростанню економічних показників операційної та фінансово-інвестиційної діяльності, що стимулюватиме платоспроможний попит і покращення добробуту населення.

У процесі наукового дослідження інвестиційних процесів важливого значення набуває оцінка ключових тенденцій, що відбуваються в динаміці та структурі джерел фінансування капітальних інвестицій підприємств за основними видами економічної діяльності, виявлення особливостей здійснення реального та фінансового інвестування на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі України за тривалий період.

Сукупність політичних, правових, економічних, екологічних, соціальних та інших чинників впливає на інноваційний потенціал та інвестиційну привабливість окремих суб'єктів підприємництва, регіонів та країни загалом.

На рис. 3.8 нами визначено ключові детермінанти впливу на рівень інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку підприємства торгівлі, які є економічними інструментами формування та реалізації його інноваційно-інвестиційної стратегії, важелями реагування на зміни кон'юнктури фінансово-інвестиційного ринку, що забезпечують прийняття обґрунтованих стратегічних і тактичних управлінських рішень під час коригування інвестиційної траєкторії торговельного підприємства:

– рентабельність, окупність, стабільність і ризик вкладених інвестицій – ключові фінансові показники, що дозволяють об'єктивно оцінити рівень інвестиційної привабливості конкретного торговельного підприємства в частині здійснення реальних (капітальних) або фінансових інвестицій протягом релевантного періоду;

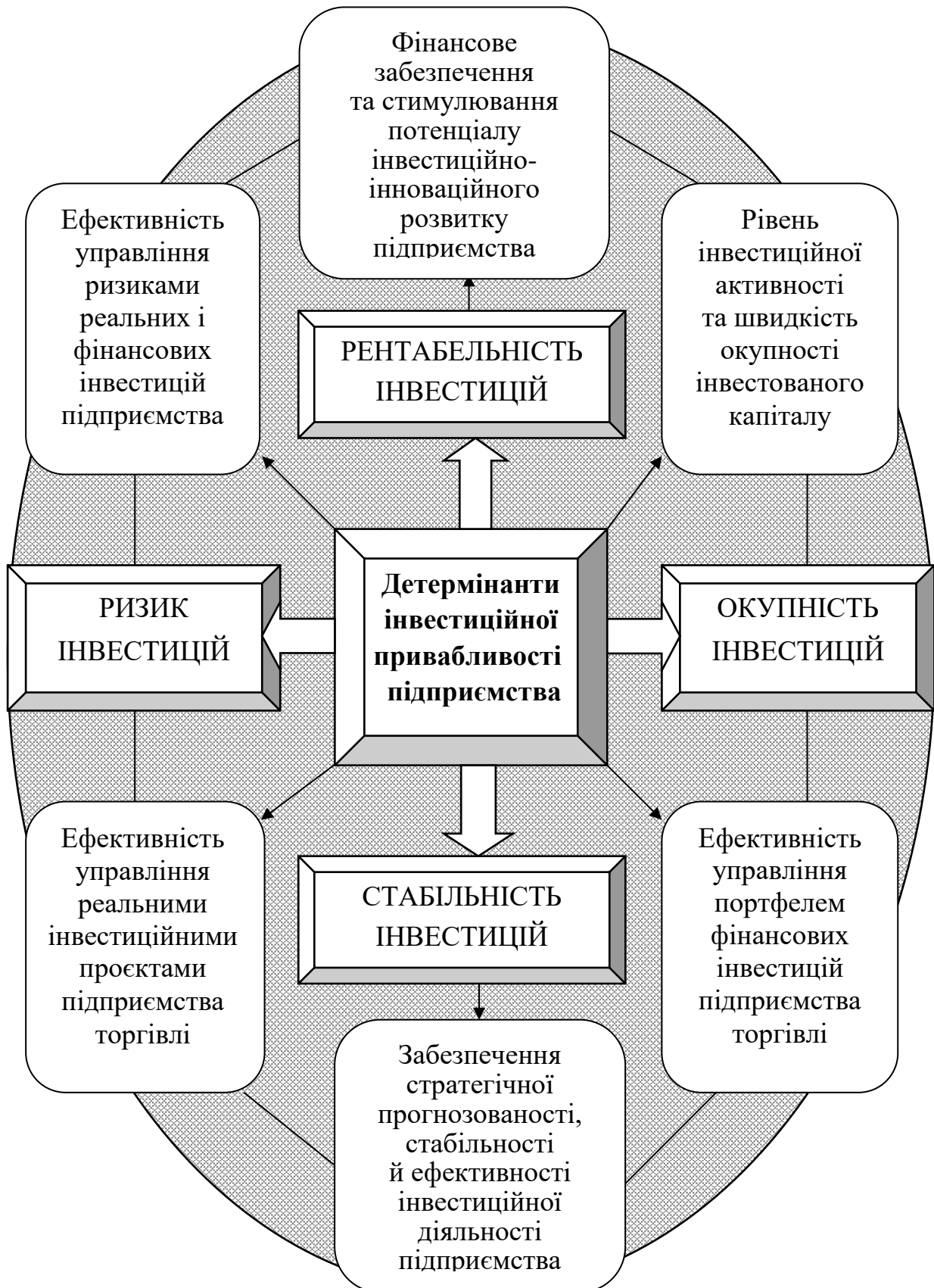

Рис. 3.8 Ключові детермінанти впливу на рівень інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку підприємства торгівлі

Джерело: розроблено авторами

– стабільність фінансового забезпечення джерел формування інвестиційного капіталу та стимулювання потенціалу інвестиційно-інноваційного розвитку, зростання капіталізації підприємства торгівлі;

– рівень інвестиційної активності та швидкість окупності інвестованого капіталу, прискорені темпи його відтворення на розширеній основі;

– забезпечення стратегічної прогнозованості, стабільності й ефективності інвестиційної діяльності підприємства, підвищення рівня інвестиційної віддачі та привабливості для внутрішніх і зовнішніх інвесторів;

– ефективність оцінки та управління систематичними та несистематичними ризиками реальних і фінансових інвестицій;

– ефективність управління портфелями реальних і фінансових (фондових) інвестиційних проєктів.

Для інвесторів, які планують прийняти управлінське рішення про інвестування коштів у реальні (капітальні), фінансові, інноваційні, інтелектуальні об'єкти та проєкти (соціальні, екологічні, інфраструктурні, інформаційні, маркетингові тощо), важливими є відповіді на ключові питання, від яких залежить доцільність, оптимальність, стабільність, ефективність, тобто привабливість запланованих інвестицій [20]:

1) оцінений рівень інвестиційної віддачі (доходу, прибутку) та інтенсивності відтворення (окупності) у часі інвестованого в бізнес-проєкт капіталу;

2) фінансова структура та ринкова ціна інвестованого капіталу, прогноз внутрішньої норми рентабельності інвестиційного проєкту;

3) прогнозовані строки реалізації інвестиційних проєктів (з урахуванням передінвестиційної, інвестиційної, та експлуатаційної фаз) до досягнення точки беззбитковості проєкту, після чого інвестиційний проєкт стає рентабельним та привабливим;

4) прогнозована тривалість (у роках) функціонування введеного в експлуатацію інвестиційного проєкту;

5) рівень отриманої соціально-економічної інвестиційної віддачі на різних стадіях життєвого циклу підприємства торгівлі;

б) імовірність і ступінь впливу інвестиційних ризиків на етапах розробки, реалізації та експлуатації інвестиційного проєкту.

Для відповіді на поставлені питання необхідно розробити зручний методичний інструментарій, який допоможе об'єктивно оцінити поточну та стратегічну ефективність певного інвестиційного проєкту та інвестиційної діяльності за релевантний період, спрогнозувати інвестиційний потенціал підприємства торгівлі за основними формами та видами інвестування, що загалом вплине на рівень його інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку в довгостроковій перспективі.

Розглянемо базові принципи та методичні підходи до оцінювання доцільності та рівня ефективності реальних і фінансових інвестиційних проєктів [23-33]:

- співставлення вартості та термінів інвестиційних вкладень з обсягами та строками відтворення інвестованих коштів;
- швидкість окупності вкладеного капіталу через грошові потоки, що їх генерують інвестиції;
- оцінка поверненого інвестованого капіталу на основі показника чистого грошового потоку (суми чистого прибутку та амортизаційних відрахувань) під час експлуатації інвестиційного проєкту;
- визначення обсягу інвестиційних витрат, який має охоплювати всю сукупність ресурсів, що використовуються та пов'язані з реалізацією інвестиційного проєкту;
- суми інвестиційних витрат і чистого грошового потоку мають бути зведені до чистої теперішньої вартості проєкту;
- розмір дисконтної ставки під час оцінювання зведеної вартості інвестицій має враховувати прогнозовані показники рентабельності, термінів окупності, рівня ризику, фінансової стійкості, ліквідності та інші індивідуальні характеристики реальних і фінансових інвестиційних проєктів.

На основі названих вище ключових детермінантів впливу на рівень інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку підприємств

торгівлі, з урахуванням базових показників оцінювання ефективності реальних і фінансових інвестиційних проєктів, з метою проведення експрес-оцінювання інвестиційної привабливості конкретного підприємства торгівлі, нами запропоновано матрицю, яка базується на порівнянні та оцінюванні відхилень фактичних значень показників від оптимальних за групами цільових критеріїв: рентабельності, окупності, фінансової стабільності та ризику інвестицій, що дозволяє потенційному інвестору оперативного оцінювати рівень інвестиційно-інноваційної привабливості конкретного підприємства в частині запланованих реальних або фінансових інвестицій (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Матриця цільових критеріїв і показників експрес-оцінювання
інвестиційної привабливості торговельних підприємств**

Рівень інвестиційної привабливості підприємства	Цільові критерії та показники експрес-оцінювання інвестиційної привабливості підприємства торгівлі			
	Внутрішня норма рентабельності капіталу (IRR)	Термін окупності (оберненості капіталу) (RT)	Коефіцієнт фінансової стабільності (K_{FS})	Коефіцієнт фінансового ризику (K_{FR})
I. Високий	$IRR_i > WACC$	$T_i \leq T$	$K_{FSi} \geq K_{FS}$	$K_{FRi} \leq K_{FR}$
II. Середній	$IRR_i > WACC$	$T_i \leq T$	$K_{FSi} < K_{FS}$	$K_{FRi} > K_{FR}$
III. Низький	$IRR_i < WACC$	$T_i > T$	$K_{FSi} < K_{FS}$	$K_{FRi} > K_{FR}$

Наведена матриця не охоплює всього комплексу показників, які використовуються під час фундаментального аналізу інвестиційної привабливості реальних і фінансових проєктів. Її завданням є оперативна оцінка ефективності, доцільності та оптимальності запланованих інвестором вкладень у визначений об'єкт або проєкт.

На основі результатів експрес-оцінювання ефективності інвестиційної діяльності підприємств торгівлі вибіркової сукупності в розрізі реальних (капітальних) та фінансових інвестицій нами надано комплексну оцінку

інвестиційної привабливості кожного підприємства торгівлі за сукупністю ключових критеріїв: рентабельності, окупності, фінансової стабільності та ризику інвестицій, що дозволяє потенційному інвестору визначити переваги (+) і недоліки (–) майбутніх інвестицій та оцінити загальний рівень інвестиційної привабливості та потенціал інноваційного розвитку конкретного торговельного підприємства (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Оцінка рівня інвестиційної привабливості підприємств торгівлі

м. Харкова вибіркової сукупності

№ п-ва	Реальні (капітальні) інвестиції				Фінансові інвестиції				Оцінка рівня інвестиційної привабливості
	IRR	RT	FS	FR	IRR	RT	FS	FR	
I. Підприємства торгівлі непродовольчими товарами									
1	–	–	+	+	–	–	+	+	Середній
2	–	–	–	–	–	–	–	–	Низький
3	+	–	+	+	+	+	+	+	Високий
4	–	+	–	–	+	+	–	–	Середній
5	–	+	–	+	–	+	–	+	Середній
6	+	+	+	+	+	+	+	+	Високий
7	+	–	+	+	+	–	+	+	Високий
8	–	+	+	+	–	+	+	+	Високий
9	+	+	+	+	–	+	+	+	Високий
10	–	+	–	–	–	+	–	–	Низький
11	–	+	+	+	+	+	+	+	Високий
12	+	+	–	–	+	+	–	–	Середній
II. Підприємства торгівлі продовольчими товарами									
1	–	+	–	–	+	+	–	–	Середній
2	–	–	+	+	–	+	+	+	Середній
3	+	–	+	+	+	–	+	+	Високий
4	–	+	–	–	+	+	–	–	Середній
5	–	–	+	+	–	–	+	+	Середній
6	–	+	–	–	–	+	–	–	Низький
7	–	+	+	+	–	+	+	+	Високий
8	+	+	–	–	–	–	–	–	Низький
9	–	+	–	–	–	+	–	–	Низький
10	–	–	–	–	–	–	–	–	Низький
11	+	+	+	+	+	+	+	+	Високий
12	–	+	–	–	+	–	–	–	Низький

Користуючись показниками табл. 3.3, кожне торговельне підприємство вибіркової сукупності може побачити свої «вузькі місця» в здійсненні інвестиційної діяльності в розрізі реального та фінансового інвестування, які впливають на зниження або зростання її ефективності та зрештою визначають рівень інвестиційної привабливості, а також на цій інформаційній основі розробити обґрунтовані тактичні та стратегічні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення зростання інвестиційного потенціалу в системі інноваційного розвитку торговельних підприємств.

За допомогою системи ключових показників експрес-оцінювання інвестиційної привабливості підприємств торгівлі за групами цільових критеріїв (рентабельності, окупності, стабільності та ризику інвестицій) є можливість ранжувати підприємства торгівлі за ступенем їх інвестиційної ефективності, надійності та привабливості для внутрішніх і зовнішніх інвесторів. Надана комплексна оцінка інвестиційно-інноваційної привабливості підприємств торгівлі вибіркової сукупності м. Харкова є важливим джерелом інформації для подальшої розробки та прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств торговельної галузі в регіоні та країні.

У сучасних умовах високої конкуренції на фінансово-інвестиційному ринку та складної соціально-економічної ситуації в країні у потенційних інвесторів виникає необхідність оперативно оцінити інвестиційну привабливість певного підприємства торгівлі як потенційного об'єкта майбутніх капітальних або фінансових вкладень на основі аналізу ефективності здійснення інвестиційної діяльності за минулий період. Запропонований методичний інструментарій допоможе оцінити поточну ефективність окремого інвестиційного проєкту та інвестиційної діяльності конкретного підприємства торгівлі за релевантний період, спрогнозувати його інвестиційний потенціал за основними формами та видами інвестування, що в комплексі впливає на рівень його інвестиційної привабливості.

Власники, менеджери та зовнішні інвестори мають застосовувати

комплексний підхід до оцінювання інвестиційної діяльності підприємств торгівлі, який ураховує розгалужену систему показників бізнес-планів інвестиційних проєктів на різних стадіях їх реалізації: прогноз чистого грошового потоку, зведеного до сучасної вартості; заплановані та фактичні індекси дохідності та рентабельності; внутрішню норму рентабельності порівняно зі середньозваженою ціною інвестованого капіталу; фактичні та оптимальні періоди окупності й експлуатації інвестиційних проєктів; показники оцінювання впливу сукупного ризику (систематичного та несистематичного) на реалізацію та експлуатацію інвестиційних проєктів, ризик фінансової структури інвестованого капіталу, що розраховуються за допомогою статистичних та експертних методів [12].

На основі проведеного аналізу сформулюємо ключові вимоги, які треба враховувати в процесі розробки та реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії вітчизняних підприємств торгівлі:

- удосконалення інвестиційного та іншого економічного законодавства та його адаптація до європейських стандартів;
- стимулювання з боку держави інвестиційної діяльності підприємств завдяки комплексному забезпеченню й гарантуванню сприятливих умов інвестування;
- створення нових робочих місць шляхом залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в науково-технічну, інноваційну, соціальну, екологічну, інфраструктурну, інформаційну складові діяльності підприємств;
- формування поточної та довгострокової політики інноваційного розвитку з урахуванням інвестиційної кон'юнктури та впливу соціально-економічних чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ;
- пошук та залучення позиково-інвестиційних ресурсів на фінансових ринках з урахуванням їх мінімальної вартості та невисокого рівня ризику;
- досягнення пропорційності у вертикальній та горизонтальній структурі активів і капіталу, власних і позикових джерел інвестування;
- прискорене зростання частки власних коштів у структурі інвестиційних джерел та підвищення ефективності вкладень у реальні та фінансові інвестиції;

- підвищення рентабельності використання власних та позикових інвестиційних ресурсів з дотриманням загальносистемних та специфічних принципів і підходів до управління інвестиційною діяльністю;

- розробка стартапів інвестиційних проектів для визначення бізнес-моделей, що дозволять швидко вийти на ринок та масштабувати новостворені продукти або послуги.

Таким чином, у сучасних нестабільних ринкових умовах, які характеризуються високою конкуренцією на ресурсному, фінансово-інвестиційному та споживчому ринках, а також складною соціально-економічною ситуацією в країні, у потенційних інвесторів виникає необхідність в обґрунтованій оцінці інвестиційної привабливості певних підприємств торгівлі як потенційних об'єктів майбутніх капітальних або фінансових вкладень.

Проблема підвищення ефективності кредитного та фондового ринків як джерел залучення внутрішніх інвестицій в економіку, зокрема, в торговельну сферу, є однією з ключових питань сьогодення.

Призначення інститутів фінансового ринку та його окремих секторів (кредитного та фондового ринків) для торговельних підприємств полягає у забезпеченні належних умов для можливості ефективного та швидкого залучення додаткових кредитно-інвестиційних ресурсів у разі потреби, або продажу тимчасово вільних коштів з метою отримання додаткового доходу, коли власні нагромадження через фінансових посередників перетворюються на реальні або фінансові інвестиції для розвитку національної економіки.

Форми і методи мобілізації та використання ресурсів на фінансовому ринку дуже різноманітні, проте важливим його завданням є повне, своєчасне і з найменшими затратами задоволення фінансово-господарських потреб торговельного підприємства, яке може бути ефективним кредитором та позичальником, емітентом та інвестором.

Забезпечення стабільності функціонування та подальшого розвитку торговельних підприємств України, підвищення їх конкурентоспроможності, зміцнення позиції на внутрішньому та зовнішніх споживчих ринках та ринках

капіталів, значною мірою визначаються ефективністю та результативністю інвестиційної діяльності, яка впливає на рівень інвестиційної привабливості та потенціал стратегічного інноваційного розвитку підприємств торгівлі.

3.3 Особливості формування стратегії інноваційного розвитку

Багатоаспектність поняття інновація, що вміщує в собі передусім генерацію ідей, знань, рішень і науково-практичних ресурсів відповідно потребує комплексу правил, які є обмежуючим регулятором діяльності індивідів, стимулюючи досягнення вищого рівня їх взаємодії в економічних, соціальних та екологічних системах, узгоджуючи базові положення формальних і неформальних інститутів. Інновація стимулюється вимогами різних інститутів, які виступають замовниками науково-інтелектуальних ресурсів, інноваційних технологій, ідей, знаннєвого розвитку економічних систем тощо.

Активізація змін діяльності має забезпечуватись їх синхронізацією з інтенсивністю розвитку зовнішнього середовища, як об'єктивної реакції на розробку нововведень, продуктів та інноваційних рішень. У зв'язку з ускладненням економічних відносин, пов'язаних із глобалізацією інформаційного суспільства, підприємства зацікавлені в розвитку інформаційно-аналітичних систем управління нової генерації із забезпеченням композиційної архітектоніки, фокусуючись на програмних, комунікаційних та інтелектуальних складниках процесів обробки, передачі та зберігання даних. Сьогодні довгостроковий конкурентний успіх компанії залежить від її вміння створювати інноваційну модель управління підприємством.

Ключову роль в стимулюванні розвитку і конкурентоспроможності в бізнесі займають інновації, передусім, в інформаційно-аналітичних процесах. Раніше для отримання результату було достатньо імплементації підтримуючих технологічних рішень, проте сьогодні необхідно значно більше – необхідно управляти можливостями та потенціалом через впровадження радикальних

рішень. Емпіричні дослідження об'єктивно свідчать про те, що в радикальних інноваціях закладений куди більший потенціал успіху для бізнесу, ніж в підтримуючих удосконаленнях процесів та продуктів [177].

У своєму розвитку підприємства орієнтуються на різні інновації, проте не враховують, що не можна визначати пріоритет в рішеннях – це має бути комплексний процес змін. Інноваційний розвиток – це взаємопов'язаний процес перетворень в усіх структурних елементах підприємства, в його економічних, інформаційних зв'язках, організації, культурі та технологіях. Можливості реалізації інновацій визначаються групою ключових чинників (рис. 3.9) [164, С. 74].

Рис. 3.9 Чинники забезпечення реалізації радикальних інновацій

Цінності – це чинник, який визначає можливості для змін та розвитку. Передусім, це стандарти, відповідно до яких визначаються перспективи та генеруються ідеї. Також, це пріоритети, яким слідує підприємство відповідно до обраного напрямку розвитку.

Зростання бізнесу означає ускладнення структури його організації, а отже, завданням є приймання відповідальних рішень на всіх рівнях систем управління відповідно до стратегії розвитку та бізнес-моделі. Цінності підприємства мають бути цінностями кожного працівника, що передбачає орієнтацію на єдину мету та узгодженими правилами та при рівній відповідальності за прийняті рішення.

Для забезпечення цінностей необхідні ресурси, яким властивий матеріальний і нематеріальний характер. Ресурси є найбільш гнучким чинником інновацій і можуть комбінуватись відповідно до різних моделей розвитку із постійною актуалізацією.

Доступ до великих обсягів інформаційних ресурсів збільшує шанси управлінського персоналу своєчасно реагувати на будь-які зміни. Саме на інформаційні ресурси зважає система управління при оцінці перспектив і обмежень розвитку. Оцінка ресурсів обов'язково має супроводжуватись організацією відповідних процедур, що передбачає побудову індивідуальної моделі розвитку з перетворенням вихідних ресурсів у конкурентну перевагу.

Процедура – це не лише дія, а методи, процеси та способи перетворення ресурсів, моніторингу ринку, планування бюджету, підвищення професійних компетентностей працівників тощо. Для забезпечення інноваційного розвитку управлінський персонал приймає рішення щодо перетворення ресурсів, технологій, продуктів, торгової марки, організаційної культури, інформації в нову вартість. Саме перетворенню інформації приділяється більше уваги в організації процедур, оскільки на управлінських відомостях ґрунтується стратегія розвитку.

Розвиток підприємства має починатись з оптимізації моделі його організації, яка складається з певних елементів, а саме організаційного коду, що є унікальним для кожного суб'єкта господарювання. Інноваційні перетворення є ефективними за умови, якщо розвиток властивий як кожному елементу організаційної моделі, так і їх сукупності загалом. Розвиток кожного елементу включає також попередній результат змін відповідного елемента та всієї моделі, оскільки визначається як рекомендації до змін і перетворень (табл. 3.4).

Організаційний код інноваційних змін в діяльності підприємства

Елемент коду	Характеристика
Сукупний розвиток	Підприємство має постійно адаптуватись до змін і розвиватись. Важливо, щоб розвиток відбувався у кожній підсистемі із оновленням професійних компетенцій
Персоніфікований розвиток	Розвиток організаційного коду передусім забезпечують працівники підприємства. Тому необхідно забезпечити навчання та професійний розвиток як стимул для впровадження інновацій на мікрорівні
Комплексна система мотивації	Організаційні зміни пов'язані з мотивацією працівників, що включає не стільки матеріальне стимулювання, скільки зацікавленість в розвитку діяльності підприємства
Партнерство	Інноваційне поєднання ресурсів, цінностей, процедур, професійних компетенцій. Це складні структури інноваційного забезпечення змін, що реалізується здебільшого шляхом актуалізації знань, вмінь, навиків
Імплементация інноваційних технологій	Фундаментом зміни організаційного коду підприємства є саме інноваційні технології, які стосуються не лише інформаційних процесів, а впроваджуються в усі процеси діяльності підприємства та управлінські системи. Саме інноваційні технології визначають рівень конкурентної стійкості підприємства, оскільки дозволяють своєчасно адаптуватись до вимог зовнішнього середовища
Трансформація архітектури діяльності	Реінжиніринг інформаційних, управлінських та бізнес процесів підприємства. Це комплексна робота з оновлення архітектури організаційного коду підприємства з урахуванням нових зв'язків між рівнями управління
Передбачення реальних потреб змін	Концентрація уваги на інноваціях, властивих розвитку суспільства та економіки. Своєчасне реагування на нові чинники соціально-економічного перетворення з адаптацією діяльності до них
Розвиток інформаційної інфраструктури	Інформаційна інфраструктура забезпечує існування та розвиток організаційного коду, тому саме трансформація інформаційних процесів є необхідним заходом для підвищення ефективності діяльності підприємства
Оновлення бізнес-моделі	У сучасній економіці для розвитку бізнесу недостатньо обмежуватись формуванням інноваційних продуктів, а необхідно генерувати нові правила діяльності, які реалізуються в інноваційній бізнес-моделі
Визначення критеріїв розвитку	Оцінка результатів діяльності передбачає наявність критеріїв, відповідно до яких визначається перспективність або обмеженість розвитку підприємства. Розробка критеріїв дозволяє сформулювати індивідуальну формулу розвитку
Визначення напрямку розвитку	Визначення сенсу, потреб та перспектив існування підприємства як конкурентоздатної економічної одиниці. Формування мети має бути процесом поєднання стимулів, ресурсів, процедур і напрямів змін
Підтримка змін	Розвиток досягається шляхом прийняття змін як необхідного кроку, що передбачає переосмислення діяльності підприємства щодо перспектив і обмежень її модернізації в умовах сучасної економіки

Управління змінами передбачає перепроєктування організації діяльності підприємства, що здійснюється шляхом побудови комплексних систем з інтеграцією ключових елементів організаційного коду (див. табл. 3.4). Подібній системі властивий унікальний характер, оскільки виключно підприємство приймає рішення щодо організаційної основи бізнесу із моделюванням системи управління (рис. 3.10).

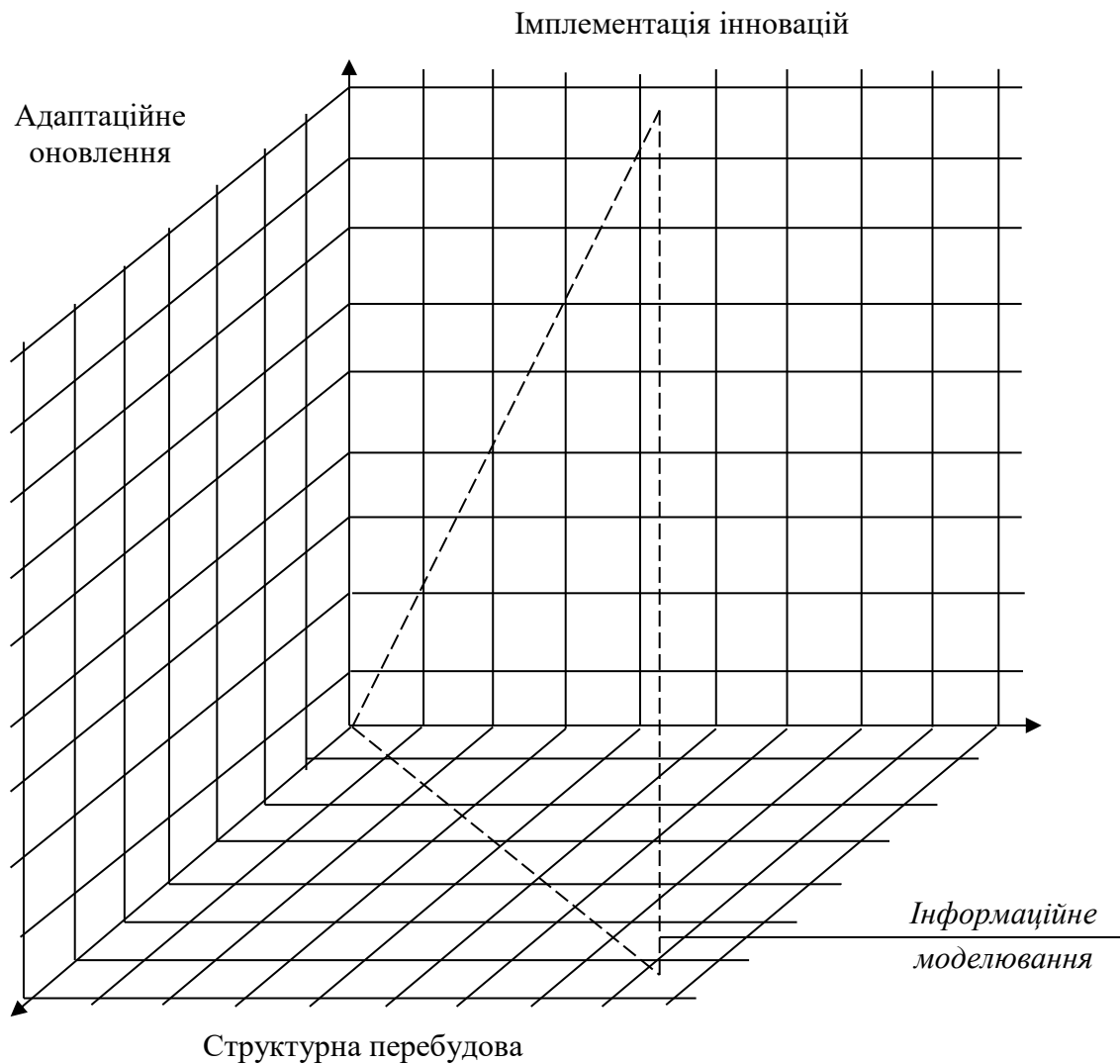

Рис. 3.10 Модель конструкції елементів організаційного коду інноваційного розвитку підприємства

Основою конструювання інформаційних, організаційних, управлінських та бізнес-процесів підприємства є реструктуризація як процедура підвищення

ефективності діяльності з підвищенням рівня конкурентної стійкості суб'єкта господарювання. Структурна перебудова є складним механізмом змін, чому властиві риси радикальних інноваційних рішень, в яких реалізуються перетворення у цінностях підприємства, інтеграція інформаційної та технологічної інфраструктури з перепроєктуванням бізнес процесів.

Інноваційний розвиток досягається не лише реструктуризацією процесів, а передбачає налагодження нового рівня взаємодії із зовнішнім економічним середовищем, оскільки зміни передусім властиві макрорівню, на що має реагувати мікрорівень. Адаптаційне оновлення – це невід'ємний процес змін як реакція на сигнали економіки, що налаштовує бізнес на визначення нових пріоритетів розвитку із відповідними трансформаціями в організаційному коді СПД.

Імплементация інновацій здійснюється передусім шляхом навчання, оскільки більшість змін передбачають наявність певних професійних компетенцій. Управлінському персоналу необхідно не лише визначити новий напрям розвитку, обрати методи та інструменти його досягнення, а також сформувати систему стимулів. Імплементация інновацій є складним процесом, проте з великим потенціалом, який полягає в сталості розвитку.

Інформаційне моделювання можна назвати похідним елементом інтеграції реструктуризації, адаптаційного оновлення та імплементації інновацій, оскільки саме на підставі формування інформаційних моделей досягається зміна традиційних методів, принципів і процедур із трансформацією застарілої бізнес моделі. Саме інформаційне моделювання дозволяє побачити перспективи та реально оцінити ресурси, ризики, можливості та обмеження. На підставі інформаційного моделювання мобілізуються ресурси, формується система цілей та генеруються конструкції управлінських рішень.

Загалом, узгоджена структурна перебудова організаційного коду інноваційного розвитку підприємства реалізується на підставі комплексних змін з їх управлінням відповідно до інноваційних рішень. Невід'ємним інструментом управління змінами є конструювання моделей організації, найбільш ефективною з яких є модель 7S, яка дозволяє діагностувати організаційну систему підприємства,

планувати зміни в його процесах, сприяти підвищенню рівня професійних компетенцій. Модель 7S складається з семи незалежних змінних: structure – спосіб розділення праці і рівнів управління; strategy – способи підтримки конкурентної переваги; systems – процедури, щодня виконуються співробітниками; shared values – усталені цінності, що розділяються співробітниками і є основою корпоративної культури; skills – компетенції організації, фактичні здібності співробітників; style – розроблений керівництвом стиль управління; staff – працівники організації [190]. Головна ідея конструювання моделі 7S полягає в тому, що ефективні рішення залежать від людського чинника, а саме від здатності фахівців реалізувати професійні компетенції відповідно до цінностей діяльності підприємства, його стратегії та напряму розвитку. Людський чинник є пріоритетним також у дослідженнях управління інноваціями, в якому йдеться про те, якою має бути ефективна організація, здатна зберігати конкурентну стійкість в динамічно мінливих умовах [158].

Головною ідеєю конструювання моделі управління інноваціями є триєдність ключових завдань розвитку: розуміння реальної ситуації, формування очікувань, вироблення необхідних заходів. Схематично управління інноваціями можна описати через три блоки процесів, які властиві різним рівням впливу (рис. 3.11).

Управління інноваціями відповідно до ієрархічної моделі (див. рис. 1.4) дозволяє виконати два ключових завдання розвитку – не лише прийняти рішення, а також забезпечити його ефективну імплементацію. У моделі враховано наявність протиріч в інтересах розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища, внаслідок чого необхідно забезпечити партнерство та планувати розвиток з урахуванням інтересів не лише бізнесу, а також економіки та суспільства. Акцент цільових інновацій поставлено на перехід від реального стану справ до реальних дій, що забезпечує трансформацію очікувань у результат. Такий перехід є можливим, якщо є відповідний інформаційний супровід інновацій, що передбачає безперервність модернізації інформаційно-аналітичної системи підприємства на базі нових рішень і технологій.

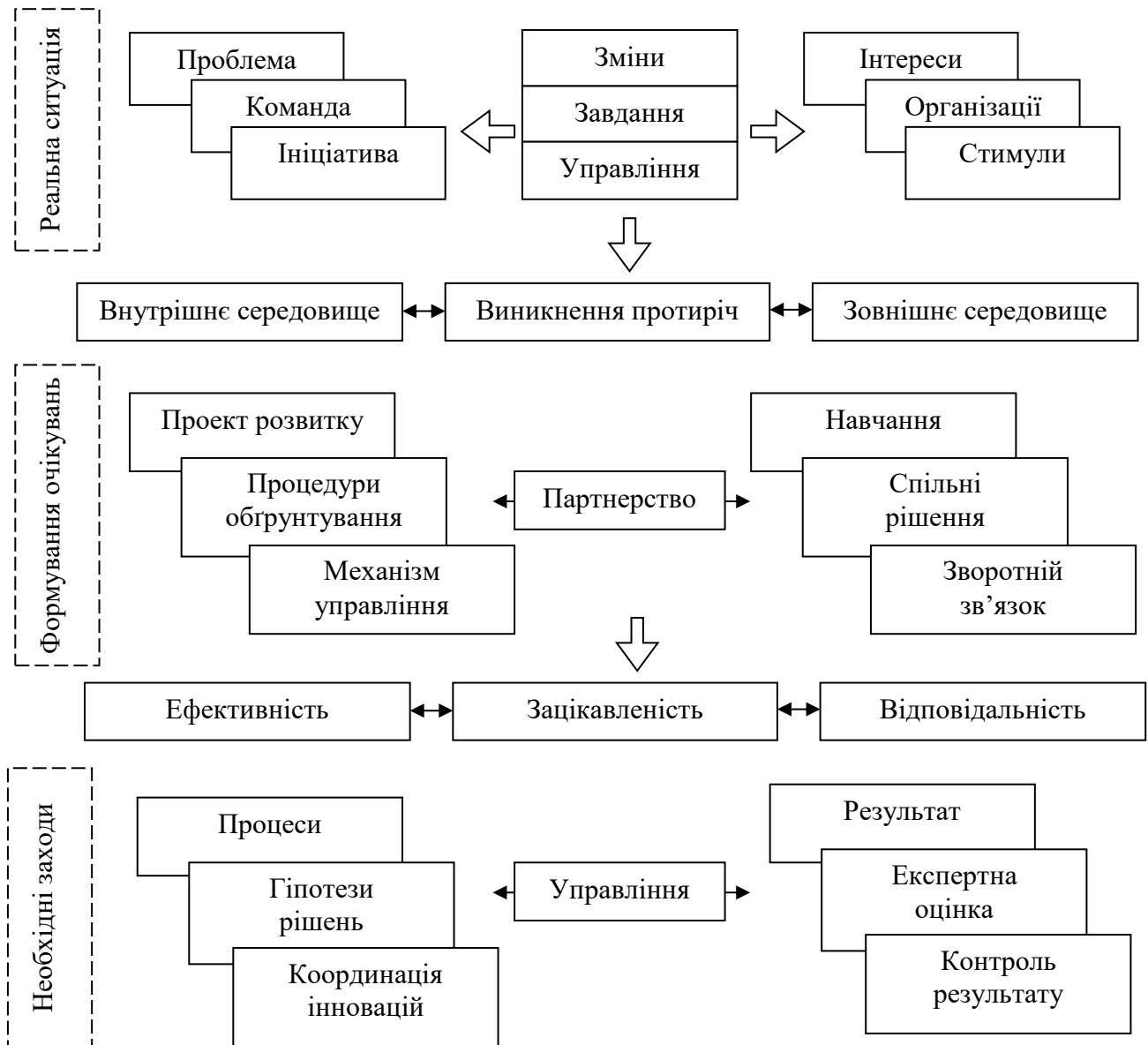

Рис. 3.11 Ієрархічна модель управління інноваціями

Орієнтир інноваційного розвитку бізнесу є підґрунтям для трансформації функціонального менеджменту із визначенням пріоритету довгострокового планування, що забезпечується комплексом відповідної інформації. Сьогодні суттєво змінився підхід до інформаційного управління, який розглядається не як елемент стратегічного планування, а як окрема концепція управлінської діяльності підприємства. Традиційно, підприємницькі структури використовують стратегічну піраміду розвитку бізнесу із імплементацією комплексу організаційних та технологічних інновацій (рис. 3.12).

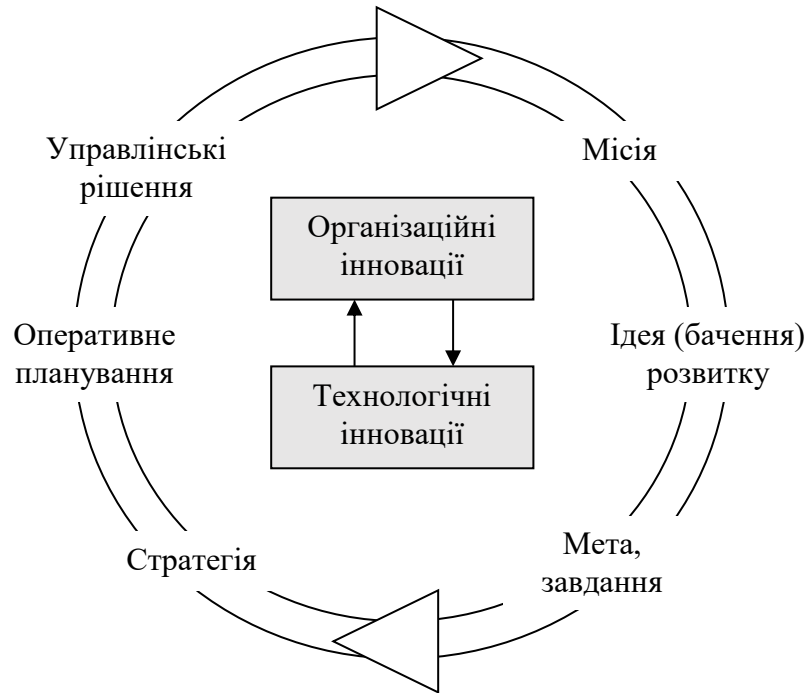

Рис. 3.12 Традиційний цикл інноваційного розвитку бізнесу

В умовах динамічних змін в економіці та суспільстві традиційний підхід до формування стратегії інновації є неефективним, оскільки більшість чинників, перспектив, ризиків і умов розвитку є непередбачуваними для визначення стратегії. Традиційний підхід розвитку (див. рис. 1.5) є більш прийнятним для бізнесу, який розвивається у стабільних та передбачуваних економічних умовах, тобто в неіснуючому сьогодні середовищі.

Інноваційна модель розвитку має бути сформована з урахуванням базових чинників інноваційних перетворень: стратегічні наміри, виклики управління, баланс можливостей та обмежень. Характерною ознакою такої моделі є кардинальна зміна суті стратегії – не усунення помилок внаслідок оцінки минулих подій, а перспективність змін і нововведень.

Стратегічні наміри властиві кожному бізнесу, проте зі рідким виключенням управлінський персонал правильно оцінює цей фактор інноваційного розвитку. Стратегічні наміри формуються як бачення та стимул розвитку, а отже, передбачають реалізацію конкретних дій, які змінюються відповідно до вимог реального часу. Стратегічні наміри є відправною точкою

трансформацій, що передбачає формування специфічної конфігурації загальних змін із багатоваріантним комбінуванням гіпотез розвитку.

Не менш важливим фактором змін є виклики управління або мета та завдання, які формуються для реалізації ідеї перспективного розвитку бізнесу. Управлінський персонал обов'язково має оцінювати можливості перед формуванням викликів, оскільки це дозволяє розробити реальний план дій без конфлікту інтересів та управлінської асиметрії.

Таким чином, якщо в традиційному підході наміри, виклики та перспективи формуються у вигляді моделі, то в інноваційній моделі ці чинники комбінуються в одній площині без визначення пріоритету одного чи іншого фактора. У такій моделі реалізується стратегічний процес з інтеграцією стратегічного мислення, комплексної системи прийняття рішень та механізму реакції на зміни. Це дозволяє налагодити ефективну взаємодію між ключовими суб'єктами управління та сприяє підвищенню якісних параметрів управлінських рішень. Узгоджене управління дозволяє сформувати ініціативну модель змін (рис. 3.13), ефективну для підприємств з адаптивним типом розробки стратегії, оскільки забезпечує гнучкість та швидкість реакції на зовнішні трансформації.

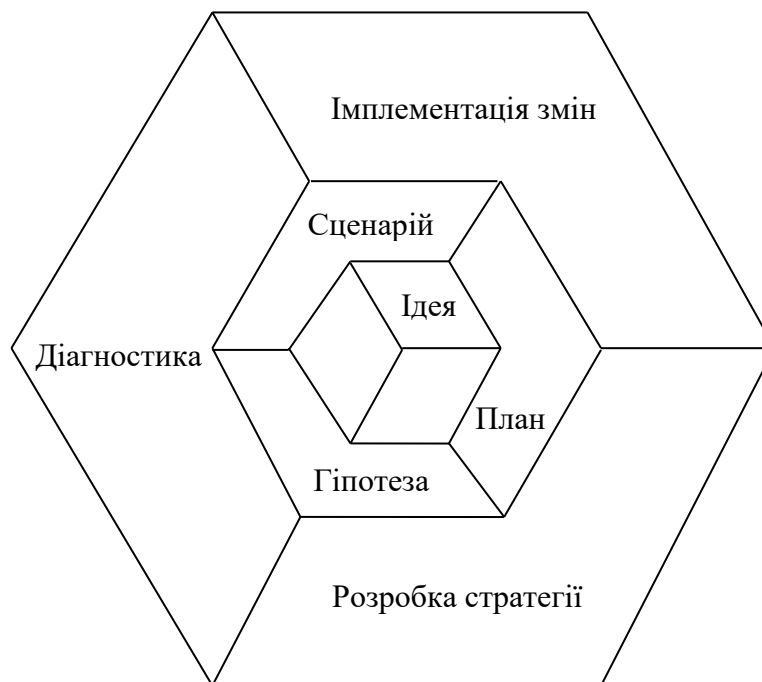

Рис. 3.13 Ініціативна модель змін адаптивних підприємств

Ініціативну модель змін підприємства використовують для оцінки перспективності можливих стратегій, що дозволяє не витратити час на формування плану дій, який не буде реалізований внаслідок його неефективності в майбутньому. Така модель є більш надійною для адаптивних підприємств, оскільки дозволяє управлінському персоналу своєчасно реагувати на зовнішні фактори та здійснювати управлінські експерименти з мінімальним ризиком для розвитку. Кожен елемент моделі може використовуватись окремо як модуль управління (за необхідності) або як комплексна система. Діагностика дозволяє розробити план процесу змін, здійснити моніторинг стратегічних факторів, оцінити можливості та, як наслідок, мобілізувати зміни. На етапі розробки стратегії приймається рішення про доцільність трансформації організаційної бізнес моделі, розроблюється сценарій як детальний план дій та вносяться перші імітаційні зміни. Імплементация змін здійснюється одночасно з оцінкою стратегічних ініціатив та закладається в основу процесів діяльності підприємства. Саме імітаційність дозволяє за допомогою моделі передбачити розвиток подій, а отже, сформулювати стратегію як експеримент із наперед очікуваним результатом. Також щоб бути попереду інновацій, необхідно управляти факторами та обмеженнями на кожному етапі трансформацій (табл. 3.5).

Імплементация нововведень має бути елементом політики інноваційних перетворень відповідно до їх типу, обраного підприємством. Вибір типу інноваційної політики залежить від різних факторів, основними з яких є вплив ризиків, очікувані результати, рівень складності імплементации.

Кожна інноваційна політика має свої переваги та недоліки для бізнесу, тому підприємство при виборі керується загальними положеннями з адаптацією до організаційної моделі діяльності, стратегії та інструментів розвитку (рис. 3.14).

Градаційна інновація застосовується компаніями, які планують за рахунок поверхневих змін зберегти конкурентні позиції. Градаційна інновація не може однозначно визначатись неефективною, оскільки дозволяє успішним компаніям регулювати діяльність шляхом необхідних коректив і запобіжних заходів. Політика розвитку може бути сконструйована з оперативних планів змін, для яких непотрібні радикальні поліпшення.

Етапи процесу інновацій адаптивних підприємств

Етап	Опис етапу
1	2
Розуміння необхідності інновацій	Процес інновацій потребує їх розуміння та прийняття як дієвого інструменту розвитку. Інновації мають ініційовані з обґрунтуванням їх перспективності, що передбачає попереднє вивчення зовнішнього середовища з моніторингом стану розвитку ключових конкурентів та виявлення «слабких місць» у власній діяльності. Це роз'яснення безперспективності спроби зберігати конкурентну стійкість шляхом застосування раніше ефективної стратегії. Ініціація інновацій пояснюється реальною оцінкою ризиків, які властиві бізнесу за умови відмови від трансформацій і модернізації діяльності
Формування робочої групи інноваторів	Підбір персоналу, відповідального за реформування діяльності. Це оцінка їхніх професійних компетенцій та здатності працювати разом при розробці та реалізації стратегії змін. Це найбільш відповідальний етап, оскільки зміни можуть бути ефективними при їх професійному управлінні із уникненням конфлікту інтересів
Визначення перспектив розвитку та розробка стратегії	Ключове місце у визначенні перспектив займає стратегія перетворень, яка має бути простою, зрозумілою, гнучкою та відповідати концепції діяльності підприємства. Саме на цьому етапі детально розглядається облікова звітність та визначається обсяг інформації, необхідної для формування стратегії розвитку
Визначення засобів для сприяння інноваціям	Розробка еталонної моделі імплементації інновацій з узгодженням її основних параметрів з відповідальними особами на підсистемах управління. Кожна ланка управління має свою специфіку, а отже, потребує індивідуального підходу, тому передбачено застосування різних інструментів відповідно до роз'яснень управлінського персоналу
Створення умов для інновацій	Необхідно виявити і усунути перепони інновацій та замінити застарілі системи та структури, які не відповідають новій політиці розвитку
Оперативність отримання результату	Пріоритет швидкого результату через імплементацію елементів загальної стратегії. Відразу змінити діяльність неможливо, тому управлінський персонал має визначити порядок трансформацій з прогнозуванням кумулятивного ефекту
Оцінка отриманих результатів та поглиблення інновацій	Оперативні зміни дозволяють своєчасно оцінити їх перспективність. Якщо результат відповідає очікуванням, доцільно переходити на етап укрупнення змін та поглиблення реформ за допомогою нових проектів і програм
Перетворення результатів інновацій на процес розвитку	Удосконалення діяльності з метою задоволення потреб розвитку, зростання продуктивності, поліпшення стилю керівництва і підвищення ефективності управління. Роз'яснення взаємозв'язку нового стилю роботи і організаційних успіхів. Розробка способів вдосконалення керівництва і його наступності

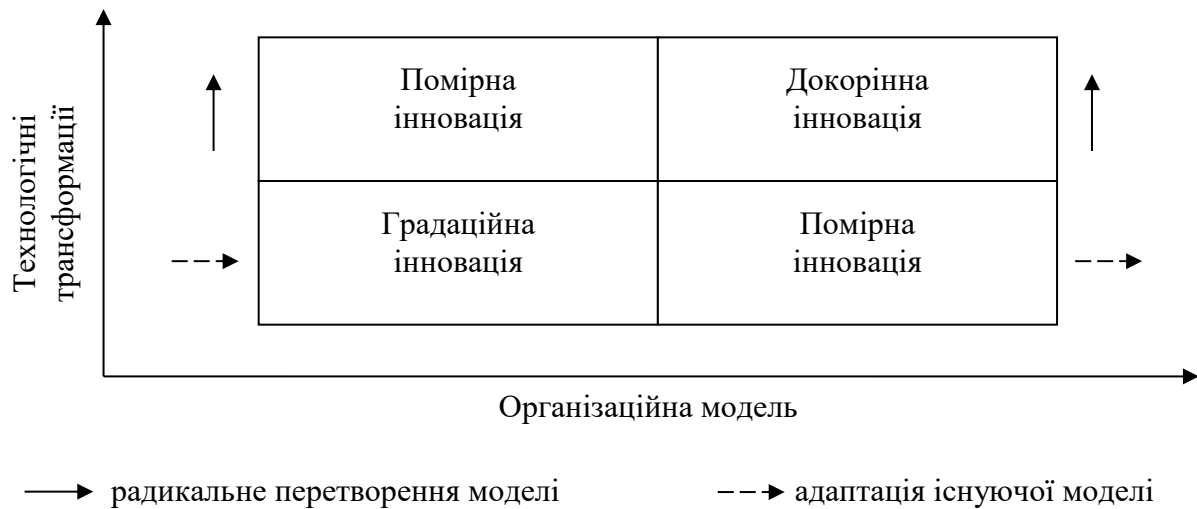

Рис. 3.14. Структурна модель інноваційних перетворень

Політика градієнтних інновацій дозволяє обдуманно управляти змінами та уникнути ситуацій невизначеності. Покрокові покращення сприяють більшій якості в опануванні нових технологій та забезпечують гармонійність в адаптації всього підприємства до змін без асиметрії в інформаційній системі та управлінні. Така політика може бути пілотним проектом трансформацій, оцінка результатів якого дозволяє приймати рішення про подальші покращення. Проте, градієнтна інновація має бути профілактичним засобом змін для підприємства, а не стратегією розвитку. Обов'язково необхідно визначити строк застосування такої політики з вибором наступного виду для переходу на вищій рівень змін.

Політика помірної інновації є більш інтенсивною та дозволяє реформувати організаційне середовище підприємства з істотною зміною бізнес-моделі, інформаційних та управлінських процесів. Відповідно до політики помірних інновацій зміни характерні для всіх площин бізнесу без виділення окремої ланки, що дозволяє поглибити перетворення та забезпечити взаємний вплив між підсистемами управління. Така політика стосується організаційної та технологічної архітектури компанії.

Помірна інновація в бізнес-моделі або в технологічній трансформації завжди потребує певних змін в іншому елементі – зміни в одному елементі набагато більше і більше важливі для успіху інновації, ніж зміни в іншому

елементі. Зокрема, перепроєктування бізнес-моделі сприяють змінам в технологічних процесах і навпаки. Таким чином, помірні інновації дозволяють уникнути асиметричності, оскільки охоплюють різні рівні та механізми діяльності підприємства із забезпеченням інноваційної динаміки та розкриття потенціалу розвитку без визначення пріоритетів та ігнорування непривабливих на перший погляд ділянок бізнесу.

Докорінна інновація передбачає радикальні зміни, які суттєво впливають на всі аспекти діяльності підприємства без виключення. Це фундаментальні трансформації, які позначаються не лише на мікрорівні, а впливають на макрорівень економічного розвитку. Докорінна інновація є можливою, якщо досягти балансу між спонукальними діями підприємства та обмеженнями в реалізації змін.

Підтримати докорінну інновацію можна шляхом: розширення співпраці з лідерами галузі щодо інноваційних перетворень; трансформації кадрового планування щодо формування професійних компетенцій, які здатні підтримати зміни, формувати нові ідеї та актуалізувати стратегію. Обмеження розробки та імплементації докорінних інновацій здійснюється шляхом: орієнтування на проекти, в яких головною метою є уникнення ризику; розробки ідей, які не узгоджені з усіма підсистемами управління, а отже, не прийнятні для впровадження; використання проектів, які реалізовані в діяльності конкурентів. Докорінна інновація має бути зваженим кроком з поступовою підготовкою підприємства до змін, що потребує відпрацьованої політики з трансформацією кадрового, технологічного, організаційного, інформаційного забезпечення.

Вибір та інтеграція пріоритетів для трансформації діяльності, а також встановлення балансу між трьома типами інноваційної політики – градаційної, помірної, докорінної інновації – є елементом стратегії розвитку, розробка якої пов'язана зі стимулюванням інновацій. Кожна політика інновацій може бути результативною або неефективною – це залежить від політики керівництва підприємства щодо готовності перебудови бізнесу відповідно до нової стратегії розвитку. Перш ніж розроблювати та реалізовувати на практиці підхід

результативних інновацій, необхідно прийняти інновацію як систематичний процес змін, що дають переваги без намагання повністю уникнути ризиків, а не як форму заради слідування тенденціям розвитку зовнішнього економічного середовища. Процес розробки політики інновацій має включати визначення можливостей і виділення найпріоритетніших з них із створенням нової концепції діяльності, яка узгоджена та зрозуміла всіма працівниками підприємства. Інновації не мають бути невизначеними та випадковими – це мають бути продумані дії як алгоритм змін (рис. 3.15).

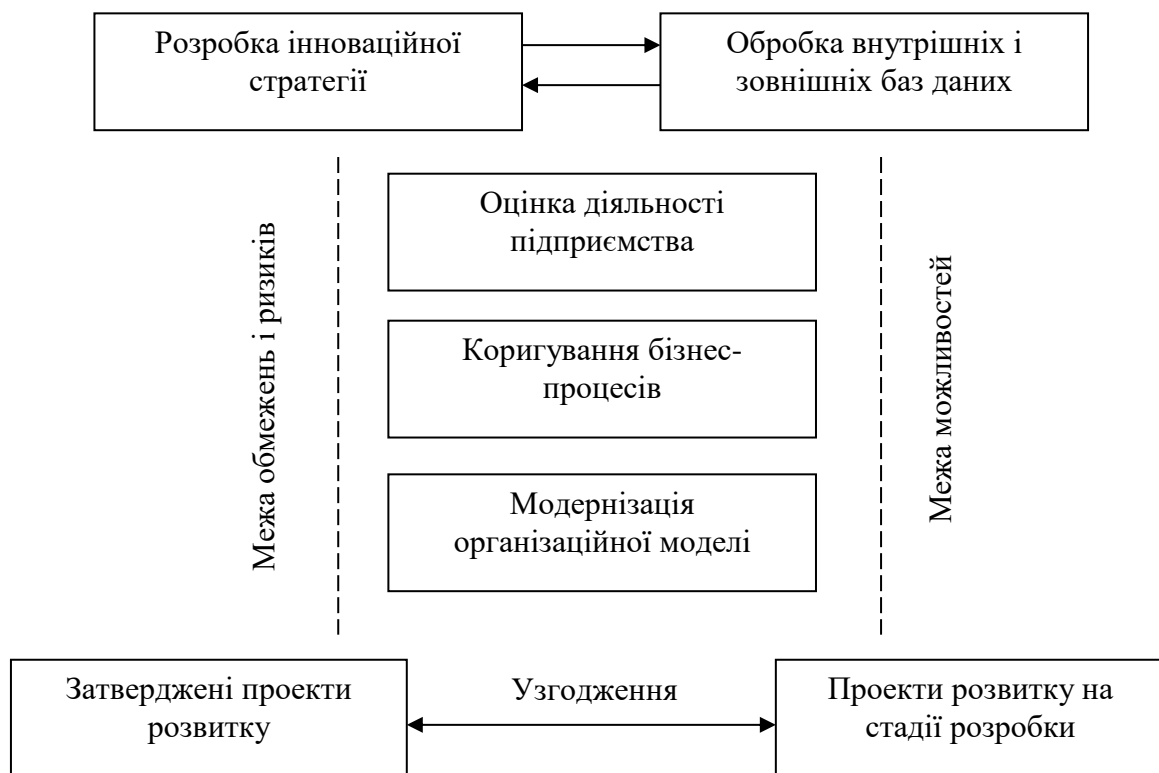

Рис. 3.15 Стратегія інноваційних змін, орієнтованих на сталий розвиток бізнесу

У забезпеченні стратегії інноваційних змін головне місце займають інформаційні системи та бази даних, оскільки саме інформація має ключове значення для реальної оцінки можливостей, обмежень і ризиків, визначення їхнього балансу в розробці проекту активізації діяльності підприємства.

До інформаційних систем висуваються підвищені вимоги, що передбачає опрацювання різнотипних динамічних даних з різним рівнем структуризації.

Системи великих даних є новим рішенням для організації суспільно-економічних відносин з розвитком професійних компетенцій як основи для оптимізації сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення управління. Великі дані як розширений аналітичний додаток глобального інформаційного середовища широко застосовується для обробки значних обсягів інформації.

Технологічна модифікація формування інформаційного забезпечення управління для кожного підприємства здійснюється індивідуально, враховуючи припустимі обсяги нової інформації з різних джерел, що не обмежується інформацією, отриманою під час звичайної діяльності. Наразі для управлінських систем обґрунтовано доцільність переважання в інформаційному середовищі нової інформації як форми відображення середовища підприємства, результатів його зв'язків із зовнішнім середовищем.

Великі дані відносяться до цінної дослідницької інформації, якій властива новизна, а її імплементація в інформаційно-аналітичний процес сприяє формулюванню правильних висновків для активізації діяльності підприємства та укріплення його конкурентних позицій. Великі дані є новим поколінням інформації в планетарному масштабі її обробки, передачі та зберігання.

Для сучасного етапу розвитку бізнесу запропоновано різні інноваційні проекти, що вивели на новий рівень якість інформації, її продуктивність та оперативність обробки, передачі та зберігання даних. Потреба оперативності формування, обслуговування та поширення релевантної інформації обумовлена швидкістю, що супроводжує бізнес, ринок, економіку, технології та суспільство. Все це суттєво відрізняється від традицій минулого, коли першість здобувала зваженість і поміркованість, а час не розглядався як економічний чинник розвитку.

Технологічне та комунікаційне забезпечення обслуговування інформації сприяє оперуванню користувачем «великими» даними. Дані є «великими» не лише з точки зору обсягу, а й зважаючи на їх різноманітність, швидкість передачі та складність. Перевага в зовнішньому економічному середовищі властива

компанії, яка раніше за інших матиме технології для збирання, обробки, аналізу та передачі «великих» даних.

Великі дані – це група методів і засіб для опрацювання даних з різною структуризацією, що застосовуються для підвищення обґрунтування управлінських рішень. Це дієва альтернатива традиційним системам управління базами даних із підвищенням ефективності та швидкості обробки даних.

Разом зі стрімким накопиченням інформації швидкими темпами розвиваються технології аналізу даних. Якщо кілька років тому сегментація клієнтів на групи здійснювалась за схожими уподобаннями, то сьогодні існує можливість будувати моделі для кожного клієнта в режимі реального часу та згідно з його інтересами вносити конкретні пропозиції [122]. Організація інформації із використанням систем великих обсягів даних здійснюється для підвищення її продуктивності, аналітичності та суттєвого скорочення часу без втрати якісних показників [16, С. 35].

В узагальненому вигляді технологія великих даних – це напрям аналітики, що передбачає збір, статистику, аналіз даних, отримання знань і прогнозування подій [26]. Ця концепція набула розвитку ще за часів безкомп'ютерної обробки даних, оскільки дозволяло розширити межі планування завдяки широкому зовнішньому інформаційному середовищу.

Застосування системи Big Data сприяє ефективному використанню великих обсягів даних для підвищення аналітичності інформації через її сегментацію, що стимулює розробку різних варіантів сценаріїв управлінських рішень та підвищує можливість розглянути й оцінити альтернативи розвитку діяльності підприємства. Гнучкість сценаріїв бізнес-процесів сприяють якості провадження діяльності, а отже, підвищенню ефективності управлінських рішень і розроблених проектів розвитку. За великими даними майбутнє, і сьогодні завдяки розвинутих інформаційно-комунікаційним технологіям не виникає проблем з їх пошуком, обробкою, передачею та зберіганням.

Концепція Big Data полягає не в обробці великого масиву інформації з різних баз даних, а в ґрунтовній аналітичній роботі з регульованими

інформаційними системами, які координуються на підставі попередньо розроблених механізмів обробки, передачі та зберігання даних. Ця концепція є неефективною при неорганізованій інформаційній базі, в якій не простежується інтеграція та досягнення балансу між інтелектуальними та технологічними рішеннями в обробці, передачі та зберіганні інформації. Еволюціонувати мають усталені внутрішні процеси, слабким місцем яких є повільність в реакції на нові рішення та зайва обережність у змінах підприємства зсередини. Концепція Big Data визначила новий напрям розвитку технологій аналітичних додатків, зокрема, двох традиційних класів корпоративних додатків – Business Intelligence (BI) і Enterprise Information Integration (EAI) великих даних; пов'язана із завантаженням і перетворенням даних з різних джерел, а отже, із засобами Extraction, Transformation, Loading (ETL), Data Cleansing або Master Data Management, узгоджуючи в системі інтеграційні компоненти.

Для того, щоб забезпечити ефективність формування інноваційного середовища управління підприємством, необхідно врахувати в організації управлінського процесу стратегію реалізації проекту інноваційної інформаційної системи.

Одночасна стратегія – паралельне функціонування системи підприємства та управлінської інформаційної системи з відповідним рішенням. Таку стратегію управлінський персонал обирає у випадку, якщо функціонує налагоджена, повністю інтегрована система, проте недостатньо розвинутим є комп'ютеризований механізм формування бази даних, необхідних для аналізу, планування, контролю і активізації діяльності підприємства. Паралельне застосування систем відбувається в короткий строк, після чого система повністю трансформується відповідно до програмного рішення управлінської системи класу ERP (англ. Enterprise Resource Planning – планування ресурсів підприємства).

Стратегія підміни – трансформаційна заміна функціонуючої системи підприємства новою управлінською інформаційною системою та її налагодження в процесі діяльності суб'єкта господарювання. Використання нового програмного рішення пов'язано з високим ризиком, оскільки налаштування системи до потреб

організації бази даних вимагає високого рівня професіоналізму та реорганізації у короткий строк бізнес-процесів підприємства.

Елементна стратегія – поетапне налагодження системи через часткове застосування управлінської інформаційної системи до окремих процесів з одночасним аналізом результативності формування інформаційної бази. Така стратегія може бути оцінена як найбільш безпечна, оскільки дозволяє знизити ризик неефективного обслуговування системи.

Вибір стратегії реалізації проекту управлінської інформаційної системи впливає на організацію інформаційного забезпечення управління підприємством, оскільки програмні алгоритми мають бути синхронізовані для сприяння ефективності процесів обробки, передачі та зберігання даних. Інформаційна система може бути розширена відомостями, які необхідні для обслуговування первинної інформації стосовно діяльності підприємства відповідно до його індивідуальних характеристик. Дані не обмежуються накопиченою інформацією з документів, реєстрів та форм звітності. Окрему частину становить комплекс неструктурованої інформації з прив'язкою до методів, принципів і процедур організації інформаційного управління. Це сприяє формуванню розвинутої бази даних як інформаційно-довідкової компоненти.

Рациональність інформаційного забезпечення при генерації нового знання має включати повноцінну групу релевантних даних, необхідних для розвитку професійного судження, на підставі якого приймаються рішення. Дефіцит одного з інформаційних ресурсів спричиняє відповідне зниження якості формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління – основи провадження діяльності підприємства. По-перше, необхідна інформація, яка стимулює особистісний розвиток, що включає не лише економічні відомості, але й всі інформаційні ресурси, які можуть бути корисними для пізнавальної діяльності та розвитку ірраціонального мислення. Для подальшого повноцінного розвитку знань необхідна інформація стосовно професійного судження індивіда, проте не вузькоспеціалізована, а така, що охоплює всю галузь знань. Значну частку інформації, яка цікавить фахівця, становить професійна інформація: інформація,

необхідна для виконання поставленого завдання, та інформація для фахового розвитку. Для комплексного розширення знань фахівцю необхідна інформація, що дозволяє виявляти чинники впливу та передбачати динаміку розвитку діяльності підприємства, обґрунтовуючи управлінські рішення відповідно до реалій провадження підприємством діяльності в ринковому середовищі, яке змінюється під впливом становлення інформаційної економіки. Система управління підприємством потребує обґрунтованих висновків і рекомендацій (нова інформація), важливих й істотних фактів (релевантна інформація), що в комплексі забезпечують генерацію знань (через нову інформацію) та обґрунтовують їх, доводячи реальність і здійсненність (через релевантні дані).

Характерною рисою рішень є їхній вплив на діяльність підприємства через професійне судження, на основі якого визначається обсяг необхідної інформації, здійснюється її оцінка та відбір для формування декількох альтернативних варіантів, ефективність яких визначається якісними та кількісними параметрами управлінської інформації.

Інформаційний етап розвитку економіки та суспільства, що характеризується інтенсивністю інформаційного обміну та глобалізацією, висуває нові вимоги до підходів, що використовуються при формуванні стратегій. Передусім, це пов'язано з тим, що сьогодні зовнішнє середовище змінюється набагато швидше і глибше, ніж раніше, а ступінь невизначеності впливу різних чинників на майбутнє зростає. Підходи до розробки інноваційних стратегій еволюційно змінювались під впливом нових умов світового розвитку, внутрішнім джерелом якого є людина з її психофізіологічними особливостями та здатністю трансформувати мислення (рис. 3.16).

Нижчий рівень займає стратегія, що базується на доступних ресурсах, тобто варіант, за якого стратегічне мислення системи управління обмежене активами, які доступні для використання. Такий підхід міг вважатись дієвим на початку минулого століття, коли пріоритетним чинником виробництва були земля, капітал та активи. Володіння більшим їх обсягом гарантувало підприємству конкурентну перевагу, а стратегія полягала в необхідності зберігти

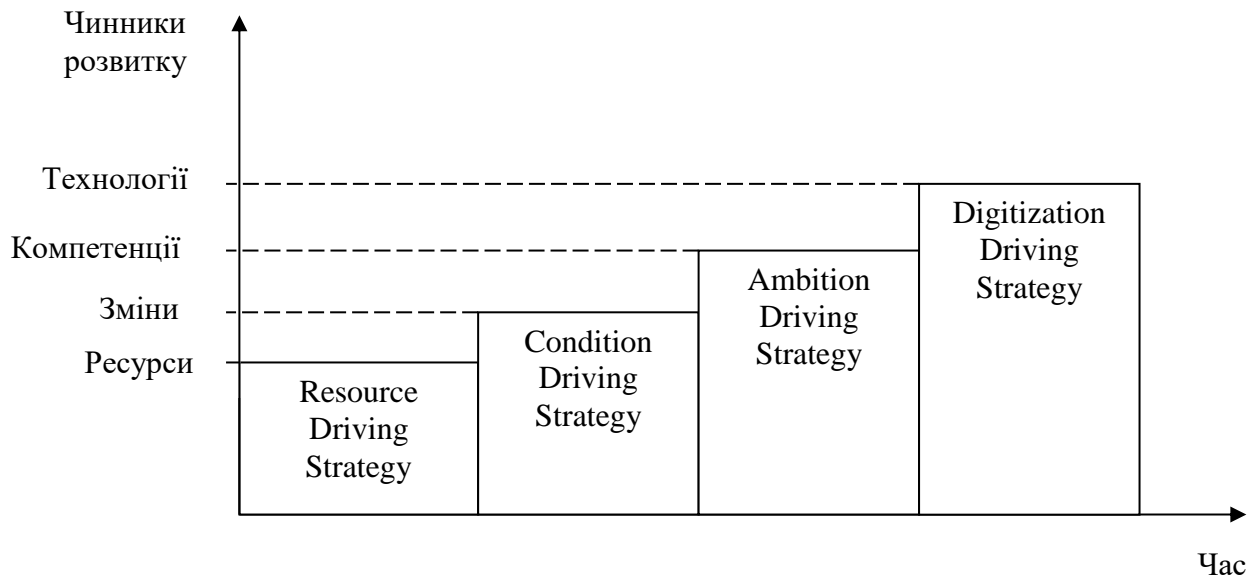

Рис. 3.16 Еволюція підходів до розробки інноваційної стратегії

капітал та забезпечити нарощування активів. Звісно, що в сучасних умовах господарювання такий підхід є не лише неефективним, а ще й небезпечним для бізнесу. Рамки активів – це звужений підхід до розвитку, який не здатен забезпечити сучасні вимоги відповідності конкурентній динаміці у зовнішньому економічному середовищі.

Наступним кроком на шляху переходу до інноваційного управління є підхід до розробки стратегії, що базується на умовах діяльності. На противагу до попереднього підходу передбачається, що здобуття конкурентної стійкості забезпечується не шляхом володіння активами, а швидкістю адаптації діяльності підприємства до нових умов зі здатністю розвивати активи та створювати нові продукти та послуги. Такий підхід дозволяє своєчасно реагувати на минулі та поточні зміни зовнішнього економічного середовища з урахуванням внутрішніх умов, властивих бізнесу. Відповідно процес планування передбачає збір великих даних про стан ринку і тенденції його зміни, а також про діяльність підприємства на поточний момент часу і в недавньому минулому. Однак, не слід забувати, що зміни, стрімко відбуваються на ринку, роблять майбутнє все більш невизначеним і менш передбачуваним.

Наступний підхід (Ambition Driving Strategy) не відкидає аналітичні методи традиційного підходу, орієнтованого на умови розвитку. На рівні розробки

стратегії, що базується на амбіціях, аналітичні методи та процедури інтегруються з процесами та інструментами, що забезпечують креативність, динамізм і зацікавленість з боку персоналу підприємства. Відмітними рисами цього інноваційного підходу є: амбіційність цілей; поведінковий контекст управління; безперервність управління змінами. Підприємства, які орієнтовані на амбіційність в стратегії розвитку, ключовим чинником визначають компетенції, які є комплексом розвинутих умінь, знань, технологій, шаблонів, володіння якими гарантує підприємству досягнення стійкої конкурентної позиції у порівнянні з іншими суб'єктами господарювання. Комбінація ключових компетенцій забезпечує унікальність (індивідуальність) бізнес-моделі і проектів рішень, повторити (імітувати) які конкуренти не зможуть, що забезпечується не стільки комплексом технологічних рішень, скільки низкою знань, ідей, професійних компетенцій, навичок, інформації.

Саме низькі динамічні здібності, нездатність швидко адаптуватись до змін на ринку і управляти знаннями є однією з найбільш істотних причин слабкої конкурентної позиції підприємств. Компанія, яка прагне до лідерства, має забезпечувати високий інноваційний потенціал в розробці стратегії, що відповідно позначається на розробці нових продуктів та послуг, управлінні персоналом, політиці управління взаємовідносин з клієнтами, імплементації інновацій в моделі управління.

Сьогодні найбільш ефективним підходом є розробка стратегії, що базується на цифрових технологіях, оскільки саме технології є перспективною компетенцією підприємства, орієнтованого на інноваційний розвиток. Підприємства виявили, що нові взаємозв'язки зовсім не обмежуються лише їх співробітниками і споживачами – реальною стала можливість стати частиною багатьох нових глобальних мереж, що об'єднують компанії, людей і речі в різних галузях в усьому світі. Ця ситуація і ступінь її впливу на трансформацію сучасного бізнесу відкриває нову епоху економічних і суспільних відносин – «Економіка всіх нас», коли підприємства стають частиною єдиної «цифрової тканини», що об'єднує всі аспекти бізнесу [12]. У цьому сенсі ринок кардинально

змінюється під впливом розвитку компаній нового типу з інноваційною стратегією, що передбачає пропозицію клієнту не товару або послуги, а результат від використання поєднання цифрових технологій підприємства з розумними кінцевими пристроями, що використовуються клієнтом. Це еволюція не лише в стратегії розвитку, а в економіці – економіка кінцевого результату.

Таким чином, наступний рівень виробничої ефективності стане результатом останніх відкриттів в області інтелектуального програмного забезпечення. Це може сприяти новому етапу еволюції у всіх областях діяльності підприємницьких структур.

Digitization Driving Strategy – це серйозний крок на шляху кардинальних змін. Таку стратегію не можна визначати інструментом осучаснення, що інтегрується із загальною бізнес-стратегією. Цифрові зміни – це глобальні перетворення, які ґрунтуються на цифрових засадах із інкорпорацією їх базових положень до стратегії розвитку, бізнес-моделі, операційної діяльності та корпоративної культури підприємства.

Конструювання Digitization Driving Strategy здійснюється на основі традиційних чинників конкурентного зростання із посиленням інновацій, що актуалізуються відповідно до вимог цифрової сфери (рис. 3.17).

Центральним чинником у цифровій трансформації є інновації, які сьогодні є очевидною ознакою бізнесу, орієнтованого на цифрові технології, а отже збільшує обсяги обробки інформації із розширенням мереж взаємозв'язків та просуванням нових продуктів через цифрову платформу. Чинник інновацій прямо пов'язаний з чинником клієнтом прямими та непрямими зв'язками. Інновації розроблюються для клієнтів, які є основним рушієм цифрової трансформації у міру того, як технологія, нарешті, починає безпосередньо впливати на генерування доходів. Орієнтування на цифрові технології у взаємовідносинах з клієнтами дозволяє передбачувати їх очікування та пропонувати продукти раніше конкурентів. Сучасний бізнес має змінювати підхід клієнтоцентричності на цифровий розвиток, тобто трансформувати поведінковий аспект сприйняття клієнтів не лише як об'єкту бізнес-моделі, а як учасників ланцюга спільного творення цінності.

Зовнішні компетенції

- стійкі зв'язки з клієнтами та постачальниками;
- стійкі зв'язки з інвесторами;
- можливість просування інтересів у зовнішньому середовищі

Внутрішні компетенції

- інноваційні технології, зміни, пропозиції нових продуктів;
- ефективні бізнес-процеси;
- кваліфікований персонал

Рис. 3.17 Сукупність чинників, інновацій і перспектив у формуванні моделі цифрової трансформації

Клієнти стали для бізнесу базовим завданням, оскільки забезпечують зростання діяльності підприємства. Зростання – це не лише мета бізнесу, а об'єктивна потреба підтримання життєдіяльності підприємницького суб'єкта із переходом на вищий рівень глобальних змін. Ефективність є дзеркальним відображенням зростання, яке ґрунтується на цифрових транзакціях. Дотримання цифрових принципів означає створення якомога більшої цінності на кожен суму перерахованих клієнтами коштів. Таким чином, досягається розширення цільової аудиторії зі збільшенням масштабу пропозиції, що є новою засадою ефективності.

У сучасній економіці конкуренція все більше стає змаганням не ресурсів, а стратегій, і інвестиції компаніями все частіше направляються на створення ключових компетенцій і забезпечення своїх динамічних здібностей. Все більшу роль відіграють цифрові трансформації, інноваційний потенціал, здатність

формувати більш ефективні стратегії і постійно розвивати компанію, оновлюючи її структуру і ключові бізнес-процеси у відповідь на виклики зовнішнього середовища. Прагнення до перемоги в конкурентній боротьбі висуває нові вимоги до управлінців, які мають ставити амбітні, але досяжні цілі, формувати бачення майбутнього компанії і робити його надбанням всіх співробітників, стимулювати пошук і знаходити нові нетривіальні рішення в трансформації діяльності підприємства на цифровій платформі.

ВИСНОВКИ

Авторський колектив розпочинав дослідження за темою під час жорстких карантинних обмежень під час пандемії COVID-19, а завершував під час військових дій на території України. Наслідки цих подій обумовили виникнення та поглиблення диспропорцій в усіх галузях економіки нашої країни. Водночас парадигма економічних відносин довела ефективність їх відбудови і забезпечення подальшого сталого розвитку на принципах інноваційності, здатності найбільш оперативно адаптуватися до умов зовнішнього середовища функціонування та при найменшій витратності імплементувати інструментарій інноваційного розвитку із одночасним дотриманням умов мінімізації ризиків.

Така всебічна модернізація та розвиток на інноваційних засадах визначають необхідність трансформації існуючих підходів до управління підприємницькими структурами з орієнтацією на підвищення ефективності та результативності використання ресурсів, посилення економічної безпеки і конкурентоспроможності, мінімізації можливих ризиків. Через пріоритетність спрямованого пошуку та інтеграцію новітніх інструментів бізнес-управління, актуалізується проблематика модернізації його інструментарію, що в свою чергу, потребує системного дослідження можливостей фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД.

Метою роботи були теоретичні дослідження та розробка практичних і методичних рекомендацій з удосконалення фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій з удосконалення фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку СПД.

Основні положення НДР, що визначають її наукову новизну, полягають у наступному:

Уперше:

- формалізовано процедури цифрової трансформації механізму управління інноваційним розвитком підприємства на основі концепції діджитал-простору, концептуальних рамок цифрової трансформації управління бізнесом та візії цифрової агенди України;
- запропоновано модель організаційної складової інноваційного розвитку СПД, яка складається з організаційного коду, що є унікальним для кожного суб'єкта господарювання, а розвиток кожного елемента коду включає попередній результат змін відповідного елемента та всієї моделі, оскільки визначається як рекомендації до змін і перетворень. Стратегічне управління інноваційними змінами передбачає перепроєктування організації діяльності СПД, що здійснюється шляхом побудови комплексних систем з інтеграцією ключових елементів організаційного коду. Системі властивий унікальний характер, оскільки виключно підприємство приймає рішення щодо організаційної основи бізнесу із моделюванням системи управління;
- запропоновано ієрархічну модель управління інноваціями, яка синергує ключові завдання розвитку – прийняття рішення та забезпечення його ефективної імплементації. У моделі враховано наявність протиріч в інтересах розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища, необхідність забезпечення партнерства, планування розвитку з урахуванням інтересів бізнесу, економіки та суспільства, наявність відповідного інформаційного супроводу інновацій, що передбачає безперервність модернізації інформаційно-аналітичної системи підприємства на базі нових рішень і технологій;
- розроблено методику управління оборотним капіталом торговельного підприємства, яка, на відміну від існуючих, поєднує переваги системного та відтворювального підходів. Методика забезпечує менеджмент СПД необхідним інструментарієм для розбудови ефективної системи управління оборотним капіталом, адекватної сучасним вимогам до управління суб'єктами підприємництва на засадах інноваційності.

Удосконалено:

- концептуальні основи управління інноваційним розвитком СПД на основі оцінювання позиціонування України в міжнародних рейтингах бізнес-середовища, інноваційної активності підприємств, ефективності та стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності;
- модель системи забезпечення інноваційного розвитку СПД, що інтегрує зовнішній та внутрішній рівні і презентується як відкрита багаторівнева система інноваційного підприємницького середовища;
- референтну модель формування механізму активізації інноваційного розвитку СПД, яка включає в себе сукупність елементів зовнішнього і внутрішнього середовища, ефективної облікової системи й спрямована на розробку та прийняття стратегічних рішень;
- технологію моделювання облікової політики СПД, орієнтовану на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної політики підприємства в єдиний інформаційний простір для прийняття рішень, що забезпечать інноваційний розвиток підприємства та приріст вартості на кожному з його життєвих циклів. З метою розвитку концептуального підґрунтя формування облікової політики запропоновано розробити окремий розділ обліково-аналітичного забезпечення «Облікова політика інноваційної діяльності» або зафіксувати його у відповідних розділах загального регламенту обліково-інформаційної системи;
- механізм аналізу інноваційного розвитку СПД через систему взаємопов'язаних і взаємозалежних організаційних, економічних, технологічних і методичних елементів, що забезпечують виконання цільових аналітичних функцій, являють собою сукупність правил, спеціальних заходів і процедур оцінювання потенціалу формування і рівня інноваційної активності та розвитку СПД.

Набуло подальшого розвитку:

- теоретичні засади забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності в частині уточнення та виокремлення понять «інновації», «інноваційна діяльність», «інноваційний розвиток», «інноваційна

система СПД», що відрізняються ідентифікацією спроможності підприємства до полівекторного економічного зростання за рахунок впровадження інновацій та нововведень, орієнтованих на отримання нових конкурентних переваг, посилення ринкових позицій, підвищення ефективності бізнес-процесів із одночасною біфуркацією якісних параметрів управління та утворенням підґрунтя для подальшого соціо-еколого-економічного розвитку;

- система критеріальних ознак інновацій з урахуванням визначених результатів трансформації їх комбінаторної кластеризації;

- методичні положення обліку та звітування з інноваційного розвитку СПД, які враховують необхідність забезпечення відповідними рахунками бухгалтерського обліку; проблеми формування облікової інформації про інноваційні об'єкти з використанням загальних рахунків без відображення специфіки інноваційних процесів; відсутність у більшості СПД реєстрів внутрішнього обліку, за допомогою яких можливо відслідковувати економічні показники інноваційної діяльності; відсутність статей у фінансовій звітності, що відображають доходи, витрати та результати інноваційної діяльності підприємства;

- формування моделі бюджетування процесу інноваційного розвитку СПД, яка забезпечує сучасні інформаційні потреби інноватизації та досягнення поставлених стратегічних цілей відповідно до розробленої організаційної моделі бюджетування процесу інноваційного розвитку;

- обґрунтовано механізм та інструменти кредитно-інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва на фінансовому ринку у системі забезпечення та стимулювання їх інноваційного розвитку, що дозволило обґрунтовано визначити фінансові джерела залучення додаткового капіталу та напрями інвестування коштів на ринках позичкових капіталів та цінних паперів в процесі формування та використання фінансових ресурсів СПД України;

- обґрунтовано механізм та визначено ключові детермінанти підвищення інвестиційної привабливості торговельних підприємств у системі фінансового забезпечення та стимулювання їх інноваційного розвитку, що дозволило з

урахуванням базових показників оцінювання ефективності реальних і фінансових інвестиційних проєктів задля проведення експрес-оцінювання інвестиційної привабливості конкретного підприємства торгівлі, запропонувати матрицю порівняння та оцінювання відхилень фактичних значень показників від оптимальних за групами цільових критеріїв, що дозволяє потенційному інвестору оперативно оцінювати рівень інвестиційно-інноваційної привабливості конкретного підприємства в частині запланованих реальних або фінансових інвестицій, а також на цій інформаційній основі розробити обґрунтовані тактичні та стратегічні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення зростання інвестиційного потенціалу в системі інноваційного розвитку торговельних підприємств.

Практична цінність наукових розробок полягає в їх реальній спрямованості на удосконалення фінансового та обліково-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та прикладній реалізації наданих методичних рекомендацій.

Теоретико-методологічні розробки, представлені за результатами НДР, дозволили вагомо оновити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу ДБТУ, що підтверджено відповідними актами впровадження. Було оновлено лекційний, практичний матеріал, що сприяло актуалізації теоретичних знань та практичних навичок здобувачів вищої освіти, підвищити рівень професійної компетенції випускників.

Спочатку карантинні обмеження, а тепер військовий стан певним чином обмежили можливості впровадження практичних рекомендацій, сформованих за результатами НДР. Але їх імплементація також має місце, що підтверджено відповідними актами впровадження.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко О.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2010. № 35. С. 5-10.
2. Акімова Н.С., Асває Азадєн, Янчева Л.М., Наумова Т.А. Облік і аудит за міжнародними стандартами в умовах інтеграції в світову економіку. Монографія. Х.: ДБТУ, 2022. 386 с.
3. Акімова Н.С., Топоркова О.В., Наумова Т.А. Strategy of anti-crisis management in accounting and analytical information system. The 13th International scientific and practical conference “Modern directions of scientific research development” (June 15-17, 2022) BoScience Publisher, Chicago, USA. 2022. 883 p. Pp.768-776
4. Акімова Н.С., Янчева Л.М. Організація обліку інноваційної діяльності: вітчизняні та міжнародні аспекти. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2021. Вип. 2(34). С. 18-34. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/3219>
5. Акофф Р. Искусство решения проблем / пер. с англ. Е. Г. Коваленко. М.: ИНФРА-М, 2012. 220 с.
6. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.
7. Бабіч І.І., Мельник К.П. Оперативний контроль як функція антикризового управління сільськогосподарським підприємством : монографія. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2015. 304 с.
8. Банківське кредитування в Україні: посткризове перезавантаження: монографія / за ред. С.М. Аржевітіна. Київ : КНЕУ. 2017. 407 с.
9. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент. Київ : Ніка-Центр : Ельга, 2005. 448 с.
10. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. К. : Ника-Центр : Эльга, 2004. 720 с.

11. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: навч. курс. Т. 1. К.: “Ніка-Центр”, 1999. 592 с.
12. Близнюк О.П., Брезинська А.П., Іванюта О.М. Управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібної торгівлі : монографія. Харків : Видавець Іванченко І.С., 2016. 253 с.
13. Близнюк О.П., Ставерська Т.О., Іванюта О.М. Формування кредитно-грошового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі України. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 240–249
14. Близнюк О.П., Іванюта О.М., Ставерська Т.О. Фінансово-кредитний інструментарій механізму забезпечення економічної активності та сталого розвитку торговельних підприємств України. *Системне забезпечення економічної активності та сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності*: кол. монографія / За заг. ред. Н.Б. Кащеної, Т.О. Ставерської. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2020. С. 156-171
15. Боняр С. М., Аляб'єва О. М. Систематизація факторів впливу на інноваційний розвиток підприємства в сучасних економічних умовах. *Проблеми економіки*. 2019. № 3. С. 77-83.
16. Бочуля Т., Безверхий К. Обслуговування облікової інформації: архіви, база даних, системи великих обсягів даних (Big Data). *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 8. С. 29–37.
17. Бутов А. М. Методичні основи оцінки інвестиційної привабливості підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 6 (16). С. 77–81.
18. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами : [пер. с англ.]. М. : Финансы и статистика, 2003. 800 с.
19. Ватченко О. Б., Ватченко Б. С., Черевко О. Л. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посібник. Дніпро : Акцент ПП, 2017. 404 с.
20. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org>
21. Власний капітал за видами економічної діяльності станом на 31.12.2015–31.12.2021 року. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

22. Вовк В.Я. Вплив цифрових трансформацій на розвиток фінансової системи України. *Вісник Полісся*. 2021. С. 48-57.
23. Волков О.І., Денисенко М.П., Гречан А.П. Економіка та організація інноваційної діяльності. 3-тє вид. К.: Центр учбової літератури, 2007. 662 с.
24. Волобуєв Г. С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 3(45). С. 213–217.
25. Галюк І.Б. Теоретичні аспекти інноватизації як об’єктивного процесу розвитку економічних систем. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2012. № 3. С. 12–17.
26. Глебов О. Большие данные для всех: сомнения и перспективы. *Intelligent Enterprise*. 2012. № 6. URL: <http://www.management.com.ua/ims/ims202.html>.
27. Гнилицька Л.В. Удосконалення обліку витрат на освоєння і розробку нової продукції в приладобудуванні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2000. № 10. 48 с.
28. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 522 с.
29. Горбач Л. М., Кобук А. Л. Інноваційний розвиток у сучасному світі: основні підходи до вивчення. Економіка і менеджмент 2017: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. пр. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23–24 березня 2017 р.) : в 11 т. Дніпро, 2017. Т. 10. С. 20–22.
30. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-ІУ, редакція від 03.02.2013, підстава 5073-17. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
31. Грибовська Ю.М. Облік витрат на інновації: сучасний стан та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 23. 2018. С.612-617
32. Грицай О.І. Напрями удосконалення обліку витрат на інноваційні процеси. *Проблеми економіки та менеджменту: Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. 2010. № 683. 253 с.

33. Гудзь О.Є., Прокопенко Н.С. Трансформація парадигми управління підприємств на основі інформаційно-комунікаційних технологій системи управління. *Науковий вісник Полісся*. 2018. №2(14). С. 16-24

34. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. № 2 (24), 2018. С. 4-12. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1010_10116202.pdf

35. Гунько В. І. Фактори та показники формування інвестиційної привабливості підприємств. *Фінансовий простір*. 2013. № 1. С. 85–88.

36. Гуріна Н.В. Проблеми організації обліку витрат інноваційної діяльності та шляхи їх вирішення. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2015. Вип. 12(2). С. 48–54. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2015_12\(2\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2015_12(2)__8)

37. Гусєв В.О. Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки Навч. посіб. К.: Вид-во НАДУ, 2007. 60 с.

38. Даниленко О.В., Зоценко Л.М., Братіцел М.Л. Пріоритети розвитку цифрових технологій у ресторанному бізнесі (FoodTech) в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. Т. 30(69), № 2. С. 95-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30%2869%29_2_21

39. Державна служба статистики 2021. Економічна статистика. Наука, технології та інновації: веб сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

40. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

41. Державне стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання: методологічні засади, світовий та вітчизняний досвід: монографія / За заг. ред. Л.С. Захаркіної. Суми : Сумський державний університет, 2019. 200 с.

42. Егоров П. В., Шакура О. А. Синтез механізмів управління інноваційним розвитком промисловості України : монографія. Донецьк : ООО «Юго-Восток, ЛТД», 2009. 168 с.

43. Економіка торговельного підприємства : підручник для вузів / [Мазаракі А. А. та ін.] ; під ред. проф. Н. М. Ушакової. К. : Хрещатик, 1999. 800 с.

44. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Академія, 2000. 864 с.
45. Ємельянов О. Ю. Інноваційний розвиток підприємств: сутність, послідовність оцінювання та перешкоди на його шляху. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8329>
46. Завгородня О. Є., Ткач М. М. Додаткові послуги й інновації в соціокультурному просторі. *Культура України*. 2016. Вип. 52. С. 129–139
47. Загородній А.Г., Бойчук А.Б. Напрями удосконалення обліку витрат на інновації. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. С. 309–313.
48. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. К.: Знання, 2007. 1072 с.
49. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18 вер. 1991 р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
50. Іванов В.Л. Аналіз інвестиційної привабливості на основі комплексної оцінки фінансово-економічної діяльності. *Економіка, менеджмент, підприємництво*. 2001. № 6. С. 11–15.
51. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Рожкова Л.В., Коваленко О.В. Київ: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/za-2019-1-1.pdf>
52. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред.В.М. Гейця та ін.; НАН України. К.,2015. 336 с.
53. Ісаншина Г.Ю. Розвиток системи інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю промислового підприємства. *Вісник ДДМА*. 2016. № 1 (19Е). С. 194–199
54. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія: монографія. Житомир, 2010. 424 с.

55. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2019 роки. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

56. Кащена Н.Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною активністю підприємств торгівлі: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2021. 389 с.

57. Кащена Н.Б., Ставерська Т.О. Концептуалізація фінансової діагностики в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2018. Вип. 2 (28). С. 52–64

58. Кащена Н.Б., Чміль Є.Л. Теоретико-методичні засади аналізу інноваційного розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1746>. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-43-56

59. Кирильєва Л.О., Шеховцова Д.Д. Концепція формування обліково-аналітичного забезпечення управління системою економічної безпеки підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 5-2. С. 107-113.

60. Кирильєва Л.О., Шеховцова Д.Д., Наумова Т.А. Бюджетування в системі обліково–аналітичного забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2021. № 5(28). С. 162-167.

61. Кірсанова В. В., Сухарева Т. О., Ковальова О. М. Проблеми обліку інноваційної діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Вип. 41(2). С. 216-221.

62. Климова Л. А. Инновационное развитие предприятия: монография. Могилев, 2017. 215 с.

63. Ковалевська Н.С., Нестеренко І.В., Янчева І.В., Лопін А.О. Диджиталізація обліково-аналітичного забезпечення природоохоронної діяльності підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2021. Вип. 1(33). С. 32–43. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/3302>.

64. Ковальчук Т.М., Вергун А.І. Система принципів організації економічного аналізу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70). № 5. С. 92-98.

65. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід’ємний елемент операційної системи підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2009, № 6, Т. 1. С. 164-170. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_6_1/pdf/164-170.pdf

66. Ковтуненко К. В., Коцага А. О. Інноваційний розвиток бізнес-структур: сутність, тлумачення, теорії та підходи до визначення. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 43–55.

67. Концевая С.Р. Развитие внутреннего контроля в системе управления сельскохозяйственным производством. *Международный бухгалтерский учет*. 2014. №2(296). С. 42–50. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-vnutrennego-kontrolya-v-sisteme-upravleniya-selskohozyaystvennym-proizvodstvom/viewer>

68. Короп І.І. Систематизація методів бюджетного управління як повноцінної системи управління підприємством. *Вісник Одеського національного університету*. 2015. Т. 20, Вип. 6. С. 104-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_6_243

69. Косова Т.Д. Проблеми і перспективи розвитку фінансового ринку України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Venu/2/21.pdf.

70. Кошлата М.М. Теоретичні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6 (2). С. 210-212.

71. Крамської Д.Ю. Формування стратегій інноваційного розвитку підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. 2011. Вип. 8. С. 161–172.

72. Краснокутська Н. С. Оцінка інвестиційної привабливості. *Бізнес Інформ*. 2000. № 4. С. 62-65.

73. Крупка Я.Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 5. С. 11-18
74. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Т. : Екон. думка, 2005. 124 с.
75. Ланкастер К. Математическая экономика. М. : Сов. радио, 1972. 464 с.
76. Линдгрэн М., Бандхольд Х. Принципы стратегического мышления. Сценарное планирование. Связь между будущим и стратегией. М.: Олимп-Бизнес, 2009. URL: <http://www.management.com.ua/strategy/str196.html>.
77. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність. Київ : ЦНЛ, 2004. 376 с.
78. Малій О. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Operation and development management of economic entities in European integration conditions: information service, mechanisms, digitalization*: кол. монографія; за наук. ред. Н.І. Рижикової, Вержбік-Стронської М. Катовіце : Publishing House of Academy of Silesia, 2022. 278 с. С. 195-215.
79. Малій О.Г. Джерела фінансового забезпечення інноваційного розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. № 4. С. 72-77.
80. Малій О.Г. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка: Економічні науки*. 2018. Вип. 193. С. 247-256.
81. Малій О.Г. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до оцінювання. *Креативний простір України та світу*: кол. моногр. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С.217-223.
82. Мандич О. В., Науменко А. О., Устік Т. В., Науменко І. В. Реінжиніринг бізнес-проектів: організаційні, управлінські та фінансові аспекти. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2. С. 53-59.
83. Мандич О. В., Науменко А. О., Устік Т. В., Науменко І. В. Фінансування бізнес-проектів через залучення інвестиційного та кредитного інструментарію. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 1. С. 135 – 142.

84. Мандич О.В. Стратегічні імперативи та фінансове забезпечення управління змінами в моделях антикризового управління. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2022. № 1(51).

85. Мандич О.В., Бабко Н.М., Колодненко Н.В., Устик Т.В. Формування digital-стратегії компанії. *Український журнал прикладної економіки*. 2022. Т. 7. № 4. С. 16-22.

86. Мандич О.В., Бабко Н.М., Лищенко М.О., Харчевнікова Л.С. Цифрова трансформація та новітні комунікації як платформа для стійкого розвитку бізнесу. *Modeling the development of the economic systems*. 2022, №3. С. 158-163.

87. Мандич О.В., Бабко Н.М., Устик Т.В., Колодненко Н.В. Особливості цифровізації для відновлення агробізнесу України. *Український журнал прикладної економіки*. 2022. Том 7. № 3. С. 31-37.

88. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : затв. Наказом Міністерства фінансів України № 635 від 27.06.2013. URL: <https://zakon.help/law/v0635201-13>.

89. Микитюк П.П, Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Скочиляс С.М. Інноваційний розвиток підприємства: навч. пос. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.

90. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» (IAS 38 «Intangible Assets»). URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.

91. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_020.

92. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL: <https://www.minfin.com.ua>.

93. Моргунова Т. І., Швиденко О. Л. Проблеми інноваційної діяльності. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67132.doc.htm

94. Назаренко І.М. Діагностично-управлінські аспекти в системі розвитку інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 23-28

95. Найдюк В.С. Сутність та передумови інноваційного розвитку підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 3. С. 251-263
96. Наливайко А. Теорія стратегій підприємства. Сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. К. : КНЕУ, 2001. 227 с.
97. Національний банк України: веб-сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
98. Незалежна асоціація банків України: веб-сайт. URL: <http://nabu.ua/ru.html>
99. Нестеренко І.В. Облікове забезпечення інноваційної діяльності підприємств біоіндустрії. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 листопада 2022 р.; Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2022. 359-362 с. <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/15694>
100. Нестеренко І.В. Оптимізація витрат на виробництво екологічної продукції: оцінка та прогнозування в умовах невизначеності. *Вплив COVID-19 на національну безпеку, соціально-економічне середовище країни та здоров'я населення* : монографія. Суми : СумДУ, 2022. С. 173-212
101. Нестеренко І., Ковалевська Н. Становлення облікової політики та її вплив на показники звітності підприємств харчової індустрії. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31. № 3. С. 190-197. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.03.190>
102. Нестеренко І.В., Чміль Є.Л. Моделювання облікової політики в контексті забезпечення інноваційного розвитку підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 1(01). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/47>
103. Нестеренко О. О. Інтегрована звітність: теорія, методологія, практика : монографія. О. О. Нестеренко. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2018. 410 с.
104. Нестеренко О.О. Місце звітності в управлінні фінансовими результатами діяльності підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2021. № 1 (48). С. 33-39. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/issue/view/13980>

105. Оборотні активи за видами економічної діяльності станом на 31.12.2015 – 31.12.2021 років. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

106. Остап'юк Н.А., Гойло Н.В. Бюджетування й організація бухгалтерського обліку. *Економіка: реалії часу*. №3(25), 2016. С. 180-187.

107. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання : монографія / А. О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр, Т. М. Мельник [та ін.]. Суми : УАБС НБУ, 2007. 286 с.

108. Палагнюк Ю. В. Економічні аспекти інтеграції України до ЄС (у рамках дії Угоди про партнерство і співробітництво). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2010. Т. 147, вип. 135. С. 22–27.

109. Панфілова Я.А. Інноваційна діяльність малих і середніх підприємств: макро- та мезорівень. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-75. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1043>

110. Партин Г.О. Особливості формування системи управлінського контролю за діяльністю персоналу підприємства та її інформаційно-аналітичне забезпечення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. №2 (26). С. 56-62. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/96005>

111. Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Рожкова Л.В., Коваленко О.В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. К.: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.

112. Підкамінний І.М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства. *Ефективна економіка*. 2011. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480>.

113. Пілявоз Т.М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки. *Інноваційна економіка*. 2012. № 4. С. 185-190.

114. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства : монографія. Луганськ : Глобус, 2010. 512 с.

115. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999г. № 996-XIV (зі змінами та доп.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

116. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07. 2010 р. № 2404-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>

117. Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. Редакція від 13.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

118. Про інноваційну діяльність: Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

119. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-IX (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1953-IX від 14.12.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>

120. Прохорова В.В., Божанова О.В. Стратегічно-орієнтовані напрями інноваційного розвитку промислового підприємства. *Економічний вісник*. 2020. № 2. С. 132-140.

121. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2020 р. Аналітична довідка. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2021/06/16/AD.Nauk.priorytety.2020>

122. Революция Big Data: Как извлечь необходимую информацию из «Больших Данных»? URL: <http://goo.gl/FoshBG>.

123. Рогоза М. Є., Вергал К. Ю. Стратегічний інноваційний розвиток підприємств: моделі та механізми : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 136 с.

124. Романів Є. М., Кравичшин І. М Особливості організації і методика розробки облікової політики на сучасному етапі функціонування підприємств в Україні. *Modern Economics*. 2018. №10. С. 115–121.

125. Рыжков В. Что такое Digital — трансформация? *Команда-А: интернет-журнал*. URL: <https://komanda-a.pro/blog/digital-transformation/>
126. Савіцька О. П., Щур О. М., Савіцька Н. В. Активізація інвестиційних процесів в Україні. *Бізнесінформ*. 2019. № 10. С. 69-77.
127. Савченко Р. О., Елементи системи управлінського контролю. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 48-52.
128. Садовська І.Б. Управлінська звітність та облікове відображення інноваційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 8. Ч. 2. С. 233-236
129. Світовий банк затвердив проєкт для України щодо покращення якості вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/svitovij-bank-zatverdiv-proyekt-dlya-ukrayini-shodo-pokrashennya-yakosti-vishoyi-osviti>
130. Системне забезпечення економічної активності та сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності: колективна монографія / За заг. ред. Н.Б. Кашеної та Т.О. Ставерської. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2020. 390 с.
131. Ситник Г.В. Сучасні концепції бюджетування. *Реформування економіки України: ефективне виробництво, конкурентні регіони, макроекономічна рівновага*. 2014. С. 21-24.
132. Ситник О.В. Економічна сутність інвестиційної привабливості підприємства та її характеристики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 127–130.
133. Ставерська Т. О. Визначення стратегічних пріоритетів забезпечення сталого розвитку торговельної галузі в умовах кризи. *Фінансові механізми антикризового управління: сучасні реалії та стратегічні орієнтири*: кол. монографія / За заг. ред. А. С. Крутової. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2018. С. 171-183
134. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда, Т.К. Кваша та ін. К.: УкрІНТЕІ. 2021. 39 с.

135. Станкевич Г. Особливості системи внутрішнього контролю підприємства та роботи внутрішнього аудитора. *Методика та практика аудиту*. 2014. № 9(226). С. 32-37. URL: <https://www.pspaudit.com.ua/files/stankevic.pdf>

136. Сторожук Т. М. Облік і звітність інноваційної діяльності підприємств. *Управління проектами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності* : матер. міжнар. наук.–практ. інтернет–конф., 21–22 березня 2019 р. Дніпро, 2019. Т. 1. С. 173–176

137. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності станом на 31.12.2015 – 31.12.2021 рр. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

138. Теорія та методологія формування інвестиційно-фінансової стратегії розвитку суб'єктів національного господарства : монографія / за ред. Л. М. Савчук, А. В. Череп. Дніпро : Журфонд, 2019. 420 с.

139. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

140. Українське об'єднання лізингодавців: веб-сайт. URL: <http://uul.com.ua>

141. Управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем: Кол. наукова монографія / Під ред. Н.В. Касьянної. К.: Видавництво Ліра-К, 2019. 232 с.

142. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг. М.: ЗАО Бизнес – школа «Интел – Синтез», 2000. 640 с.

143. Федулова І.В. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку підприємства. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2010. № 36. С. 114-118.

144. Федулова Л.І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2014. №2. С. 122-135.

145. Федчишина Н.М. Принципи, цілі та завдання бюджетування на підприємстві. *Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації: матер. міжнар. наук.-практ. конф.*, Дніпропетровськ. 2015. С. 124-127.

146. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України: монографія / за ред. М. І. Дибби, О. М. Юркевич. Київ: КНЕУ, 2013. 425с.
147. Фінансові механізми антикризового управління: сучасні реалії та стратегічні орієнтири: колективна монографія / За заг. ред. А. С. Крутової. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2018. 281 с.
148. Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг – Теорія і практика. навч. пос. Вид. 2-ге, доп. і перероб. К. : ЦУЛ, 2009. 392 с.
149. Хрип'юк В. І. Харчова промисловість України: ретроспективний аналіз та сучасні проблеми розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 77–86.
150. Хрущ Н. А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії і технології : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2004. 309 с.
151. Чміль Г.Л. Комплексна оцінка ефективності комерційної діяльності підприємств роздрібною торгівлі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 117–122. URL: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_4/29_68_4.pdf#page=123
152. Чорна М.В., Глухова С.В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства : монографія. Харків : ФОП Шейніна, 2010. 210 с.
153. Шелудько В. М. Фінансовий ринок. К. : Знання-Прес, 2006. 535 с.
154. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
155. Ющак Ж. М. Особливості обліку витрат інноваційної діяльності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2014. Вип. 3 (30). С. 449-457
156. Яламова Є.С. Особливості обліку інноваційних витрат. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки*. 2010. № 2. С. 432–439.
157. Яненкова І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 380 с.

158. Adizes I. *Mastering Change – The Power of Mutual Trust and Respect in Personal Life, Family Life, Business & Society*. Adizes Institute Publications, 1992. 240 p.

159. B.Iu. Baranovskiy, I.M. Zaychenko, Formation of the strategic map of business management on the basis of the concept of digital transformation of business. *St. Petersburg State Polytechnical University Journal. Economics*. 2018. 11 (3). P. 185-193. DOI: 10.18721/JE.11316

160. Bertalanfy, L. von. (1969), *General system theory. Foundations, development applications*, Braziller, N.Y., 483 p.

161. Bihdan, I.A., Lachkova, L.I., Lachkova, V.M., Zhyliakova O.V. (2017) *Financial management*. Kh.:KhDUKhT [in Ukrainian].

162. Blauh, M. (2011) *Innovation management: Ukraine and foreign experience*. Kyiv: Viktoriia [in Ukrainian].

163. Bloomberg Innovation Index: веб-сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>

164. Bochulia T. *Innovative changes in development of enterprise information system: digital transformations, behavioral technologies and new decisions: monograph*. Warsaw, 2019. 132 p.

165. Carayannis EG, Campbell DFJ *Mode 3 Knowledge Production in Quadruple Helix Innovation Systems*. *Springer Briefs in Business*, 7. 2012.

166. Chesbrough H. *Open Innovation. The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Boston, 2003.

167. Crum W.I. (1923) Cycles of rate on Commercial Paper. *Review of Economic Statistics*. VI, 21-25 [in English].

168. Daft, R. (2021) *Management*. Cengage Learning. [in English].

169. Daugherty P., Banerjee P., Biltz M. J. *Digital Business Era: Stretch Your Boundaries*. Access mode: https://www.accenture.com/t20151117T010853__w__/nl-en/_acnmedia/Accenture/Conversion-Assets/Microsites/Documents11/Accenture-Technology-Vision-2015.pdf.

170. Davydova O., Kashchena N., Staverska T., Chmil H. Digitalization of Economic Activity Management and Sustainable Enterprise's Development. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)*. 2020. Vol. 8. Issue 3C. Pp. 195-200. URL: <https://www.ijrte.org/download/volume-8-issue-3c/>
171. Davydova O., Kashchena N., Staverska T., Chmil H. Sustainable Development Of Enterprises With Digitalization Of The Economic Management. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. Vol. 29. No. 8s. P. 2370–2378. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14712/7500>
172. Drachuk, Ju. Z., Kopishynsjka, K. O., Koleshnja, Ja. O., Kologhryvov, Ja. I., Kuznjecova K. O. (2018) Ensuring innovative development of Ukrainian industry. Kyjiv : KPI im. Ighorja Sikorsjkogho, Vyd-vo «Politekhnik».
173. Etzkowitz H., Leydesdorff L. A Future location of research in a triple helix of university industry government relations. New York, 1998.
174. European Commission, Annual Report on European SMEs 2016/2017 (Європейська Комісія, Річний звіт про європейські МСП у 2016/2017 роках). URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendlyenvironment/performance-review_en
175. European Innovation Scoreboard 2021. Most Innovative Countries: веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45940>.
176. European Innovation Scoreboard. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en
177. Gassmann O. The business model navigator: 55 Models that will revolutionise your business / O. Gassmann, K. Frankenberger, M. Csik : FT Press; 1 edition, 2015. 400 p.
178. Ghusjev, V.O. (2007) State innovation policy as a means of development of national economies. Kyiv: Vyd-vo NADU.
179. Global Innovation Index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org>
180. Gosling, W. (1962), *The design of engineering systems*. Heywood, London, 312 p.
181. Hall, A.D. (1962). *A methodology for systems engineering*. Princeton, 346 p.

182. Investory News. URL: <https://investory.news/za-sim-rokiv-v-ukrainu-zajshlo-38-milyardiv-inozemnogo-kapitalu>
183. Kitchin J. (1923) Cycles and Trends in Economic Factors. Review of Economic Statistics. V., P. 10-16.
184. Kovalevska, N., Nesterenko, I., Lutsenko, O., Nesterenko, O., & Hlushach, Y. (2022). Problems of accounting digitalization in conditions of business processes digitalization. Amazonia Investiga, 11(56), P. 132-141. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.14>
185. Krasnobaev V., Zub M., Kuznetsova T., Perevozova I., Maliy O. Mathematical Model of the Process of Tabular's Implementation of the Operation Algebraic Multiplication in the Residues Class. *International Conference on Information and Telecommunication Technologies and Radio Electronics (UkrMiCo)*. Odessa. Ukraine. 2019. pp. 1-6.
186. Laszlo C., Zhexembayeva N. Embedded Sustainability: The Next Big Competitive Advantage. Stanford Business Books : Stanford, 2011. 288 p.
187. Liashenko, V. I., Prokopenko, O. V. & Omelianenko, V. A. (2019) Institutional model of innovative economy. Kyiv: Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
188. Lupenko, Ju. O. & Andros, S. V. (2020) Modeling the credit system in the minds of the interaction between the banking sector and microfinance organizations for financial support of agribusiness. *Oblik i finansy*, 2(88), 74 –80 [in Ukrainian].
189. Mandych, O.V. (2017) Strategies for ensuring the competitive development of enterprises: from theoretical models to practical conditions. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, 23 (1), 108-111 [in Ukrainian].
190. McKinsey 7S Framework: Boost business performance, prepare for change and implement effective strategies. 50Minutes.Com, 2015. 30 p.
191. Mechanisms for ensuring innovative development of entrepreneurship : колективна монографія / За заг. ред. Т. О. Ставерської, О. В. Мандич. Tallinn: Teadmus OÜ, 2022 p.

192. Mykytjuk P. P. (2015) Innovative development of the enterprise. Ternopilj: PP «Prynter Inform».

193. National platform for small and medium business (2021) Research: small business sentiment has deteriorated significantly, 2021. URL: <https://platform-msb.org/doslidzhennya-nastroyi-malogo-biznesu-suttyevo-pogirshylysy/>.

194. Nazarova H., Kashchena, N., Nesterenko I., Kovalevska N., Kashperska, A.. Theoretical and methodological aspects of improving the functioning of the accounting system. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(54). Pp. 243-255. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.23>

195. Nesterenko O., Krutova A., Stavarska T. Transparency of financial reporting in the conditions of modern information technology. *Research and Innovation: Conference proceedings*. Yunona Publishing, New York, USA, 2021. P. 112 – 127 http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25843/1/Stavarska_2021_03_26_USA.pdf

196. Nesterenko O., Zhyliakova O., Stavarska T. Adaptation of Ukrainian legislation in the field of audit regulation to european requirements. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2021. Вип. 2 (34). С. 34 – 43 https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/3220/3/stattya_Nestrenko_Zhilyakova_Stavarska_ADAPTATION_OF_UKRAINIAN.pdf

197. Operation and development management of economic entities in European integration conditions: information service, mechanisms, digitalization : колективна монографія; за наук. ред. Н.І. Рижикової, Вержбік-Стронської М. Катовіце : Publishing House of Academy of Silesia, 2022. 278 с. DOI:10.54264/M017

198. Prokopenko O., Korchevska L., Shulga M., Zakharchenko A., Stavarska T., Sydorov Y. Adaptation Of The Development Of Ecological Entrepreneurship. *International Journal Of Scientific & Technology Research (IJSTR)*. 2020. Vol. 9, Issue 03. Pp. 1112–1115. URL: <http://www.ijstr.org/research-paper-publishing.php?month=mar2020>

199. Salomon, K. (2000) Cultural expansion and economic globalization. *Мировоїа економіка у міжнародніє відносини*, 1, 105-115.

200. Schumpeter, J. (1934) *The Theory of Economic Development*. Harvard Economic Studies [in English].

201. Scientific and innovative activity of Ukraine. State Statistic Service of Ukraine (2021). Official web-site. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

202. Shtal T.V., Staverska T.O., Svitlichna V.Yu., Kravtsova S.V., Kraynyuk L.N., Pokolodna M.M. Digitalization as a Tool for Ensuring Innovative Development of Restaurant Business. *Estudios de economía aplicada*. 2021. Vol. 39, N° Extra 5, 2021 (Issue dedicated to: Special Issue Innovation in the Economy and Society of the Digital Age). URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4898>. DOI: <http://dx.doi.org/10.25115/eea.v39i5.4898>

203. Sieriebriak, K. I. The system for ensuring the innovative development of enterprises in the service sector. *Efektivna ekonomika*, 3. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5228>

204. Small and medium-sized enterprises (SMES) (2021). Eurostat. Official web-site. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/structural-business-statistics/sme>.

205. Staverska T. Strategic priorities for promoting sustainable development of trade in Kharkov Region // Naukowy i innowacyjny potencjał prezentacji: kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, Opole, 18 listopada 2018 r. Równe : «Volynsky Oberegi» Publishing House, 2018. Tom 3. Pp. 13–16.

206. Staverska T., Kaschena N., Zhyliakova O. Financial diagnostics as an instrument for promoting sustainable development of the enterprise in a crisis conditions. *Professional competency of modern specialist: means of formation, development and improvement: monograph*. Warsaw: BMT Eridia Sp .z o.o., 2018, p. 383-397

207. Sytnyk Yo., Havrychenko D., Staverska T., Primush R., Erfan V. The Main Negative Factors of Military Influence on the Economic Environment of the Region and its Financial and Economic Security. *International Journal of Computer Science*

and Network Security, Vol. 22 No. 6, June 2022, pp. 241 – 245.

http://paper.ijcsns.org/07_book/202206/20220633.pdf.

<https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.33>

208. The Bloomberg innovation index. Bloomberg 2022: веб-сайт. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-innovative-countries>.

209. Theoretical and practical aspects of managing commercial activity: monograph / H. Lysak, A. Krutova, O. Kruhlova, O. Kot, T. Staverska, I. Kovyakh. / Higher School of Social and Economic. Przeworsk: WSSG, 2019. 220 p.

210. Unctad, Technology And Innovation Report 2021 Catching Technological Waves: Innovation with equity. Pages 137-138. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tir2020_en.pdf.

211. Vovk V., Avanesova N., Reshetniak N., Volosnikova N., Yehorova Yu. Competition policy as a strategic determinant of economic development in the post-pandemic period: management and legal aspects. *Studies of Applied Economics*. Vol. 39 No. 7 (2021): Special Issue: Impact of Current Trends in Social Commerce, Economics, and Business Analytics <https://doi.org/10.25115/eea.v39i7.5016>

212. Vovk V., Zhezherun Yu., Hurman O. Financial support of tourism business in Ukraine as a component of post-crisis development of the territories. Стратегія сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення : [міжнародна колективна монографія] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. К.: Інтерсервіс, 2021. С. 190–209.

213. Watt, K.F. (1996), *Systems analysis in ecology*. Kenneth, Ed. By Accad. Press, NY, London, 710 p.

214. What is a Living Lab? About us // ENoLL. URL: <http://www.openlivinglabs.eu/aboutus>.

**Трактування дефініції «інноваційний розвиток підприємства»
в інтерпретації науковців сучасності**

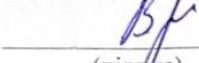
Автор	Визначення
1	2
Адаменко О.А. [1]	1) діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання; 2) розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства
Волобуєв Г.С. [24]	розробка і освоєння продуктових і технологічних інновацій, а також цілеспрямований пошук і розвиток специфічних компетенцій на основі формування сприйнятливості підприємства до інноваційних змін за рахунок реалізації різних видів інновацій
Егоров П. В., Шакура О. А. [42]	процес збалансованого вдосконалювання різних сфер діяльності суб'єктів господарювання на основі впровадження науково-технічних, організаційно-комунікаційних і фінансово-економічних інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, ділової активності, забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання
Горбач Л. М., Кобук А. Л. [29]	зміни, які спрямовані на оновлення та якісне зростання ефективності процесів або продукції, що супроводжується переходом на новий рівень системної організації
Ємельянов О. Ю. [45]	стійкі зміни внутрішніх властивостей суб'єкта господарювання, що обумовлені впровадженням нововведень та зумовлюють такі зміни його функціональних властивостей, внаслідок яких відбувається зростання економічного потенціалу підприємства з подальшою реалізацією додатково набутих підприємством його економічних можливостей
Ковтуненко К. В., Коцага А. О. [66]	процес розвитку сфер діяльності бізнес-структури на основі або з упровадженням інноваційної діяльності з метою підвищення ефективності, конкурентоспроможності, прибутковості бізнес-структури, виведення її на новий рівень розвитку, вихід на нові ринки збуту

1	2
Кошлата М. М. [70]	процес функціонування підприємства, який зорієнтований на використання різних форм інновацій у виробничій, збутовій та комерційній діяльності задля підвищення прибутковості та конкурентоспроможності
Крамської Д. Ю. [71]	сукупність певних показників, що можуть бути об'єднані в окремі групи; виділено п'ять основних складових інноваційного розвитку промислових підприємств: загальну, виробничо-технологічну, трудову, маркетингову і товарну
Микитюк П.П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Сочилияс С.М. [89]	процес спрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від інноваційного потенціалу цього підприємства та джерелом якого є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства на ринку шляхом реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів
Найдюк В.С. [95]	процес спрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від інноваційного потенціалу цього підприємства та джерелом якого є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства на ринку шляхом реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів
Пілявоз Т.М. [113]	процес цілеспрямованого, послідовного руху підприємства до збалансованого інноваційного стану під впливом синергетичної дії зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають стійкість організаційно-функціональної системи підприємства в умовах ринкової економіки, який характеризується результатом якості, досягнутим залежно від інтенсивності та швидкості інноваційних процесів на підприємстві
Підкамінний І.М., Ципуринда В.С. [112]	шлях, який базується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей
Прохорова В.В., Божанова О.В. [120]	цілеспрямовані, закономірні, незворотні зміни в діяльності підприємства в стратегічному періоді, що базуються на впровадженні новостворених, або вдосконалених технологій, продуктів або послуг; враховуючі перманентну ефективність реалізацію управлінських рішень організаційно-технічного характеру (виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру), що полівекторно підвищує конкурентоспроможність промислового підприємства

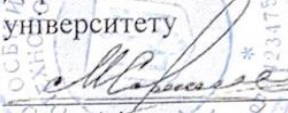
1	2
Рогоза М. Є., Вергал К. Ю. [123]	здатність підприємства динамічно розвиватися на власній основі за рахунок систематичного формування комплексу дій, направлених на розробку, впровадження, подальшу модифікацію нововведень. Цей тип розвитку являє собою, з одного боку, механізм реалізації внутрішнього потенціалу організації, а з іншого – сукупність дій щодо впровадження нововведень), складовими цього розвитку є інноваційний потенціал організації
Федулова І.В., Погорелов Ю.С. [143]	розвиток підприємства, де джерелом розвитку є інновації
Яненкова І. Г. [157]	процес підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок упровадження інновацій

Акти впровадження результатів науково-дослідної роботи
«ФІНАНСОВЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»
в освітній процес Державного біотехнологічного університету

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

Валерій МИХАЙЛОВ
(підпис)
«16» грудня 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

Максим СЕРІК
(підпис)
«16» грудня 2022 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і
технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)
в.о. ректора ДБТУ к.т.н. Кудряшов А.І.
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи ДИПЛОМНОЇ
роботи «Розробка стратегії формування фінансової культури», яку виконано в
межах НДР «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного
розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації
0120U105082)

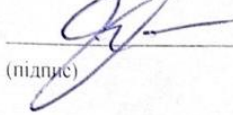
(найменування теми, № держ. реєстрації)
виконаної на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування
(найменування кафедри)
виконуваної з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)
впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та
страхування
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів нові методики та технології
(технологія, обладнання, методики, тощо)
2. Форма впровадження побудова ієрархічної структури та визначення
основних елементів культури фінансових стосунків
3. Новизна результатів науково-дослідних робіт запропоновано якісно нову структуру
елементів культури фінансових стосунків, а саме – фінансової обізнаності,
фінансової освіченості, фінансової грамотності, фінансової
культури
(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)
4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Основи
фінансової грамотності»

1) обґрунтування стратегічних альтернатив формування фінансової культури суспільства;

2) формування механізму фінансової культури суб'єктів підприємницької діяльності.

Зав. кафедрою

(підпис)

Т.О. Ставерська

(ініціали, прізвище)

Відповідальний за впровадження

(підпис)

О.В. Жилякова

(ініціали, прізвище)

Керівник НДР

(підпис)

Т.О. Ставерська

(ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

(підпис)

Т.О. Дуднік

(ініціали, прізвище)

16.12.2024 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Валерій МИХАЙЛОВ
(підпис)
« 09 » _____ 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Максим СЕРІК
(підпис)
« 09 » _____ 2022 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і
технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)

в.о. ректора ДБТУ к.т.н. Кудряшов А.І.
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи

«Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку
суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації 0120U105082)
(найменування теми, № держ. реєстрації)

виконаної на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування
(найменування кафедри)

Виконуваної з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)

Впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та страхування
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації до оцінки фінансового потенціалу
суб'єкту підприємницької діяльності

(технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження удосконалено науково-методичне забезпечення освітнього
процесу: оновлено зміст лекцій, завдання для практичних занять, самостійної та
індивідуальної роботи студентів, оновлено методичні рекомендації для виконання курсової
роботи

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт якісно новий методичний підхід до
оцінювання фінансового потенціалу суб'єкту підприємницької діяльності

(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР Фінанси
підприємств, тема 9 «Кредитування підприємств», тема 12 «Методи і прийоми фінансової
роботи і фінансового аналізу», тема 13 «Оцінка фінансового стану підприємства», тема
15 «Фінансова санація та банкрутство підприємства»

5. Соціальний і науково-економічний ефект Впровадження результатів НДР в освітній процес сприяє актуалізації теоретичних знань й вдосконаленню практичних навичок здобувачів вищої освіти, підвищує рівень професійної компетентності випускників

Зав. кафедрою

(підпис)

Т.О. Ставерська

(ініціали, прізвище)

Керівник НДР

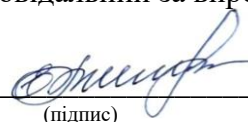
(підпис)

Т.О. Ставерська

(ініціали, прізвище)

«09» грудня 2022 р.

Відповідальний за впровадження

(підпис)

О.Г. Малій

(ініціали, прізвище)

«09» грудня 2022 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Валерій МИХАЙЛОВ
(підпис)

«30» листопада 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Максим СЕРІК
(підпис)

«30» листопада 2022 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)
в.о. ректора ДБТУ к.т.н. Кудряшов А.І.
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи
«Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку
суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації 0120U105082)
(найменування теми, № держ. реєстрації)

виконаної на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування
(найменування кафедри)

Виконуваної з I кв. 2020 р. по IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)

Впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та страхування
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів в робочі програми, лекції, практикуми, навчальні посібники
(технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження удосконалення методичного забезпечення навчального процесу –
лекцій, практичних та семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи
студентів, поширено інформаційну базу для підготовки курсових та дипломних робіт

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт модернізація навчально-методичного
забезпечення, а саме: систематизація інструментарію фінансово-кредитного забезпечення
суб'єктів бізнесу в контексті забезпечення їх інноваційного розвитку через удосконалення
державної підтримки розвитку кредитування, державно-приватного партнерства,
запровадження податкових механізмів стимулювання науково-інноваційної діяльності,
покращення інвестиційної інфраструктури, опанування нових технологій управління
фінансами

(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Фінанси
підприємств», «Фінансовий ринок»

5. Соціальний і науково-економічний ефект Результати наукових досліджень впроваджено
в освітній процес університету, а саме: доповнено робочі програми з дисциплін, доповнено
курси лекцій, оновлено методичні вказівки для виконання курсової роботи з дисципліни
«Фінанси підприємств», розроблено ситуаційні вправи та завдання для практичних занять,

індивідуальної та самостійної роботи, що сприяє підвищенню рівня якості підготовки здобувачів вищої освіти та їх конкурентоспроможності на ринку праці

Зав. кафедрою

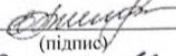

(підпис) Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

Керівник НДР

(підпис) Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

«30» листопада 2022 р.

Відповідальний за впровадження

(підпис) О.Г. Малій
(ініціали, прізвище)

«30» 11 2022 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Валерій МИХАЙЛОВ
(підпис)
«06» вересня 2022р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Максим СЕРІК
(підпис)
«06» вересня 2022р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник _____ Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)
_____ в.о. ректора ДБТУ, Кудряшов А.І
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи
_____ «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку
суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації 0120U105082)
(найменування теми, № держ. реєстрації)
виконаної на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування
(найменування кафедри)
Виконуваної: _____ I кв. 2020 – IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)
Впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)
страхування

1. Вид впроваджених результатів _____ оновлення робочих програм, лекцій
(технологія, обладнання, методики, тощо)
2. Форма впровадження _____ удосконалення методичного забезпечення навчального процесу – лекцій, практичних та семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи студентів, поширено інформаційну базу для підготовки курсових та кваліфікаційних робіт
3. Новизна результатів науково-дослідних робіт _____ модернізація навчально-методичного забезпечення, а саме: систематизація інструментарію аналізу й оцінки фінансових ризиків в контексті забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання
(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)
4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР _____ Бюджетування діяльності суб'єктів господарювання, Управління фінансовими ризиками
5. Соціальний і науково-економічний ефект _____ Результат наукових досліджень впроваджено в освітній процес університету, а саме: доповнено робочі

програми з дисциплін, доповнено курси лекцій, розроблено ситуаційні вправи та завдання для практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи

Зав. кафедрою

(підпис)

Ставерська Т.О.
(ініціали, прізвище)

Керівниця НДР

(підпис)

Ставерська Т.О.
(ініціали, прізвище)

«06» вересня 2022р.

Відповідальний за впровадження

(підпис)

Лисак Г.Г.
(ініціали, прізвище)

«06» вересня 2022р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Валерій МИХАЙЛОВ
(підпис)
«15» _____ 2022р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Максим СЕРІК
(підпис)
«15» _____ 2022р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних робіт в освітній процес

Замовник _____ Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)
_____ в.о. ректора ДБТУ к.т.н. Кудряшов А.І.
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації 0120U105082)

(найменування теми, № держ. реєстрації)
виконаної _____ на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування
(найменування кафедри)

виконуваної _____ з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)

впроваджені _____ в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та страхування
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації до управління капіталом на основі визначення оптимальної його структури, яка б гарантувала фінансову безпеку підприємства
(технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження _____ удосконалення науково-методичного забезпечення освітнього процесу, а саме: оновлено зміст лекцій, завдання для практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів освіти

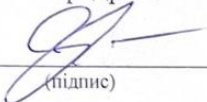
3. Новизна результатів науково-дослідних робіт _____ новий методичний підхід до оптимізації структури капіталу підприємств в контексті забезпечення їх фінансової безпеки
(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР _____ «Корпоративні фінанси» - Тема 3 «Вартість капіталу і управління його структурою», «Фінанси підприємств» - Тема 6 «Кредитування підприємств»

5. Соціальний і науково-економічний ефект _____ Впровадження результатів наукових досліджень в освітній процес університету сприяє підвищенню рівня

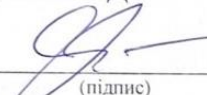
теоретичних знань та удосконалення практичних навичок майбутніх фахівців
фінансів, банківської справи та страхування

Зав. кафедрою

(підпис)

Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

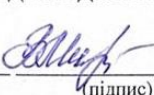
Керівник НДР

(підпис)

Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

«15» грудня 2014 р.

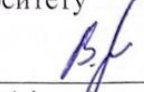
Відповідальний за впровадження

(підпис)

В.С. Міщенко
(ініціали, прізвище)

«15» грудня 2014 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Валерій МИХАЙЛОВ
(підпис)
« 14 » _____ 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Максим СЕРІК
(підпис)
« 14 » _____ 2022 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник _____ Державний біотехнологічний університет _____
(найменування організації)
_____ в.о. ректора ДБТУ Кудряшов А.І. _____
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації 0120U105082)

_____ (найменування теми, № держ. реєстрації)
виконаної на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування _____
(найменування кафедри)
виконуваної з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р. _____
(терміни виконання)
впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та страхування _____
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації щодо удосконалення організації фінансових взаємовідносин підприємства з комерційними банками

_____ (технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження удосконалено науково-методичне забезпечення освітнього процесу: оновлено зміст лекцій, завдання для практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт поглиблення теоретичних засад щодо удосконалення та розвитку фінансово-кредитних відносин банків з підприємствами шляхом адаптації світового досвіду до умов вітчизняної практики організації кредитних взаємин банків із суб'єктами підприємницької діяльності

_____ (піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР _____
Фінанси підприємств, тема 2 «Організація грошових розрахунків підприємства», тема 7 «Кредитування підприємств»

5. Соціальний і науково-економічний ефект Впровадження результатів НДР в освітній процес сприяє актуалізації теоретичних знань та удосконаленню практичних навичок здобувачів вищої освіти, підвищує рівень професійної компетентності випускників

Зав. кафедрою

(підпис)

Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

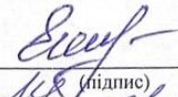
Керівник НДР

(підпис)

Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

«14» грудня 2022 р.

Відповідальний за впровадження

(підпис)

М.О. Євдокімова
(ініціали, прізвище)

«14» грудня 2022 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Валерій МИХАЙЛОВ
«15» _____ (підпис) _____ 2022р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

_____ Максим СЕРІК
«15» _____ (підпис) _____ 2022р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і
технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)

в.о. ректора ДБТУ к.т.н. Кудряшов А.І.
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (№ держреєстрації 0120U105082)

(найменування теми, № держ. реєстрації)
виконаної на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування
(найменування кафедри)

виконуваної з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)

впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, банківської справи та страхування
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації
(технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження удосконалення методичного забезпечення навчального процесу – лекцій, практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів, а також для підготовки кваліфікаційних робіт

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт модернізація навчально-методичного забезпечення, а саме: систематизація методичного інструментарію формування доходів і витрат сільськогосподарських підприємств з різним рівнем ефективності виробництва у процесі його інтенсифікації; удосконалено методичний підхід до обґрунтування шляхів підвищення ефективності використання витрат на основі їх оптимізації за окремими статтями

(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Корпоративні фінанси», «Фінанси підприємств»

5. Соціальний і науково-економічний ефект Результати наукових досліджень впроваджені в освітній процес університету, а саме: доповнено робочі програми дисциплін, курси лекцій, завдання для практичних занять,

самостійної та індивідуальної роботи, що сприяє підвищенню рівня якості підготовки фахівців

Зав. кафедрою

(підпис)

Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

Керівник НДР

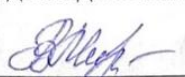

(підпис)

Т.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

«15» зверня 2022 р.

Відповідальний за впровадження

(підпис)

В.С. Міщенко
(ініціали, прізвище)

«15» зверня 2022 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

Вр Валерій МИХАЙЛОВ

« 01 » грудня 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

Максим СЕРІК

« 01 » грудня 2022 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Державний біотехнологічний університет
(найменування організації)

в.о. ректора ДБТУ, канд. техн. наук Кудряшов Андрій Ігорович
(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи
№ 05-21-22 Б «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного
розвитку суб'єктів підприємницької діяльності (СПД)» (номер державної
реєстрації 0120U105082)

(найменування теми, № держ. реєстрації)

виконаної кафедрою обліку, аудиту та оподаткування
(найменування кафедри)

виконуваної з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.
(терміни виконання)

впроваджені в освітній процес кафедри обліку, аудиту та оподаткування
(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів багатовимірна модель оцінки та розкриття
інформації про інноваційний капітал в інтегрованій звітності

(технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження методичне забезпечення навчального процесу – робочі
програми, тексти лекцій, збірники практичних і семінарських занять,
самостійної та індивідуальної роботи студентів тощо.

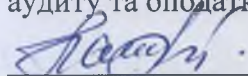
3. Новизна результатів науково-дослідних робіт полягає в модифікації облікової
системи шляхом інтеграції сформованої багатовимірної моделі оцінки та
розкриття інформації про інноваційний капітал в інтегрованій звітності,
яка базується на використанні бінарного підходу для оцінки
інтелектуального, кваліметричного методу для людського та
стейкхолдеровського підходу для соціально-репутаційних капіталів.
Запропонована модель дозволяє: взаємопов'язано застосовувати кількісні та
якісні показники ідентифікації інтелектуальних активів; встановлювати
причинно-наслідкові зв'язки між етапами впровадження інновацій у
виробництво СПД та ефективністю реалізації результатів бізнес-моделі.

(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Звітність підприємств»

5. Соціальний і науково-економічний ефект полягає в удосконаленні методичного забезпечення освітнього процесу університету шляхом: доповнення робочих програм та текстів лекцій, розробки ситуаційних вправ та завдань для практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи з дисципліни «Звітність підприємств», що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» та формує їх конкурентні переваги на ринку праці.

Зав. кафедрою обліку,
аудиту та оподаткування

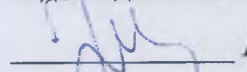
 Наталія КАЩЕНА

Керівник НДР

 Тетяна СТАВЕРСЬКА

« 01 » грудня 2022 р.

Відповідальний за впровадження

 Ірина НЕСТЕРЕНКО

« 01 » грудня 2022 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету

Вр Валерій МИХАЙЛОВ

« 09 » грудня 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної роботи
Державного біотехнологічного
університету

Максим СЕРІК

грудня 2022 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Державний біотехнологічний університет

(найменування організації)

в.о. ректора ДБТУ, канд. техн. наук Кудряшов Андрій Ігорович

(П.І.Б. керівника організації)

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи

№ 05-21-22 Б «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності (СПД)» (номер державної реєстрації 0120U105082)

(найменування теми, № держ. реєстрації)

виконаної кафедрою обліку, аудиту та оподаткування

(найменування кафедри)

виконуваної з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.

(терміни виконання)

впроваджені в освітній процес кафедри обліку, аудиту та оподаткування

(найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження)

1. Вид впроваджених результатів модель формування облікової політики підприємства

(технологія, обладнання, методики, тощо)

2. Форма впровадження методичне забезпечення навчального процесу – робочі програми, тексти лекцій, збірники практичних і семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи студентів тощо.

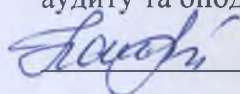
3. Новизна результатів науково-дослідних робіт полягає в модернізації облікової системи підприємства через розробку ефективної моделі формування облікової політики підприємства, яка є фундаментальною основою для створення та побудови єдиної цілісної облікової системи, що враховує специфіку інноваційної діяльності, базові принципи, якісні характеристики інформації, елементи фінансової звітності, критерії її визнання та види оцінки; визначено причини зниження інноваційної активності та запропоновано механізми активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Фінансовий облік», «Аудит»

5. Соціальний і науково-економічний ефект полягає в удосконаленні методичного забезпечення освітнього процесу університету шляхом: доповнення робочих програм та текстів лекцій, розробки ситуаційних вправ та завдань для практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи з дисциплін «Фінансовий облік» та «Аудит», що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування» та формує їх конкурентні переваги на ринку праці.

Зав. кафедрою обліку,
аудиту та оподаткування

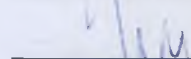
 Наталія КАЩЕНА

Керівник НДР

 Тетяна СТАВЕРСЬКА

« 09 » грудня 2022 р.

Відповідальний за впровадження

 Ірина НЕСТЕРЕНКО

« 09 » грудня 2022 р.

**Акти впровадження результатів науково-дослідної роботи
«ФІНАНСОВЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»
в діяльність підприємств (у виробництво)**

Міністерство освіти і науки України
Державний біотехнологічний університет

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

" 14 " _____ 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

Д.І. Терещенко

" 14 " _____ 2022 р.

АКТ

ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник _____ ТОВ «Сонячний» _____

(найменування організації)

директор Дмитро Іванович Терещенко _____

(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати дипломної роботи, яку виконано на тему:
«Управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств» в межах НДР
«Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів
підприємницької діяльності» (№ державної реєстрації 0120U105082)

(найменування теми)

виконаної _____ на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування _____

вартістю _____ бюджетна _____

(цифрами та прописом)

яка виконувалася _____ протягом I кв. 2020 – 4 кв. 2022 р. _____

впроваджено _____ у діяльність ТОВ «Сонячний» _____

(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів Методичні рекомендації щодо удосконалення управління фінансовими ресурсами в процесі їх формування та використання з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств торгівлі

2. Характеристика масштабу впровадження: _____ унікальне _____

3. Форма впровадження:

Методика (метод) оцінки середньозваженої вартості фінансових ресурсів, залучених з власних та позикових фінансових джерел; методичний інструментарій оптимізації структури загального та позикового капіталу торговельного підприємства; рекомендації щодо підвищення рентабельності використання власного капіталу на основі використання ефекту фінансового левариджу; обґрунтування моделі управління фінансовими ресурсами на засадах системного та процесного підходів

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: удосконалення методичного інструментарію інтегральної оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства торгівлі з урахуванням специфіки їх формування, інвестування, використання та відтворення на засадах системного та процесного підходів; обґрунтування моделі управління фінансовими ресурсами як складової корпоративної, конкурентної та фінансової стратегії підприємства торгівлі

5. Дослідно-промислова перевірка _____ у робочому порядку ТОВ «Сонячний» _____

6. Впроваджені: в процес управління фінансовими ресурсами підприємства на етапах формування з диверсифікованих джерел, розміщення в активи та використання у фінансово-господарській діяльності _____

- в проектні роботи _____ (участок, цех, процес)
ТОВ «Сонячний»
(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____
очікуваний _____ тис. грн. _____
(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн. _____
у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ _____ тис. грн. _____

8. Питома економічна ефективність впровадження
результатів _____ грн/грн. _____

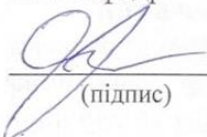
9. Обсяг впровадження _____ одне підприємство
що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по
закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. під
час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект: розвиток теоретичних положень, розробка методичних та практичних рекомендацій з удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємств торгівлі з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності; розробка методичних рекомендацій з оптимізації формування структури джерел фінансових ресурсів за критеріями мінімізації ризику та середньозваженої вартості; впровадження у практичну діяльність пропозицій щодо підвищення рентабельності використання власного капіталу за допомогою додаткового залучення позикових коштів на основі виникнення ефекту фінансового важеля; виявлення резервів підвищення капіталізації торговельного підприємства на основі проведеної оптимізації джерел капіталу та удосконалення моделі управління фінансовими ресурсами на засадах системного та процесного підходів.

ВІД ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Зав. кафедри

(підпис)

О.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

Керівник підприємства

(підпис)

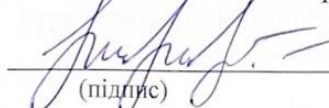
Д.І. Терещенко
(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

О.П. Близнюк
(ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

(підпис)

К.О. Вихрістенко
(ініціали, прізвище)

Міністерство освіти і науки України
Державний біотехнологічний університет

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
Державного біотехнологічного
університету
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

" 08 "

2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

О.М. Савченко

" 7 "

2022 р.

АКТ

ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник _____ Публічне акціонерне товариство (ПАТ) «Доріс»

(найменування організації)

директор Олександр Миколайович Савченко

(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати дипломної роботи, яку виконано на тему:
«Управління фінансовими інвестиціями в інструменти фондового ринку та оцінка їх ризику»
в межах НДР «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку
суб'єктів підприємницької діяльності» (№ державної реєстрації 0120U105082)

(найменування теми)

виконаної _____ на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування

вартістю _____ бюджетна

(цифрами та прописом)

яка виконувалася _____ протягом I кв. 2020 – 4 кв. 2022 р.

впроваджено _____ у діяльність ПАТ «Доріс»

(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів: Методичні рекомендації щодо удосконалення
управління фінансовими інвестиціями підприємства в інструменти фондового ринку,
зокрема, в пайові та боргові цінні папери, емітентами яких є акціонерні товариства на основі
проведення фундаментального фінансово-інвестиційного аналізу акцій та корпоративних
облігацій, удосконалення методики оцінки фінансового ризику диверсифікованого
інвестиційного портфелю та рейтингової оцінки корпоративних прав

2. Характеристика масштабу впровадження: _____ унікальне

3. Форма впровадження:

Методичні рекомендації щодо формування диверсифікованого портфелю пайових та
боргових фінансових інструментів інвестицій шляхом підбору найбільш дохідних та найменш
ризикованих цінних паперів у відповідності з розробленою інвестиційною стратегією
акціонерного товариства

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: удосконалення методичного
інструментарію оптимізації диверсифікованого портфелю інструментів фінансових
інвестицій за критеріями максимізації дохідності та мінімізації фінансового ризику з метою
надання обгрунтованої оцінки інвестиційної привабливості акцій та облігацій різних емітентів
для потенційних інвесторів

5. Дослідно-промислова перевірка _____ у робочому порядку ПАТ «Доріс»

6. Впроваджені:

- в процес управління портфелем фінансових інвестицій підприємства, проведення фундаментального аналізу та надання рейтингової оцінки інвестиційної привабливості пайових та боргових фінансових інструментів фондового ринку _____
(участок, цех, процес)

- в проектні роботи _____ ПАТ «Доріс» _____
(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____

очікуваний _____ тис. грн. _____
(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн. _____

у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ _____ тис. грн. _____

8. Питома економічна ефективність впровадження результатів _____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження _____ одне підприємство _____
що становить _____ від обсягу впровадження, що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. під час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект: розвиток теоретичних положень, розробка методичних та практичних рекомендацій щодо обґрунтування політики фінансового інвестування у пайові та боргові інструменти фондового ринку з метою оцінки доцільності включення їх до інвестиційного портфелю; удосконалення управління диверсифікованим портфелем фінансових інвестицій, його оптимізація за ключовими цільовими критеріями; використання в практичній діяльності підприємств запропонованих методів оптимізації структури інвестиційного портфелю за параметрами рівня фінансового ризику та доходності.

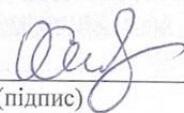
ВІД ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Зав. кафедри

Керівник підприємства

(підпис) _____
О.О. Ставерська
(ініціали, прізвище)

(підпис) _____
О.М. Савченко
(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

(підпис) _____
О.П. Близнюк
(ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

(підпис) _____
О.В. Маслениця
(ініціали, прізвище)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи ДБТУ

Валерій МИХАЙЛОВ

Керівник підприємства

Сергій СОЛОВЙОВ

Ідент.код
К.01/4148046

А К Т
ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У ВИРОБНИЦТВО

Замовник ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Укргеонафтогазсервіс»
(найменування організації)

Соловійов Сергій Володимирович

(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати роботи, яку виконано на тему
«Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності (СПД)» (номер державної реєстрації (0120U105082))

(найменування теми, № держ. реєстрації)

на кафедрі обліку, аудиту та оподаткування

вартістю _____

(цифрами та прописом)

яка виконувалася з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.

впроваджені ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Укргеонафтогазсервіс»

(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації з формування діджитал-контуру єдиного інформаційного простору інтегрованої облікової системи в контексті управління інноваційним розвитком СПД

(експлуатація виробу, роботи, технології; виробництво виробу, роботи, технології, функціонування систем)

2. Характеристика масштабу впровадження універсальне

(унікальне, одиночне, партія, масове, серійне)

3. Форма впровадження:

Організаційно-методичний підхід до моделювання інтегрованої облікової системи, що узагальнює досвід типології інформаційних систем із залученням користувача в діджитал-контур автоматизації та формує єдиний інформаційний простір підтримки прийняття управлінських рішень щодо інноваційного розвитку СПД

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: якісно-нові

(піонерські, принципово нові, якісно нові, модифікація, модернізація старих розробок)

5. Дослідно-промислова перевірка випробування в робочому порядку на ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Укргеонафтогазсервіс»

(найменування підприємства, період)

6. Впроваджені:

- в промислове виробництво в бухгалтерію ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Укргеонафтогазсервіс»

(участок, цех/и, процес)

- в проектні роботи _____

(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____
очікуваний _____ тис. грн.

(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн.

у тому числі часткова (дольова) участь ЗВО _____

тис. грн. _____

(%, цифрами і прописом)

8. Питома економічна ефективність впровадження
результатів _____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження _____

що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по
закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. _____ під
час укладення договору.

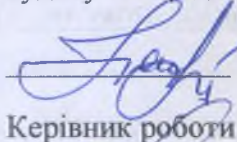
10. Соціальний і науково-технічний ефект полягає в розвитку теоретичних положень та розробці науково-обґрунтованих рекомендацій з формування діджитал-контуру єдиного інформаційного простору інтегрованої облікової системи в контексті управління інноваційним розвитком СПД шляхом: модернізації комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку СПД; цифровізації усіх етапів облікового процесу; формування довідників елементів капіталу, рахунків бухгалтерського обліку, констант, форм облікових реєстрів та звітності СПД, що є базисом достовірної обліково-аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень з інноваційного розвитку СПД

(охорона навколишнього середовища, надр, оздоровлення та покращення умов праці, у досконалення структури управління, науково-технічних напрямків, спеціальні призначення і т.п.)

ВІД ВИКОНАВЦЯ

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Зав. кафедрою обліку,
аудиту та оподаткування

Наталія КАЩЕНА

Керівник роботи

Тетяна СТАВЕРСЬКА

Сергій СОЛОВЙОВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи ДБТУ
Валерій МИХАЙЛОВ

« 06 » грудня 2022 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
ПП «Нива-Полімер»
Володимир НЕСТЕРЕНКО

« 06 » грудня 2022 р.

А К Т
ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У ВИРОБНИЦТВО

Замовник ПП «Нива-Полімер»
(найменування організації)
Нестеренко Володимир Миколайович
(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати роботи, яку виконано на тему
«Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку
суб'єктів підприємницької діяльності (СПД)» (номер державної реєстрації
0120U105082)

(найменування теми, № держ. реєстрації)

на кафедрі обліку, аудиту та оподаткування
вартістю _____
(цифрами та прописом)

яка виконувалася з I кв. 2021 р. по IV кв. 2022 р.
впроваджені ПП «Нива-Полімер»
(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації з визначення «ризик-апетиту» реалізації інноваційного проекту з формування інтегрованої звітності

(експлуатація виробу, роботи, технології; виробництво виробу, роботи, технології, функціонування систем)

2. Характеристика масштабу впровадження унікальне
(унікальне, одиночне, партія, масове, серійне)

3. Форма впровадження:

Організаційно-методичний підхід до втілення концепту структурно-логічної інтеграції облікової системи з функціями ризик-менеджменту, що побудована на засадах визначення «ризик-апетиту» реалізації інноваційного проекту з формування інтегрованої звітності, з урахуванням рівня бухгалтерських та підприємницьких ризиків, які виникають під час збору, обробки та висвітлення інформації в інтегрованому звіті

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: якісно-нові
(піонерські, принципово нові, якісно нові, модифікація, модернізація старих розробок)

5. Дослідно-промислова перевірка випробування в робочому порядку на ПП «Нива-Полімер»
(найменування підприємства, період)

6. Впроваджені:

- в промислове виробництво в бухгалтерію ПП «Нива-Полімер»

(участок, цех/и, процес)

- в проектні роботи _____

(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____
очікуваний _____ тис. грн.

(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн.

у тому числі часткова (дольова) участь ЗВО

тис. грн. _____

(%, цифрами і прописом)

8. Питома економічна ефективність впровадження
результатів _____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження

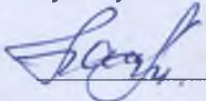
що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по
закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. _____ під
час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект полягає в розвитку теоретичних положень та розробці науково-обґрунтованих рекомендацій з впровадження алгоритму організації й проведення експертної оцінки ризиків шляхом формування шкали виникнення ризиків та шкали вагомості наслідків впливу ризиків, розрахунку індексу ризику та побудови матриці ризиків, що дозволяє постійно кроссекторіальній робочій групі з формування інтегрованої звітності розробляти заходи з нівелювання системою ризик-менеджменту СПД найбільш небезпечних ризиків.

(охорона навколишнього середовища, надр; оздоровлення та покращення умов праці, удосконалення структури управління, науково-технічних напрямків, спеціальні призначення і т.п.)

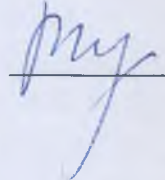
ВІД ВИКОНАВЦЯ

Зав. кафедрою обліку,
аудиту та оподаткування

 Наталія КАЩЕНА

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

ПП «Нива-Полімер»

 Володимир НЕСТЕРЕНКО

Керівник роботи

 Тетяна СТАВЕРСЬКА